Alberti Magni philoſophoꝝ maximi de mine/
ralibus liber primus incipit.
Tractatus primus de lapidibus in cōi.
Capitulū primū de quo eſt intentio ⁊ que diui
ſio modus ⁊ dicendorū ordo.

d E cōmixtiōe ⁊ coa/
gulatiōe ſīliter ⁊ cō/
gelatione ⁊ liquefa
factiōe ⁊ ceteris hu
iuſmodi paſſionib⁹
in libro metheoroꝝ
iam dictū eſt. In q̄/
bus aūt iſti effectus
prius apparēt apud
res nature lapidum
genera ſunt ⁊ metal
loꝝ ⁊ ea que media
ſunt inter hec ſicut
marchaſſita ⁊ alumen ⁊ quedā alia talia. Et qꝛ illa
prima ſunt inter cōpoſita ſcdꝫ naturā ex elētis vtpo/
te ante cōplexionata exiſtentia quā aīata ſunt: ideo
de his proxime poſt ſcientiā metheororū dicenduꝫ
occurret: parū enī vidētur abundare vltra cōmixtio
nem ſimplicem elementorū. De his aūt libros Ari.
non vidimus niſi excerptos per partes. Et hec que
tradidit Auic. de his in tertio capitulo primo ſui li/
bri quē fecit de his non ſufficiunt. Primū ergo de
lapidibus ⁊ poſtea de metallicis ⁊ vltimo de me//
dījs inter ea faciemus inquiſitionē: lapiduꝫ quippe
generatio facilior eſt ⁊ magis manifeſta q̄ metallo
rum. De lapidum aūt naturis plurima in genere
dicenda occurrūt que in primis ponemus. Deinde
v̊o de lapidib⁹ in ſpē q̄ magis nominati ſunt diſputa
bimus. Coartabimus aūt ſermonē noſtrū: eo ꝙ mul
torum dicendorū hic cauſe iam in libro metheoroꝝ
determinate ſunt. In gñe aūt de lapidibus tractātes
īquiremus in gñe materiā lapidū ⁊ propriū efficiēs
eoꝝ proximū ⁊ locū gñationis. Deinde modum cō
mixtionis lapidū ⁊ cām diuerſitatis coloris eorū ⁊
aliorum accidentiū que inueniūtur in ipſis ſicut ē du
rities maior ⁊ minor: dolabilitas ⁊ indolabilitas:
poroſitas ⁊ ꝯſtrictio: grauitas ⁊ leuitas: ⁊ cetera hu
iuſmodi. In quibus lapides non ſolum ſpē ⁊ nume
ro: ſed etiā in genere vident non paruam habere di/
uerſitatem. Sunt aūt quidā maxime auctoritatis
in philoſophia: viri qui non de oībus ſed de quibuſ
dam lapidum generibus tractatū facientes ſufficien
tem ſe dicunt de lapidibus feciſſe mentioneꝫ: quales
ſunt Hermes euates rex arabum. Diaſcorides. Aa/
ron: ⁊ Joſeph: qui de lapidibus tm̄ precioſis tractā
tes: non de genere lapidū tractauerūt. Minus āt
ſufficientem notitiā tradidit Plinius in hyſtoria na
turali nō ſapiēter cauſas lapidū in cōmuni aſſignās
neqꝫ opꝫ nos omniū horum inducere ſententiā eo ꝙ
ſcientia rei non adeo eſt occulta ꝙ ipſaꝫ ex plurimo
rum erroribus nos colligere oporteat. Sufficienter
aūt ſatis ſciētur nature lapidū ⁊ complexiones quā
do propria ſcient eorum mā ⁊ efficiens proximū ⁊
forma ⁊ accidentia proprta eoꝝ ſm̄ pretaxatam in
quarto metheororum inquiſitionem. Non enī hic
intendimus oſtendere qualiter aliquod iſtoꝝ tranſ/
mutetur in alterū aut qualiter per antidotum medi/
cine eius quā eliſyr vocant alchimici curantur egri/
tudines eorū: aut occulta eoꝝ manifeſtātur aut ecō
uerſo eoꝝ manifeſta detegant: ſed potius cōmixtio
nes eoꝝ ex elemētis oſtendere: ⁊ qualiter vnūquod
qꝫ in propria ſpē conſtituatur. Propter qd̄ non cura
mus inquirere differentiā lapidis ⁊ ſpūs ſiue anime
⁊ corporis ſiue ſubſtantie: ⁊ accidentis de quib⁹ in/
quirūt alchimici: lapidē vocantes oē illud quod nō
euaporat in igne: ⁊ idē vocant corpus ⁊ ſubſtantiā.
Id aūt qd̄ euaporat in igne ſicut ſulpur ⁊ argentum
viuū ⁊ ex quibus diuerſoꝝ colorū fiunt ea que vo/
cantur lapides vocant ſpūs ⁊ animā ⁊ accidens: al/
terius enī ſcientie eſt inquirere de his que occultis
valde fulciuntur rōnibus ⁊ inſtrumētis. Moduꝫ
aūt quē in ſingulis habuimus ēt hic tenebimus diui
dendo per libros aliquos ⁊ plures tractatus ⁊ mul
ta capitula totū opus. Cum aūt in multis de ꝑticula
ribus fiat tractatus opꝫ nos prius ex ſignis ⁊ effe//
ctibus cognoſcere naturas iſtoꝝ: ⁊ ex illis deuenire
in cauſas eorum ⁊ cōpoſitiones: eo ꝙ ſigna ⁊ effe/
ctus nobis ſunt magis manifeſta: in vniuerſaliū autē
nā de quibus in oībus prehabitis libris fecimus mē
tionē erat procedendū econuerſo: a cā videlicet ad
effectus ⁊ ad virtutes ⁊ ſigna: eo ꝙ in talibus cōīa
⁊ cōfuſa ſunt magis ⁊ quo ad nos manifeſta ſicut in
primo phicorum eſt determinatum. Ordinem v̊o
huius libri ad ſequētes de nā libros ſatis oſtendim⁹
in fine noſtri libri metheoroꝝ vbi dicimus de q̄bus
prius ⁊ de quibus poſterius erit dicendū. Cū aūt
lapidum ⁊ metalloꝝ genera ſint omiomera plus q̄
plante in quibus inuenitur diuerſitas partium que
ſunt radix ⁊ folium ⁊ flos ⁊ fructus: omiomera aūt
ſunt ꝑ naturā ante onomiomera: ideo prius erit tra/
ctandum de lapidibus ⁊ ceteris mineralibus q̄ de
corporibus animatis.

Cap. ij. de materia lapidum.

i Ncipientes igitur tractare de lapidum na
tura genere dicimus omnis lapidis mate/
riā eſſe aut ſpēꝫ cuiuſdā terre aut ſpēm quā
dam aque. Uincit enī in lapidibus alteꝝ iſtoꝝ ele/
mentoꝝ ⁊ in his etiam in quibus quedā ſpecies aq̄
dominari videntur: eſt etiā aliquid terre ſimul domi
nans. Huius aūt ſignum eſt fere omniū lapidum ge/
nera mergi ſub aqua que abundare in terre materia
diximus in ſcientia celi ⁊ mundi. Si enim eſſent do/
minantia in eis ſuperiora elementa proculdubio na/
tarent ſuper aquam: nunc aūt nullum genus lapiduꝫ
natat niſi ſit ſpongioſum vel aduſtum ⁊ per aduſtio
nem ſpongioſum ⁊ poroſum factum ſicut pumex ⁊
lapis quem euomunt therme vel ignis vulcani qui
etiā ſi in puluerem redigatur puluis ipſe ſub aqua
mergitur. Adhuc auteꝫ ſi in lapidibus perſpicuiſ
cum aqua non eſſet terreſtre terminatiuum humidi
admixtū non mergerentur ſub aqua ſicut criſtallus
⁊ berillus ſicut non mergitur glacies ⁊ cetera in qui
bus pura vel ſuperabundans eſt aqua. Adhuc aūt
lapides omnes qui generantur in renibus ⁊ veſicis
animaliū generātur ex viſcoſa groſſa ⁊ terreſtri hu/
miditate. Oportet igitur ꝙ talis ſit materia lapi/
duꝫ. Specialiter aūt loquentes de his lapidibus in
quibus materia eſt terra facile patere poteſt quod ī
his non ſolum terra eſt materia: illa enim non conti
nuaretur ad ſoliditatem lapidis. Dicimus eniꝫ ꝙ
cauſa continuationis ⁊ cōmixtionis eſt humidum:
hoc enim ſua ſubtilitate aliaꝫ partem terre facit flue
re ad aliam ⁊ hec eſt cauſa bone permixtionis ꝑtiuꝫ
materie. Si aūt vtiqꝫ ⁊ hoc humidū nō bene vbiqꝫ

(c) 2007 Comunidad Autónoma de La Rioja

partibus terreſtribus infuſum nec eſſet retentiuum
⁊ in coagulatione lapidis euaporaret tunc remane/
ret puluis terre non cōtinuus ⁊ propter hoc oporꝫ
ꝙ ſit viſcoſum ⁊ glutinoſum: ita ꝙ partes eius cum
terreſtribus coniaceant ſicut hami cathenarū. Tūc
ſiccum terreſtre retinet humidū ⁊ humidum aque/
um exiſtens intra ſiccum facit continuationem.
Et hoc teſtatur Auicenna cum dicit ꝙ terra pura la
pis non fit quia continuationem terra non facit ſua
ſiccitate: ſed potius comminutionem. Uincens
enim in ea ſiccitas non permittit fieri conglutinatio/
nem. Rationem dicit idem phyloſophus ꝙ ali/
quotiens deſiccatur lutum ⁊ fit medium inter lapi/
deꝫ ⁊ lutū ⁊ deinde in ſpacio temporis fit lapis. Di
cit iterū ꝙ lutū aptius ad hoc ꝙ tranſmutetur in la/
pidē eſt vnctuoſum: quod enim tale non eſt cōminu/
tiuum ſiue cōminuibile in puluerem eſt ꝓpter facilē
humiditatis ſeparabilitatem ab eodem. Signū aūt
huius eſt ꝙ in lapidibus ipſis frequenter remanent
vene terre ⁊ eſt terra dura ſicca que cū comprimitur
vel contūditur fit puluis. Cuius cauſa alia non ē ni/
ſi qꝛ hūiditas eius non ſatis vnctuoſa ⁊ viſcoſa eua
porauit ab ea in lapidis coagulatione: ⁊ ideo remā
ſit terra dura cōminuibilis ꝓpter virtutem coagula/
tionis lapidis circunſtantis. Eſt aūt ⁊ aliud huius
ſignum qꝛ cū lapides non continui generant ſed per
modū aſſerū ita ꝙ vnus generat ſuper alium nō con
tinue vnictur interpoſita talis terra cōminuitionē pa
tiens in compreſſione vel cōcuſſione. Et eſt dura cu
ius cauſa eſt quā ſupra diximus. Quod aūt humidi
tas viſcoſa ⁊ vnctuoſa ſit que eſt continuatiua mate
rie lapidis ſignificat ex hoc ꝙ animalia que teſtudi
nes vocātur frequentiſſime cū ſuis conchis generā/
tur in lapidibus: ⁊ hoc frequentiſſimū eſt in lapidi/
bus qui inueniūtur paruis quibus plurima foramia
ſunt habētia figuras conchaꝝ teſtudinū quas qui/
dā lunares appeliāt. Cauſa enī huius eſt humiditas
que ad locū illum euaporauit ⁊ a circūſtante retēta
in ſe conuoluta eſt ⁊ exterius primū cōſtans itra ſe
circūacta intra ſe ſpūm vitalē accepit ſicut diximus
in quarto metheororū. Hec igitur in cōmuni eſt ma/
teria lapidū eoꝝ qui non ꝑſpicui nec ſimillares ſūt.
Diuerſificantur aūt in diuerſis ſicut in ſequentibus
apparebit.

Capitulū .iij. de perſpicuitate lapidum ſcḋm ma/
gis ⁊ minus.

Lapiduꝫ qui perſpicui ſūt ſcḋm plus ⁊ mi
nus ſicut ſunt illi qui gēme vocant vt in cō
muni dici pōt: eſt aqua non pura mā cōis.
Illi enī lapides ſunt quedā vitra per nature opus ꝓ
ducta: ꝓpter qḋ etiam ſubtiliores in cōmixtiōe ⁊ cla
rioris ſunt perſpicuitatis ꝙ vitra artis qꝛ ars lꝫ imi
tetur naturā tamen ad plenum opus nature attinge/
re non pōt. Signum aūt eius qḋ diximus ē ꝙ vꝫ aq̄
paſſa a ſicco calido vel frigido vt ſit mā cōis iſtorū
lapidum eſt ꝙ vitra fiūt ab huiuſmodi humiditate
que a cineribꝰ diuerſis ſiue plūbi ſiue ſilicis ſiue fer
ri ſiue alicuius alterius per ignē fortiſſimum eliqua/
tur. Hec autem humiditas ꝙ ſit aqua ex hoc oſten/
ditur ꝙ frigido coagulatur ⁊ ſicco calido vehemen
ti diſſoluta liquatur. Quod autē paſſa ſit a ſicco
terreo aduſto: probatur ex eo ꝙ non liquatur niſi ex
cinere per aſſationem vehementiſſimā: quemadmo
dum diximus ⁊ in arte vitraria que alchimie ſub//
alternatur oſtenditur viſibiliter: vapor enim ſubtili/
or in terra vel in lapide a circūſtante aliquando cō/
tinetur ⁊ in ſeipſo circūuolutus madeſcit ſicut fit in
olla cooperta calida in qua eſt aliquid aque. Et cuꝫ
ſic ſit humor paſſus vehementer a ſicco ⁊ in eo vis
ſicci ⁊ conſtans coagulatur in lapidem. Sed hic de
modo lapidū generationis non eſt dicendum: ſꝫ po/
tius de lapidum mā in cōmuni. Utrū autē fiat frigi/
do vel calido coagulatio ipſorum poſterius oſten/
detur. Quod autem aqua ſit huiuſmodi lapidis
materia oſtenditur etiā qꝛ in quibuſdam locis in qui
bus eſt virtus fortis lapidum generatiua aqua de//
ſcendens per pluuiam guttatim vel aliter fuſam cō/
creſcit in lapidem: patitur enī primo deſcendēs a ſic
co a terreſtri ex natura ⁊ operatione loci ⁊ ſic effici
tur lapidis materia propria. Oſtenditur autem ⁊
hoc ex multitudine perſpicui qḋ eſt in talibus lapi/
dibus. Cum enī perſpicuuꝫ aeris ⁊ ignis non ſint in
corruptibilia oportet neceſſario ꝙ ſit illa perſpicui/
tas ex perſpicuo aque: erit igitur propria ipſoꝝ ma
teria de natura aque. Quod autem quidā antiquo/
rum lapidum materiam oſtendentes dicunt ꝙ deſcē
dit ex aqua currente quoddam quod in fundo reſi//
det ⁊ hoc fit lapis non approbo eo ꝙ hoc quod ab
aqua deſcendit terreſtris eſt ſubſtantia: ⁊ ideo freq̄n
ter illi lapides qui ex hoc generātur: non aquā paſſā
a virtute terreſtri recipiunt pro mā ſed potius terrā
que paſſa eſt a virtutibus aque. Cuius ſignū eſt qḋ
lapides tales vt frequēter nō perſpicui ſunt: ſed ter/
minati ⁊ valde dicūtur nō dolabiles ſed cōminuibi
les potius qui ⁊ ſilices a vulgo vocant. Teſtant
autem maxime his que dicta ſunt criſtallus ⁊ beril/
lus qui aque glaciei omnino quaſi formā acceperūt
de quibus dixit Ariſt. ꝙ fiunt ex aqua remoto vni/
uerſaliter calido. Sicut aūt lapidū de quibus in ꝑ/
cedenti capitulo mentioneꝫ fecimus: diximus mate/
riam eſſe terrā non ſimplicē ſed paſſam ab humido
vnctuoſo viſcoſo: ita ⁊ nunc de iſtis opꝫ intelligi ꝙ
humidum ſimplex aqueū non poteſt eē materia la/
pidum: perſpicuoꝝ qꝛ ſicut alibi oſtēdimus tale hu
midū nec conſtat per elixationem nec coagulat per
calidum ſiccū: nec congelatur per frigidū quodcūq3
ꝓpter qḋ neceſſario opꝫ quod ipſuꝫ ſit ſubtiliſſimo
terreo parū permixtū ⁊ inſuper a ſicco terreo ſit for
tiſſime paſſum ita ꝙ virtus eius iam quaſi obtineat
omnes partes talis humidi: nec tñ adhuc tranſmu/
tauerit ſubſtantiā talis humidi in terrā. In omni enī
tranſmutatiōe elementoꝝ talis paſſio ꝑcedit tranſ/
mutationē ſubſtātie qḋ virtus elemēti tranſmutātis
in toto obtinet ⁊ partes elementi trāſmutati figurā
tur in ipſo ante tranſmutationē ſubſtantie ⁊ ſi cōmi/
ſceant ſic in aliquod elementatū habebit illud ele/
mentū mām vnī elemētū ⁊ alterius elementi virtutes
⁊ hoc ſummū ingenium alchimicoꝝ docet Hermes
in ſecreto ſecretiſſimoꝝ ſuoꝝ per verba methapho
rica dicens lapis ſuauiter cum magno ingenio aſcen
dit a terra in celum iterūq3 deſcendit a celo in terraꝫ
nutrix eius terra eſt: ⁊ portauit eum in ventre vētus
ſuo. Opera enim alchimie intendens docere dicit
aſcēdere in celum: quando per aſſationē ⁊ calcina//
tionem eius ꝓprietates induit ignis. Alchimici
enim vocant calcinationē eius aduſtionem ⁊ aſſati
onem materiā in puluerem reducētem: que materia
iterum deſcēdit a celo in terram quando induit ter/
re virtutes per ībumationē: tunc.n. per inhumatiōeꝫ
reuiuificatur ⁊ fouetur quod prius per calcinationē
fuerat

(c) 2007 Comunidad Autónoma de La Rioja

fuerat mortificatum. Quod aūt dicit ꝙ portat ven/
tus in ventre ſuo: oñdit leuigationē materie ad aeris
virtutes: ⁊ propter hoc dicit ventū in vētre ſuo por
tare materiā quādo materia pōitur in alembico qđ
eſt vas taliter factuꝫ ſicut in quo fit aqua roſata: tūc
eni euaporando ſubtiliatur ⁊ leuigatur ad aeris vir
tutes: ꝓpter hoc dicit ventum in ventre ſuo portare
mām diſtillat aūt vltra ab ore alembici exiſtēs aque
vel olei liquor cūm omnibus virtutibus elemento/
rū. Et hoc quidem operatur ars cum labore ⁊ erro
ribus multis: natura vō ſine difficultate ⁊ labore.
Cuius cauſa eſt qꝛ virtutibus celeſtibus certis ⁊ effi
cacibus mouentur virtutes in mā lapidum ⁊ metal
loꝝ exiſtentes quando materia operaᵗ: ⁊ ille virtu/
tes ſunt itelligentiarum opationes que non errant ni
ſi ꝑ accidens ex inequalitate ſcꝫ materie. In arte au
tem nihil eſt horꝝ ſꝫ potius mendicata ſuffragia in/
genij ⁊ ignis. Ex his autem oſtenditur qđ ſiue terra
ſiue aqua dicatur materia lapidum oꝫ ꝙ ipſa ſit paſ
ſa valde a qualitatibus alioꝝ elementoꝝ. Hec igiᵗ
de mā lapidum in cōmuni dicta ſunt.

Cap. iiij. de cā gñatiua lapidū ſcōm diuerſas opi
niones philoſophorum.

C Auſa vero efficiens lapidū ab omnibus fe
re qui ſermonē de lapidibus fecerunt dicitᵗ
eſſe virtus mineralis. Cum aūt hec virtus cōmu/
nis ſit tā in lapidibus ꝙ̄ in metallis omnibus opans
inſufficienter videbitur eſſe aſſignata cauſa lapidū
efficiēs: cū neqꝫ diſtinctione neqꝫ ſpecificatione cer/
tificatum ſit ab eis qualis ſit ea quā dicunt eē virtu/
tem mineralem. Nec aliquid ab Auicēna inuenitur
plus niſi ꝙ per virtutē mineralē lapides ex terra ⁊
aqua generentur. Hermes aūt in libro quē de mine/
rali virtute ſcribit: dicere videtᵗ cām gñatiuam lapi/
dum eē virtutem quādam quā vnā dicit eē in omni/
bus: ſed propter diuerſitatē rerū gñataꝝ diuerſa ſor
tiri vocabula. Exemplū ponens de lumine ſolis qđ
ſolum omniū eſt generatiuum ⁊ cū participatur nō
per vnam ſolā paſſiuoꝝ poteſtatem diuerſa operaᵗ
in eis. Placuit aūt ſibi hanc virtutē: primo quidē
dare marti ſicut fonti virtutis illius ſed tantū varia
ri ſcōm proportionem applicationis lumis aliarum
ſtellaꝝ ⁊ materie ſuſcipiētis ipſam: ſicut diximus: ⁊
exinde diuerſa genera lapidū ⁊ metalloꝝ in diuer/
ſis locis gñari quod dictū oīno innaturale ē: eo ꝙ h̄
non querimus cauſas agētes ⁊ mouentes primas q̄
forte ſunt ſtelle ⁊ ſtellaꝝ virtutes ⁊ diſpoſitiones:
hoc. n. alterius ſcientie propriū eſt: ſꝫ querimus cau
ſas efficientes ꝓximas que in materia exiſtētes ma/
teriam tranſmutant. Si. n. conueniens eēt dictum
Hermetis iam ſcita cauſa gñationis lapidum omni
um gñabilium ſciremus cauſam efficientē. Scimus
enim motum ⁊ virtutē celeſtium cauſam eē aliam a
natura ortum ⁊ occaſum ſyderꝝ ⁊ radios eorum.

Adhuc aūt cauſe iſte ſunt equiuoce agētes ⁊ ni/
hil cōionis cum materia gñabilium hñtes. Nos āt
ſm ꝓꝓrietatē naturalis ſcīe cauſas q̄rimus ſuis effe
ctibus ꝓꝑias ⁊ maxime mām ⁊ vniuoce tranſmu/
tantem: propter hoc. n. Empedocles ſatis poſterior
hermete confirmauit lapides calido vſtiuo genera/
ri aſſertionem ſumēs ex antiqua fabula de Pirra ⁊
Deucaliōe dicta in qua lapides magne matris oſſa
dicuntᵗ. Oſſa ſm Empedoclem maxime ex vulcani
partibus componuntᵗ ſed hoc falſum ē oīno cū nos
ſciamus ⁊ infra erit oſtenſum quoſdā lapides ex fri
gido gñari. Jam. n. in libro metheororum diximus
ꝙ ea quoꝫ materia eſt aqua precipue frigido coa//
gulanᵗ. Amplius aūt non bene ſe hꝫ dictuꝫ Em/
pedoclis qñ iam in ſcđo de anima oſtēdimus cali/
dum elemētum vſtiuum eē in cineres ⁊ non conſu/
mit ad determinatam ſpēꝫ niſi aliqua moueatur vir
tute alia ⁊ ab ipſa ad ſpēm dirigatur: ſicut calor di/
geſtiuus motus ab anima conuertit hoc quod tranſ
mutat ad ſpēm carnis ⁊ nerui ⁊ oſſis ⁊ ſimiliū par/
tium animati corporis. Democritus aūt ⁊ quidam
alij elemētatū dicunt habere animas ⁊ ipſas eē cau
ſas gñationis lapidū propter quod dicit animaꝫ eē
in lapide ſicut in quolꝫ alio ſemine generande rei ⁊
ipſam mouere calorē intrinſecum materie in lapidis
gñatione: eo modo quo moueᵗ malleus a fabro ad
ſecuris ⁊ ſerre gñationē. Hec aūt ſtare non poſſe ali
bi oſtendimus: anima. n. non in ſenſibilibus ſed ve/
getabilibus primū inuenitur: nullam. n. hñt lapides
opationem anime ꝯgruentē: cum nec alimento neqꝫ
ſenſu vtantur: nec oīno vita ſcōm aliquē actum vite.
Dicere aūt ꝓpter ſolā gñationem animā eē in lapi/
dibus non bñ ſe hꝫ: eo ꝙ gñatio non eſt ſm gñatio/
nem animatoꝝ vegetabilium ⁊ animalium ſenſibi/
lium. Hec enim omnia videmus ex ſeminibus ſuis
proferre ſue ſpēi gñata: lapis aūt nihil horum facit
oīno. Sed nec videmus oīno lapides ex lapidibus
gñari: ſed videmus vnūquēqꝫ lapidem gñari ex cā
aliqua que in loco ſue ē gñatiōis: propterqđ lapis
virtutem gñatiuam nullam videtur oīno habere.
Quidā aūt ex his qui noſtro tēpore in alchimicis
ſtuduerunt dicere oīno vidētur oēm lapidem ꝑ ac/
cidens gñari ⁊ non eē cauſam propriā aliam ſue ge
nerationis. Dicunt. n. calidum igneum in quocunqꝫ
loco inuenitur mām aptam aſſando in lapidem ver
tere ſicut fit in lapide cocto per aſſationē ignis: ⁊ di
cuntur iſti lapides non habere proprium aliquod
gñatiuum ſed principium materiale ſolū. Adhuc
aūt non habere lapides formā aliquā ſm ſpēm: ſed
paſſiones quaſdam materie ſicut duriciē habere ꝓ
forma quēadmodum in libro metheororum deter/
minatuꝫ eſt. Coagulatio ⁊ coagulationis effectꝰ ſpe
cies ⁊ paſſiones materie ſunt ⁊ nō forme ſubāles.
Perſuadent aūt ⁊ hi ſententiā hanc ex operationi/
bus alchimicoꝝ que oēs calido aſſatiuo videnᵗ fie
ri ⁊ generari lapides ⁊ metalla vno tali effectiuo:
eo ꝙ non opꝫ effectiuū propriū habere in natura in
qua nihil ad ſpēm ſubſtātialem deduciᵗ propter ip/
ſius ſpēi carentiam ⁊ defectum. His aūt intolle/
rabilis ſequitur error ꝙ vꝫ oīs lapis cuꝫ oī lapide
eiuſdem ſit ſpeciei: ſed differunt ſm magis ⁊ minus
in illa ſpecie materiali. Oēs eni coagulatiōem ⁊ effe
ctum eiuſdē duriciē pro ſpeciebus ſm hos accepe//
runt. Quod aūt hoc falſum ſit diuerſe diuerſoꝝ la/
pidū virtutes oſtendunt ⁊ opationes que oīno lapi
dum ſpecies diuerſas conſequūtur. Amplius auteꝫ
opꝫ lapides in eadem ſpē eſſe cū metallis que eadē
gñatione coagulationem ⁊ duriciem pro ſpēbus ac
ceperunt. Adhuc aūt ſi non eēt efficiens cauſa lapidū
niſi calidū exiccatiuuꝫ tunc omnis lapis ſolueretur
per humidum frigidum ſicut probauimus in quarto
metheororum quod non vidimus contingere. Iſte
ergo ſunt ſnīe per errorem dicte ab antiquis de cau/
ſa lapidum gñatiua.

Cap. v. de cauſa effectiua lapiduꝫ ſm verā ſnīaꝫ
⁊ de ꝓprio inſtrumento ipſius.

(c) 2007 Comunidad Autónoma de La Rioja

Os aūt ex oībus his ſniaz veraz colligētes dicimus cām veriſſime gn̄atiuam eſſe virtutem mineralē lapidis formatiuam. Uirtus enim mineralis quedā cōmunis virtus eſt efficiens ⁊ lapides ⁊ metalla ⁊ ea que ſunt media iter h. Et iō addimus ꝙ ſit lapis formatiua vt efficiat lapidi ꝑpria: ⁊ q2 propria nomina huius virtutis non habemus: ideo per ſimilia op3 declarare que ſit illa virtus. Dicamus igiť ꝙ ſicut in ſeie animalis qđ ē ſuperfluū nutrimenti deſcēdit a vaſis ſeminarijs vis formatiua animalis que format ⁊ efficit animal ⁊ ē in ſemine per modū illum quo artifex eſt in artificiato quod facit per artē: ſic eſt ēt in materia aptata lapidibus virtus formans ⁊ efficiens lapides ⁊ ꝑducens ad formam lapidis huius vel illius. Expreſſiꝰ aūt hoc pōt videri in gūmis que diſtillant ex arboribus illas enī videmus eē humidum vehemēter paſſum a ſicco terreſtri: ⁊ ideo coagulari a frigido que quando manent in arbore non diſtillantes vis arboris generat ea in ligna ⁊ folia ⁊ fructus per oēm aūt eundem modum fit ꝙ cum materia ſicci paſſi ab humido vnctuoſo vel mā humidi paſſi aptatur lapidi a ſicco terreſtri ⁊ gn̄atur in ipſa ex virtute ſtellarum ⁊ loci: ſicut infra oſtenditur virtus formatiua lapidis: ſicut gn̄atiua in ſemie a teſticulis quando ſemen fuerit attractum ad vaſa ſeminaria ⁊ vnaqueq3 mā ſcōm ſpēm propria virtus. Et hoc eſt qđ dixit Plato qđ ẜm merita materie infundunt virtutes celeſtes que res nature operant. Sicut aūt in phiſicis libris oſtendimus oīs virtus formans ⁊ faciens aliqđ ad formā ſpeciei habet inſtrumentū ꝓprium quo ſua facit opa ⁊ ꝑducit: ideo ⁊ hec virtus in mā ꝓpria lapidum exiſtens h3 duo inſtrumenta ẜ3 nature diuerſitatem: vnū quidē eſt calidum humidi extractiuū3 digeſtiuū inducens coagulationē ad forma3 lapidis in terreſtri quod paſſum ē ab humido vnctuoſo: ⁊ h calidum dirigiť in opere a virtute formatiua: quēadmodum dirigiť calidu3 qđ digerit ⁊ traſmutat ſemē aialis a virtute formatiua que ē in ſemine: alr enim abſq3 dubio illud calidum ſi eſſet excellens incineraret mām aut ſi non eſſet ſufficiens relinqueret ea3 indigeſtam ⁊ ad formam lapidis incōgruam. Alterum aūt inſtrumētū eſt in materia humidi aquei qđ paſſum ē a ſicco terreſtri: ⁊ hoc eſt frigidum humidi non tm̄ conſtrictiuū ſicut in metallis fit: ſed qđ ſit ēt humidi expreſſiuū: hoc. n. vehemētiſſime indurat ⁊ coagulat Et q2 hūidū oīno exprimit intantū ꝙ nō remanet in materia niſi ẜm ſolam continuationem: ideo tales lapides nullo modo calido ſicco poſſūt liquari. Et hoc ē ꝙ dicit Ariſt. ꝙ criſtallus gn̄atur ex aqua remoto vniuerſaliter calido. Cuius ſignum eſt ꝙ operationes alchimice deficiunt in liquandis lapidibus ſine alterius materiei humide appoſitione. Patet etiam quare difficiles ⁊ imperfecte pcipue in lapidis factura pluſꝙ in metallorum factura ſunt operationes alchimicorum. Et hoc ideo eſt q2 virtutem formatiuam non dant materie ſed ars icerta eſt eis pro formatiua: ⁊ calidum vſtiuum eſt eis pro inſtrumento: ⁊ hoc incertiſſime operatur: virtus aūt a celo data loco ⁊ materie que formatiua vocatur eſt certa ⁊ materia inſtrumento: ⁊ inſtrumentum materie habet conuenienter proportionata: ⁊ iō certiſſima eſt natura in operationibus ſuis. Eſt etia3 ⁊ aliud notandum de iſto inſtrumento quoniam licet frigiditas nullo modo ſit operans ad vitam in his que ſunt animata: tamen operatur ad lapides: eo qđ mineralia proxima ſunt elementis: ⁊ elemēta ẜm parum in ipſius materijs tranſmutantur: propter quod etiam in eis qualitates elementorum remanent parum alterate ⁊c̄.

Cap. vj. de forma ſubſtantiali lapidum.

E formis aūt que ſunt ſubſtantiales lapidum dubitare dementis eſſe videtur: quonia3 viſus certificat de his ꝙ coagulati ſūt omnes: ⁊ materia in ipſis ad ſpēm certam eſt determinata. Si. n. eſſent diſpoſitiones elementorum tm̄ ẜm ꝙ ſunt in tranſmutatione ad ſeinuicē vel ad alia ſicut ſunt nubes ⁊ pluuie ⁊ nix abſq3 dubio non diu permanerent ſic nec iſta ſed poſt modicū reſoluerētur ad elementa. Et nos omnino contrarium huius videmus accidere in lapidum naturis. Amplius aūt virtutes lapidum inuenimus que non ſunt alicuius elementi ſicut fugare venenum pellere antraces attrahere vel pellere ferrum: de quibus vt infra probabitur cōmunis eſt ſententia omnium ſapientum ꝙ hec virtus eſt ſequela ſpēi ⁊ forme lapidis huiꝰ vel iſtius. Conſtat igitur ex his formas habere lapides ⁊ ſpecies determinatas: hec aūt forme non ſunt anime vt quibuſdam viſum eſt antiquoꝝ. Quoniā ſicut in libro de anima oſtendimꝰ ⁊ in principio phiſicorum patuit: anima non operatur vnu3 tm̄ ſ3 multa quidem per ſe ⁊ non ẜm accidens: natura autem lapidis non operatur niſi vnum: ⁊ qđ operatur ō neceſſitate operatur: quod non facit anima. Adhuc autem primū opus anime eſt vita h autem ẜm nullam ſui differentiam inuenitur in lapide. Si enim alimento vteretur oporteret ipſum poros ⁊ vias habere per quos alimentum mergeretur in ipſu3. Et hoc falſum eſſe oſtendit ipſa duricies eius: ⁊ compactio lapidū multorum que non permittunt ipſum diuidi ⁊ aperiri in alimenti ſuſceptione. Adhuc aute3 ſi alimento vteretur oporteret habere aliqua3 partem q̄ primo alimentu3 traheret: ſicut ſunt radices in plantis ⁊ os in ſentientibus: horum autem nihil videmꝰ in lapidibus. Nec eſt conuenienter dictu3 ꝙ lapidis anima ſit oppreſſa a terreſtreitate: ⁊ ideo non poſſe exercere vitam ⁊ ſenſum ſicut dixerunt multi phyſiologorum: quoniam ẜm hoc deficeret natura in neceſſarijs non dando lapidi organa quibus ſuas neceſſarias explicaret operationes: lapides igitur animas non habent: ſed alias formas ſubſtantiales virtutibus celeſtibus ⁊ proprie elemētorum cōmixtioni datas. Sunt autem hee forme ẜm plurimu3 innominate: ſed tamen differentie earu3 innituntur diuerſis nominibus lapidum: cū vocantur thoſus: pumices: ſilices: marmor: ſaphyrus: ſmaragdus: ⁊ huiuſmodi que cum nobis occulta ſunt: ideo propria diſfinientia lapidum non habemus niſi circūloquendo accipiendo accidentia ⁊ ſigna loco diffinientium. Sed hec ſcimus cu3 ſint diuerſitates corporis mobilis ⁊ traſmutabilis ſimpliciter ⁊ cōmixtum quod lapis eſt de gn̄e mixtoru3. Cu3 aute3 ⁊ mixtu3 diuidatur in mixtu3 tm̄ ⁊ in mixtu3 cōplexionatu3 ſcimus lapide3 eē in genere mixtoꝝ non complexionatoꝝ. Et tunc ex omnibus dictis congregantes dicimus lapidem eē mixtu3 non complexionatu3 virtute mineraliu3 ad formam coagulatū. Ex quibus vlterius manifeſtum eſt lapide3 magis eſſe homogenee nature ꝙ̄ habentem vita3: lic3 in ipſo eēntialiter ſint elemētorū nature diuerſe: propter quod ēt de lapidibus

(c) 2007 Comunidad Autónoma de La Rioja

pidibus ſcīa ſcīe complexionatoꝝ ē anteponenda.
Sunt aūt multe lapidū forme ſicut in gñe marmo/
ris porphiricuꝫ alabauſtruꝫ ⁊ huiuſmodi. Simili/
ter aūt eſt ⁊ in alijs gñibus lapidum de quibus pro
ſequi non prodeſt: qꝛ forme eorum ex accidentibus
corporis ⁊ duriciei manifeſtabuntur inferius: hec.n.
accidentia ſunt eius propria: ⁊ ſcitis ipſis natura eo
rum eſt ſatis manifeſta. De fine aūt querenduꝫ non
eſt: qꝛ forma in phiſicis eſt finis: ⁊ ideo cum nos vnū
quodqꝫ ſcire exiſtimemus quādo cognoſcimus cau
ſas eius eētiales ⁊ proprias in cōi iam eē vniuerſa
liter ſcita lapidum natura. Uerūtamen qꝛ locus ge/
nerationis eſt principium ſicut in antehabitis deter
minatū eſt. ⁊ nos cuꝫ his q̄ dicta ſūt cognoſcere de
loco lapidum gñationis: eo quod locus aliqua cau
ſa efficiens eſt lapidis cui primum datur virtus for/
matiua lapidis.

Capituluꝫ. vij. de cōmemoratione locoꝝ in qui/
bus gñantur lapides.

f Aciamus igitur mentionem locoꝝ in qui/
bus aut ſemper: aut frequenter gñantur la/
pides: ⁊ inquiramus de virtute locorum ⁊
differētijs eoꝝ. Uidemus autē ꝙ in ripis aquaruꝫ
ꝑpetuaruꝫ multi inueniuntur lapides: ⁊ cognoſcim⁹
ꝑ hoc qꝛ ripe quarādaꝫ aquaꝝ ſunt loca gñantia la
pides. Differunt aūt huiuſmodi ripe: eo ꝙ quedaꝫ
velocius: quedaꝫ tardius lapides producunt. Jn q̄/
buſdam.n. locis riparū fluminis quod dicitur gion:
lapides in ſpacio. xxx. gñantur annoꝝ vt teſtať Aui
cēna ⁊ quidā alij philoſophorum. Non tamen oīs
aqua lapidū in ripis ſuis eſt gñatiua: quoniaꝫ aque
terre corrupte paludoſa potius corrumpit ꝙ̄ gñat
lapides. Sicut videmus in quibuſdam partibus in
quibus lꝫ loca aquoſa ſint: non tamen vt multū ge/
nerant lapides. Amplius aūt montes inueniem⁹
frequenter lapideos ex quo cognoſcimus ꝙ in locis
montuoſis eſt locus gñationis lapiduꝫ: montes ta/
men aliquādo ſine lapidibus inuenimus: ſed illi vt
frequenter nec magni ſunt: nec alijs ſociati monti//
bus ſed ſolitarij inueniuntur: ita quod forte vn⁹ ſo/
lus eſt: vel vt multū duo vel tres. Quotienſcūqꝫ
autē multi ſibi montes aſſociātur tunc lapidei mō/
tes inueniuntur: ⁊ lapidei montes multi etiā aliquā/
do in terra plana ſolide ſuperficiei: nec hoc fieri po
teſt vbiqꝫ ⁊ illa loca ſunt lapidum gñatiua. Adhuc
autem frequētiſſime in aquis gñantur lapides quod
etiam dici non poteſt niſi qꝛ ille ſunt locus gñatiōis
lapidum. Cuius ſignum eſt qꝛ ſunt quedam aque ex
quibus gñantur lapides quando funduntur ſuper ri
pas ſuas in quibus manant: ⁊ ſi ſuper alium locum
infundantur non gñantur lapides ex eis. Expertuꝫ
eſt.n. in locis pireneis eē loca quedam in quibus aq̄
pluuiales conuertuntur in lapides que ſi alibi fun/
dantur remanent aque non tranſmutate. Similiter
aūt ligna iacentia in quibuſdam aquis ⁊ marib⁹ cō
uertuntur in lapides ⁊ retinent figuram lignorū. Et
aliquando nate plante in aquis ⁊ maribus illis ita
ſunt vicine lapidum naturis ꝙ ad modicum exicca
te in aere lapidum formā aſſumunt. Et hui⁹ ſignū
eſt lapis qui dicitur corallus: qui abſqꝫ dubio de li/
gnis generatur ⁊ plantis. Aliquādo.n. tpe noſtro in
mari danico iuxta ciuitatem lubicenſem inuentus ē
ramus magnus arboris in quo erat nidus auium: ⁊
aues pice in nido: ⁊ conuerſe in lapides erant parui
in nido parū declinantes ad rubedinem qō aliter eē
non potuit niſi qꝛ procellis vel vndis euulſa arbor
tēpoꝛe quo in ea fuit nidus ⁊ aues in aquam cecide
rūt: ⁊ poſtea per virtutē loci in quo iacebat in lapi/
deꝫ vniuerſa cōuerſa ſūt. Eſt ēt fons in gothia: de q̄
veriſſime traditur ꝙ omnia que merguntur in ipſuꝫ
in lapidem conuertit: in tantū ꝙ ad euꝫ miſit impe/
rator Fredericus cirotecaꝫ ſigillataꝫ vt probaret ve
ritateꝫ que cū per aliquot dies medietas coꝛij ⁊ me
dietas ſigilli merſa eēt in fonte: medietas coꝛij ⁊ me
dietas ſigilli conuerſa ſunt in lapideꝫ altera medie/
tate corio manente. Refertur ⁊ veraciter a fidedi//
gnis quod gutte que ex impetu caſus eiuſdem fon/
tis ſparguntur ſuper ripaꝫ fontis conuertuntur in la
pides guttaruꝫ quantitateꝫ habentes: cuꝫ tamen aq̄
que ſic fluit non conuertatur in lapidem: ſed fluit cō
tinue. Uidemus etiam oculis generari criſtallos in
montibus altiſſimis: qui ſunt perpetuaꝝ niuium: qō
iterum eſſe non poteſt niſi per virtutem mineralium
que eſt in locis illis. Ex qubus omnibus videť nō
poſſe certū aliquid tradi deloco generationis lapi/
dum: cum nec in vno tm̄ elemento: ſꝫ in pluribus nec
etiā in vno tm̄ climate ſꝫ in omnibus. Et qō his mi/
rabilius videtur in corporibus animalium generan
tur ⁊ in nubibus que omnia loca difficile videť val/
de ad vnam materiam in cōmuni reducere: cū tamē
hoc ſit neceſſarium eo ꝙ non dubitamus eiuſdē cor
poris mixti ſm̄ genus etiam vnū ſm̄ genus eſſe ge/
neratiuum. Oportet enim ꝙ omniū generatorum
ſit locus aliquis ſue generationis extra quem corrū/
puntur ⁊ deſtruuntur.

Cap. viij. in quo redditur cā quare quedā loca ge
nerant lapides ⁊ quedā non.

y Nam ergo virtutē in omnibus his locis i/
ueſtigare volentes reuocemus ad memo/
riam ea que in antehabitis libris ſcie natu/
ralis determinata ſunt: ꝙ vꝫ ſtelle quātitate ⁊ lumi/
ne ⁊ ſitu ⁊ motu mouent ⁊ ordinant mundū in om
nem materiā ⁊ locum generabilium ⁊ corruptibiliū
Uirtus aūt ſic determinata a ſtellis infunditur loco
generatiōis vniuiqꝫ rei: eo modo quo in naturis lo
corum determinatum eſt. Hec.n. virtus ⁊ elementi ⁊
elementari omnis eſt productiua ⁊ generatiua. Et ē
iſta virtus loci ex tribus virtutibus congregata: qua
rum vna eſt virtus motoris orbis moti. Secunda ē
virtus orbis moti cum omnibus partibus ſuis ⁊ fi/
guris partium que reſultant ex ſitu partium diuerſi
mode ſe reſpicientium propter multimodaꝫ moto/
rum velocitatem ⁊ tarditatem. Tertia auteꝫ eſt vir
tus elementaris que eſt calidum frigidum humiduꝫ
⁊ ſiccum vel cōmixtum ex his. Eſt auteꝫ prima ha/
rum virtutuꝫ vt forma dirigens ⁊ formās omne qō
generatur ſicut virtus artis ad materiam artificiati
ſe habet. Et ſcđa eſt ſicut operatio manus. Et tertia
ſicut operatio inſtrumenti qō manu mouetur ⁊ diri/
gitur vſqꝫ ad finem inceptum ab artifice. Et iō dixit
Ariſto. ꝙ omne opus nature eſt opus intelligentie:
locus enim recipit has virtutes ſicut matrix recipit
virtuteꝫ formatiuaꝫ embrionis. Hec igitur virtus de
terminata ad lapidum generationē in mā terreſtri vł
aquea eſt in qua conueniunt omnia loca in quib⁹ la/
pides generantur. Sicut enim in animalibus que ex
putrefactione generantur infunditur virtus viuifica
tiua ex ſtellis: ſic fit ēt in lapidum mā ꝙ infundiť per
dictum modū virtus lapidū formatiua. Jn quo/
cūqꝫ igitur loco terra vnctuoſa per vaporē in ſe re/

(c) 2007 Comunidad Autónoma de La Rioja

flexum cõmiſcet: vel in quo terre vires apprehẽdũt
nãm aque ⁊ trahũt ipſaȝ ad ſiccitateȝ ⁊ inclinant ve
hemẽter ibi pro certo eſt locus generationis lapidũ
propterq̃ terre ſolide ſuperficiei ex qua vapor ta/
lis expirare non poteſt: lapides multos generant.
In terra aũt molli cerulenta que potius inficit aquã
ꝙ apprehendit ipſaȝ in ſuis proprietatibus lapides
generari non poſſunt. Et hec eſt cã quare in ripis ſẽ/
piternoꝝ fluminum multi generantur lapides: tales
enĩ ripe ſolidiſſime ſunt claudẽtes in ſe vapores ele
uatos. Sunt ẽt vaporoſe ripe ille: eo ꝙ calor ex re/
flexione ſui luminis ſuper aquas excitatus frigidita
te aque repellit ad litus: ⁊ in partibus terre inuiſca/
tus terrã aque cõmixtaȝ decoquit ⁊ indurat. Ex ea/
deȝ võ cã fundus fluuioꝝ taliuȝ lapidoſus efficitur
eo ꝙ calor in littorib⁹ in terris ſub aqua penetrat: ⁊
cuȝ aqua replet vndiq; poros quib⁹ euaporare poſ
ſet ſimul cõmiſcet ⁊ decoquit q̃ cõmixtuȝ eſt in la/
pidibus: propter quã cauſaȝ talia loca lapidum ſũt
generatiua. Eſt aũt quarũdam aquaruȝ fluxus per
virtutes minerales fortiſſimas: ⁊ cuȝ fluunt per ta/
les materias imbibuntur ipſis mineralibus: ⁊ ideo
⁊ aqua ⁊ ea que ſunt merſa in ipſis ↄuertuntur in la
pides citius ⁊ tardius ſm ꝙ confortatur ⁊ debilita/
tur virtus lapidum formatiua ⁊ factiua. Cauſa aũt
quare aqua diuiſa iuxta ripaȝ a fonte fuſa citius in
lapideȝ conuertitur ꝙ ipſa aqua fluens a fonte ⁊ flu
mine vel mari eſt: ꝗ virtus illa citius vincit paruuȝ
⁊ diuiſum ꝙ multũ indiuiſum ſicut eſt in omni virtu
te aliquid conuertente: omnis. n. talis virtus citi⁹ cõ/
uertit ipſuȝ paruũ ꝙ magnũ. Quod aũt eadẽ aqua
in aliquo loco fuſa in lapidem non conuertatur: ideo
fit quia cuȝ eſt extra locum mineralem euaporat ⁊ cor
rumpitur ſicut ⁊ omnis alia res corrumpitur extra
locuȝ ſue generationis. Quod autẽ aqua in ſe acci/
piat ⁊ imbuatur tali virtute: probatur per alia aque
accidentia: ſicut eſt ſapor ſulphuris ⁊ auripigmenti
vel amaritudo. Hos. n. ſapores non contrahit aqua
niſi ex locis ꝑ q̃ tranſit. Eodeȝ. n. modo fit ꝙ virtus
mineralis cuȝ mã vaporoſa lapidis trahitur ab aq̃:
⁊ aqua tota inficitur tali ſpũ ⁊ vapore: ⁊ cum vince
re poteſt aquam conuertit eaȝ in lapideȝ. Citius tñ
conuertit magis terreſtria ſicut ligna ⁊ plantas ⁊ ani
malium corpora vel aliq̃ huiuſmodi: eo ꝙ hec aq̃
imerſa a tali virtute apprehenduntur ⁊ trahunt ad
terreſtrem naturaȝ lapidis materie conuenientẽ quã
exiccat: coagulat ⁊ ad ſpẽm ducit vis mineralis va/
porabiliter in aqua diffuſa. In montib⁹ altiſſimis fri
giditas eſt perpetua que eſt excellens: cuius cã pate
facta eſt in libro metheoroꝝ que frigiditas exprimẽ
do humidũ apprehendit aquã a niuibus congelatã
⁊ inducit in ea proprietates ſicci ſicut eſt nature frigi
ditatis excellentis: ⁊ ex illo ſicco coagulat glaciẽ in
criſtallum vel alium lapidem perſpicuuȝ. Et ꝑ hũc
modũ ſatis planũ eſt ſcire loca gñatõis lapidũ ⁊ cõ
uenientiã ⁊ differentiã eorũdẽ.

Cap. ix. de virtute loci qualiter operatur in natura
lapidum.

r Emanet autẽ q̃dam q̃ declarat intellectũ
eorum omniũ que dicta ſunt. Et eſt hoc ꝙ
determinemus qualiter virtus vnius appre
hendit ſubam alterius ⁊ ipſam ad ſe conuertit. Hoc
aũt ſcitur ex his que diximus de elementorũ adinui
cem tranſmutatione. Cum enim terra ad ſe cõuer
tit aquam: primo virtutes terre intrant ſubſtantiaȝ
⁊ alterant eam ⁊ aque quaſi dominantes tenent eaȝ
⁊ tunc incipit aqua ſtare ⁊ terminari: ⁊ tamẽ adhuc
perſpicuitatem non amittit ⁊ tunc deinde corrumpi
tur: ⁊ tranſit in terram ⁊ accipit terre qualitates que
ſunt opacum ſiccum. Similiter eſt etiam de aliis ele
mentis tranſmutatis ad alia. Omnino eniȝ eſt ſimile
de virtutibus mixtorum ſicut patet in ſucco planta
rum ⁊ cibo animalium. In his eniȝ virtutes anima/
torum primo alterant ⁊ poſtea quaſi apprehenſam
tenent materiã: ⁊ poſtea conuertunt in partem cor/
poris q̃ nutritur. Et per omnem eundem modum
ẽ de virtute lapidificatiua cuȝ diffunditur in aliquo
loco: ſiue ſit aqua ſiue terra: materiã quã tangit pri/
mo alterat: ⁊ poſtea dominans eiuſdẽ teȝ eaȝ: ⁊ poſt
quã tenuerit ⁊ vicerit conuertit eã in lapideȝ. Fit au
teȝ hec operatio tribus modis in genere lȝ in nume
ro modi eius ſunt infiniti. Quoruȝ vnus eſt ꝙ virt⁹
apprehendens materiaȝ alterat ipſaȝ ſoluȝ ſm qua
litates actiuam ⁊ paſſiuaȝ quibus operatur in ea ⁊
hec eſt virtus debilis. Scdo aũt modo fit ꝙ alterat
eam tam ſm qualitates ꝙ ẽt ſm proximos effectus
illarum qualitatuȝ qui ſunt duricies ⁊ mollicies: ita
ꝙ dyaphaneytas ⁊ opacitas ⁊ materia non remo/
uentur: ⁊ hec eſt virtus fortior: ⁊ hoc modo generã
tur lapides dyaphani. Tertio autem modo fit ꝙ to
tam materiam apprehendit eam ſm proximos effe
ctus ꝙ etiam ſm conſequentes: ⁊ tunc qualitates in
ducit ⁊ duriciem ⁊ molliciem ⁊ colorem illius mate
rie proprium permutat. Et iſto modo etiaȝ ex aqua
aliquando generant lapides non dyaphani vel non
ad plenuȝ dyaphani: ſicut eſt calcedonius ⁊ ille qui
dicitur lapis buffonis: ⁊ alii quidam lapides. Sunt
aũt in omnibus his modis gradus multi de quibus
inferius mentio habebitur: cum de lapidibus precio
ſis agetur. Huius aũt exemplum eſt ꝙ aliquãdo vis
terreſtris que operatur frigido humidum compri//
mente ⁊ ſicco: ſic operatur in aquã ꝙ ſolum in ea re
manet virtute hmõi frigidi ⁊ virtute hmõi ſicci. Et
tunc lota in tali aqua exiccantur vehementer ⁊ infri
gidantur: ⁊ tales aquas que virtute ⁊ non actu hñt
qualitates diuerſorum elementorum ſupra modum
ſtudent facere alchimici vt per eas exiccent ⁊ coagu
lent hoc ꝙ volunt tranſmutare: propter hanc cauſã
habent libros de ſeptem aquis conſcriptos. Aliquã
do aũt vis terrea apprehendit aquam ita ꝙ frigidũ
iam exprimit humidũ ⁊ ſiccum terminat materiam
in ſeipſa manente aque tranſparentia. Peruietas
enim aque non conuenit eidem inquantum eſt frigi/
dum vel humidum vel vtrãq; habens qualitatẽ ſed
inquantum conuenit cum celeſti corpore: ⁊ ideo cõ/
uenit ſubſtantie aque ante qualitates actiuas ⁊ paſſi
uas ſm naturam: eo ꝙ côior eſt elementis ꝙ aliqua
qualitatum actiuarum ⁊ paſſiuarum. Et cuȝ ſic ope
rat terre frigiditas ⁊ ſiccitas inducentur neceſſario
proximi effectus earum in aquã que ſunt duricies ⁊
coagulatio: ⁊ tunc fit lapis peruius. Aliquando aũt
vincit amplius inducendo ſbam aque ad opacitatẽ
⁊ naȝ terre. Et tũc ex aqua fit lapis opacus ⁊ forte
nigerrimus: ſicut ſunt lapilli quidam abundãtes in ri
pis fluuiorum inuenti qui tamen aliquãdo ex mate/
ria terreſtri generant ſicut inferius oſtendemus. Si
cut aũt diximus de terra: ſic intelligendum eſt fieri d̃
qualitatibus omnium elementoꝝ: ⁊ adiiciendum ꝙ
virtus elementi ſit materialis ⁊ virtus celeſtis iſtru
mentalis ⁊ formalis ſit virtus motoris: ⁊ ꝙ ex om/
nibus

(c) 2007 Comunidad Autónoma de La Rioja

nibus reſultat eſt virtus infuſa materie ⁊ loco lapi/
dum: ſicut ſatis in antehabitis dictū eſt. De cau/
ſis ergo ex quibus lapidū gñatio in cōmuni cogno/
ſcit ſatis hoc modo ſit determinatū.

Tractatus ſcḋs primi libri de mineralibus qui ē
de accidentibus lapidum.

n

Unc aūt de his que per ſe lapidib⁹ ac
cidunt eſt dicendū. Accidentia autē q
primitus accidunt lapidibus in cōi ſūt
multa: primū tñ inter ea eſt cōmixtio
materie. Dicamus ꝙ ſi mā eſt ſicca ve
hementer tunc ipſa non bñ erit cōmiſcibilis: ⁊ tunc
aut locus erit poroſus non ſolidus aut ſolidus. Si
non eſt poroſus ſed ſolidus gñatur valde lapis vn⁹
ſabuloſus quando ſic capit proferens minucias ſa//
buloſas: qui diuerſificat ſm q̄titatem ſiccitatis ⁊ ca
loris ipſum coagulātis. Quia aliquādo forte cōfri/
catur in ſabulū qñ caliditas multa exiccauit: ⁊ ſi lo/
cus eſt valde poroſus per quem vbiqꝫ egreditur ca
lor coquens terram vnctuoſam: tunc calor ille diui/
dit materiam illam in parua ⁊ decoquit eam in ſa/
bulū minutū. Et ſi fuerit materia viſcoſa valde tunc
diuiſa redigitur in paruos lapillos diuerſarū q̄tita
tum qui duriſſimi ſunt ⁊ diuerſoꝝ coloꝝ ꝑpter ma
terie diuerſitatē. Lapides aūt qñ ſecātur optime pla
nantur ⁊ puluis qui abraditur eſt minutiſſimus: ſūt
ex mā optime cōmixta: in qua primo opatū eſt hu/
midū faciens fluere qualibet ꝑtem ſicci ad qualibet
⁊ poſtea apphenſum humidū eſt exiccatū: ⁊ ideo la
pis talis bñ eſt cōmixtus. Eſt.n. ſubtile ⁊ humidum
bñ cōmiſcibile cū ſit penetratiuū partiū ⁊ ꝑtis par/
tiū ſicut dictū eſt in ſcḋo pygeneos. Pre oībus tñ
⁊ hi lapides bñ cōmixti ſunt qui vaporabiliter mi/
ſcentur ⁊ illi pre oībus poliunt bene ⁊ ſplēdidi effi
ciunt: eo qḋ ſubſtātia vaporis iam vergit ad ſubtili
latem aeris ⁊ humiditatē: ⁊ h̄ duo ſunt ſubtiliora ⁊
magis ſeinuicē penetrantia in forma aeris q̄ in for/
ma aque ⁊ terre. Ex eiſdem aūt cauſis eſt cōpa/
ctio ⁊ cōtinuitas bona ⁊ his oppoſita. Quorūcū
qꝫ eni materie optime cōmixte ſunt niſi calidū deco
quens exiccet humidū: horū eſt optima continuitas
⁊ cōpactio fortis. Huius aūt ſignū eſt in operib⁹ ar/
tis que nām imitant. Hi enim qui lateres faciunt pri
mo qdē cū terra cōmiſcent aliqua que coherere fa
ciunt partes: ſicut ſunt ſtercus equi ⁊ aliqḋ hmōi ⁊
facta mā glutinoſa ſtudent hec optime cōmiſcere: ⁊
quāto melius hec cōmixta ſunt tāto planiores ⁊ cō
pactiores fiunt lapides. Idem aūt faciūt figuli qui
non quācūqꝫ terram ſed tenacem que glis vocatur ī
materiam ſumunt cum de luto fingere volunt: cōmi
ſcent aūt optime antēq̄ fingant: ⁊ tunc reſidere per/
mittūt ad tps in ea humidum: ⁊ ſuperfluū humidū
ad ſolē extrahunt: ⁊ deinde coagulant vaſa ad ignē
digeſtione que vocatur opteſis. Oportꝫ igitur ⁊ na/
turam hunc habere modū in cōmixtione lapidum.
Terra ergo primo penetratur humido aut corꝑali:
aut ſpūali: ⁊ deinde aūt ab ea ſeparat humidū ſup/
fluum ⁊ poſtea tempore longo inuiſcatur in ea hu/
midum continuans: ⁊ per calorem opteticum extra
hi non poteſt: hec materia per talem digeſtionē cō/
uertitur in lapidem. Et ſi inueniatur terra aliquādo
non complete conglutinoſa iuxta lapides illos: ſci/
mus qꝛ talis materia ſatis eſt paſſa: ⁊ ideo indige//
ſta remanſit. Lapidum autem genera que ex aqua fi
unt: que paſſa eſt a terreſtri ſicco frigido optime cō
pacta ſunt ⁊ quaſi polita eſſe videntur propter hoc
ꝙ aqua eſt de numero politorum ⁊ eius quelibꝫ ꝑs
in qualibet fluit ⁊ in tali cōtinuitate coagulatur ⁊ cō
gelatur in lapidem. Hoc modo dictum ſit de lapidū
cōmixtione.

Cap. j. de his que bene ⁊ male cōmixta ſunt.

m

Odus aūt quo determinatur de coloribus
lapidum ſumendus eſt ex libro de ſenſu ⁊
ſenſato cuius nos ſciam infra trademus tē
pore oportuno: ⁊ iō que hic ſupponimus ibi erunt
manifeſta. Supponit igitur hic ꝙ oē quod eſt pſpi/
cuū in quocūqꝫ genere corpoꝝ eſt cā ex multis ꝑti
bus perſpicuoꝝ corpoꝝ que veniunt in cōpoſitiōe
corporis qḋ eſt perſpicuū. Adhuc āt albū cauſatur
ex multis pſpicuis in altera re determinatis. Nigrū
aūt ex ꝑtibus opaci corpis opprimentib⁹ ꝑtes pſpi
cuas que ſunt in eodem corpe. Mediꝫ aūt cauſantur
ex cōpoſitiōe hoꝝ ꝑ tres vias: ſicut in ſcia de ſenſibi
lium gñatione tradetur. Dicamus igit ꝙ omnes la/
pides perſpicui cauſantur ex multa materia aeris ⁊
aque que terreſtri apprehendēte mā eſt congelata ⁊
cōgregata: ⁊ ſi illa quidē pſpicuitas nō ē coloris ali
cuius ſed remanet pſpicuitas aeris vel aque tunc ſi/
gnū hꝫ ꝙ ſola frigiditas excellēs apphēdit materiā
⁊ hec ē ſic pſpicuitas criſtalli ⁊ berilli ⁊ adamātis
⁊ lapidis qui vocat yris: ſed differētiā hñt in pſpi//
cuitate ⁊ nā aquea: qm̄ criſtallus nō ſolū nām aque
habere videt ſed aqueitatē declinantē in aereitatem
ꝑp qḋ maxime pſpicuus ē: ⁊ ad claritatē declinans.
Berillus aūt magis: ad aquā declinat: vnde cū vol/
uitur quaſi aque gutte magne manare vident. Ada/
mas aūt magis hꝫ aqueitatē tractā ad ſiccum terre/
ſtre: ꝑpter qḋ obſcurior ē ⁊ duriſſimus: ita ꝙ colli/
dat alia metalla p̄ter calibē duriſſimū: eo ꝙ calibs
ēt eſt aqueitatis ⁊ terreſtreitatis ſicciſſime. Et iō fit
ēt ꝙ lapis adamas cū fuerit acuti anguli ſcindit ⁊ i/
cidit omne ferrū ⁊ penetrat in ſcindēdo oē metallū
yris aūt fit ex aqua quaſi iā rorante que ꝑtim vapo
re ꝑtim ex rore reſoluto cōgelat. Et iō ēt in ſole po/
ſitus colores yridis depigit in oppoſito pariete. Si
miles aūt his lapides ex ſimilibus fiūt materijs. Iu
xta.n. ripas fluuioꝝ frequētiſſime inueniunt lapides
obſcure pſpicuitatis: ſm magis ⁊ minus quoꝝ co//
lor nō cauſat niſi ex pſpicuo aut ei cōpoſito aut cō/
mixto cū terreſtri obſcuro in ꝑte vel in toto: ⁊ horū
coloꝝ qꝛ facile ē ex dictis ſcire cām ꝑtranſeo. Niger
aūt color in lapidibus frequētiſſime cauſat ex terre
ſtri cōbuſto: propter quod ēt vt frequenter lapides
nigri duriſſimi ſunt ⁊ magis polibiles q̄ ſecabiles
ſunt. Hic.n. color non cauſatur niſi ex priuatiōe pſpi
cui in cōmixtiōe: ſicut patebit cū de ſciētia colorum
tractabit. Mediꝫ aūt colores ſunt rubeus in gñe vi/
ridis ⁊ flauus ⁊ differentie ipſoꝝ. Et ſicut dicet in li
bro de ſenſibilibus: rubeus erit qñ ſup perſpicuū lu
minoſuꝫ infunditur fumus tenuis ſuccenſus. Et iſte
inuenitur in quibuſdam lapidibus qui vocantur ia/
cincti aquatici: ⁊ in tribus generibus carbūculorum
propter qḋ ab Ariſt. omnes illi calidi ſm nām eē di
cunt. Differūt aūt in rubore: qm̄ ſi fuerit pſpicuitas
multa ⁊ fumus ſuperfuſus valde tenuis ⁊ lucidus ē
color eius qui vocatur palacius ſiue palacium. Si
aūt fuerit perſpicuitas multa ⁊ fumus quaſi igneus
accenſus ſpiſſus: tunc eſt color eius qui vere dicitur
carbūculus: ⁊ iō ille qui vere ſpeciem ſuam attingit
lucet in tenebris ſicut noctiluca ⁊ maxime quando

(c) 2007 Comunidad Autónoma de La Rioja

ſuperfunditur aqua clara ꝛ limpida. Si autē fue/
rit perſpicuitas aliquantulū ſpiſſa ꝛ fumus ſupna/
tans fuerit obſcurioꝛ aliquantulum erit coloꝛ eius
quem vocant granatū eo ꝙ ad modum grani ma/
ligranati coloꝛatur: ꝛ hos omnes tres vocat Ariſto.
carbunculos: ꝛ nobilioꝛē ꝛ ſiccioꝛē inter hos dicit
eſſe granatum cum tamen minoꝛis ſit preciȷ apud ex
cluſoꝛes ꝛ artifices. Jlle autē qui a quibuſdā iacin/
ctus aquaticus vocatur coloꝛē habet qui compo/
nitur ex aquatico perſpicuo limpido ꝛ nō aereo: ꝛ
ſupfuſum habet fumū aquaticū ſuccenſum ſicut eſt
in nube celi: ꝛ non in auroꝛa. Eodem autē modo in
uenimus coloꝛes lapidū perſpicuoꝝ qui ſunt flaui
coloꝛis. Si enī lapis ſit perſpicue ſubſtantie: ꝛ
valde clare ꝛ īmixtum habeat ſubtile terreſtre val/
de combuſtū: tunc erit coloꝛ ſaphiri clariſſimi ꝛ ha
bebit differentias coloꝝ ſm ꝙ illud perſpicuum cū
illo terreſtri ſubtili combuſto fuerit clarius ꝛ obſcu
rius. Flauus enim clarus ꝛ purus coloꝛ abſq dubio
cauſatur ex multo perſpicuo: quoniam viſus pene/
trat in ipſum: ita ꝙ lux non obuiat viſui nec aliquod
luminoſum. Si autē cum tali combuſto vapoꝛoſo
terreſtri ſit perſpicuum aqueum aliquantulum ſpiſ/
ſum: tunc reſultat coloꝛ iacincti qui ſatis minus cla/
rus eſt ꝙ̄ coloꝛ ſaphiri nobilis. Coloꝛ autem ſcintil
lans ꝛ ceruleus cauſatur ex lucido perſpicuo quod
ſuperducitur tenui ꝛ modico vapoꝛe aqueo incenſo
ꝛ hic eſt coloꝛ viridis qui topation vocatur: ꝛ ī quo
cunq lapide inueniuntur vene aurei ſplendoꝛis ſi/
cut in criſophaſo ꝛ criſolito coloꝛ illarum venarum
ex eadem cauſa generatur. Sunt autem multi lapi/
des perſpicui qui ſunt virides: ſicut ſmaragdus ꝛ cri
ſolitus ꝛ lapis qui vocatur pꝛama: licet diuerſa vi
riditas ſit in eis omnium autem hoꝛum coloꝛes ex
vna ꝛ eadem cauſa generantur: ſit enim ex perſpi/
cuo aqueo cum terreſtri foꝛtiter aduſto: ꝛ ſm ꝙ hoc
eſt clarius vel minus clarum: ſit etiam illa viriditas
clarioꝛ ꝛ minus clara. Huius autem ſignū eſt in vi/
tro quod ex commixtione ſit plumbi: hoc enim eſt
viride valde ꝛ efficitur tanto purius quanto ſepius
ꝛ magis comburitur. Jn cōbuſtione enim iterata de
puratur perſpicuū ꝛ ſubtiliatur ꝛ aquee nature ma
gis infunditur claritas luminis ignei: ꝛ ideo clarifica
tur. Coloꝛ autē medius qui quaſi fuluus eſt ꝛ ceru
leus ſicut eſt in lapide qui vocatur coꝛneola cauſat
ex perſpicuo terminato quod ſpiſſo fumoſo aqueo
ſimiliter ꝛ terreſtri ſuccenſo ſuperinfuſū eſt. Et iſti
ſunt fere oēs coloꝛes q̄ in lapidib' ꝑcioſis īueniūt.
Poſt eum q̄ eſt onichini ꝛ niueū ſcillantē quo dicit
coloꝛari lapis q̄ dicitur oꝛphanus. Cōponitur enī la
pis onix ſiue onichinus ex ſubſtantia q̄ eſt duplicis
coloꝛis ꝛ inuenit aliquando ex pluribus coloꝛibus
ꝙ̄ duobus: vt frequēter aūt componit ex duplici co
loꝛe quoꝝ vnus ſupnatat alȷ. Jnferioꝛ qdē eſt ſicut
carneus q̄ eſt ex terreſtri valde fumoſo vapoꝛabilit
cōmixto. Superioꝛ aūt eſt ſubpallidus aliquātulū
fuſcus ꝛ hic cauſat ex victoꝛia pſpicui ſup opacum
in cōmixtis ptibus: ita tamē ꝙ opacū ſit alterās al
bū. Et tali ſubſtantia eſt quādo aqueū cōmixtū ter
reo ſubtili pauco vapoꝛat ꝛ euapoꝛando coagulat
in lapidē. Jnueniuntur aūt onichini valde rubeas
habentes vias ꝛ albas valde quoꝝ coloꝝ nō eſt dif
ficile inuenire cauſas ex pdictis. Niueus aūt ſcintil/
lans abſq dubio cauſat ex h qō ipſe ꝯmixtus eſt ex
pſpicuo coꝛpoꝛe quaſi firmato: omnis .n. perſpicui
puluis inuenitur albiſſimus: ꝛ cum continuatur pul
uis reſultat coꝛpus album micans: ſicut margarita:
quod contingit ex verberatione luminis ad ſuperfi/
cies partium politarum: pꝛopter quod lapis dicitur
aliquantulū lucere in tenebris ſicut noctiluca. Jn die
enim tegitur lux que eſt incoꝛpoꝛata diaphano in la
pide pꝛopter maius lumen: ſed in nocte lucet: ꝛ ideo
in die lapis ille albus videtur ſicut noctiluca. Hoꝛū
aūt omniū perfecta ratio tradi habet in ſciētia de ſen
ſibilium generatione. Jnuenit aūt lapis multoꝝ val
de coloꝝ: pꝛopter qō etiā pāthera vocat cuius oēs
coloꝛes cauſant ex diuerſis ſubſtantȷs ex quib' cō/
ponunt partes: eadē enī ratio eſt in toto ꝛ in pte quo
ad coꝛpoꝛis tincturā. Tanta igit ꝛ tot ad ſcientiā co
loꝛū qui inueniunt in lapidibus pcioſis dicta ſunt
Ametiſtus autē ſequit rubinū in perſpicuo obſcuro.
Et calcedonius ſequit berillum in ſubſtantia quaſi ꝑ
ſpicua lutea ꝛ feculenta ſicut plumbū imitat argētū.

Cap. iȷ. tractatus ſecundi de coloꝛib' lapidū per/
ſpicuoꝝ non terminatoꝝ ꝛ non precioſoꝝ.

Lapides autem hi qui perſpicue ꝛ nō termi
nate inueniuntur ſubſtantie multoꝛum val/
de ſunt coloꝛum: ꝛ ſunt quattuoꝛ generū vt
in cōmuni ſit dicere: ſilices videlz thophi ꝛ quadrū
ꝛ marmoꝛ. Jn omnibus his generibus inueniuntur
coloꝛes multi niger: videlicet glaucus virens aliquā
tulum ꝛ albus. Extra genus autem marmoꝛum vis
rubeus magnus lapis ſed paruuli rubei inueniuntur
precipue in marmoꝛū generibus. Et de omnibus ge
neribus coloꝛum eadem eſt ratio que in precedenti/
bus dicta eſt: ſed hoc accidit generib' marmoꝛum ꝙ
abſtracte ab eis partes micāt aliquātulū ſicut metal
lis mixte ſint. Et hoc contingit hac de cauſa ꝙ in ſub
ſtantia eoꝝ cōmixtū ingredit perſpicuū: cuius ſupfi
cies quādo eſt inſpiſſata in partib' fulget vel micat.
Et hec vna cauſaꝝ eſt quare ē nobilius genus mar/
moꝝ ceteris generibus lapidū. Niger aūt frequēter
in tali genere lapidū cauſat ex terreſtri fuliginoſo cō
mixto coagulato. Albus aūt ex terreſtri ſubtiliſſimo
qō cōmixtū eſt aqueo multo hoc enī albeſcit deco/
ctum ſicut facit terreſtre in caſeo ꝛ lacte. Glaucus
aūt cauſat ex terreſtri opaco qō alterauit modicū al
bū qō ex terreſtri ſubtili ꝛ aqueo multo coagulari ce
pit. Virens autem in omni genere cauſat ex multo
aqueo vapoꝛib' ſimul irroꝛantib' immixto ꝛ ſic co/
agulato. Guttaꝝ autē genus eſt habens plures vel
oēs has mixtiōes in partibus pꝛopter multi generis
materias in loco illo cōgregatas. Thophi autem
frequenter aut terrei ſunt coloꝛis aut albi ſicut pumi
ces. Hoc enim genus lapidis ex terra in qua ſpumat
aqua eidem terre commixta generatur: ꝛ ideo cum
calido coagulatum eſt digeſtione que opteſis voca/
tur: ſpongioſum ꝛ leue inuenitur Pumex autem ſit
ex aqua magna cuius ſpuma vehementer paſſa eſt a
terreſtri ſibi permixto: ꝛ ideo eſt albus pꝛopter ſpu/
me talis albedinem. Jn generibus autem marmoꝛū
album quod vocatur alabauſtrum abſq omni am/
biguitate componitur ex multo perſpicuo quod eſt
alteratum ꝛ paſſum vehementer a terreſtri ſubtili: ꝛ
ſic reſultat in eo coloꝛ nobiliſſimus micans: hoc au/
tem quod vocatur poꝛfiricū marmoꝛ habet coloꝛē
obſcure carnis cū albis guttulis ꝛ nos iam diximus
cām talis coloꝛis. Silices v̄o vt plurimū ſūt fuſci co
loꝛis cui' etiā cā eſt ſufficiēter aſſignata. Sufficiat
ergo de coloꝛib' lapidū hoc qō nūc dictū eſt.

Capitulum

(c) 2007 Comunidad Autónoma de La Rioja

Cap. iiij. de cā duriciei diuerſe que ē in lapidibus.

d Icemus conſequēter de diuerſitate duriciei que multaꝝ diuerſitatuꝫ inuenitur in lapidibus. Omnia.n.genera lapidū ꝓcioſorum adeo ſunt dura ꝙ nec lima aliquid ab eis tollitur qō colliſi ad ſe fortiter vt ad calibem induratā emittūt igneꝫ. Econtra vero fere omne genus thophi ita inuenitur paruꝫ habēs de duricie ꝙ modico inſtrumēto inſenſibile ē: lapides aūt quidā albi qui vulgarit̄ creta vocant̄: ꝛ quidam ēt mollioꝛes ꝛ albioꝛes inueniuntur minus habentes de duricie in gn̄e lapidū. Omne aūt genus ſilicis duriſſimum eſt: ꝛ poſt hec marmoꝛa in genere ſuo. Quadrum aūt mediū eſt in duricie lapiduꝫ ꝛ tamē in illo inuenitur maioꝛ ꝛ minoꝛ duricies ſed hoc accidit cōiter lapidibus durioribus qui diu iacētes in aere tēpoꝛe frigoꝛis poſtea ad ſolem ſcinduntur in multas partes. Econtra aūt qui ſunt minꝰ duri niſi ſint male cōmixti quaſi in modum calcis cōbuſti obteſi coagulante quāto diutius in aere iacent in edificijs melioꝛes efficiunt̄ ꝛ duriores: ꝛ non ſcinduntur ex frigoꝛe. Phiſici aūt ē aſſignare cām hoꝛuꝫ accidentiuꝫ ex materia ꝛ efficiēte quēadmodū in alijs dictū eſt. Dicamus igit̄ ꝙ cā gn̄alis duriciei eſt ſiccitas. Cum.n.duruꝫ ſit habens potentiā naturalē ad reſiſtendū tangenti: ꝛ molle eiꝰ nature habeat impotentiā: nō pōt cauſari niſi ex ſicco quod in ſeipſo ſtat non cedens ad alterū. Siccitas aūt ex duobus cauſatur in natura lapidū: ſicut ſuperius patuit. Aut enim eſt ex hoc ꝙ ex terreſtri mā caliduꝫ epotauit humidū: ꝛ ideo remanſit terre induratū. Aut eſt ex hoc ꝙ ſiccitas frigidiſſima vehementer apprehēdit humiduꝫ perſpicuū ꝛ ipſum ad ſui ꝓprietatem conuertendo expreſſit humiduꝫ: materiā vehemēter comprimendo ꝛ indurauit ꝛ excellenter cōpegit: ſicut eſt in lapidibus ꝑſpicuis: propter quod duriſſimi ſunt: ꝛ colliſi ēt ignem emittunt ꝛ non ſuſtinent limam: ſed opoꝛtet ꝙ quaſi laſpādo ꝛ confricando poliantur. In ceteris aūt lapidibꝰ ex materia terre factis cā duriciei maioꝛis non eſt niſi maioꝛ ariditas q̄ cauſata eſt ex calido foꝛtioꝛi vel minus foꝛti ex parte efficiēcientis ꝛ ex humido facilius ꝛ minus faciliter a mā ſeparabili q̄tum eſt de parte materie: vnctuoſum.n.valde humidū de facili continuatur: ꝛ omnino aqueū de facili vapoꝛat: propter quod lapides qui ſunt vt creta: vel mollioꝛes q̄ creta: valde albi ſunt: ꝛ tincturā albam relinquūt in his que tangunt: pro certo humido valde euapoꝛabili cōmixti ſunt: ꝛ calido excellēti vltra coagulationis menſuraꝫ combuſti ſunt: ꝛ iam calcinari inceperunt: propter quod in muris non remanent: q2 ſicco calcinato exterius ſemper ſunt aſperi ꝛ hoc recedēſ in cementi tenacitateꝫ relinquit aliā partē lapidis cemento non conglutinataꝫ: ꝛ ideo cadūt de muris lapides iſti: ꝛ murus de ipſis poſt modicū tēpus efficitur ſicut maceria. Silices aūt duriſſimi ſunt: eo ꝙ humidū eoꝝ non ſeparabile a mā multū eſt epotatū: ꝛ vehemēti ariditate terreſtri eſt induratum. Et ideo ēt illi cementū non bene accipiūt: eo ꝙ poꝛis eorum cōſtrictis non imbibitur: propterqō in archithectonicis lathomi his raro vtuntur: ꝛ dicunt ꝙ iſti lapides ſcindunt muros. Marmoꝝ autē genera alia optime cōmixta ſunt: ꝛ vehemēter decocta ꝛ iō dura ſunt ꝛ eoꝝ muris apta. Sed quadri lapides pluſ ceteris ꝯueniunt edificijs: ꝛ quando vehementer duri ſunt: tunc ſiccitas eſt eoꝝ magna ꝛ paruū humidum continuans partes: quod quando frigoꝛe congelatur relinquit exterioꝛes partes ꝛ fugit ad īterioꝛes: ꝛ eſt tale humidū nō bene partibus incoꝛpoꝛatū: ꝛ ideo de facili mouetur ad interioꝛa ꝛ exterioꝛa: propterqō poſtq̄ ipſuꝫ frigus comprimens mobile fecit: epotatur a proximo calido ſolis: ꝛ tunc in diuerſa diuiditur lapis. Econtra aūt lapides aliquātulū humidi humido bene mēbris lapidis inuiſcato in aere vehemēter exiccantur: ꝛ ideo durioꝛes ꝛ melioꝛes in edificijs per longitudinem tēpoꝛis efficiuntur. In thophis aūt cā mollicici eſt humidū non vehemēter extractū nec terreo excellēter cōmixtuꝫ: ꝛ ideo mollis eſt thophus: ꝛ ad ignem poſitus nō coquitur vt later ſed foꝛmatur in cinerem terreſtrē. Hec igitur de duricie lapiduꝫ dicta ſunt ex his.n. ꝛ alie diuerſitates de facili poſſunt cognoſci.

Cap. v. de dolabilitate ꝛ idolabilitate lapiduꝫ.

e X iſtis iaꝫ patere poteſt dolabilitatis ꝛ indolabilitatis cauſa. Lapides eniꝫ excellenter duri dolabiles non ſunt: ſed cōminuibiles in parua: ꝛ quādo oꝛdinatos non habent poꝛos nō ſcindunt̄ ad regulaꝫ. Sicut.n. in lignis contingit nodoſitas ex diuerſo fluxu ſicci ex quo ligni gn̄atur coꝛpus. Ita contingit ex diuerſa cōmixtione in lapidibus ꝛ materie ꝯfuſione: ꝛ nodoſitas illa facit ꝙ lapis inoꝛdinate frangatur ꝛ non ad regulā: duriſſimi tamen ꝛ ſicciſſimi lapides ſiue nodoſi ſint ſiue non: cōminuibiles ſunt magis q̄ dolabiles: eo ꝙ conſtrictione aut opteſi conſtricti ꝛ diſtricti ſint poꝛi in illis ita ꝙ in diuerſa dematur ſciſſura ꝛ diuiſio ipſoꝛuꝫ. Quicūqꝫ autē non vltra tēperamētū lapidis ſunt cōſtricti vel indurati dolabiles bn̄ ſunt ꝛ ſecabiles ad regulā: lꝫ non poſſint ſecari vt ligna: ſed potius per partes minutatiꝫ extractas reliquo coꝛpoꝛe lapidis ſimul manente. Iſte igitur eſt modus dolabilitatis ꝛ indolabilitatis lapidis. Hoc etiā oſtendunt ipſa artis lathomoꝝ inſtrumēta: lathomi enī lapides dolabiles dolant ad regulā ſm totā ſuperficieꝫ lapidis. Indolabiles qui cōminuibiles ſunt non in tota ſupficie dolantur: ſed ſufficit ꝙ plures anguli non plane ſed aſpere ſuperficiei pertingant ad lineā: ſicut dn̄r facere lathomi leſbij: eo ꝙ in leſbia inſula non niſi lapides cōminuibiles inueniuntur.

Cap. vj. de cauſa poroſitatis ꝛ cōpactionis lapidū ꝛ grauitatis ꝛ leuitatis eorūdem.

i Uxta hunc moduꝫ ēt determinatur de cauſa poroſitatis lapidum ꝛ cauſa cōpactiōis eorūdē. Inueniuntur eniꝫ lapides quidam tante poroſitatis ꝙ natant ſuper aquā: ſicut lapides quos eijcit vulcanus: ꝛ pumices qdā cōpactiſſimi inueniunt̄ ſicut lapides ꝓcioſi ꝛ marmoꝝ gn̄a: qdā aūt quaſi medij inueniunt̄ īter hec. Et cā qdē poroſitatis nō ē alia niſi q2 hūidū nō totū cōmixtū fuit cū terreſtri: ſꝫ in diuerſis ptibꝰ eiꝰ ſtetit: ſic in vaſe qō cū epotatū fuit opteſi remāſerūt foramicta: ꝛ factꝰ ē lapis poroſus: ꝑꝑ icluſuꝫ aerē in foramibꝰ illis natās ſup aquā. Cōpactio āt ꝓcipue fcā ptiū ē ab hūido vndiqꝫ penetrāte lapidis māꝫ: ꝑꝑqō quālꝫ ptē eiꝰ fluere fac ad quālꝫ ptē: ꝛ iō cōpactꝰ factꝰ ē lapis: h āt hūidū ē coꝛpale ꝛ aqueū: aut ſpūale aut aereū. Et q2 aereū ſubtiliꝰ ē q̄ aqueū: iō cōpactioꝛis ſbe ſūt lapideſ ex vapoꝛibꝰ cōmixti q̄ ex alia ſba aquea vel terrea. De cā āt grauitatis aut leuitatis lapidū ſupfluū ē h itēdē cū ō h in ō celo ꝛ mūdo ſufficiēnt ſit ptractatū vbi oñſuꝫ ē q̄re lapides leuioꝛes ſub aq̄ merguntur: cū ligna grauioꝛa ſupnatant aquis. Hec igitur in cōmuni de lapidibus dicta ſunt.

(c) 2007 Comunidad Autónoma de La Rioja

Capl'm.vij.de cauſa multitudinis paruoꝝ la/
pidum iuxta littora ⁊ de ordine laterum qui aliquã
do in littoribus quaſi artificialiter poſiti inueniunt.

PReter omnia iam dicta accidit aliquando
iuxta ripas fluuioꝝ ⁊ mariũ inueniri mul/
titudinẽ magnaꝫ paruoꝝ lapidum colliga
toꝝ q̃ſi cemento fortiſſimo ac ſi de muro aliquo ſũ/
pti ſint ꝓpter qḋ etiaꝫ putãt quidã opa antiquorum
fuiſſe ibi ⁊ deſtructa ꝑ aquaꝫ. Et ꝙ mirabilius eſt ꝑ
totã longitudinẽ littoris iuenitur aliquãdo ordo la/
teruꝫ ac ſi artificialiter ibi poſiti ſint: cũ tñ h̓ non vi/
deatur eſſe opus artis: eo ꝙ valde tenue eſt: nõ hñs
modũ muri alicuius: ſed tñ later iuxta laterẽ ſic ni/
hil ſupra ſe vel infra ſe de lateribus. Dico aũt ꝙ
cã prio int iſta duo videlꝫ ꝙ lapides pui q̃ſi cemẽto
iueniunt cõglutinati ẽ ꝙ prio coagulati fuerũt illi ſi/
lices diuerſi: ⁊ fuit i loco illo mã ad modũ calcis adu
ſta ꝑ opteſim: cui poſtea in aqua cõmuſcuit cã: ⁊ la/
pides per eandẽ iterato decocti cõglutinati ſunt.
Eſt aũt duriſſimuꝫ illud cemẽtũ: qꝛ quociẽſcunqꝫ de
quoquit opteſi ſiccũ terreſtre calcinat ⁊ iterato op/
teſi ſupra moduꝫ duꝝ efficit quaſi incõſũptibile per
igneꝫ. Hoc aũt in operibus probatur artis vbi teſta
cõtrita ⁊ calcinata ⁊ iteꝝ humido cõmixta in teſtaꝫ
formata ⁊ optheſi coagulata duriſſima efficit ⁊ in/
ꝯſumptibilis ab igne: ꝓpter qḋ talit facta vaſa q̃rũt
artifices cũ fundũt metalla. Nõ eſt aũt cã alia q̃re la
teres ab arte tñ ẽt nõ a nã fieri dicant. Si eni lutũ te
nax in terra cõmiſceat ⁊ calido poſtea icluſo in ter
ra decoquit: later melior fit in terra ꝑ nãm q̃ ꝑ arteꝫ
⁊ h̓ maxime iuxta littora mariũ ⁊ ripas fluuioꝝ fie
ri põt: eo ꝙ illa loca humida freque̓ter miſcent: ⁊ ra
dijs ſolis caleſiũt ⁊ ſolida ſunt ad cõtinendũ ĩtra ca
lorem ne euaporet. In talibus etiaꝫ ſolis locis hu/
iuſmodi impreſſio inuenitur. Non enim eſſet ra//
tio quare ars vnum latereꝫ poneret iuxta aliũ ſm
vnius linee ordinem tñ nihil amplius edificãdo.

Capitulum octauũ de quibuſdã lapidib' hñti/
bus intus ⁊ extra effigies aĩalium.

ADmirabile omnibus videt ꝙ aliquando
lapides inueniunt intra ⁊ extra habentes
effigies animaliũ. Extra eni habent linea/
menta ⁊ quando frangunt inueniuntur in eis figure
inteſtinoꝝ. Et huius cãm dicit Auicenna eſſe ꝙ ani
malia ſm ſe tota aliquando mutantur in lapides ⁊
precipue in lapides ſalſos. Dicit enim ꝙ ſicut terra
⁊ aqua ſunt materia lapiduꝫ: ita etiaꝫ mã lapidum
ſunt animalia: que cum in locis in quibus vis ſpirat
lapidificatiua: trãſeunt ad elementa ⁊ apprehendun
tur a qualitatum ꝓprietatibus: que ſunt in illis locis
⁊ mutantur elemẽta que ſunt in corporibus talium
animaliuꝫ in dominans elementuꝫ terreſtre: videli/
cet cõmixtuꝫ cuꝫ aqueo ⁊ tunc virtus mineralis con
uertit ipſuꝫ in lapideꝫ ⁊ retinent figuras ſuas mem/
bra intus ⁊ extra ſicut prius: ſunt autem hmõi lapi
des ſalſi non duri frequenter: quia oportet virtuteꝫ
eſſe forteꝫ que ſic tranſmutat corpora animalium ⁊
hoc comburit aliquantulum terreſtre in humido ⁊
ſic generat ſalis ſaporem. Hoc autem teſtatur fabu/
la gorgonis que ad ſe reſpiciẽtes dicitur conuertiſſe
in lapides. Gorgon virtuteꝫ fortem mineraliuꝫ vo/
cauerunt: reſpectum aũt ad eaꝫ vocant diſpoſitionẽ
humorum corporuꝫ ad virtuteꝫ lapidificatiuam.
Hec igitur ſunt que de lapidibus in communi vide
bantur dicenda.

Incipit liber ſecundus q̃ eſt de lapidib' precioſis.

Capitulum primum de cauſis virtutum lapidũ
precioſorum ⁊ redargutione dicentium in lapidibus
non eſſe virtutes.

COnſiderationẽ aũt facie
tes de lapidibus precio
ſis nõ loquemur de cau
ſa coloris eorum. Neqꝫ
de paſſibilitate eorũ vel
duricie vel aliquo hu/
iuſmodi: eo ꝙ de omni/
bus his in ſuperiori li/
bro expeditum eſt: quã/
tũ ſufficit ad hãc intẽtio
nẽ: ſꝫ tria ſũ q̃ potiſſime
ſũt inueſtigãda: virtutis eorũ cauſa videlicet ⁊ deſcri
ptio eoruꝫ ſigillatim ⁊ ſigilla que inueniuntur in qui
buſdam eorum depicta. His tribus habitis non que
rimus amplius phiſice ſcire de lapidum natura.
Cauſa autem virtutis lapidum occulta eſt valde ⁊
varia in ea ſenſiſſe videntur multi phiſiologorum.
Multi etiam dubitare videntur an inſit lapidib' vir
tus aliqua de his que videntur eſſe in eis: ſicut cura/
re antraces: fugare venena: conciliare corda homi/
num: facere victorias: ⁊ huiuſmodi aſſerentes nihil
ineſſe compoſito niſi ex compoſitione ⁊ compoſitis
Operatio enim talis qualis dicitur ineſſe lapidibus
non cauſatur ex componentibus eoſdeꝫ. Ex illis eni
non conuenit eis niſi calidum ⁊ humidum ⁊ durum
⁊ paſſibile eſſe ⁊ huiuſmodi que in antecedentibus
determinata ſũt. Ampli' aũt cũ nobiliora ſint ani
mata q̃ lapides deberent vt inquiunt potius habere
virtutes que lapidibus attribuuntur q̃ lapides. His
igitur ⁊ huiuſmodi rationib' vtuntur qui nullas cõ/
cedũt lapides virtutes habere. Huius autẽ cõtra/
rium expertũ eſt ſapientiſſime: quoniam magnetem
videmus ferrum attrahere: ⁊ adamanteꝫ illã virtutẽ
in magnete reſtringẽ. Adhuc ãt exptũ ẽ ſaphiros ali
quos ãtraces fugare: ⁊ vnũ tale vidim' ocl'is noſtris
h̓ ẽt ab oĩb' vulgatũ ẽ: ⁊ nõ põt eẽ q̃n i toto vel i pte
ſit veꝝ qḋ ab oĩb' cõiter ẽ dictũ. Fuerũt aũt aliq̃ q̃ ẽt
virtutes ſpãles lapidib' dabãt: ⁊ h̓ ab aĩa lapidũ eẽ
dicebãt: ⁊ ſũt q̃dã pythagoricoꝝ: hi eni dicũt ſolius
aĩe eſſe h̓: ⁊ nõ in vna mã tñ ſꝫ ab vna extẽdi in aliã
ꝑ opatiões aĩales: ſicut hõ ad itelligibilia extẽdit in/
tellectũ etiã imaginationẽ ad imaginabilia. Et h̓ mõ
dicunt animaꝫ vnius hominis vel alterius animalis
egredi ⁊ ingredi in alterũ: ⁊ faſcinare ipm ⁊ impedi/
re operationes ipſius ꝓpter qḋ precipiũt in operatio
nibus cauere ⁊ declinare oculum faſcinantẽ. Et hoc
etiã modo dicunt quidã augures impedimentũ ⁊ ꝑ/
fectum operationũ fieri viſu ⁊ auditu auiũ quarũdã
vel aliaꝝ beſtiaꝝ. Iſti g̃ tales dãt aĩas lapidib' ⁊ ip
ſas extẽdi ad naturas q̃ lapidib' attribuũt. Scho
la aũt pythagoricoꝝ quã in multis ſecut' ẽ. Demo
crit': q̃ lapides aĩas hẽre dixit: oĩa plena dijs eẽ dog
matizat: ſic i carmib' ſuis poſtea cecinit. Orphe'.n.
dicebat deos vtutes diuias i reb' diffuſas: deũ ẽt ni/
hil aliḋ eẽ niſi illḋ qḋ res format i oĩb' reb' diffuſuꝫ.
In lapidib' g̃ dicebat ptẽ diuinã eẽ quã lapidũ aĩam
dicebat eſſe extendentẽ ſe ad res circa quas operat:
hec aũt abſurdiſſima ſũt. Et de faſcinatõe q̃dẽ an ve
rũ ſit an nõ ad magicas ptinet deinde aũt deũ eẽ dif/
fuſũ in reb' ita ꝙ reb' ſit vnitus ⁊ ꝑmixt' ſicut aliqua
virtus

(c) 2007 Comunidad Autónoma de La Rioja

virtus eſſentialis rebus: dementis eſt dicere: qm̃ ſi cõ
miſcet reb⁹ erit gñabilis in qbuſdã reb⁹ ꝛ exiens de
nõ eẽ ad eẽ ꝛ õ potẽtia ad actũ que oĩa impoſſibile
eſt deo conuenire: quãlibet aũt rem habere aliquid
diuinũ per quod appetit ꝛ agit ad eſſe diuinum: vel
diuino ſiľe eſt verum ꝛ aľibi hoc eſt determinatum.
Animas aũt nullas habere lapides in antecedenti/
bus huius libri determinatum eſt: propter qđ etiaꝫ
hec ꝛ his ſimilia quaſi deriſoria relinquentes dica/
mus lapides abſqꝫ omni ambiguitate virtutes mi/
rabilium effectuũ habere: que quidem virtutes ĩſũt
eiſdem non ex componentibus ſed compoſitum cõ
ſequũtur ex cauſa quã infra determinabimus. Nec
ẽ verũ ꝙ has virtutes animata potius habere debe
ant quare ſicut eſt in omni re nãli ꝙ res occupata al
tioribus virtutibus abſtrahitur ꝛ impeditur ab infe
rioribus. Cui⁹ ſignum eſt ꝙ intellectualia ſicut ho/
mines non bñ percipiunt imutationes elꝛorum: quẽ
admodum bruta: ſicut pulli diuerſitates horarũ ꝛ
temporũ melius iudicant ꝙ̃ homines. Et homo ipe
quando occupat meditando non operat per viſum
ꝛ auditum: ita qđ non percipit ea que ſunt ante ocu
los. Sicut igitur eſt in tota natura ꝙ etiaꝫ animata
altioribus virtutibus anime occupata non operant
virtutibus inferioribus nobilibus quibus cõmixta
non animata operant. Nihil tamen eſt in vniuerſa
nã qđ nõ hẽat propriam ſue ſpecici operationem: ſi/
cut ſcamonea coleraꝫ purgare ꝛ alia hmõi: hoc aũt
in ſimplicibus probatur medicinis: ꝛ in ſcĩa de incã
tatione ꝛ alligatione vbi oſtendit mẽbra diuerſorũ
animalium: aut collo: aut coxe: aut alijs membro cor
poris hominis alligata mirabiles operari effectus.
Idem eſt de herbis radicibus ꝛ lignis. Sed ipe car
nes hominũ: ꝛ quod minus videt ſuperfluitas ſicca
egeſta ab homine ꝛ ſtercus lupoꝝ mirabiles cõtra
venenũ vel alias peſtes habent operationes: ꝓpter
qđ ꝛ lapides proculdubio opationes habere con/
ſtat aut omnes aut fere omnes licet in pluribus ſint
ignote operationes eorum. Et ideo dicit Joannes
damaſcenus ꝙ nulla res deſtituit a propria ꝛ ſubſtã
tiali opatione. Riſibile eni eſſet valde ꝙ diceremus
qualitates primas vehementes habere opationes
ꝛ formas ſubſtantiales ipſis rebus vt fines nature
datos: ſicut diuinũ ꝛ optimũ omnino nullas habere
operationes: licet non ſint actiue ꝛ paſſiue ad tranſ/
mutandum mãm cum ſint operatiue operationis il
lius que illi perfecto conuenit: qđ nã perficit ꝑ illud
diuinũ ꝛ optimum.

Cap. ij. de quatuor opinionibus phoꝝ circa cãm
virtutum lapidum.

Q Ueſitũ aũt eſt multo tempore a philoſo/
phis ex qua cã tales virtutes infundunt la
pidibus ꝛ diuerſas opiniones recitare diſ
pendiũ eſſet. Tangamus igit quatuor ꝓbabiles: ꝛ
poſtea noſtrã dicamus ſentẽtiam deinde per rõnem
confirmem⁹ eandẽ. Quidã aũt dixerũt ab elemẽtis
cõponẽtib⁹ lapides tales ineſſe virtutes. Quibus cũ
obijcit elta non operari niſi qualitatibus primis: ꝛ
opatiões lapidũ ad qualitates primas non poſſe re
duci. Reſpondẽt elta quaſdã habere operatiões ꝑ
ſe: quaſdã aũt in mixto: q: in mixto qualitas eltaris
operat mota ſicut inſtrumentũ: ꝛ tunc habet multa
opari que ꝑ ſe non opatur. Et iõ ſicut ad aliã virtutẽ
nõ reducitur alteratio cibi ꝛ eleuatio ꝛ mutatio ad
carnẽ niſi ad calorem digeſtiuũ quẽ ſcimus eſſe calo
rẽ ignis: ꝛ ꝙ ꝯgregat hõgenea ꝛ diſgregat etheroge
nea ſic dem̃ ẽ in ſcđo methcoroꝝ. Ita dicũt iſti ꝛ nõ
alij virtuti ꝙ̃ eltari eſſe attribuendũ qđ ſit in eltato:
eo ꝙ eltatum non opatur niſi mediante virtute elto
rum que ſunt in ipſo. Hec ergo eſt opinio quorũdaꝫ
antiquoꝝ phorum quã Alexander grecus ꝑipathe
ticus defendere videtur: eo ꝙ ipſe omnia quecunqꝫ
ſunt: ſiue ſint animata ſiue nõ eltis attribuit. Ita etiã
ꝙ dicit intellectũ eſſe quoddã eltorum cõplexionẽꝫ
ꝯſequens. Ipſa. n. elta cum cõplexa ſunt mirabilioꝝ
ꝛ altiſſimaꝝ dicit eſſe opationũ. Uirtutẽ aũt que in
cõmixto regit ꝛ dirigit qlitates eltales: nõ dic eẽ niſi
cõplexionẽ ꝑntem ꝛ hanc mirabilẽ aſſerit eẽ: ꝛ pro/
bat per opera alchimie in quibus ſimplicia paꝝ ꝓ/
ſunt: ꝛ cũ complexa fuerint admirabiles valde red/
dunt effectus. Hec aũt opinio Platoni non placuit:
qui oĩa inferiora dicit eſſe ydeata a ſupiorib⁹ ydeis
quas ſepatas ꝛ mire potẽtie eẽ dicebat. Ille. eni ſunt
que generant quicqđ gñatur vt aſſerit. Dicit aũt ꝙ
ea que ſeparatoꝝ maiorẽ accipiunt ſĩlitudinem ꝛ in
quib⁹ ſepata minus imergunt materie eſſe virtutes
mirabiles in opatione ſimili opationi ydee ſepate.
Opationẽ ydee ſepate eẽ dic opari trãſmutãdo ꝛ al
terando mãm gñabilium ꝛ corruptibilium. In qui/
bus ergo reb⁹ minus mergitur ydea materie in his
adhuc poſtꝙ̃ incorporata eſt mirabiles res operari
non ceſſat: ꝛ ſic dicit eſſe in lapidibus precioſis ꝛ in
alijs multis rebus nãlib⁹. Probationem aũt huiuſ/
modi ſententie nõ quidem ex Platone: ſed ex Pla/
tonicis ſicut ab Apulegio ꝛ quibuſdam alijs colle/
gimus: dicentibus ꝙ ſubiecto mortaliũ reꝝ ꝛ defun
cto hoc quidẽ qđ imortale ẽ in rebus mirabilia ope
rari non ceſſat. Dicunt etiã iſti ꝙ ſi operatiões iſte
elemẽtis attribuerent: ſicut quidã dixerunt pythago
rici: aut elementorũ cõplexioni: ꝙ tunc ſicut cõple/
xio eſt vnica ita operatio lapidis eẽt vna. Nũc aũt
multas videmus. Adhuc autẽ ſiue qualitas eltalis
operet per ſe: ſiue in cõplexo nõ operant qualitates
elemẽtales niſi tranſmutãdo mãm quã afficiunt nul
la aũt tali tranſmutatiõe facta ſubſtãtie vident ope
rari lapides precioſi: propter qđ etiam alicuius ſepa
rati principij videt eſſe operatio iſtorũ. Hec igit eſt
opinio platonicoꝝ. Hermes aũt ꝛ quidam ſequa
ces eius indoꝝ plurimi multa ꝛ vniuerſali virtute
differẽtes dicebant omnium inferiorum virtutes eẽ
in ſtellis ꝛ imaginibus celorum. Omnes aũt virtu/
tes iſũdi in iferiorib⁹ oib⁹ ꝑ circulũ alaur qm̃ primũ
circulũ imaginũ celeſtiũ eẽ dicebãt: has aũt virtutes
dſcẽdere in res nature nobilr ꝛ ignobilr. Nobiliter
aũt quãdo materie recipiẽtes has virtutes fuerint
ſuperioribus magis ſimiles in lumine ꝛ perſpicuita
te. Ignobiliter autem quando materie fuerint confu
ſe ꝛ feculẽte in qua quaſi opprimitur virtus celeſtis
Hanc igitur cauſam iſti dicunt quoniam lapides ꝑ/
cioſi pre alijs habent mirabiles virtutes quia vide/
licet in ſubſtantia magis ſimilantur ſuperioribus ꝛ
in lumine ꝛ perſpicuitate: propter quod a quibuſdã
eorum: ſtelle elementales eſſe dicuntur lapides pre/
cioſi. In ſuperioribus enim vt inquiunt quaſi quatu
or colores inueniuntur: qui etiam frequentiores ſũt
in lapidib⁹ precioſis. Quoꝝ vnus eſt orbis nõ ſtel/
lati qui ab omnibus dicitur ſaphirus ꝛ hunc colorẽ
primo habꝫ ſaphirus ꝛ denominat. Participãt au/
tem ipſum poſterius alij quidam lapides. Secũ/
dus autẽ eſt qui eſt plurimum ſtellarum ꝛ eſt ille ꝙ

(c) 2007 Comunidad Autónoma de La Rioja

vocatur lux candens ⁊ albeſcēs: ⁊ hunc colorez ha
bet dyamas ⁊ berillus ⁊ multi alioꝝ. Tertius eſt
qui vocatur igneſcēs ⁊ rutilās qui eſt in ſole ⁊ mar/
te ⁊ in quibuſdaz alijs ⁊ hunc pꝛimo q̃dem accipit
carbūculus: ⁊ poſtea palachius ſiue palacius ⁊ gra
natus ⁊ q̃dam alij. Jdcoq́ȝ dicunt carbūculum nobi
liſſimuz ⁊ vl̃iter habentez virtutez omniū alioꝝ la
piduz: qꝛ ſol cuius virtutē ſimilē accipit nobilioꝛ eſt
oībus virtutibus celeſtibus: ⁊ ē ſua virtus vl̃is dās
lucem oībus celeſtibus ⁊ virtutē. Quartus aūt ē
rubeus obſcurus taz in ſtellis q̃ꝫ in q̃buſdaz alijs lu
ne māſionibus inuentus ⁊ hic inuenit in lapidibus
habentibus obſcuras nubes ſicut in calcidonio ame
tiſto: ⁊ aliquando in ſmaragdo: ⁊ in q̃buſdam alijs
ꝓpter hoc ⁊ hmōi dicta talem iſti induxerūt opinio
nem. Auicēna aūt ⁊ q̃dam alij ſequentes eundez di/
xerunt in oībus naturis q̃dam aliquando apparere
ꝓdigia ex imaginatione ſuperioꝝ motoꝝ. Conten/
dit enī hic philoſophus intelligētias que mouent oꝛ/
bes nequaq̃ꝫ poſſe intendere particularez motum
hunc vel illū: niſi per appꝛehenſionez aliquā parti/
culariuz: ⁊ hanc appꝛehenſionez dicit imaginationē
equiuocare ſeu equiuoce vocari ad imaginē q̄ pars
eſt anime ſenſibilis in aīalibus. Pꝛactice aūt omnia
q̄ fiūt vt inquit pꝛeexiſtunt in ꝯceptionibus motoꝝ
ſtellaꝝ ⁊ oꝛbiū. Adhuc aūt talem inquit eſſe obedi
entiaz totius materie generabiliū ad motoꝛez qua/
lis eſt obediētia noſtri coꝛpoꝛis ad noſtras animas
Nos aūt in nobis ſentimus q̄ꝫ ad quācūq́ȝ foꝛmā cō
cepimus mouetur coꝛpus noſtruz delectabiliter vel
hoꝛrēdo vel fugiendo. Sic igit dicit frequēter diuer
ſa cōcipere animas celeſtiuz ⁊ tunc māim moueri ꝑ
obedientiā ad illud ex hoc eſſe q̄ꝫ diuerſas virtutes
generata accipiunt que nos cōplexionales vocamꝰ
⁊ maxime lapides in q̃bus eſt cōmixtio: pꝛima faci
lius mota ad imaginationē hmōi q̃ꝫ alia in quibus
eſt maioꝛ diuerſitas ꝓpter anime opera que infun/
duntur illi. Hec igit dicta ſunt ab Auicēna ⁊ ſequēti
bus euz: vt videt accipi in q̃buſdaz dictis ſuis q̄ de
magicis ⁊ alchimicis cōpoſuit.

Caplm̄. tertium de impꝛobatione dictarum opi
nionum.

Dicta vō Alexandri peripatetici conueniē/
tia ideo nō ſunt qꝛ ſcimus q̄ꝫ licet quodli/
bet calidū ſimplex ⁊ calidum cōmixtū di/
uerſas habet opationes: tamē conueniunt in genere
congregandi vȝ homogenea ⁊ etherogenea. Jdem
aūt dicimus de frigido humido ⁊ ſicco. Operatiōes
aūt lapidū nec in genere nec in ſpecie cōueniunt: cuȝ
ſimpliciū operatione: ſed magis pꝛodigioſe ⁊ mira
biles eſſe vident. Adhuc aūt male dictuz eſt nihil di
rigere ⁊ infoꝛmare qualitates elementoꝝ niſi ipām
mixtionez ⁊ cōplexionez. Sic enī nō opoꝛtet eē ſpe
cies ⁊ foꝛma alia niſi cōplexio quod falſuz eſſe oſtē
ſum eſt: ⁊ oſtendet a nobis in libꝛo de anima ⁊ ī phi
loſophia pꝛima: ꝓpter virtutes eniȝ lapiduz nō cō/
plexionales nec elementales: pꝛeomnibus magici
vtuntur lapidibus pꝛecioſis taz in anulis q̃ꝫ in cete/
ris imaginibus quoꝝ effectus eſt mirabilis: ꝓpter h̄
aūt ⁊ hmōi falſificatur dictū Alexandri. Quod au/
tem dicit Plato de ydeis a multis incōuenienter di/
ctum eſſe oſtenſuz eſt: ⁊ nos de h̄ alibi diſputabimuſ
qꝛ negotiū de ydeis maioꝛis eſt egens inquiſitionis:
q̃ꝫ ſit ꝓpoſitū negotiū in quo ſumus. Sed licet h̄ ſup
ponatur nō eſſe ydeas alias foꝛmantes generatiua
neq́ȝ aliquid immoꝛtalium in coꝛpoꝛibus moꝛtalibꝰ
⁊ coꝛruptibilibus: qꝛ coꝛruptis his nil manet coꝝ q̄
ſunt in ipſis: nec eſt reſolutio cōmixtoꝝ in elemēta ⁊
ydeas: ſed potius ſolum in elementa ex quibꝰ cōpo/
nunt. Si ponerent aūt eſſe huiuſmodi ydee inutiles
eſſent: eo q̄ꝫ nō ꝓpoꝛtionarent materie nec ꝯtingerent
eā: nec tranſmutarent. Oīa enī talia vident eſſe in ma
teria ipſa ⁊ nō ſeparari ab ea. Per hec igit ⁊ his ſi/
milia dictū Platonis impꝛobat: oībus tamē antiq̄s
pꝛobabilius dixit Hermes de cauſa virtutis lapidū:
qꝛ ſcimus pꝛo ꝯſtanti oīum inferioꝝ virtutes a ſupe
rioꝛibuſ deſcendere. Superioꝛa enī ſubſtātia ⁊ lumi
ne ⁊ ſitu ⁊ motu ⁊ figura influūt in inferioꝛibus oēs
nobiles virtutes que ſunt in ipſis: tamē hoc dictū im
perfectuȝ eſt in phiſicis licet foꝛte in aſtronomicis ⁊
magicis eſſet ſufficiēs qꝛ in phiſicis dicit cauſa que
eſt in materia operans: talis autez eſt elemētalis: aut
qualitates elementoꝝ ꝓut ſūt in cōmixto vel foꝛma
ſubſtantialis tales complexiones cōſequens. Docet
enī Ptolomeus in libꝛo q̄ alarba dicit. effectus ſtel/
larū ideo eſſe diuerſos ⁊ incertos: qꝛ in inferioꝛibus
in fluxu ꝓueniūt ad ipſa ꝑ aliud: ⁊ per accidēs. Per
aliud quidē qꝛ ꝑ virtutes elemētales que infoꝛmant.
Per accidēs aūt qm̄ nō perueniūt ad inferioꝛa niſi ꝑ
eſſe vniuerſale qđ incōfuſum ⁊ incertarū diſpoſitio/
nū eſt: eo q̄ꝫ aliquādo materia eſt receptibilis virtu/
tis celeſtis aliquādo nequaquā ⁊ aliquādo recipit eā
ſm̄ parū aliquādo ſm̄ multū ⁊ hoc ignoꝛātes multi
qui diuinant in aſtris ſepe mentiunt ⁊ abhominabi/
lē ſuis mēdacijs faciunt ſcientiā cuȝ ſit bona ⁊ vtilis
valde. Que aūt Auicē. de ꝓdigijs dicit ꝓdigioſa
eſſe vident. Nō enī imaginatio pōt aliquo modo in/
telligentijs celeſtibꝰ ꝯuenire: niſi enī ſunt cōceptiōes
tales in eis que motu celi ⁊ elemētalibꝰ qualitatibus
nō explicent eo q̄ꝫ nihil eſt inoꝛdinatū in eis: hoc au/
tē alibi oſtēdet qꝛ multa opoꝛtet permitti ſed hec cō
uenienter deberēt oſtendi. Sed hoc ſufficit q̄ꝫ in phiſi
cis ⁊ in celo ⁊ mūdo perfecte de talibꝰ dictū eſt quā/
tū permiſit cōſideratio phiſica. Jntellectus enī pꝛa/
ctici ſunt ⁊ ꝑ ſe foꝛmales ad opus nature quos cele/
ſtis motus explicant ſicut inſtrumentū. Nec vnq̃ꝫ cō
ceptio aliqua eſt in motoꝛe niſi talis. Unde aūt eſt q̄ꝫ
intendit hūc vel illū in parte dictū eſt in celo ⁊ mun/
do ſufficiēter aūt in pꝛima phīa hȝ determinari.

Ca. iiij. de vera cauſa virtutis lapidū pꝛecioſoꝝ.

Refutatis igit oībus his dicimus cū ꝯſtanti/
no ⁊ alijs quibuſdā q̄ꝫ virtus lapidis cauſa
tur ab ipſa lapidis ſpecie ⁊ foꝛma ſubſtan/
tiali. Sunt aūt quedā virtutes mixtoꝝ miſcibilia ha
bentes pꝛo cauſa quedā aūt ipſam ſpeciē. Et hoc cla
rius videtur in his que melius alijs ſpecificata ⁊ foꝛ
mata ſunt ſicut eſt homo q̄ operatiōe qua homo eſt
habet intelligere que ex nullo cauſat cōplexionante
Jdē aūt eſt in bꝛutis ⁊ in vegetabilibus ſicut pꝛobat
in ethicis ita q̄ꝫ oīs rei pꝛopꝛia eſt operatio ⁊ ꝓpꝛiuȝ
bonū ſm̄ ſpeciē qua foꝛmat ⁊ perficit in eſſe natura/
li. Huiuſmodi aūt ſpeciei inſtrumēta ſunt oīa cōple/
xionantia eo q̄ꝫ ipſa ꝯtinet oīa ⁊ ipſa nō exiſtēte coꝛ
rumpit ⁊ diſſoluit cōplexionatū. Foꝛma enī cōtinet
materiā ſicut diuinū ⁊ optimū illius ⁊ nō cōtinet ab
ipſa nec deſiderat materia in natura qꝛ ſui nō indige
tur niſi ad eſſe indiuidui ⁊ nō ad eſſe diuinū. Hec au
tē in libꝛo de intellectu ⁊ intelligibili ⁊ in pꝛima phi/
loſophia clarius elucidabunt. Foꝛma igit iſta inter
duo eſt hec inter celeſtes virtutes a quibꝰ dat ⁊ ſuꝑ
materiam

(c) 2007 Comunidad Autónoma de La Rioja

materiam complexionatam cui infunditur. Si ergo
in ſe conſideretur ipſa eſt eſſentia ſimplex vnius tm̄
operatiua q̄ocūq3 eſt illud q̄ vnius eſt tm̄ efficē vnū
⁊ ab vnico eſt vnicum ſicut tradit tota vniuerſitas
pho͛rum. Si aūt hec forma conſideretur vt eſt vir/
tutibus celeſtibus primo multiplicatis per ſuperio/
res ⁊ inferiores: ⁊ omnes imagines ⁊ circulos quos
duodecim ſigna cū ſtellis ſuis diſtribuūt ſup orizon
tem rei illius cui influitur forma: ⁊ ſcđo ſcđm q̄ ad
eam operantem ſunt virtutes elementales erit ipſa
forma multiplex valde ſcđm potētias naturales ſu
as que circūſtant eſſentiam ſuam ſimplicē: ⁊ ſic mul
torum efficientium erit effectiua: lʒ forte vnicam ha
beat propriam operationem. Non enim poteſt dici
virtutes cauſarum per aliquid non manere in effecti
bus. Et hoc eſt q̄ fere omnes res non ad vnicam tā
tum ſed ad multa valet quando ſue ſciantur opera
tiōes. Comparata vero ad illud cuius ē forma hoc
eſt ad materiā eſt potentior ⁊ impotentior: ſcđm q̄d
bene dixit hermes. Et hac de cauſa lapides eiuſdeʒ
ſpeciei inueniuntur potentiores ⁊ minus potentes ī
effectibus ſuis: forte etiā inueniuntur aliqui nullum
omnino ſpeciei habere effectum propter confuſio/
nem materie: ſicut homo nullam habet operationē
humanam ſm̄ q̄ eſt homo: lʒ enim ſpecies ſm̄ ratio
nem non participetur ſcđm magis ⁊ minus: ſm̄ ta/
men eſſe ⁊ principium actionum ſcđm magis ⁊ mi/
nus ineſſe videmus ſpēm fere omnibus rebus. Et
ideo in his que ſpēm conſequuntur virtutibus inue/
niuntur efficatiores res vel minus efficaces: vel om
nino impoſſibiles ad operationes que fiunt per vir
tutes ſpēm ſm̄ naturam conſequētes. Eſt ad memo
riam hoc reuocandum que in ſcđo metheororuʒ di
ximus lapidum ſpecies ad indiuidua quodāmodo
eſſe mortalia: ſicut ⁊ homines ⁊ extra loca gn̄atio/
tionis ſue diu contenti corrumpuntur: ⁊ non niſi eq̄/
uoce retinent nomen ſpeciei: lʒ in figura ⁊ colore eo
rum hoc non niſi per longiſſimum tempus poſſit de
prehendi. Et ſicut in animalium factura ⁊ in cōple/
xione aliquando tanta eſt diſcraſia q̄ animaʒ homi
nis non attingit ſed ſolum qualēcūq3 hominis figu/
ram. Ita etiam eſt in lapidum generatione: aut pro/
pter inordinationem materie aut propter vehemen
tiſſimas virtutes celeſtium in contrarium mouētes
ſicut diximus in ſcđo noſtro ꝑ phiſicorum. Hec igi/
tur ⁊ tanta de virtutibus lapidū dicta ſūt in cōi ⁊c̄.

Tractatus ſecūdus libri ſecūdi de lapidibus no/
minatis ⁊ eorum virtutibus.

Cap. j. de lapidibus incipientibus ab. a.

ſ Upponamus aūt nomina precipuoꝝ
lapidum: ⁊ virtutes ſcđm q̄ ad nos
aut per experimentum: aut ex ſcriptu
ris auctorum deuenerunt. Non autem
omnia que de eis dicuntur referemus:
eo q̄ ad ſciam non prodeſt. Scientie enim naturalis
non eſt ſimpl'r narrata accipere: ſed in rebus natura
libus inquirere cauſas. Ut aūt in latina lingua cōpe
tentius ordo ſeruetur ſm̄ ordinem alphabeti proſe/
quamur nomina lapidum ⁊ virtutes eorum eo mo/
do quo mos eſt medicis deſcribere ſimplices medi/
cinas. In primo capitulo ergo ab. a. incipiētes no
uem famoſi apud philoſophos inueniuntur lapides
Abeſton vʒ Abſintus: Adamas: Agates: Alabandi
na Alecteri⁹: Amādin⁹: Ametiſtus ⁊ Andromāta.

Abeſton aūt coloris eſt ferrei qui ſcđm plurimuʒ
in arabia inuenitur: cuius virtus mirabilis narratur
⁊ in templis deorum eſt manifeſta: eo q̄ ſemel accē/
ſus vix vnq̄ poterit extingui eo q̄d naturam habet
lanuginis que vocatur pluma ſalamandre cum mo/
dico humido vnctuoſo pingui inſeparabili ab ipſo
⁊ illud fouet ignem accenſum in ipſo.

Adamas aūt ſicut ſuperius fecimus mentionem
lapis eſt duriſſimus: parum criſtallo obſcurior: co/
loris tm̄ lucidi fulgentis adeo ſolidus vt neq3 igne
neq3 ferro molleſcat vel ſoluatur. Soluitur tamen
⁊ molleſcit ſanguine ⁊ carne yrci: precipue ſi yrcus
aliquādiu ante biberit vinum ⁊ petroſilium vel ſi/
ler montanum comederit: q2 talis yrci ſanguis etiaʒ
ad frangendum lapidem in veſica valet infirmis de
calculo. Soluitur ēt lapis iſte q̄d mirabili⁹ videtur
plumbo propter multum argentum viuum q̄ eſt in
ipſo. Hic autem lapis penetrat ferrum ⁊ ceteras gē/
mas omnes preter calibem in quo retinetur. Nō tra
hit autem ferrum eo q̄ ſit proprius locus generatio
nis eius vt quidam mendoſe dixerunt. Maior autē
quantitas iſtius lapidis ad hoc inuenta eſt magnitu
do auellane. Naſcitur autem in arabia ⁊ cipro ſm̄
plurimuʒ. Sed cyprus eſt magis mollis ⁊ obſcur⁹.
Et q̄ mirabile videtur multis hic lapis quando ma
gneti ſuperponitur ligat magnetem ⁊ non permittit
ipſum ferrum trahere. Maior aūt virtus eius eſt in
auro vel argento vel calibe. Dicuntq3 magis q̄ la/
certo ſiniſtro alligatus valet contra hoſtes ⁊ inſani/
am: ⁊ indomitas beſtias: ⁊ feros homines ⁊ contra
iurgia ⁊ rixas: ⁊ contra venena ⁊ incurſus fantaſma
tum ⁊ incuborum. Hunc aūt lapidem dyamanteʒ ēt
quidam vocant: etiā quidā ferrū attrahere mētiunt.

Abſinthus eſt de genere gēmarum coloris nigri
rubeis virgulis: ⁊ aliquando guttulis. Huius autem
virtus videtur eſſe imitans abeſtinum: abſintus eniʒ
permanet calidus per ſeptem dies vel amplius ꝑꝑ
eandeʒ cām que dicta eſt de abeſtino lapide.

Agathes autem lapis eſt niger cū albis venis: ⁊
quodāmodo iſtius ſpeciei lapidis inuenitur ali⁹ mo
dus eiuſdem ſpeciei qui eſt ſimilis corallo. Et ter
tium genus q̄d ſm̄ plurimum in creta inſula naſcitur
quod hʒ in nigro venas croceas. Et quartum genus
indicum eſt varium quaſi ſanguineis guttis reſper/
ſum. Et primum quidem genus aptū eſt ad formas
que lapidibus inſculpuntur propter q̄d plurimi la/
pides habentes capita regum inſculpta nigri ſunt: ⁊
cum iacet ad caput dormientis fertur oſtēdere mul/
ta ſimulacra ſomniorum. Tertium aūt genus quod
creticum eſt facit vt ait Auicēna vincere pericula ⁊
vires confert corporibus gratum ⁊ placentem facit
vt dicit Euax rex arabum: ⁊ perſuaſorem ⁊ coloris
boni facit hominem ⁊ facundum ⁊ munit eum con
tra aduerſa. Genus aūt indicum viſum fouet ⁊ va/
let ꝯ ſitim ⁊ venenum. Cum aūt accenditur odoriſe
rum eſt valde.

Alabandina a loco in quo ſm̄ plurimum genera
tur ſic vocatur hoc ē ab epheſo que alabandina vo
catur alio nomine: eſt autem ruborem habens fulgē
tem ⁊ eſt lapis clarus fere vt ſardinus.

Alecterius eſt gemma que vocatur lapis galli ⁊
eſt albus nitens criſtallo obſcuro ſimilis. Extrahit
aūt ex ventriculo gallinacij poſtq̄ fuerit vltra quar
tum annum: ⁊ quidam dicunt q̄ poſt nonum extrabi
tur ⁊ eſt melior qui extrahitur gallo decrepito. Ma
xima aūt huius quantitas ē inuēta accedere ad q̄ti/

(c) 2007 Comunidad Autónoma de La Rioja

tatem fabe. Uirtus aũt eius eſt excitare venerẽ gra/
tum ⁊ conſtantem victorem ⁊ diſcretum facere: ora/
toriam tribuit facultatem: amicos conciliat ⁊ tentus
ſub lingua ſitim extinguit vel reprimit ⁊ hoc vltimũ
expertum eſt.

Amandinus võ gemma eſt coloris varij: dicit ãt
euates ꝙ venenum omne aut extinguit aut reprimit
⁊ vincere facit aduerſarios ⁊ prophetiam ⁊ interp̃/
tationem ſomnioꝝ facit itelligi ⁊ etiã enigmatũ.

Ametiſtus eſt gemma multũ cõis ⁊ non eſt: qua/
re coloris purpurei ⁊ tranſparentie aliquantulũ ob/
ſcure: ⁊ inueniuntur in iſta ſpecie multe differẽtie ſed
quinq; ſunt magis note per differentias obſcuritatis
omnes accepte. Naſcitur aũt in hac ſpẽ in india. Eſt
aũt melior ad ſculpendum eo ꝙ alijs eſt minus du/
rus. Operatur aũt contra ebrietatem vt dicit Aarõ:
⁊ facit vigilem ⁊ malas reprimit cogitationes: ⁊ bo/
num in ſcibilibus confert intellectum.

Andromanta lapis ẽ colore argentei qui ſm plu/
rimum in mari rubro naſcitur: ⁊ eſt aut quadratus
vt teſſera: ⁊ durus ſicut adamas. Uirtutem habꝫ cõ/
tra furorem ⁊ facilem animi concitationem: ⁊ triſti/
ciam ⁊ grauitatem.

Cap. ij. de incipientibus. a. littera que dicitur. b.

b Alagius qui ⁊ palacius dicitur eſt gemma
coloris rubei valde lucide materie ⁊ ſub/
ſtãtie valde tranſparẽtis: ⁊ dicitur femina
carbũculi habens debilem colorem ⁊ virtutes eius
remiſſas: ſicut femina ſe habet ad marem: ⁊ quidã
dicunt quod eſt domus eius: ⁊ ideo palatium car/
bũculi vocatur. Generatur enim frequenter carbũ/
culus in loco iſto: ⁊ iam viſum eſt hoc noſtro tem/
pore ꝙ in lapide vno exterior pars fuit balagius: ⁊
interior carbũculus: propter qd Ariſt. hunc lapidem
dicit eſſe de genere carbũculi.

Borax vt quidam dicunt lapis eſt qui ita dicitur
a buffone ꝙ in capite ipſum portat: ⁊ eſt duorũ ge/
nerum: vnum album aliquantulum fuſcum aliud ni/
grum: ꝙ ſi viuo palpitanti buffone extrahitur in me/
dio habet oculum quaſi ceruleum: de quo dicunt ꝙ
glutitus ſordes purgat inteſtinoꝝ ⁊ ſuperfluitates
⁊ tꝑibus noſtris extractus eſt de buffone paruus vi/
ridis. Aliquos ẽt vidimus buffones habentes in ſe
depictos qui de hoc genere dicebãt: vulgariter aũt
crapodine dicuntur hi lapides.

Berillus aũt ẽ lapis coloris pallidi lucidi trãſpa/
rentis: ⁊ ideo ſuperius diximus quando inuoluitur
in eo videtur moueri aqua ſm plurimũ generatur in
india ſicut multe aliarum gẽmarum. Sunt aũt mul/
ta genera ⁊ modi in ſpecie lapidis iſtius ſed melius
eſſe fertur qui magis pallet ⁊ plures hꝫ guttas: que
videntur in ipſo manere. Fertur aũt operari ꝯ peri/
cula hoſtium ⁊ contra lites: ⁊ reddere inuictũ. Mi/
tem ẽt in moribus dicitur efficere ⁊ ingenium bonũ
dare. Medicoꝝ ẽt quidam dicunt ꝙ valet contra pi/
griciam ⁊ epatis dolores ⁊ cõtra ſuſpiria ⁊ eructa/
tiones: ⁊ ꝙ valet oculis humidis. Expertum eſt. n.
ꝙ quando rotundatum eſt oculo ſolis opponitur:
adurit ignem accendit. Dicunt ẽt aurifices ꝙ ꝯiugiũ
cõciliat inter maritum ⁊ vxorem.

Cap. iij. de incipientibus. a. littera. c.

c Arbũculus qui grece antrax ⁊ a nõ nullis
rubinus vocaĩ lapis perlucidiſſimus ⁊ ru/
bicundiſſimus ⁊ ſolidus eſt habens ſe ad
alios lapides ſicut habꝫ aurũ ad cetera metalla: hic
plus omnium alioꝝ lapidũ virtutes habere di/
citur ſicut ⁊ ſuperius diximus. Spãlis tamen effect⁹
eius eſt venenum aereum ⁊ vaporoſũ fugare: ⁊ qñ
vere bonus ẽ lucet in tenebris ſicut carbo ⁊ talẽ vidi
ego. Quando aũt minus bonus eſt ⁊ tamen verus
emicat in tenebris ſuperfuſa aqua clara ⁊ limpida i
vaſe nigro mundo polito. Qui aũt nullo mõ lucet i
tenebris hic non hꝫ nobilitatẽ perfectam: ſm autem
plurimũ ſui inuenitur in libia: ⁊ lꝫ habeat plures dif/
ferentias vt ait Euax qui dicit eũ habere vndecim
ſpecies: tñ Ariſt. vt conſtantinus refert dicit eum ha/
bere tres ſpẽs: quas ſupra numerauimus. ſ. balagiũ
granatum ⁊ rubinum: ⁊ quod multi miranĩ dicit in
eis precellere granatum qui tamen minoris valoris
apud gemmarios extimatur.

Calcidonius aũt lapis eſt pallidus fuſcus aliquã/
tulũ obſcurus: hic ſi perforatur ⁊ cum virtute lapi/
dis qui ſineris dicitur collo ſuſpendatur: dicitur va/
lere cõtra illuſiones fantaſticas ex melancolia exor/
tas: facit etiam ꝯuincere cauſas ⁊ virtutes corporis
ꝯſeruat ⁊ hoc vltimum eſt expertum.

Calcaſanos lapis eſt nigri coloris cuius virtus
vocem clarificare dicitur ⁊ raucedini mederi.

Ceraurum lapis eſſe fertur criſtallo ſimilis inſe/
cto colore ceruleo qui dicitur cadere aliquando de
nube cum tonitruo ⁊ inuenitur in germania ⁊ hyſpa/
nia: ſed hyſpanus eſt candens vt ignis prouocat dul/
ces ſomnos vt dicunt ⁊ ad prelia ⁊ cauſas vincẽdi
⁊ contra periculum tonitrui dicitur operari.

Celidonius duas habet ſpecies: vnus eſt niger al/
ter ruffus inuenitur trahuntur autem ambo de ven/
tre yrundinis. Ruffus autẽ inuolutus pãno lineo vł
corio vitulino ⁊ ſub ſiniſtra aſſella geſtatus dicitur
valere contra inſaniem ⁊ antiquos languores ⁊ lu/
naticam paſſionem. Et Cõſtantinus dicit eum vale/
re ꝯ epilenſiam p̃dicto modo geſtatum. Euax autẽ
refert ꝙ facundum gratum ⁊ placentem reddit. Ni/
ger aũt vt Joſeph dicit contra nociuos humores ⁊
febres ⁊ iras operaĩ ⁊ minas. Et lotus aqua oculos
ſanat ad finem ẽt inceptum perducit negociũ ⁊ ſi in/
uoluatur folijs celidonie herbe dicitur obfuſcare vi/
ſum. Sunt aũt hi lapides p̃ui valde ⁊ tales iam vi/
dimus per ſocios noſtros de ſtomacho yrundinum
extractos in mẽſe auguſti: tunc. n. abſtracti magis va/
lere dicuntur vt frequenter aũt ſemper duo ſimul in
vna yrundine inueniuntur.

Celonites lapis eſt purpurei coloris: ⁊ dicitur in
corpe teſtudinis inueniri: qꝛ quedã ſunt maxime te/
ſtudines hñtes domos que ſunt ſicut margarite nitẽ/
tes. Dicitur aũt apud diuinatorẽ ꝙ facit eum qui ge/
ſtat ẽuomere ſub lingua hanc aũt virtutẽ nõ dicitur
habere niſi cũ luna primo eſt accenſa ⁊ creſcens: ⁊
monoydes. Et iterũ cũ eſt vigeſimanona monoydes
in vltimo decreſcens: dicitur aũt hic lapis ab igne
non corrumpi.

Cegolites lapis eſt in colore ⁊ q̃titate ſimilis oſſi
oliue de quo referunt quod eſt expertum ⁊ diſſolu/
tus in aqua ⁊ raſus ⁊ ſic hauſtus diſſipat lapidem
in renibus ⁊ veſica.

Corallus lapis eſt duarum ſpecierum a mari ſi/
cut ſuperius diximus extractus ⁊ p̃cipue a mari qd
eſt circa marſilium: vna eius ſpẽs ẽ rubea ſicut ebur
antiquũ: alia võ alba figuratur ad modũ ramuſcu/
loꝝ plantaꝝ: ⁊ quo expertũ eſt ꝙ valet ꝯ quẽlꝫ flu/
xum ſanguinis. Dicitur ẽt collo ſuſpẽſus valere ꝯtra
epilenſiam

(c) 2007 Comunidad Autónoma de La Rioja

epilensiam: ⁊ ꝯ operatiões menstruoꝝ: ⁊ ꝯ tẽpestates fulmina ⁊ grandines. Et si pulverizet ⁊ sup herbas ⁊ arbores aspergatur cum aqua fertur fructus multiplicare. Referunt etiam ꝙ principia expedit ⁊ fines negociorum.

Corneleus aũt quem quidam corneleum dicũt lapis est coloris carnei hoc est rubei: abscindit sicut lotura carnis: hic apud rhenum flumen invenitur frequentissime: ⁊ est valde rubeum habens fere colorẽ sicut minimum ⁊ quando politur multũ micat. Expertum aũt est ꝙ constringit sanguinem: ⁊ ꝑcipue menstruorum ⁊ emoroydaꝝ: fert ẽt iras mitigare.

Crisopassus lapis ab india veniens ⁊ raro invenitur ꝓpter qḋ ⁊ carus extimatur. In colore etiã est quasi sit ex succo piri coagulatus: habens auri guttas intrinsecas: ꝓpter quas ⁊ tale nomen accipit: ⁊ crisos aurum sonat in greco ⁊ multam similitudinẽ habet cum crisolito.

Crisolitus lapis est in colore habens tenuem viriditatem lucidam in qua ad oculum solis micat sicut stella aurea: ⁊ nõ est rarus: dicitur aũt venire de ethiopia. Expertum aũt est ꝙ spũalia ꝯfortat: propter qḋ tritus asmaticis datur. Fert ẽt ꝙ perforatus ⁊ setis asini in foramine repletus ⁊ brachio ligatus sinistro fugat terrores ⁊ melãcolias passiões: ⁊ hoc dicitur in phisicis ligaturis: ⁊ in auro ẽt positus ⁊ gestatus fugat fantasmata vt dicunt: stulticiã ẽt repellere: ⁊ sapientiam cõferre perhibetur.

Cristallus lapis est qui aliquãdo fit vi frigoris vt dicit Arist. aliqñ aũt in terra sicut sepe expti sumus in germania: vbi multi inveniunt: vterq; aũt modus gñationis facile ex superiorib⁹ erit manifestus. Hic frigidus oculo solis opposit⁹ ignẽ eijcit sed si calid⁹ sit hoc perficere nõ põt: cuius rõnem dedimus in libro de causis ꝓprietatũ eltoꝝ ⁊ planetaꝝ. Dicitur ẽt sitim restringere sub lingua positus ⁊ expertuz est qḋ tritus cum melle mixtus receptus a mulieribus replet vbera lacte. Crisolitus gẽma est colore aurei: ⁊ in horis matutinis visu pulcherrimus est. In alijs aũt horis dissimilis: ab igne aũt corrumpitur ⁊ fugatur ⁊ vt quidã dicunt inflammatur: ⁊ ideo timere ignem dicit. Dicunt aũt quidã qḋ aliud est genus istius lapidis quod est lapidis ignobilis substantie incorpatum: ⁊ hoc nõ est verũ: sed hoc est marchasita aurea que mediũ quodãmõ est iter metalla ⁊ lapides: sicut nos in seqũtib⁹ ostendemus. Dicit aũt tertium genus istius lapidis esse colore mediũ inter ceruleum ⁊ rubeum: vniuersaliter aũt dicitur hic lapis tritus scabiem curare ⁊ vlcera. In manu gestat⁹ calorem febris mitigare habet.

Crisopagiõ gẽma est ab ethiopia veniens hic dicitur lucere in tenebris ⁊ euanescere a lumine supueniente: ita qḋ nõ retinet nisi colorem ebetem obscuro ⁊ quasi subtenui colore operti auri: ⁊ fit in ipso ẜm diuersitatem luminis ⁊ tenebraꝝ reciprocatio coloris nõ determinati: velut in quercu putrefacta ⁊ noctiluca. De omnib⁹ autẽ his in libro de anima dabimus rõnem perfectam ⁊ veram.

Cap. iiij. de nominib⁹ lapidum a quarta littera q̃ est. d. incipientium.

Diamon ferunt aũt quidã lapis demonis vocari lapis bicolor vt archus demonis qui yris vocatur. Et cõferre hunc dicũt febricitantib⁹: ⁊ venenosa pellere ⁊ tutũ ⁊ victorem reddere. Est aũt diamõ dictũ ꝙ grece intellectus vel stellã claram scintillantem sonat.

Diacodos aũt lapis pallidus dicitur esse aliquãtulum berillo similis: dicitur aũt in tantũ fantasmata excitare ꝙ magi maxime hoc vtũtur tamẽ applicatus defuncto in tantũ vires amittit ꝙ mortez horrere perhibeatur. Horum aũt rõ que põt haberi ex libris magorum Hermetis ⁊ Ptolomei Thebith Bencherath habet de quib⁹ nõ est pñs intentio.

Dionisia lapis est niger vt ferruz intermicans rubeis guttis ⁊ spirat vinum: ⁊ odore ipsius vini fugatur ebrietas quod mirabile multis apparet. Causa aũt: qꝛ vinum nõ odore sed vapore oppilando inducit debilem ebrietatẽ: lapidis aũt odor simplex aperitiuus est ⁊ expulsiuus vaporis vini.

Diaconides aũt lapis est a capite draconis extractus: ⁊ fertur ab oriente vbi sunt dracones magni. Est aũt virtus efficax eius sicut ⁊ boracis: quãdo õ viuo dracone adhuc palpitante extrahitur. Insidiatur aũt draconibus dormientibus ⁊ subito scisso capite draconis adhuc palpitante euellũt lapidẽ. Anime. n. actus multa confert his etiã superfluitatib⁹ q̃ generantur in animalibus: ⁊ mortis corruptio alterat ea quando naturali morte corruptis humoribus moriuntur: vel quando mortua ⁊ corrupta occisa iacuerunt. Ego aũt in partibus alamanie in sueuia vidi lapidem super quem conuenerant plusꝙ quingenti serpentes inter montes in quodam prato: ⁊ cũ trãsitum faceret ibidem dominus terre sui milites euaginatis gladijs sciderunt serpentes in multa frustra in fundo tamen quidã magnus serpens iacuit in multas partes scissus: ⁊ sub capite serpentis inuentus ẽ lapis niger formatus vt piramis abscissa non pluchidus in circuitu colore palido: pulcherrimuz habẽs descriptum serpentez. Et hunc lapidẽ mihi ab vxore illius nobilis presentatum cum capite serpentis eiusdem ego habui. Dicitur aũt venenum fugare ꝑcipue que sunt ex incessibus venenatoꝝ animaliuz: victores etiam dicunt efficere.

Cap. v. de incipientibus a littera. E.

Ethices gẽmaꝝ optima est colore punicei: ⁊ vocatur a quibusdã aquileus: ⁊ ab alijs erodialis eo ꝙ aqle hunc aliquãdo ad nidũ suũ iuxta oua collocantes eundẽ sicut grus inter duo oua que facit lapidem collocari. Jam enim experti sumus ad sensuz in colonia: vbi grues fetus fecerunt multis in annis in quodã orto. Invenitur aũt ethices ẜm plurimuz sui generis iuxta littora oceani: vbi etiã optimum genus est herodiorum qui sũt heroes auium: dicitur aũt in persia aliquãdo inueniri. Est aũt modus eius qḋ in se continet aliũ lapidez qui in ipso sonat quãdo manu mouetur ⁊ quassatur. Fertur aũt qḋ suspensus sinistro lacerto ꝯfert ꝑgnantibus impedit aborsum ⁊ periculum parturiõis mitigat. Et aiunt quidã ꝙ caducoꝝ hoĩum prohibet frequentẽ casum. Et ꝙ his mirabilibus est tradunt caldei ꝙ si de ministratiõe veneni cib⁹ aliqs suspectus fuerit positus in cibo ꝓhibet ne possit glutiri cibus ille ⁊ si lapis subtrahit mox deglutitur. Quare aũt aqle hũc lapidẽ nido suo imponat nõ satis scit. Expti. n. sumus grues nõ obseruare cui⁹ generis lapidẽ iter oua sua ponãt: sed ponũt mõ vnũ ⁊ in alio anno vnũ aliũ. Dicũt aũt quidã ꝙ faciũt hoc ad mitigadũ calorẽ ouoꝝ vel corpis aquile ne oua nimis calefiant: ⁊ hoc ꝓbabile. Quidaz tñ dicunt aliquid conferre ad eoꝝ formationẽ ⁊ viuificationem. Cõ

(c) 2007 Comunidad Autónoma de La Rioja

aũt quidam dicunt ꝙ lapis ab his auibus interpo/
nitur ouis ne frangant: oĩno falſum eſt: qꝛ citius ad
lapidem ꝙ̃ ad ſcipſa colliſa frangerentur. Aiunt etiã
am quidam ꝙ ſi aliquis ſuſpectus habetur de mini/
ſtratione veneni ꝙ ſi in cibo ei⁹ quocũqꝫ lapis imit/
titur ſtatim ad cibum ſtrangulatur: ⁊ qñ ſubtrahitur
glutit cibum ſi eſt reus: ⁊ ſi eſt innocens glutit cibuꝫ
in quo lapis miſſus eſt.

Eliotrophia lapis eſt viridis fere ſmaragdo ſimi
lis: reſpſus ſanguineis guttis: hunc eliotropiã dicunt
eſſe vocatũ nigromantici: ex gẽma babilonẽſis: qꝛ ſi
vngatur ſucco herbe eiuſdẽ noĩs ⁊ in vas aqua ple/
nũ remiſſus facit ſanguineũ ſolẽ videri ſicut ſi pate/
ret eclipſim. Cuius cã eſt qꝛ totã aquã ebulire facit ĩ
nebulam que inſpiſſando aerẽ ĩpedit ſolẽ videri: ni/
ſi quaſi in rubore ⁊ ſpiſſa nube rorãdo: poſt moduꝫ
aũt deſcendit illa nebula rorãdo ſicut ꝑ guttas plu/
uie. Opꝫ aũt ꝙ quodã carmine ſacratus ſit ⁊ quibuſ
dã caracteribus mixtus: ⁊ ſi tũc arreptícŷ pñtes ſint
diuinando quedã ꝑdicunt ꝓpter qȯ tẽploꝝ pontifi/
ces iſto lapide vtebant: ⁊ maxime in feſtis ydoloꝝ
Dicitur aũt reddere hoĩem bone fame ⁊ incolumẽ
⁊ longe vite ⁊ ꝯ fluxum ſanguinis ⁊ venena valere.
Dicitur etiam ꝙ vnctus herba ſui noĩs vt ꝑdixim⁹
viſum fallit intantũ vt hoĩem ꝓhibeat videri. Inue
nit aũt pluries in ethiopia: cypro: ⁊ india.

Ematites lapis eſt inuẽtus in aphrica: ⁊ in ethio
pia ⁊ arabia: ferruginei coloris: hñs venas ſangui/
neas ĩmixtas. Uirtus aũt eius eſt valde ſtiptica: ꝓ/
pter qȯ expertũ eſt ꝙ valet ꝯ fluxum veſice vẽtris ⁊
menſtruoꝝ: qñ contritus in aqua mixtus bibit: ſanat
ẽt fluxum ſaliue ſanguinee: vino ẽt ꝑmixtus puluis
eius ſanat vlcera ⁊ vulnera: ⁊ carnem ẽt ſupfluaꝫ in
vulneribus natam corrodit. Et viſus hebetes ex hu
mida cã confortat ⁊ ſanat: ⁊ temperat aſperitatem
palpebrarum.

Et indros lapis eſt criſtallo in colore ſimilis qui
perpetuis guttis diſtillat: que febricitantibus valere
dicuntur: ⁊ tamen lapis non minorat nec corrumpit
Cã aũt huius eſt ꝓfecto qꝛ ex ſbã lapidis iſte gutte
nequaꝙ̃ diſtillant ſed ꝓpter nimiã frigiditatẽ aereꝫ
ſe tangentem ꝯtinue mutat in aquã: ſicut faciũt duri
lapides ⁊ politi poſt reſolutionẽ frigore.

Epiſtrites lapis ẽ natus in mari rutilans ⁊ rubicũ
dus: incantoĩbus aũt ⁊ phicis ligaturis dicit ꝙ ante
cor geſtatus tutũ hoĩem ſeruat ⁊ compeſcit ſeditio/
nes: ⁊ cõpeſcere ẽt dicitur locuſtas: ⁊ volucres ⁊ ſte
riles nebulas: ⁊ grandinem ⁊ tẽpeſtates a fructibus
terre compeſcere fertur. Expertum ẽt eſt ꝙ oppoſi/
tus oculo ſolis ignem ⁊ radios igneos emittit: dicit
ẽt ꝙ ſi hic lapis in aquam feruentẽ proĩciatur ceſſat
ebulitio ei⁹ ⁊ poſtmodũ frigeſcit. Cã aũt huius alia
eẽ non põt niſi ꝙ pro certo frigidiſſimus ẽ: ⁊ motus
a calore buliẽtis aque frigiditas ſue cõplexiõis age
re incipit.

Exacolitus aũt lapis eſſe dicitur varius ⁊ diſſõ/
lutiuus vt dicunt periti medicoꝝ propter qȯ vino ꝑ
mixtus ⁊ potatus dicitur ꝯ colicam ⁊ illiacam vale
re paſſiones.

Exacontalitus aũt lapis eſt ſexaginta coloribus
diſtinctus pue ꝙ̃titatis valde qui frequẽtius in libia
ĩuenitur: ⁊ apud trogogitas: ⁊ nocet neruis valde ꝓ
pter qȯ ẽt oculos hoĩs dicit efficere tremulos.

Cap̃. vj. de ĩcipientibus a ſexta littera que eſt. F.

Alcones qȯ alio noĩe arſenicũ vocat: ⁊ a
f vulgo auripigmentũ idẽ ſignificat. Eſt aũt
de genere lapidũ citrinũ ⁊ rubeũ quẽ lapi/
dẽ vnũ de ſpiritibus vocant alchimici: hꝫ aũt natu/
ram ſulphuris in calefaciendo ⁊ deſiccãdo ⁊ cũ cal
cinatur per ignẽ nigrũ efficit ⁊ ſtatim ſublimatione
efficit albiſſimũ. Et ſi iteꝝ calcinet iteꝝ efficit nigrũ
⁊ iterata calcinatione efficit albiſſimũ: ⁊ cũ hoc ter
vel quater iteratur in ĩpo tantũ efficitur aduſtiuũ: ꝙ
eri compoſitũ ſtatim facit foramina per ĩpm ⁊ exu
rit vehemẽter omnia metalla preter aurũ ſolũ: ap//
poſitum aũt eri ĩpm in album colorem tranſmutat:
ꝓpter quod falſarŷ vtunt ipſo qñ es volunt facere
ſimile argento: qꝛ magnũ in hoc hꝫ effectum.

Filacterium vt ferũt gẽmarŷ gẽma eſt eadem cuꝫ
criſolito ⁊ eiuſdem virtutis.

Cap̃. vŷ. de incipiẽtib⁹ a littera. vŷ. que eſt. G.

Agates ẽ catabre: quẽ quidem lapideꝫ de
g genere gẽmaꝝ ego reputo. Inuenit aũt in
libia ⁊ britania iuxta littus maris ⁊ abun/
danter inuenit in mari qȯ attingit aquilonarẽ parteꝫ
teotonie. Etiam in anglia frequẽter inuenitur ⁊ ẽ du
plicis coloris: nigri videlꝫ ⁊ crocei: ſed croceũ ẽ ꝑlu
cidum fere ſicut topanon. Inuenitur ẽt glaucuꝫ ⁊
declinans ad pallidũ ꝯiunctũ cuꝫ citrino colore. Cõ
fricatum aũt trahit paleas: ⁊ incenſum ardet ſicut
thus: dicitur aũt ꝙ ꝯfert ydropicis: ⁊ fluidos firmat
dẽtes vt aiunt: de exptis aũt eſt qȯ lotũ cũ aq̃ ⁊ per
ſuffumigationẽ mulierib⁹ inferi⁹ ſuppoſitũ ꝓuocat
mẽſtrua. Fert ẽt ꝙ fugat ſerpẽtes: ⁊ valet ẽt ꝯ ſtoma
chi ⁊ ventris ſubuerſionẽ: ⁊ ꝯ fantaſmata melãcoli/
ca que qdam demones vocãt. Aiunt aũt de exptis
eẽ ꝙ ſi colatura ⁊ ei⁹ lotura cũ raſura det virgini bi
bita ꝙ retinebit eã ꝙ non minget. Si aũt non ẽ vir/
go ſtatim minget ⁊ ſic oꝫ ꝓbari an aliqua ſit virgo:
dicunt ẽt valere ꝯ laborem parturientis.

Gagatronica eſt lapis diuerſi coloris ſicut pellis
capriole: cuius virtutẽ Auicẽna dicit eẽ ꝙ victores
reddat ſe geſtantes. Expertũ aũt dicunt eẽ in Alchi
de principe quodã ꝙ quotiens hunc lapidem ſecuꝫ
habuit ſemꝑ vicit in terra ⁊ mari: quotiens aũt ca/
ruit fertur hoſtibus ſuccubuiſſe.

Gelosia dicitur eẽ lapis hñs figurã grandinis ⁊
colorẽ duricie adamantis ſimilis. Et tante fert hũc
eſſe frigiditatis vt ab igne vix vel nũꝙ̃ calefieri poſ
ſit. Cuius cã eſt nimia poroꝝ cõſtrictio nõ ꝑmittẽs
inde ignẽ ingredi. Aiunt ẽt hunc irã ⁊ luxuriã ⁊ cete
ras hmõi calidas paſſiões ⁊ deſideria mittigare.

Galaricides quã quidã galarictidẽ vocant lapis
ẽ ſilis cineri: ⁊ ſm plurimũ inuenit in nilo ⁊ acoleo
fluuŷs: hic tritus dat ſaporẽ lactis: ⁊ ſucus ei⁹ in ore
clauſus turbat mentẽ. Dicit ẽt in libro de ligaturis
phicis ꝙ alligatus collo replet vbera lacte: ⁊ allliga
tus femori facit faciles partus. Aiũt ẽt paſtores egy
pti ꝙ ſi veſpere ꝯtritus cũ ſale mixta aq̃ ouile circũ/
ſpgat: vbera ouiũ replent lacte: ⁊ fugat ab eis ſcabi
es: gnãliter ẽt dicitur contra ſcabiem valere.

Gerachidem lapis eſt vt fert nigri coloris: proba
tur aũt veritas huius lapidis ſic ꝙ geſtans lapideꝫ
totũ corpus ſuũ vnctum melle muſcis ⁊ veſpis ex/
ponit: ⁊ ſi intactus manet ab eis lapis eſt verus: ⁊ ſi
deponat lapidẽ ſtatim muſce ⁊ veſpe ſup mel cadũt
⁊ ſuggunt. Aiunt aũt ꝙ in ore portatus facit bene iu
dicare opiniones ⁊ cogitationes. Fert ẽt ꝙ geſtantẽ
ſe hoĩem amabilem ⁊ gratioſum reddit.

Gecolitus

(c) 2007 Comunidad Autónoma de La Rioja

Hecolitus lapis ē vt fert orientis oſſis oliue ſilis
Cuius virtutem eſſe dicunt ꝙ tritus ⁊ cū aqua hau/
ſtus lapidem frāgit ⁊ educit de veſica ⁊ renibus.
Granatus ſicut Conſtantinus Ariſt. refert dicere
de genere ē carbūculi. Eſt aūt lapis rubeus ⁊ pluci/
dus: in colore ſilis balauſtijs qui ſunt flores maloꝝ
granatoꝝ. Eſt aūt rubeus aliquātuluꝫ obſcurior ꝙ
carbūculus ⁊ cū ſubſternit ei niger color in ſigillis
tunc magis rutillat: ⁊ inuenit in hoc genere qdā mo
dus qui īter ruborem aſpſum habꝫ viole colorē ꝓp
ꝙ hoc genus violaceum dicitur ⁊ eſt ꝑcioſior oibus
alijs granatis: dicitur letificare cor ⁊ pellere triſticiā
⁊ ſm Ariſt. eſt calidus ⁊ ſiccus. Et ꝙ quidam dicūt
hunc eſſe de genere iacincti eſt falſum. Inuenitur āt
h lapis ſm plurimū eius in ethiopia ⁊ aliquotiens
iuxta tyrum inter arenas mare.

Cap. viij. de incipientis ab. J. littera.

i Aſpis ē lapis multoꝝ coloꝝ ⁊ hꝫ ſpēs de
cem: melior tn̄ eſt viridis tranſlucens rube/
as habens venas: ⁊ in argento ꝓprie loca/
ri hꝫ ⁊ in ꝑtibus multis inuenit. Expertum.n.eſt ꝙ
ſtringit fluxum ſanguinis ⁊ menſtruoꝝ. Aiunt etiaꝫ
ꝙ negat cōceptum ⁊ iuuat ꝑtum: ⁊ ꝙ geſtantem ſe a
luxuria ꝓhibet. In magicis etiam legitur ꝙ ſi incan
tatus eſt reddit gratum ⁊ potentem ⁊ tutum: ⁊ fu//
gat febres ⁊ ydropeſim.
Jacinctoꝝ duo ſūt genera: aquaticus vꝫ ⁊ ſaphi/
rinus. Aquaticus ē flauus albeſcens ac ſi puium aq̄
de ſubflato ꝑſpicuo erumpat: ⁊ ſuparc cōtendat ⁊ h
eſt vilior: ⁊ inuenitur in iſto genere aqueſcēs rubeus
in quo ēt ſupat puietas aque. Saphirinus ēt ē flau⁹
valde plucidus: quaſi nihil habens aqueitatis: ⁊ h ē
melior. Et ideo tria noia hꝫ: dicitur enim aliquando
iacinctus ſaphirinus: in ethiopia aūt ſm plurimum
inuenit. Et quidā dicunt quartū eſſe qḋ eſt aquaticū
ceruleū ſicut tavanon ⁊ hoc ē duriſſimū viliſſimum
gn̄aliter qui in ſe ſculpere vix ꝑmittat: de exptis aūt
eſt qḋ eſt frigidus ſicut viridis: ⁊ ꝯfortat corpa ſicut
oē frigidū qḋ conſtrīgit virtutes corpoꝝ. In ligatu/
ris aūt phicis eſt vſus eius qḋ collo ſuſpēſus vel di
gito geſtatus tutū reddit peregrinū ⁊ gratū hoſpiti
bus: ⁊ ē ꝯ peſtiferas regiōes. Et exptum eſt qḋ ſom
nū ꝓuocat ꝓpter ſuā frigidam cōplexionē. Saphi/
rinus aūt hoc ſpāliter habere dicit qḋ eſt virtus ei⁹
ꝯ toſicū. Aiunt ēt qḋ ꝯfert ad diuitias ⁊ naturale in
geniū bonum confert ⁊ letitiam.
Jena lapis ē a beſtia que vocat yena: ſic dicta eo
qḋ ex oculis eius cū in lapidē vertunt tollit. Aiunt
tn̄ antiqui Euax ⁊ Aaron ꝙ poſitus ſub lingua con
fert diuinando ꝑdicere futura.
Iris lapis eſt criſtallo ſilis ⁊ ē vt frequētius exa/
gonus dicit āt Euax qḋ ab arabia venit: ⁊ in mari ru
bro naſcit. Nos aūt inuenimus maximā copiā hoꝝ
lapidū in mōtibus germanie qui ſūt īter rhenū fluui
um ⁊ treuerēſeꝫ ciuitatē ⁊ diuerſe q̄titatis oēs ſunt
exagoni. In alijs aūt lapidib⁹ nati circūpoſitiōe la/
pidis cōnāliter ſunt rotundi exagoni efficiunt: ſicut
foramina apum in medio poſita exagona efficiunt:
tn̄ illa que ſunt in extremis ſunt rotūda. Eſt aūt la/
pis ſicciſſimus qḋ ſua idicat ſecabilitas maxima. Fit
aūt ex aqueo ſicco qḋ euadit de materia lapidis qui
gn̄atur ex rubeo luto ⁊ qꝛ hoc aqueū eſt vehemēter
a ſicco apprehēſum ſiccus ⁊ durus eſt valde lapis.
Cū aūt ſub tecto ſoli ꝑs eius imittit: ⁊ pars in vm/
bra tenet ꝓijcit reflectēdo pulcherrimos colores yri
dis ſup oppoſitū parietē: vel ſuꝑ aliqḋ corpus ꝓpt
qḋ yris vocat. Cuius cā eſt ſuperius aſſignata. Aliḋ
aūt ſimile huic naſcitur in gipſo: qḋ ēt perſpicuū eſt
in extremis ⁊ ſicciſſimū valde: ⁊ vtuntur eo quidaꝫ
pro vitro in vitreis.
Iſcuſtos vt refert Iſidorus ⁊ Aarō ſilr ē lapis in
vltimis hyſpaniaꝝ partibus frequentius inuentus
iuxta gades Herculis in tertio vel ſcḋo climatibus
vltra hyſpaniā illā: quā modo hyſpaniā vocamus.
Eſt aūt lapis filabilis ꝓpter viſcoſitatē in eo arefa/
ctam: ⁊ ſi de ipſo veſtis fiat nō cōburit ſed igne pur
gat ⁊ nitet: ⁊ forte illud eſt qḋ pennā vocant ſalamā
dre: quare hec lanugo quedā eſt ſicut lanugo lapidis
humidi. Quare aūt non cremet in metheoris expe/
ditū eſt: huius ſpēm quandā dicit eſſe quādam lapi/
dē quē quidā vocant carbūculū albū ⁊ quidaꝫ alij
calculum albū. Imitat.n.carbūculum in hoc ꝙ fan/
taſmatibus ⁊ ꝑſtigijs reſiſtit valet ēt contra doloreꝫ
oculoꝝ ex humida cā ⁊ redactus in puluereꝫ ſanat
ſcabiem. Idē Iſidorus dicit de lapide iudaico qui ē
albus ad modum glandis in q̄titate ſcripturis qbuſ
dam iſertus quaſi litteris quas greci gramas appel/
lant. Judaicum aūt dicit Auicenna hunc qꝛ frequē/
tius in iudea inuenitur.

Cap. ix. de incipiētibus a. ix. littera que eſt. K.

k Alcabree eſt idē vt diximus qḋ gagates: ſꝫ
tamē quidā dicunt qḋ kacabree melius eſt:
cuꝫ tamen nec colore nec virtutibus diſcre/
pet ab ipſo.
Kacabres aūt lapis eſt ſimilis criſtallo: de quo fe
runt qḋ eloquentiam dat ⁊ honorem ⁊ gratiaꝫ: ⁊ ꝙ
valet contra ydropiſim.
Kacamā lapis eſt frequenter albus in toto vel in
parte. Uarius.n.ē in colore frequentiſſime inuenitur
īmixtus onixine. Uirtus eius aūt fert eſſe ex imagi/
nibus ⁊ ſculpturis q̄ inueniuntur in ipſo ⁊ ex ſigillis
de qbus in ſequentibus habebit tractatus.

Cap. x. de incipientibus a littera. L.

l Igurius lapis eſt qui fit ex vrina lincis ⁊ h
aialia dicit Plinius eſſe oriētis: que tn̄ fre/
quēter in theutonia ⁊ ſcaluonia inueniunt
abundanter in ſiluis. Dicit ēt Plinius ꝙ hoc genus
aialis vrinā ſuam ſub arenis abſcondit quaſi inuide
at iuuamentū qḋ eſt ex lapide. Beda dicit qḋ hic la/
pis naſcit in renibus hoīs. Dicit aūt Plinius ꝙ eſt
rubeus ſintillans vt carbūculus ꝑter hoc qḋ non lu
cet de nocte. Inuenitur aūt freqūētius croceus parū
tendens ad nigredinem. Et eſt exptum de ipſo ꝙ fri
catus trahit paleas qḋ fere ꝯuenit oī lapidi ꝑcioſo.
Dicit etiā valere ꝯ dolorē ſtomachi ⁊ ictericiā ⁊ flu
xum ventris.
Lippares dicit eſſe lapis qui frequentius in libia
inuenitur. Fert aūt lapidis virtus eſſe mirabilis: oīs
n. beſtia a venatoribus ⁊ canibus iſeſtata currit ad
eum ⁊ ipm intuet quaſi patronū. Et vt aiunt canes
⁊ venatores noſcere non pn̄t beſtiā quādiu lapideꝫ
hn̄t ꝑſentem qḋ ſi veꝝ eſt mirabile eſt valde ⁊ abſq;
dubio celeſti virtute deputandū: quas Hermes mira
biles eſſe dicit in lapidibus ⁊ ēt in plantis: ꝑ quas ēt
nāliter fieri poſſet: quicqd fit ſcientijs magicis ſi vir/
tutes ille bene cognoſcerentur.

Cap. xi. de incipientibus ab. M. littera que ē. xi.

m Agnes ſiue magnetes lapis ē ferruginei co
loris qui ſm plurimū in mari indico inuenit
tur: ⁊ intantū abundare dicit qḋ piculoſum

(c) 2007 Comunidad Autónoma de La Rioja

eſt in eo nauigare nauibus que ſupiores clauos hn̄t
Inuenitur ēt in tragonitidis regionib⁹. Ego vidi in/
ueniri in ptibus theutonie in ea puincia que francia
orientalis vocat: vnū magne q̄titatis ꝛ maxime effi
cacie: vt fuit valde niger: ac ſi eſſet ferꝝ rubiginoſuꝫ
ꝛ cōbuſtum cū pice. Uirtus aūt eius eſt mirabilis ī
attractione ferri: ita qꝺ virtutē eius tranſmittat in fer
rū vt illud ēt attrahat: ꝛ aliquando multe acus hoc
mō ſuſpēſe ad ſeinuicē vident. Unctus aūt lapis al/
leo non trahit: ꝛ ſi ſupponit ei adamas iteꝝ nō attra
hit ita qꝺ paruū adamas magnū ligat magnetē. In/
uētus aūt eſt noſtris tpibus magnes qui ab vno an/
gulo traxit ferrū ꝛ ab alio fugauit: ꝛ hunc Ari. po/
nit aliud genus eē magnetis. Narrauit mihi vn⁹ ex
noſtris ſocijs curioſus experimētatoꝛ qꝺ vidit Fre/
dericum impatoꝛē habere magnetē qui nō traxit fer
rum: ſed ferꝝ viceuerſa traxit lapidē. Ariſto. dicit ꝙ
ē quoddā genus aliꝺ magnetis qꝺ trahit carnes ho
minis. In magicis aūt tradit quod fantaſias mirabi
liter cōmouet principal'r ſeu p̄cipue ſi ꝯſecratus ob
ſecratione ꝛ caractere ſit ſicut docet in magicis. Fe/
runt ēt hoc cū multa acceptū curare ydropiſiꝫ. Aūt
ēt hunc lapidē capite mulieris dormiētis ſuppoſitū
ſtatim eā mouere ad amplexum mariti ſui ſi caſta ē
Si aūt ē adultera p̄ nimio timoꝛe fantaſmatū dici
tur cadere de lecto. Dicūt ēt ꝙ fures in domū intrā/
tes poſitis carbonibus in q̄tuoꝛ angulis domus lapi
dē hunc contritū ſupſpgunt: ꝛ tunc dormiētes in do
mo ita fantaſmatibus tenent ꝙ fugiētes edes relin/
quūt: ꝛ tunc fures furant quid volunt.

Margarita lapis ē in obſcuris ꝯchilibus iuentus
melioꝛes ab īdia veniūt: multi aūt a britanico mari
qꝺ nūc anglicū dicit: ꝛ verſus flandriā ꝛ theutoniaꝫ
inueniunt ita ꝙ ego habui in oꝛe meo decem in vna
mēſa que in comedēdo oſtrea iueni. Iuuenes.n.con/
che hn̄t melioꝛes: quedā aūt ex eis pfoꝛate ſūt: ꝛ q̄/
dā integre: coloris ſunt ac ſi parua lux penetraret in
multū albū: ꝛ iō nitent cū tn̄ ſint albe. Fert ēt ꝙ in to
nitru quaſi aboꝛtiendo eas oſtree euomūt: ꝛ ideo in
flumine inueniunt: in muſella ꝛ quibuſdā gallie flu/
uijs inter arenas. Eſt aūt virtus eaꝝ expta ad ꝯfoꝛ/
tationē ſpirituū ꝛ ꝯ cardiacā ꝛ ſincopim: valꝫ ēt ꝯ
fluxū ſanguinis ꝛ ꝯ fluxū lientericū ꝛ ꝯ dyariam.

Medius lapis eē dicit qui a regione medoꝝ vbi
plures inueniunt ſic vocat. Sunt aūt due ſpēs hui⁹
vnus niger: alter viridis. Uirtutē eius eē dicūt ꝯ ve/
terē podagram ꝛ oculoꝝ cecitatē ꝛ nefreticā: refoue
re ēt dicit feſſos ꝛ laſſos ꝛ debiles. Ferūt āt ꝙ eius q̄
niger ē ſi fragmēta in aqua calida reſoluta fuerint: ꝛ
ſe aliqs illa aqua lauerit icurrit mēbroꝝ excoꝛiatio
nē: ꝛ ſi biberit ex eo pibit vomendo.

Melochites quē quidā melonitē vocāt: lapis eſt
arabic⁹ groſſe viriditatis ſed non tranſlucidus ſicut
ſmaragdus: ꝛ ē mollis. Fertur aūt ꝙ virtutē hꝫ cu/
ſtodiendi geſtantem ſe a nociuis caſibus: ꝛ ſimiliter
cunabula infantium.

Memphites lapis ē a ciuitate egypti q̄ mēphis
vocat dictus qui dicitur vt ignis calere virtute q̄deꝫ
ꝙ videt actu hic tritus ꝛ aqua mixtu in potu datus
vrendis vel ſecandis: qꝛ inducit inſenſibilitatem ne
ſentiatur cruciatus.

Magneſia quē quidā magnoſiā vocāt: lapis ē ni
ger quo frequēter vtunt vitrearij: h lapis diſtillat ꝛ
fluit in magno ꝛ foꝛti igne ꝛ nō aliter: ꝛ tūc imixtus
vitro ad puritatē vitri deducit ſubſtantiaꝫ.

Marchaſita ſiue marchaſida vt q̄dā dicunt ē la/
pis in ſubſtātia ꝛ hꝫ multas ſpēs quare coloꝛē acci
pit cuiuſlibꝫ metalli: ꝛ ſic dicit marchaſida argētea
ꝛ aurea ꝛ ſic de alijs. Metallū tn̄ qꝺ coloꝛat cū non
diſtillat ab ipſo ſed euapoꝛat in ignē: ꝛ ſic relinquit
cinis inutilis: ꝛ hic lapis notus eſt apud alchimi//
cos: ꝛ in multis locis inuenitur.

Cap. xij. de icipiētib⁹ a. xij. littera que eſt. N.

n Itrū ēt accedit ad lapidis coagulationē: ē
aūt ſubpalidū ꝛ perſpicuū: ꝛ hui⁹ virt⁹ p̄/
bata ē ꝙ diſſoluit ꝛ attrahit. Et valꝫ cōtra
ictericiam: ꝛ eſt de genere ſalis.

Nichomar idē eſt ꝙ alabaſtruꝫ qꝺ quidē ē de ge
nere marmoꝝ: tn̄ qꝛ virtus eius eſt mirabilis iter la/
pides p̄cioſos ponit. Et exptum eſt de hoc ꝙ frigi/
ditate ſua ꝯſeruat aromatica vnguēta. Et ideo pixi
des de hoc lapide fecerūt antiqui. Cōſeruat ēt frigi/
ditate ſua coꝛpa moꝛtuoꝝ a fetoꝛe excellēti: ꝛ ideo
monumēta ꝛ mauſeola antiqua de hoc lapide inue
niūtur: eſt aūt albus nitens. Aiunt ēt ꝙ victoriā dat
ꝛ amicitiam conſeruat.

Nuſe ſunt quidā q̄ dicunt ꝙ lapis ſit ita vocatus
ꝛ ꝙ ſit de genere lapidū buffonis ꝛ in multis inueni
tur buffonib⁹. Et ſunt duo genera vnus ſubalbidus
ſicut ſi lac ītrauerit ſanguinē ꝛ vicerit eū: ꝛ iō ſangui
nis obſcuras venas dicūt in eo appere: ꝛ alter ē ni/
ger ꝛ aliq̄n in eo depigitur buffo ſparſis pedib⁹ an̄
ꝛ poſt. Dicant ēt ꝙ ſi ambo ſimul icludant p̄n̄te ve
neno eos adurere manū tangentis. Probationē aūt
hui⁹ lapidis eſſe dicūt ꝙ exhibit⁹ buffoni viuo buf
fo eleuatur contra eum ꝛ tangit eum ſi poteſt. Dicit
etiam ꝙ preſente veneno varius efficitur qui ſubal/
bidus eſt.

Cap. xiij. de incipientib⁹ a. xiij. littera que eſt. O.

o Nix gēma eſſe phibet nigri coloꝛe iuenit:
melius genus eius nigrū albis venis varia
tū. Uenit aūt de media ꝛ arabia. Inuenitur
aūt quinqꝫ diuerſitatū ppter varietatē venaꝝ a colo
rū. Aiunt collo vel digito ſuſpēſus excitat triſticiaꝫ
ꝛ timoꝛes ꝛ in ſomno fantaſias terribiles ꝛ multi//
plicare fert triſticias ꝛ lites. Dicūt aūt qꝺ auget ſa/
liuā pueris. Si aūt ſardinus ſit p̄n̄s ligat onix ꝛ ſuſ
pendit a nocumēto: hec aūt oia ſi hꝫ pfecto hꝫ ideo
qꝛ virtutē hꝫ mouendi melancoliā p̄cipue in capite
ex motu.n. illius ꝛ vapoꝛe omnia iſta p̄cedūt.

Onicha vō ſeu oniculus vt dicūt quidā idē eſt qꝺ
onix qꝺ veriſimile eſt: vel qꝺ ſit aliqua ſpēs eius: ſꝫ
coloꝛe nō niger niſi aliq̄n ſed coloꝛē hꝫ vt humanus
vnguis ſicut ſupra diximus. Sed onichinis nois in
ueniunt multi coloꝛes albi ꝛ nigri ꝛ rubicūdi qui tn̄
oēs in ſuba quadā fabricant: que ſilitudinē exprimit
vnguis hois. Aiunt ēt ꝙ ex lachꝛyma arboꝛe q̄ oni/
cha dicit indurata in lapidē gn̄atur: ꝛ hāc eē cām qꝺ
odoꝛiferus ē in igne. Hanc ēt cām inqunt eē qꝺ freq̄n
tius alijs depictus imaginib⁹ mirabilī iuenit: qꝛ la
chꝛyma a principio mollis facile foꝛmabilis pingit
ꝛ picturā retinet q̄n in lapidē induratū coagulatur.
Hunc lapidē dicūt inſenſibilit intrare in oculuꝫ ꝛ
hoc eſſe mirabile. Sed ego vidi ſaphyrum intrare
in oculum ꝛ lapidem galli: ꝛ quēdam alium cuius
nomen ignoraui ſine leſione oculi: politū.n. tenue nō
ledit oculū niſi tangat aciem ſiue pupillam ſenſibilē
contra foramen vuee.

Obtalmus lapis eſt ab obtalmia dictus: cuius co
lor nō noiatur foꝛte ideo quoniā multoꝝ eſt coloꝝ.
Ualere

(c) 2007 Comunidad Autónoma de La Rioja

Valere aũt dicit geſtanti ꝯ oẽs malos morbos oculorũ: viſus aũt circũſtantiũ dicitur obcecare: ⁊ iõ ẽt patronus furũ vocat: geſtantes enim cum quaſi inuiſibiles redduntur.

Orites hꝫ tres ſpẽs quarum vna nigra ⁊ rotunda: alia viridis maculas albas hñs. Tertia cuius altera pars eſt aſpa altera plana ⁊ eſt color eius quaſi ferrilamina: ⁊ talis ẽt eſt diſpoſitio corpis ciꝰ d quo ferunt ꝙ vnctus oleo roſato ⁊ geſtatus pſeruat ab aduerſis caſibus ⁊ peſtiferis morſibus reptilium. Dicit ẽt in phiſicis ligaturis ꝙ appenſus mulieri ꝓhibet ipſaꝫ ipregnari: ⁊ ſi pgnãs ẽ aborſuꝫ facit.

Orfanus ẽ lapis qui in corona romani iperatoris eſt: neqꝫ vnꝙ alibi viſus eſt ꝓpter quod ẽt orfanus vocat: eſt aũt colore quaſi vinoſus ſubtilem habẽs vinoſitatem: ⁊ hoc eſt ſicut ſi candidũ niuis candẽs ſeu micans penetrauerit in rubeũ clarum vinoſuꝫ: ⁊ ſit ſupatum ab ipſo. Eſt aũt lapis plucidus: ⁊ traditur ꝙ aliquando fulſcit in nocte: ſed nunc tempore noſtro non micat in tenebris. Fertur autꝫ ꝙ honorem ſeruat regalem.

Cap. xiiij. de incipiẽtibꝰ a. xiiij. littera que eſt. P.

p Anterus lapis ẽ multos habẽs colores in vno corpe lapidis. Nigrum videlꝫ ⁊ viridem ⁊ rubeũ: ⁊ alios multos. Inuenit aũt pallidus purpureꝰ ⁊ roſeus. Ferũt aũt luſcos efficere viſus. Inuenit ſm plurimũ in media: debet aũt geſtans ad ipm inſpicere in mane oriente ſole vt ſit efficax ⁊ victorioſus: tot autem virtutes dicitur habere quot colores habet.

Peranites lapis eſt generatus de micheton ⁊ eſt feminei ſexus. Nã certo tpe dicit ꝯcipere ⁊ parere ꝯſimilẽ lapidẽ naturalem: valere aũt dicit pgnãtibꝰ.

Perithe ſiue pidonius lapis eſt fului coloris: dicitur ẽt valere ꝯ artheticam. Mirabile ẽt referũt de iſto lapide ꝙ ſi fortius ꝯſtringat manu adurit manũ vult ergo leuiter ⁊ pauide tangi. Dicit aũt de hoc genere eſſe alia ſpẽs que eſt criſolito ſimilis niſi ꝙ ẽ maioris viriditatis.

Praſſius ẽ lapis qui eſt matrix ⁊ palacium ſmaragdi frequẽtius eſt aũt viridis coloris hñs viriditatẽ ſpiſſam ſicut praſſium qđ eſt marrubiũ. Inuenit aũt aliqñ cũ rubeis guttis ⁊ aliqñ cũ albis. Expertuꝫ aũt eſt ꝙ confortat viſum: ⁊ quaſdã iaſpidis ⁊ quaſdã ſmaragdi habet operatiões. In epla ẽt Eſculapij cuidã phi ad Octauianũ auguſtũ ferunt ꝙ aliqđ venenũ eſt tante frigiditatis qđ cor hois interẽpti illo veneno ꝯſeruat ab igne. Et ſi cor illud in igne ponatur tãdiu ꝙ in lapidem obteſi ꝯuertit lapis ille vocat proſilis ab igne: vocat humanus a mã precõſus eſſe dicit eo qđ victores facit ⁊ a veneno preſeruat. Narrat aũt lꝫ fabule ſit ſile qđ Alexander macedonius hoc lapide ſubcingulo ſuo in plio vtebat: cũqꝫ reuerteret ab india ⁊ vellet lauari in eufrate depoſito ſubcingio morſu ſerpens caſu precidit lapideꝫ: ⁊ euomuit eũ in eufrate: ⁊ de hoc mentionẽ dicit Ari. feciſſe in libro de natura ſerpentum qui liber ad nos non peruenit: colore autem rubet hic lapis candorẽ habens admixtum.

Cap. xv. de icipiẽtibꝰ a. xv. littera q eſt. Q.

q Viricia lapis eſt qui inuenitur in nido vpupe aliqñ que tota eſt auis pſtigioſa ⁊ multa augurãs vt dicũt magi ⁊ augures. Eſt ãt lapis hic ꝓditor ſecretorum ⁊ fantaſias cõmouens ſi ponat ſuper pectus dormientis.

Quandros lapis eſt qui aliqñ inuenit in cerebro vulturis: cuius virtutẽ ferũt eſſe ꝯ quoſlibꝫ nociuos caſus ⁊ replet mãmillas lacte.

Cap. xvj. de incipientibꝰ a. xvj. littera q eſt. R.

r Amai qđ in medicinalibꝰ inuenit ⁊ alchimicis qđ idẽ eſt ꝙ bolus armenus. Eſt autẽ lapis ſubrubeus. Huius aũt virtus ꝓ certo experta eſt ꝙ eſt ꝯſtrictiua ventris ⁊ pcipue ſanguinis diſinterie ⁊ menſtruorum.

Radaim lapidẽ ⁊ donatidẽ eundẽ aiunt: dñt aũt ꝙ niger eſt lucens. Ferũt aũt ꝙ qñ capita gallorum comedere dant formicis ꝙ aliqñ poſt tpa multa in capite maris galli hic lapis inuenit. Ferũt ẽt hunc valere ad quodlibet impetrandum.

Cap. xvij. de icipiẽtibꝰ a. xvij. littera que eſt. S.

s Aphyrus lapis eſt valde notus eſt ſm plurimũ eius venit ab oriente ex india. Inuenitur etiã in ypodromo apud rhodanum ꝓuincie regionẽ ⁊ ciuitateꝫ: ſed nõ eſt adeo precioſus vt per oia ſit ſimilis orientali. Eſt aũt in colore perſpicuus flauus ſicut celũ ſerenatũ: ſed vincit in eo flauus color: ⁊ iõ eſt melior qui ẽ non ſatis plucidus. Optimus aũt qui nubes habꝫ obſcuras ad rubedinem declinãtes inuenit ẽt bous qui albidas hꝫ nubeculas: ſubſtantata ſua ſit ſicut fuſca nubes aliquãtulum tranſparens: huius aũt virtutem ego vidi ꝙ antraces duos fugauit. Aiunt etiam hunc lapidem hominẽ caſtum reddere ⁊ interiorem ardorem refrigerare: ſudorem ſtringere: dolorem curare frontis ⁊ lingue vidi ego vnũ in oculũ intrare: ⁊ ſordes ex oculis purgare: ſed ante vult poni in aquã frigidam ⁊ poſt ſimiliter. Quod autem dicunt ꝙ amittit virtutem ⁊ colorem poſtꝙ ſemel fugauit antracem: eſt falſum: qr vidi vnum qui ſucceſſiue itericcto ſpacio fere annorum quatuor fugauit antraces duos. Dñt ẽt ꝙ corpus inuegetat ⁊ paces conciliat: piũ ⁊ deuotum ad deum efficit: ⁊ animam firmat in bonis: hic lapis alio noie ſirites: vel vt alijs placuit ſirrites vocat: eo ꝙ in ſirtibus inuenitur.

Sardonix quem quidam ſardonicem vocant: ẽt compoſitus eſt ex duobus lapidibus: ſardo videlꝫ ⁊ onice. Eſt ergo rubeus: ⁊ hic color ſupereminet in ipſo ex ſardio: eſt etiam albus ⁊ niger: ⁊ coloris vnguis proferens ex onice. Laudabilior autem eſt qui hos colores magis habet diſtinctos ⁊ qui denſioris eſt ſubſtantie. Inuenitur autem quinqꝫ quinqꝫ modis ⁊ forte pluribus propter diuerſam colorum cõmixtionem: ⁊ ſubſtantie diuerſam denſitatem: ⁊ frequentius inuenitur in india ⁊ arabia. Fertur autem luxuriam depellere: ⁊ hominem caſtum reddere ⁊ pudicum. Eſt autem maxima huius virtus in hoc ꝙ cum onichinus nociuus ſit: hic nocere nõ põt ſarnũ ſibi in ſubſtantia habens admixtum.

Sardinus lapis eſt ab antiquiſſimo inter precioſos lapides cõnumeratus. Eſt autem ruborem ſpiſſum habens cum ſubſtantia obſcure peruia: ſicut ſi peruictas imaginaretur in rubea terra: ⁊ ſcdm hanc diuerſitatem inuenitur quinqꝫ modis: ita ꝙ aliquis in hoc habet de peruietate: ⁊ forte ẽ ille matrix aliorum ⁊ domus in qua generatur. In ſardis autem ciuitate prius eſſe repertus dicitur: ideo ſic vocatur. Aiunt autem hunc accendere animam ad gaudium ⁊ acuere ingenia per virtutes contrarias ligare a nocumento onichinum.

(c) 2007 Comunidad Autónoma de La Rioja

Sarda ꝙ alij dn̄t ſardo lapis ē q̄ ſe hꝫ ad tabulas ligni ſic̄ magnes ad ferꝝ: ⁊ iō adheret ita fortiꝰ tabul' nauiū ꝙ euelli nō poſſit: niſi abſcindat cū ipſo ea ps tabule cui īheſerit. Eſt aūt in colore puriſſimꝰ nitēs.

Silenites lapis eſt de quo varia referunt. Dicunt enī q̄dā hūc naſci in quodā genere teſtudinis indico: ⁊ eſſe variū rubeo albo purpureo quoqꝫ colore pulcherrimū. Alij aūt dicūt hūc virētē ⁊ in ꝑſidis ꝑtibꝰ frequētius iueniri: dicūt aūt hūc creſcere luna creſcēte: ⁊ luna decreſcēte decreſcere: geſtatū aūt ferūt ꝯferre ꝑſciētiā quādā futuroꝝ: ſi ſub lingua portat: precipue prima luna ⁊ decima exiſtēte: dn̄t.n. ꝙ mane prima luna vna tm̄ hora hꝫ hāc virtutē: decima aūt exiſtēte luna hꝫ virtutē in p̄ria hora ⁊ ſexta. Modꝰ aūt diuinatiōis eſt ꝙ cū portat ſub lingua cogitat de aliquo negocio vtrū fieri debeat vel nō: ⁊ ſi fieri dꝫ cordi tenacit infigit: ita ꝙ euelli nō pōt: ſi aūt nō dꝫ fieri ſtatim cor reſilit ab ipo. Fert ēt ꝙ curat ptiſicos languentes ⁊ debiles.

Smaragdus lapis precioſior multis alij: ⁊ nō rarus ⁊ ē color eius viridiſſimꝰ trāſlucēs ita ꝙ vicinū aerē ſua videt tingere viriditate. Figura ſua melior ē planicies ſuꝑficiei: qꝛ tūc vna ps nō obumbrat aliā. Melior aūt eſt q̄ nec lumine nec vmbra variat. Huius ꝑꝑ planiciei ⁊ coloris varietatē dn̄t eſſe diuerſitates duodecim: eo ꝙ aliq̄n q̄ddā fel nigrū ꝑ modū virgulaꝝ ꝑmixtū hꝫ. Sūt aūt a locis dicti ſcitici vl' britānici ⁊ niliaci: ⁊ q̄ in venis eris naſcunt: ⁊ maculoſi q̄dā ⁊ q̄dā calcedonij eo ꝙ ad mixturā hn̄t cū illo lapide. Meliores oībꝰ ſunt ſcitici: Fert aūt ꝙ illi de nidis griffonū auferunt qui lapidē hūc cū crudelitate magna cuſtodiūt: dixit enī vnus de grecia venīēs veridicus ⁊ curioſus expimētator ꝙ ille lapis naſcit in rupibꝰ q̄ ſūt ſub aqua maris: ⁊ ꝙ ibi frequēter inuenitur. Rōnale ēt ē ꝙ in venis eris in ꝑſpicuo ꝙ ad eris ſubām nō venit naſcit: qꝛ rubiginis eris hꝫ viriditatē. Exptū aūt ē tpibꝰ noſtris ꝙ h̄ lapis ſi vere bonus ⁊ verus ē nō ſuſtinet coitū: ꝑꝑ qd̄ rex vngarie q̄ noſtris tpibꝰ regnat: in coitu cū vxore ſua lapidē hūc in digito habuit: ⁊ ꝑꝑ coitū in tres ꝑtes fractus fuit. Et ideo ꝓbabile ē qd̄ dicūt ꝙ h̄ lapis geſtātē ſe ad caſtitatē inclinat. Ferūt ēt ꝙ auget opes ⁊ in cauſis dat verba ꝑſuaſoria: ⁊ ꝙ collo ſuſpēſus curat emitritcū ⁊ caducos morbos. Exptū aūt ꝙ viſum debilē confortat ⁊ oculos ꝯſeruat: dn̄t ēt ꝙ bonā facit memoriā ⁊ ꝙ tempeſtatē auertit: ⁊ valet diuinātibus: propter quod a magicis queritur.

Sirus eſt lapis a ſiria dictꝰ vt dicit Iſido. q̄ itegernatat: ⁊ cōminutꝰ fluctuat. Profecto huiꝰ cā eſt qꝛ in poris integrum aerē continet qui euaneſcit a puluere comminuti lapidis.

Sarcofagus lapis eſt deuoratiuus cadaueꝝ mortuoꝝ. Grece enī ſarcos ſonat archā: fagos aūt comedere. Antiq̄ aūt q̄dā h̄ lapide primo fecerūt arcbas mortuoꝝ: eo ꝙ in ſpacio. xxx. dieꝝ cadauer ꝯſumit. Ob hoc autēꝫ noſtra monumenta lapidea ſarcofagi ſunt vocata.

Sarmius lapis eſt a ſarmia iſula in q̄ iuenit dictꝰ. Hoc aūt lapide pollit aurū. Fert autēꝫ qd̄ potatus vertiginē ſedat: ⁊ mētē ſolidat: habere aūt h̄ viciū dicitur ꝙ alligatus manu parturientis impedit partum ⁊ continet ipſum in matrice.

Suetinus lapis eſt crocei coloris quē greci eliciā vocāt. Inuenit enī aliq̄n trāſlucēs vt vitrū: vocabulū aūt trahit a mā: qꝛ ſuco vel gūma arboris naſcit q̄ pinus vocat: vulgariter aūt lubra vocat. Cōfricatus aūt trahit folia paleas ⁊ fila ſic̄ magnes ferrū: dn̄t āt ꝙ ꝯfert portātibꝰ ſe caſtitatē. De exptis āt ē ꝙ fugat ſerpētes icēſus: ꝑgnātibꝰ āt valē dicit ad facilē ꝑturitionē. Melior āt ē q̄ fit de ſucco q̄ in eſtate calida ꝑſilit obſcurior āt q̄ fit de ſucco alteriꝰ corpis.

Specularis lapis vocat eo ꝙ ad modū vitri ꝑſpicuus ſit. Dicit āt in hiſpaniaꝝ vrbe ſegebia primitꝰ īuētus. Ego āt vidi illū abūdāter iueniri ita ꝙ currꝰ inde onerant in diuerſis ꝑtibꝰ theutonie: vidi ēt ī gallia iuenire cū gipſo: qꝛ gipſi extremitas q̄dā ē: effoſſus āt ſcindit in q̄ſlibet tenues ꝑtes ⁊ fiūt īde feneſtre ſic̄ de vitro: niſi ꝙ loco plūbi oꝫ ponē lignū leue abienuꝫ. Sūt vt videt tres ſpēs eiuſdē: vnū. ſ. lucidū vt vitrū aliud nigrū penitꝰ q̄ſi attramētū: tertiū citrinuꝫ quod vocāt auripigmētum vel arſenicū ſic̄ ſupra diximus quod carius eſt ⁊ nobilius.

Cap. xviij. de īcipiētibus a. xviij. littera. q̄ ē. T.

T Opaſiō lapis ē ſit vocatꝰ a loco ſue p̄rie inuētionis: q̄ fertur vocari topaſis iſula: ⁊ qꝛ auri ſimilitudinē ꝑtendit. Sūt āt due ſpēs in hoc genere lapidis: quaꝝ vna eſt oīno ſil'is auro ⁊ h̄ eſt ꝓcioſior. Alia eſt trocea magis tenuis coloris q̄ auri ſit color: ⁊ h̄ eſt vilior. Exptū āt eſt in noſtro tēpore ꝙ ſi in aquā bulliētē imittat ita deferuere facit ꝙ ſtati manu imiſſa extrahit ⁊ h̄ fecit pariſiꝰ vnꝰ de noſtris ſocijs. Dn̄t ēt ꝙ valet ꝯ emoroicā ⁊ lunaticā paſſionē. Hoc āt certū ē ꝙ ſpeculū eſt lapis iſte ⁊ idolū obiecti corpis ſic̄ ſpeculū ꝯcauū ī ꝯuexū repſētat cuiꝰ cā ē nō pōt niſi ꝙ iteriꝰ ꝑ ſuꝑficies ꝯcauas ꝯcreſcit ⁊ coagulatur.

Turchois lapis eſt coloris flaui ⁊ lucidi cādētis ac ſi lac penetraret in flauū colorē ⁊ reſultet ꝑ ipꝫ ad ſuperficiē. Dn̄t aūt ꝙ viſū ꝯſeruat ⁊ a nociuis caſibꝰ portantem ſe defendit.

Cap. xix. de incipiētibus ab. V. littera.

V Arach q̄dē dicit ſanguis draconis ſm̄ Ari. lapis eſt. Quidā āt medicoꝝ dicūt ꝙ ē ſuccus cuiuſdā herbe. Sed qd̄ dicit oñditur in puluere cuiꝰ ſuꝑficies nitet ⁊ aſpera eſt ſic̄ ꝯminutus lapis: eſt āt rubēs valde: valet āt ꝯtra quēlibet fluxū ⁊ ꝑcipue ſanguis: ⁊ ex eo ⁊ argēto viuo fit algala.

Vernix ē lapis q̄ dicit armenicꝰ: eſt āt coloris ſub pallidi valet certiſſime ꝯ melācoliā: ⁊ ꝯ vitiū ſplenis ⁊ epatis ⁊ cōtra cardiacā paſſionem.

Virites ē gēma quā ſupra piritē diximꝰ. Color āt eiꝰ eſt fulgēs vt ignis vt ſupra diximꝰ: leniter ⁊ reuerēter vult tāgi: aūt adurit tangētis manū. Nimirum qꝛ etiam noctiluca animal aliquādo adurit manū: ſicut egoipſe exptus ſum ſepius.

Capl'm. xx. de incipiētibus a littera. Z.

Z Emech eſt lapis q̄ vocatur lazuri: huic ieſt tenuis color flauus cū corpuſculis aureis Fit aūt inde azuriū. Certiſſime valet ſūptus cōtra melācoliā ⁊ q̄rtanā ⁊ ſincopim ex vaporibus melācolicis ꝓuenientem.

Zigrites lapis eſt coloris vitrei alio noīe ēt euax vocatur. Et dicit ꝙ geſtatꝰ collo ſtringit ſanguinē: ⁊ depellit mentis alienationē.

Hec de lapidibꝰ dicta in ſpeciali ſufficiāt. Quoniam ſi in ſpeciali de virtute cuiuſlibet lapidis vellemus dicere modū voluminis excederemꝰ. Sicut .n. a principio diximꝰ ſi quis expimentari voluerit vix lapillum iueniet qui nō habeat aliquam virtutem: ſed per ea que dictat ſūt iudicare de oībꝰ eſt planuꝫ.

Tractatus

(c) 2007 Comunidad Autónoma de La Rioja

Tractatus tertius ſcḋi libri de lapidibus in quo
eſt de ſigillis lapidum: ⁊ qualiter eſt dicendum de ſi
gillis ⁊ quot ſunt modi ſigilloꝝ: ⁊ de expertis. Capi
tulum primum.

d E imaginibꝰ aūt lapidū ⁊ ſigillis poſt
hec dicendū ē: lz.n.pars iſta ſit pars ni
gromantie ſcḋm illā ſpēm nigromantie
que aſtronomie ſubalternat: ⁊ que de
imaginibus ⁊ ſigillis vocat: tñ pp bo
nitatē doctrine ⁊ qꝛ illud cupiūt a nobis ſcire noſtri
ſocij aliquid de hoc hic dicemus: oīno imperfecta ⁊
falſa reputātes: quicquid de his a multis ſcriptū in
uenitur. Antiquoꝝ.n.ſapientū ſcripturam de ſigillis
lapidū pauci ſciunt nec ſciri pōt niſi ſimul ⁊ aſtrono
mia ⁊ magica ⁊ nigromātie ſcientie ſciantur. Incipiē
tes igit de imaginibus lapidū dicimus nos tres mo
dos imaginū in lapidibus inueniri. Quoꝝ vnus eſt
ꝙ inuenitur in lapide imago nec exarata nec ſup eū
eleuata: ſed in eo depicta quaſi coloribus ⁊ picturis
variata ſit. Alter eſt ꝙ inuenit eleuata quaſi ope ex
cluſorio ſuper lapidē. Tertius modus ē ꝙ figura in
ſciſiōis ē exarata in lapidū qbuſdā ptibꝰ lapidis ab
raſis: ⁊ in quibuſdā remanētibus. Adhuc aūt in ima
ginibus que ſūt picte aliqñ pingit imago colore eiuſ
dem lapidis ⁊ tunc non oñdit imaginez niſi modus
terminationis lineaꝝ quarūdā que ſunt in ſuperficie
lapidis: aliqñ imago hʒ colorē oīno aliū a colore la
pidꝭ. Hi aūt duo modi ſunt imaginibus que eleuate
ſunt ſup lapidū ſupficiem. Uolo aūt primo narrare
que vidi: ⁊ expertus ſum egoipſe ⁊ poſtea oſtendere
cām ⁊ modū per quē a nā efficit imago: ⁊ tertio loqꝫ
de imaginibꝰ factꝭ p artē ⁊ oñdere virtutes ſigillo
rū. Dico igit ꝙ me ēnte venetijs cū eſſez iuuenis ici
debant marmora per ſerras ad parietes tēpli ornā
dos: ɔtingit aūt in vno marmore iaz iciſo tabulis i
ciſis ſibi applicatis appere depictū caput pulcherri
mū regis cum corona ⁊ longa barba: necꝫ in aliquo
peccare videbat pictura. niſi in hoc ſolo ꝙ frontem
videbat in medio habere nimis altera aſcēdēte ver
ſus verticē capitis. Sciuimus aūt oēs qui aderamꝰ
hoc a nā fuiſſe pictū in lapide: ⁊ cū a me quereret cā
inordinationis frōtis: dixi lapidē illū ex vapore fuiſ
ſe coagulatū: ⁊ in medio p calorē fortiorē vaporē in
ordinate aſcēdiſſe vltra modū. Fuit aūt pictura eiuſ
dē coloris cū lapide. Hmōi aūt ſimile ē in nubibꝰ in
quibus oēs appent figure qñ vētis nō agitant: ⁊ ɔti
nue pp calidū eleuans eas ēt diſſipant: que ſi appre
hēderent loco ⁊ virtute lapidibꝰ multas effigiarent
figuras: pp h pz ergo figurā picture ſimplicis aliqñ
eē a nā. Poſt hoc aūt longo tpe cū eſſet pariſius
de nūero doctoꝝ ⁊ grege ɔtingit aduenire ad ſtudiū
filiū regis caſtelle: cuius coqui cū piſces emerēt pno
minati nobilis famuli piſcem emerūt qui latine pec
cet vulgariter pleis vocabat: ⁊ erat maxime ꝗtita
tis in illo genere piſcis: cū aūt exenteraret piſcis in
vētre eius apparuit ɔcha oſtrei maximi quā ad me
memoratus nobilis fecit cā dilectiōis adaptari: con
cha ergo illa in cōcbauo ſui qḋ eſt planū ⁊ politum
habebat figurā triū ſerpētū ore eleuato optime fa
ctoꝝ: ita ꝙ nec figura defuit oculoꝝ: cū tñ eēnt val
de parui: exterius aūt in ɔuexo qḋ erat aſpez habe
bat figuras multoꝝ.x.vꝫ ⁊ amplius ſerpentū ſimili
per omnia opere factoꝝ: niſi ꝙ oēs exteriores nodo
quodā in collo videbant colligati: capitibꝰ tamē ⁊
corporibus ſeparatis: necꝫ fuit vlla iſtaꝝ imaginuz
que non eſſet perforata foramine ab ore ſerpentis i
cipiente ⁊ inferius ad caudam ſerpentis exeunte. ⁊
erat foramen ita paruū ꝙ videbat filoſactuz fuiſſe.
Hanc aūt concham ego multo tēpore habui: ⁊ mul
tis oſtendi: ⁊ poſtea eam miſi pro munere in theoto
niā cuidam. Conſtat igit per illud experimentū etiā
figuras eleuatas ſuper lapides aliquādo fieri a na
tura. Narrauit aūt mihi quidā nobilis ⁊ potens
ꝙ quodā tēpore ab vno ruſticoꝝ ſuorū preſentatuz
fuit ſibi ouuz minoris ꝗtitatis ꝙ galline: in quo cor
pore excluſoꝝ ſimili in textu optime figuratus fuit
ſerpens creſtutus ⁊ alatus ⁊ habebat figurā pedis
ſicut pes galli oīa autē hec iudicāt tales formas ali
quādo a nā formari: ⁊ hoc puto ego ⁊ ſcio verꝫ eſſe.

Cap.ij. de figuris lapidum a natura factis.

q Ueramus igit qualiter a nā formātur. Re
uocemus igit ad memoriaz ea que in ſcḋo
noſtroꝝ phicoꝝ de mōſtris loquētes deter
minauimus. Non igitur ignoramus ꝙ ſunt quedā lo
ca in celo in quibus cū luminaria conuenerint impe
diunt ēt impropria ⁊ efficaci nā figuram humanam
generari: ⁊ materia tunc ɔcreſcit in horribile mōſtrū
Aliquādo ēt ecōuerſo ɔcurrūt lumiaria ⁊ ceteri pla
nete ad locū in quo tanta virtus eſt generatiōis hu
mane: ꝙ in ſemine valde difformi ɔ vim formatiuaz
illi ſemini inſitam iprimit formā humanam: pp hoc
ɔtingit aliqñ procellos in capite pferre figura hoīs
⁊ fetus vaccaꝝ ſimiliter. Qḋ qꝛ ex pmixtione ſemi
nis hominis cum dictoꝝ animalium ſeminibus eſſe
nō poſſit in phiſi is noſtris ſatis eſt oſtenſuz. Hec
igit eſt cā ⁊ non alia ꝙ ēt in lapidibus vaporabili
ter in materia coagulatis imprimitur figura hoīs vl
alia de figuris ſpecieꝝ quas ɔducit natura aut pin
gendo tantū: aut etiam figurando totum eleuando
in toto vel in parte maxime cum ſit huius efficiens
in onichinis ɔpter materie maiorem mollitiem vt
diximus ſupra. Eſt.n.colonie in capſa triū regum
magne ꝗtitatis onichinus habēs latitudinē manus
vnius hoīs ⁊ amplius: in quo ſuper materiam lapi
dis onichini qui eſt ſicut vnguis: picta duo ſunt capi
ta iuuenum albiſſima: ita ꝙ eſt vnum ſub alio: ſed
elucet ɔpoſitione naſi ⁊ oris: ⁊ in fronte capitum
eſt figuratus nigerrimus ſerpens qui colligat capi
ta illa. In mandibula autem vnius in ea parte vbi ē
angulus curuitatis mandibule inter partem que de
ſcendit a capite: ⁊ eam que ad os inflectitur eſt ca
put ethiopis cum longa barba nigerrimum: ⁊ ſub
tus in collo iterum eſt lapis habens colorez vnguis
⁊ videtur eſſe veſtimentum decoratum floribus cir
ca capita: probaui autem ꝙ non eſt vitrum ſed la
pis propter quod preſumpſi picturam illam eſſe a
natura ⁊ non ab arte: ſimiles autem multi inueniun
tur. Non latet tamen aliquando per artem fieri ta
les imagines duobus modis: vnus quorū eſt in quo
operatur ars ⁊ natura: ⁊ illa quidem vel qualis ars
effingitur figuras ⁊ materie colores ⁊ poſtea totum
ponitur in aqua in quo fortis eſt vis mineralis lapi
dificatiua ⁊ ex illa coagulatur in lapidem ſicut dixi
mus ſupra. Secundus autez modus eſt decepto
rius ꝙ effinguntur imagines in materia ⁊ diuerſifi
cant colores figure p ſigilla ⁊ poſtea ope alchimie
p aquā vel aliū liquorē coagulantē īdurat in ſilitudi
nē lapidis: ⁊ hoc maxie fit p illō qḋ alchimici vocat

(c) 2007 Comunidad Autónoma de La Rioja

lac virginis:fit aūt quādo litargiꝝ fortiſſime lauat
in aq̄ ⁊ ſepi⁹ colet ꝑ ipſaȝ quouſq̄ fit ſic̄ lacrima: ⁊
due aq̄ ꝑmiſceant:eſt.n.h̄ aq̄ certiſſime coagulās: ⁊
videbit lapis q̄ ꝑ eā coagulat⁹ eſt. Multis aūt alijs
modis fiūt coagulatōes materieꝝ ita ꝙ videbunt la
pides cū nō ſint:ſi quis ſubtiliter ⁊ ꝑ lunā tētauerit.
Aliquādo āt fiūt hmōi colores in vitro ſimplici:⁊ ſi
militer imagines:⁊ h̄ vulgus īperitū putat eē lapi/
des:his ergo de cauſis fiūt imagines picte ⁊ excluſe
ſiue eleuate. Ille aūt q̄ ex arte raſura vident:nō itel/
ligo q̄liter fiāt niſi ab arte nō a nā ꝑ aliquē modū:ſed
in gēmis duriſſimis dn̄r fieri ꝑ ptes adamātinas acu
tas ⁊ duriſſimas ab his q̄ ſcribūt de gēmis ꝙ ego ne
quaq̄ credo veꝝ eē:ad tales eni exartōes opȝ hēre
īſtrumēta decēter aptata:qd̄ nō pōt eē in ptibus ada
mātis:niſi mollirent ſanguīe hircino:⁊ tūc eēt diſpē/
diū ⁊ nimis ſūptuoſū:eo ꝙ aliqn̄ paꝝ valentē gēmā
exaratā eſſe videmus. Que igit expti ſum⁹ ēt h̄ dici/
mus:diſtillat.n.⁊ depurat calibs ſepi⁹ donec fere hȝ
albedinē argēti:⁊ tūc ex eo formant īſtrumēta ferri
⁊ ſculptoꝝ angulis ꝯueniētib⁹ ⁊ ſubtilib⁹ ⁊ tūc expri
mit ſuccus raphani ⁊ ꝑmiſcet cū ſucco raphani aq̄
q̄ extrahit de lūbricis terre ꝯtuſis ⁊ expreſſis ꝑ pā/
nū ita ꝙ tantū ſit vni⁹ q̄tū alteri⁹:⁊ poſtea cādēs in/
ſtrumētū extinguit in aq̄ illa bis vel ter vel plurics
quotiēs opȝ ⁊ efficit ita duꝝ ꝙ radit gēmas:⁊ icidit
aliud ferrū ſic̄ plūbū. Hec igit dcā ſūt de cā imagi
nū q̄ apparēt in gēmis. Si āt ds q̄rat q̄re imagines
in alijs lapidib⁹ nō iueniunt niſi in gēmis:dicem⁹ ꝙ
prius nos exptū induximus ꝙ aliqn̄ apparēt in mar
more:ſȝ in alijs generib⁹ lapidū iā nō apparēt q̄ mā
eoꝝ eſt grauis ⁊ groſſa terreſtris ⁊ virtutibus mouē
tib⁹ iobediēs:⁊ iō celū eā mouere ⁊ īprimere nō pōt
lapides āt ꝑcioſi ⁊ q̄dā marmora vt ſupradiximus
vaporales hn̄t mās facile mouētibus obediētes: ⁊
iō in eis tales gnānt imagines. Exēplū hui⁹ ē invapo
rib⁹ ſcialib⁹ in q̄b⁹ de facili apparēt imagines q̄ tn̄ in
ſb̄a cerebri vel capitis vel oſſis nō īprimunt: oēs.n.
mot⁹ celeſtes pōt īpedire ꝯfuſio:⁊ ihibilitas māe ſic̄ di
xim⁹ ſepi⁹ in ꝑcedētib⁹:⁊ ē h̄ ſic̄ ſi ſigillū lapidē tāgat
vl̄ durā terrā tūc nequaq̄ īprimit:ſi āt tāgat aq̄ ipri/
mit:⁊ ſi aq̄ ꝯgelat tūc figura ꝑſeuerat ī glacie:h̄ āt nō
oīo phica ſūt:tn̄ pp doctrīe bonitatē h̄ ſūt iterpoſita.

Capl̄m.iij.de cauſa quare gēme primit⁹ ſculpi ꝑ
cipiebāt:⁊ qd̄ ſit iuuamētum in ipſis ſigillis.

N Unc āt determinem⁹ cāȝ q̄re gēme primitus
a ſapiētib⁹ ſculpi ꝑcepte ſūt: ⁊ qd̄ ſit iuua/
mētū in ipis ſigillis eoꝝ:hui⁹ āt cāȝ cogno/
ſcere ex ſciā oȝ magoꝝ quā ꝯpleuerūt. Magot gre/
cus ⁊ Herma babilonic⁹ ⁊ Hermes egipti⁹ ī primis
poſtea āt mirabiliter effulſit in ea Ptholome⁹ ſapi/
ens ⁊ Heber hiſpalēſis. Tebith āt plene tradidit ar/
tē. Eſt āt pricipiū in ipa ſciā oīa q̄cūq̄ fiūt a nā vel
arte moueri a virtutib⁹ celeſtib⁹ prio:⁊ h̄ de nā nō ē
dubiū. In arte ēt ꝯſtat eo ꝙ aliq̄d mō ⁊ nō aī icitat
cor hoīs ad faciēdū ⁊ h̄ eē nō pōt niſi virtus celeſtis
vt dn̄t ſapiētes ꝑnoīati. Eſt.n.in hoīe duplex princi
piū opeꝝ:nā.ſ.⁊ volūtas:⁊ nā q̄dē regit ſiderib⁹:vo
lūtas q̄dē libera eſt:ſȝ niſi renitat trahit a nā ⁊ idura
tur:⁊ cū nā moueat motib⁹ ſiderū icipit volūtas tūc
ad mot⁹ ſideꝝ ⁊ figuras iclinari. ꝓbat hoc Plato ex
operib⁹ pueroꝝ q̄ libertate volūtatis nō adhuc reni
tūtur nature ⁊ ſiderū inclinationi. Illi eni ex ſideꝝ
virtute preoſtēdunt in ſe habilitates ad vnā artē vel
aliā in qua ſi exercitent perfecti efficiētur: ⁊ ſi relu/
ctent ⁊ alias exerceāt:nūq̄ pp nāe ad illā artē ineptiā
ꝑfectionē ꝯſequunt. Nō aūt dubitam⁹ q̄n oē qd̄ ē cā
aliquo mō cauſe:eſt etiā aliquo mō cā cauſati. Si
igit vis ⁊ afflatus ſideꝝ influit quādā cauſalitatē ar
tis in artifice:pro certo niſi impediatur influet omni
bus operibus artis aliquid ſue virtutis. His habi
tis pro principio ſumimus a dictis philoſophis ꝙ ēt
alibi ꝓbādū eſt figuras celoꝝ primas eſſe figuras:⁊
ante oīum generatoꝝ natura ⁊ arte figuras. Qd̄ aūt
primū eſt genere ⁊ ordine generātiū abſq̄ dubio cau
ſalitatē ſuā per modū cuiq̄ congruū oībus influit ſe
quentib⁹. Nos eni nō intendimus hic de figuris ma
thematice ſumptis:ſed de figuris ꝓut inducūt diuer/
ſitatē generantiū ⁊ generatorū in ordine ⁊ ſpeciebus
⁊ natura forme ⁊ materie ſue:habebit igit figura ce/
leſtis cauſalitatem in omni figura generata a natura
eo ꝙ ars reſoluit in principiū nature:q̄ principiū ar/
tis prout diximus natura eſt ſecundū ꝙ exiuit a ſuo
celeſti principio:cuius principiū ē itellect⁹ practicus
ſicut idē intellectus eſt principiū artis ſicut diximus
ſepius in celo ⁊ mundo ⁊ phiſicis. Ex his aūt de
neceſſitate ꝯcludit ꝙ ſi obſeruare ad celeſtē figuram
imprimat figura in materia ꝑ nām vel artē ꝙ celeſtis
figure aliqua vis influit opi nature ⁊ artis:⁊ idē ē ꝙ
obſeruare ad imagines celi precipiūt fieri opa ⁊ exi
tus ⁊ itroit⁹ ⁊ inciſio veſtiū ⁊ veſtitura a Ptolomeo
ſapiēte. Hinc ē ꝙ in ſciā giomātic figure punctoꝝ ad
ymagines tales reduci ꝑcipiunt q̄ aliter nō ſunt vti/
les. hac ḡ induſtria ꝯſiderata primi ꝑceptores ⁊ ꝓfeſ
ſores phiſici gēmas ⁊ imagines metallicas ad ima/
gines aſtroꝝ obſeruatis tpib⁹ qn̄ vis celeſtis fortiſſi
ma ad imaginē cādē eē ꝓbat:vtputa celeſtib⁹ multis
virtutib⁹ admixta ſculpi ꝑcipiebāt:⁊ mira per tales
imagines opabant. Imagines āt celi ex mltis q̄dē
adiuuant:ſūt tn̄ ꝑcipue q̄nq̄ obſeruāda.ſ. imago cir
culi nō ſtellati:q̄ circulus ſignoꝝ nō ſtellat⁹ ē prim⁹
habēs motū figure ⁊ vite. Scd̄o iuuat ex imaginib⁹
ſtellatis q̄ ēt obſeruare opȝ debite. Tertio aūt ē ex
ſitu planetaꝝ ī ſignis ꝯfortātib⁹ ſigna. Quarto āt ex
quātitate eleuatiōis ⁊ elōgatiōis ſcd̄m lōgitudinē ⁊ la
titudinē a linea eq̄noctiali ⁊ aſcēdēte. Et q̄nto ex re/
ſpectu oīuȝ hoꝝ ad latitudinē climatis:h̄.n. multū ē
obſeruādū q̄ ex h̄ ⁊ q̄rto variat tota q̄litas angulo/
rū quos deſcribunt radij ſup figurā rei gn̄ate vel fa/
cte ꝑ artē ⁊ ſcd̄m quātitatē illā anguloꝝ ifundunt reb⁹
virtutes celeſtes:h̄.n.pauci obſeruāt ⁊ pauciores ob
ſeruare ſciūt:⁊ dū ſine ſciā nitunt ad op⁹ artis imagi
nū pp fallaciā ſue opatiōis credūt fallere ſciāȝ ⁊ cō/
tēptibilē reddūt eandeȝ:ſic igit ad celeſtes imagines
ſculpi gēme ⁊ hac de cā ꝑcipiunt. Sȝ nō lateat nos
ꝙ ſicut virtutes nāles ꝑdurāt ī quodā tpe ⁊ nō vltra
ita ē ēt de virtutib⁹ imaginū:nō.n.īfluit aliq̄ virt⁹ de
celo niſi in quodā tpe ꝑiodi ſicūt dixim⁹ in fine ꝑige
neos:⁊ poſtea caſſa ⁊ iutilis remanet imago frigida
⁊ mortua:⁊ h̄ ē cā q̄re q̄dā imagines nō opant h̄ tpe
qd̄ fecerūt tpe antiquo. Hinc ē ꝙ diſtingunt in aſtro/
nomia diuerſi anni imaginū celi ⁊ planetaꝝ ⁊ quarū
dā ſtellaꝝ dicunt eſſe anni maiores ⁊ medij ⁊ mino
res in quibus explicant ſua cāta fortiora vel minus
fortia vel media.

Cap.iiij.qualiter imago dicat orientalis occiden
talis meridionalis vel aquilonaris.

H Oc āt qd̄ iuenit in Euace ⁊ Aarō ⁊ Dya/
ſcoride ⁊ quibuſdā alijs qd̄ q̄dā figure ſūt
oriētales ⁊ quedā meridionales ⁊ quedaȝ
aquilonares

(c) 2007 Comunidad Autónoma de La Rioja

aqlonares: ⁊ quedā occidētales: oīno abuſiue intel/
ligit ab hoībus noſtri tpis qui de lapidibꝰ ſe intro/
mittūt. Cā.n. dicit antiquoꝝ ē ꝙ imago ſculpta ē ad
triplicitatē orientalē vel occidētalē ⁊ ſic de alijs.

Diuidunt aūt ſigna in q̈tuor triplicitates ſicut di
ximus in libro de cauſis ꝓprietatū elꝫoꝝ ⁊ planeta
rū nec oꝫ illud hic iterare: ⁊ dicit triplicitas terrea
meridionalis nō ob aliā potiſſime caꝫ vt dicit Pto
lomeus niſi qꝛ ſi ab ipſa eleuat vētus meridionalis
diu durat ⁊ ſi aliꝰ cito deſinit pp qḋ triplicitatis ter
ree maior vis eſt in meridie ꝙ̄ in alijs plagis mūdi.
Eadē oīno de cā triplicitas ſignoꝝ aqueoꝝ vocat
aquilonaris: ⁊ triplicitas ignea orientalis: ⁊ q̈rta ae
rea vocat occidētalis. Imaginē aūt eē aqlonarē vel
meridionalē ⁊c. hoc idē eſt dictū qḋ ad talē imaginē
huiꝰ triplicitatis ipreſſam: ⁊ ꝙ nō: ꝙ in tali vel tali
plaga plus vel minus valeat: ſed tñ ſi tpe figuratio/
nis imaginis fortiter flat ventus triplicitatis fortis
cognoſcit eē celeſtis effectꝰ: ⁊ iō efficatior imago eē
ꝓſumit. Eſt aūt ſolertiſſime ſciendū ꝙ celeſtes effe/
ctus ſpāles ⁊ obſeruatas materias querūt ſuaꝝ ima
ginū: ⁊ iō antiqui qui nō de vno lapide vel metallo:
ſed mō de vno mō de alio ꝭm diuerſitatē celeſtiū fi/
guraꝝ ꝑcipiebant fieri materias que figurarentur.
Qḋ āt magis iſti lapides ex india veniūt ꝙ̄ ex alia
regione ⁊ ex egypto: cā ē ꝙ virtus planetaꝝ in illis
ptibus eſt efficaciſſima: eo ꝙ ille ptes aut ſub equno/
ctiali: aut inter equinoctialē ⁊ tropicū aut in q̈rto cli
mate ⁊ in illis locis que ſūt prime vel ſcḋe poſitiōis
planete ſpargunt radios ab oriente ⁊ occidēte ⁊ aq
lone ⁊ meridie ⁊ ꝯfortant ſuos effectus. In medio
āt climate qḋ eſt q̈rtū pp tempantiā ꝯfortat effectus
ex q̈litatibus planetaꝝ quas efficiunt in eis: ⁊ iō
fortiores ⁊ veriores ſunt ille imagines. In alijs aūt
climatibus nunꝙ̄ ſūt planete in aquilone ſed ſemp ⁊
oblique ex meridie reſpiciunt illa: ⁊ iō tantā virtutē
non infundunt his imaginibus que fiūt in his clima
tibus: quantā ille que fiūt in illis. Huiꝰ aūt cā reddi/
ta eſt in libro de nā locoꝝ a nobis. Hoc mō ad ſapiē
tiā habendā legit rex pirrus geſtaſſe in digito acha
tem in quo miro decore nouē muſe inſculpte fuerūt:
⁊ apollo deus ſapientie in medio in manu tenēs ci/
tharam. Qḋ aūt vulgatū eſt de iſtis ſculpturis ꝙ ſit
ſculptura filioꝝ iſrael ꝓficiſcentiuꝫ ex egypto neqꝫ
ānuo neqꝫ abnuo: ſcio.n. qḋ legi de Moyſe ꝙ fecerit
annulos obliuionis ⁊ memorie poſt hmōi ſculptu/
rā: ⁊ dedit vxori ſue a ſe reſiſtenti. Traditio.n. phie
hꝫ mathematicas ſcias primū extitiſſe circa egyptū
a mathematicas aūt ſcientijs huiuſmodi ſculptura
habuit exordium.

Cap. v. de ſignificationibus imaginū in lapidibꝰ

Licet aūt abſqꝫ dubio ea ſufficiāt ad pñtem
intentionē que dicta ſūt tñ ad ſolatiū legen
tiū q̈dā ponemꝰ de ſignificatiōe imaginū ⁊
poſtea de ligature ⁊ ſuſpēſiōibꝰ eaꝝ ⁊ poſtea ꝯple/
bimꝰ de lapidibus tractatū: vt gñalr igit ⁊ in cōi ſit
dicere: aries vel leo vel ſagittariꝰ iſculpti pp ignē ⁊
orietalē triplicitatē deſignāt lapides illos hēre ꝯ fe/
bres ꝓprietatē ⁊ ifirmitatē ſicē ydropiſis ⁊ paliſis
⁊ hmōi: ⁊ qꝛ calidū bñ mouet dñr geſtātes ſe facē i/
genios ⁊ facūdos ⁊ exaltare in honoribꝰ huiꝰ mun
di ⁊ ꝑcipue leo. Gemini āt ⁊ libra ⁊ aq̈rꝰ pp triplici
tatē aereā ⁊ occidētalē ſi debite iſculpant lapidibꝰ
calidū tēpatū hūorē ⁊ ꝑpare dñr ferētes ſe ad amici
tiā ⁊ iuſticiā ⁊ ciuilitatē bonā ⁊ legū diligētē obſuā

tiā ⁊ ꝯcordiā. Cācer āt ſcorpio ⁊ piſces iſculpti lapi
dibꝰ pp triplicitatē aqueā ⁊ ſeptētrionalē tēpant fe/
bres calidas ⁊ ſiccas ſic ē ethica ⁊ cauſon ⁊ hmōi.
Inclināt āt ꝭꝫ artē imaginū ad mēdaciū ⁊ iniuſticiā
⁊ icōſtātiā ⁊ lubricitatē hmōi ſignū ē ꝙ dñt ſcorpio
nē eē imaginē macumeti: q̄ nūꝙ̄ niſi mēdaciū docuit
⁊ iniuſticiā. Si āt ſcribunt thaurꝰ ⁊ virgo vel capri
cornꝰ iſti pp triplicitatē terreā ⁊ meridionalē frigidi
quo ad effectū ſūt ⁊ ſicci: ⁊ iō curari dñr ferētes ſe a
ſinocha ⁊ ifirmitatibꝰ calidis. Inclināt ēt ferētes ſe
ad deuotionē ⁊ religionē ⁊ ad opa ruſticana ſic ad
agriculturā ⁊ vineaꝝ ⁊ ortoꝝ plātatōeꝫ. Eſt āt ea/
dē res in ꝯſideratiōe imaginū celi extra zodiacū de
ſcriptoꝝ. Pegaſus.n. de luce iſcriptus lapidi bonus
militātibꝰ ⁊ pugnātibꝰ in eqs ⁊ bello capeſtri ⁊ di/
cit valere ꝯ equoꝝ ifirmitates. Eſt āt figura Pega/
ſi imago dimidij eq alati pp hmōi effectꝰ vocatꝰ fuit
in arte imaginū Pegaſus Bellorofon.q. fōs belloꝝ

Andromade āt ē imago puelle ad vnū latꝰ ꝑuer
ſe ſupra cellā ſedētis ⁊ manꝰ renitētis ⁊ imago illa i
ſcripta in gēmis ꝯſiliātibꝰ ex nā ſua amorē q̄ ſupra
deſcripte ſūt facit ſtabilē amorē iter viꝝ ⁊ vxorē ita
ēt ꝙ adulteros recōciliare dicit. Caſiope ē virgo
ſedēs in cathedra hñs manꝰ erectas ⁊ cācellatas ⁊
hmōi iſcriptio in gemis ſōnū ꝑſtātibꝰ ⁊ refocillāti/
bus mēbra dare dicit qetē poſt laborē ⁊ debilia cor
pa roborare. Serpētarij āt ē a ſe virtꝰ ꝭpete cuiꝰ
caput tꝫ dextra manu ⁊ caudā ſiniſtra: ⁊ h̄ imago i/
ſcripta lapidi q̄ venena fugat valē ꝯ venena ꝑdicat
⁊ morſus venenatoꝝ curare ſiue portet ſiue raſura
bibat. Herculis āt aſtrū ē vir genu flexo clauā in ma
nu hñs ⁊ leonē iterficiēs cuiꝰ pellē hñs in manu alia
Si ḡ imago herculis ſit iſcripta lapidi ad victoriā
ptinēti ⁊ geſtās hꝫ in bello cāpeſtri victorioſus fore
dicebat. In celo āt iuxta polū articū duę vrſe pigun
tur: in q̈ꝝ medio diſponit draco tortuoſus ⁊ ſi h̄ i la
pide ad ſapiāꝫ ⁊ igeniū ptinēte ſcriptū iuenit: iuua/
bit aſtuciā ⁊ caliditatē ⁊ fortitudinē. Saturni āt in/
ſcriptio h̄ ē viri ſenis falcē decuruā in manu hñtis ⁊
nō ylaris neqꝫ ridēs fuſci paucos pilos in barba ha
bētis pp frigiditatē ⁊ ſiccitatē dicit ꝯferre ptātē cre
ſcētē ⁊ ſtabilē: ꝑcipue ſi ſit in lapide eiuſdē virtutis
⁊ ſcias ꝙ hec citiꝰ ꝯfert ignobili ꝙ̄ nobili qꝛ Satur
nus nō amat nobiles ꝭm artē aſtroꝝ. Juppitr āt plī/
mas tā ꝭꝫ Ariſt. ꝙ̄ ꝭm alios phos hꝫ figuras de q̈ꝝ
nūero.vj. ſūt obſuate: d̄ q̈ꝝ vna ſufficit h̄ dicere. Si
.n. ſcribat hō cū capite arietis rugoſos hñs calcane/
os capillis multū ꝯſpſis ⁊ pectore ſubtili Jouis ē fi/
lia. Si ergo ſic īueniat iſcriptꝰ gēme q̄ ꝯfert gratiaꝫ
hoīuꝫ faciet groſuꝫ ⁊ ipetratē ab hoībꝰ qḋ volūt ⁊
fortunatū vt dicūt ꝑcipue in his rebꝰ ⁊ honoribꝰ q̄
fide ⁊ religiōe q̈runt. Si aūt iſcribat in gēma ſapiē
ti a donāte hō gracilis corpis barbā hñs pulchrā ⁊
rarā ⁊ puā: ⁊ labia ſubtilia ⁊ nitida ⁊ naſuꝫ ſubtilē
hñs alas in pedibꝰ ⁊ in ſiniſtra manu virgā in q̄ ſu/
pius ifixus ſit ſerpēs inolutus: q̄ iſcriptio frequētiſ/
ſime inenit in lapidibꝰ q̄ extracti ſūt de tēplis anti/
qs ydoloꝝ ⁊ ꝑcipue in ptibus germanie. Signū āt
ē hoc Mercurij ſcribētis ⁊ ꝯferre dicit ſapiam ꝑci/
pue in rethoricis ⁊ mercatoribꝰ ⁊ precipue in alijs.
Iō āt ē de ſigno Martis q̄ ē figura militis cū lāces
ſi ſculpant i lapide iracūdiā ⁊ audaciā ꝯferēte dicit
facē aioſos ⁊ bellatores. De venere āt breui ꝭmōe
nihil dici poſſet: cū de ea duo libri magni in magicis
cōpoſiti ſint: q̄ nō tractant niſi de imaginibus eius.

(c) 2007 Comunidad Autónoma de La Rioja

De ſole ēt ⁊ luna plurime ſūt diuerſitates de qbꝰ
ꝑꝑ ꝯpēdiū trāſimꝰ. Idra aūt vꝫ draco ſuꝑ ſe hn̄s
vrnā verſus caput ⁊ cornu aut caudā ſupra dorſum
lapidi diuitias ꝯferēti īſcriptꝰ ꝯferre dicit diuitias ⁊
ſapiētiā ⁊ reſiſtētiā cōtra nocumēta. Centaurus āt
inſcriptꝰ h̄ ē hō hn̄s leporez in ſiniſtra ſuſpēſū cū cul
tello: ⁊ in dextra baculū in quo eſt beſtiola īfixa ſu/
ſpēſa cū lebete dicit ꝯferre ſtabilē ſanitatē: ⁊ ꝑꝑ h̄ di
cūt fabule ꝙ Cētaurus magiſter fuit Achillis: eo ꝙ
hūc lapidē in manu ferebat. Silr āt ara īſcripta
ad modū capſule claudētis ſacra dicit dare amorez
virginitatis ⁊ caſtitatis. Cecus ēt īſcriptus īuenit
hn̄s criſtatū ſerpētē in dorſo ⁊ tubā magnā dicit cō
ferre felicitatē in terra ⁊ in mari ⁊ prudētiā ⁊ amabi
litatē ⁊ ablata reſtituere. Nauis āt īſcripta cū velo al
to ⁊ extēſo fert dare ſecuritatē in negociatōe ⁊ qbuſ
dam aliĳs. Lipus āt īſcriptꝰ cōtra verſutias ⁊ ver
ba īſanie valere ꝑhibet. Orion aūt hn̄s in manu
falcē vel enſem īſcriptꝰ gēme eiuſdē virtutis ꝯferre di
cit victoriā. Aqla āt cū ſagitta an̄ caput ſuū īſcri/
pta ꝯſeruare veteres ⁊ nouos honores acq̄rere ꝑhi
bet. Silr āt Aquariĳ ſignū liberare a q̄rtana dicit.
Perſenus aūt in dextrā hn̄s enſem ⁊ in ſiniſtrā ca
put gorgonis liberare dicit a fulgure ⁊ tēpeſtate ⁊
ab inuidoꝝ incurſu. Ceruus āt cū venatore ⁊ carni/
bus īſcriptꝰ ſaluare dicit frenticos ⁊ maniacos.
Uenus āt cū magna veſte lauꝝ tenēs in manu īſcri/
pta ꝯferre dicit pulchritudinē ⁊ ornatū. Silr aūt de
multis h̄ itroducē poſſemꝰ ſꝫ nō oꝫ qꝛ de his alia ſci
entia eſt: ⁊ nō pn̄t h̄ ex principiĳs phicis ꝓbari: ſꝫ oꝫ
ad hoc ſcire aſtronomiā ⁊ magicā ⁊ nigromāticas
ſciētias de qbus in aliĳs cōſiderandū eſt.

Caplm̄. vi. de ligaturis ⁊ ſuſpēſionibꝰ lapidum.

e

A vō q̄ ad hāc ſciam magis ꝑtinere vident
ſūt ligature lapidū ⁊ ſuſpēſiones: qꝛ in illis
nō niſi nālr ex virtutibus ꝯferūt medici/
nā ⁊ iuuamē. De his igit aliq̄ dicēda ſūt ex Ari. ſum
pta ⁊ Coſtabenluce ⁊ Hermete phis ⁊ aliĳs qbuſdā
Zeno aūt in libro ſuo nāliū q̄ſi reddēs rōnē virtutis
ligaturaꝝ ⁊ ſuſpēſionū ⁊ virtutū ipſaꝝ lapidū dicit
ꝙ eſt virtus occulta vl'is q̄ facit ex igne lapides ⁊ ſi
militer ex aq̄ qn̄ fūdit ſuꝑ locū q̄ vocat bozon: tunc
enī coagulat ſubito nec amplꝰ in ſuā mām reuertit
Subiūgit āt zeno adh̄ de lapidibꝰ dicēſ: qꝛ ꝙ accidit
igit aq̄ ⁊ terre illud ēt accidit aīalibꝰ ⁊ plātis qꝛ vir/
tute occulta materie ſeu tꝑis aut loci fit coꝝ diſſolu
tio oīno: aut in lapidē ꝯuerſio. Hec āt verba zenonis
phi: q̄lr itelligamꝰ ex habitis in prio pōt itelligi. Nō
enī ex igne fit lapis niſi effectiue. Ul'is āt virtꝰ nō eſt
niſi v̄tꝰ celi q̄ oīa gnāta ad eē deducit ⁊ aliqd virtu/
tis celeſtis ad effectꝰ aliquos mirabiles donat: quos
ſic dn̄t Plato ⁊ Socrates opant cū ꝯueniēter mē/
bris alligant ⁊ in collo ſuſpēdunt. Cū āt Socrates
dicat icātationē fieri ꝑ q̄tuor. ſ. ſuſpēſiones vel alliga
tōes reꝝ ⁊ īpetratōes ſiue adiuratōes: caracteres: ⁊
imagines ⁊ demētare dicit rōnales animas ꝙ cadūt
in timores ⁊ deſperatiōes vel in leticias ⁊ ꝯfidētias
⁊ ꝑ hec aīe accidētia mutari corpa ēt ad īfirmitates
cronicas vel ſanitates. Nos enī nō intēdimus h̄ niſi
de ligaturis ⁊ ſuſpēſionibꝰ lapidū ⁊ quē effectū ha/
beāt ſm̄ philoſophos p̄cipuos. Dn̄t āt duo phi ſm̄
ꝙ narrat Conſtabēluce in libro de phicis ligaturis
Ariſto. vꝫ ⁊ diaſcorides ꝙ ſi fuerit ex gagate ex ka/
cabre onix ⁊ in collo ſuſpēdit auget triſticias ⁊ cō/
uertit in pallorē ⁊ timorē ⁊ melācoliam totū hoīem
⁊ ad egritudines ex his accidētibꝰ ꝯſequentes. Dicit
aūt Ariſto. qḋ onix ex corallis eſt ⁊ ſi ſuſpēdat collo
epil'ci ꝓhibet caſuꝫ ecōtra dicit diaſcorides ꝙ ſi fue/
rit ex gagate ⁊ kacabre fumigiū accelerat caſuꝫ epil'i
ci ⁊ excecat ipm. Idē Diaſ. dicit ꝙ ē lapis qdā q̄ ga/
ladides dicit ⁊ dū ponit ⁊ deponit ꝯtra icēdiū ignis
extinguit Ariſto. aliter dicit ꝙ ſmaragdꝰ collo alliga
tus īpedit epilēſiā ⁊ aliqn̄ in toto curat ꝑꝑ qḋ p̄cipit
nobilibꝰ vt filĳs ſuis alligēt hmōi lapidē ne epilēſiā
incurrāt. Adhuc āt Ariſto. in li. de lapidibꝰ dicit an/
gulus magnetis cuiuſdā eſt cuiꝰ virtꝰ apprehendēdi
ferrū eſt ad zoron h̄ ē ſeptētrionalē ⁊ h̄ vtunt naute.
angulꝰ vō aliꝰ magnetis illi oppoſitꝰ trahit ad afron
i. polū meridionalē: ⁊ ſi approximes ferrū v̄ſus an/
gulū zoron ꝯuertit ſe ferrū ad zoron: ⁊ ſi ad oppoſi
tū angulū approximeſ ꝯuertit ſe directe ad afron. In
eodē libro adhuc aſſerit Ariſto. ꝙ adamas ferruꝫ ⁊
lapides oēs nō ꝯſtringit: ⁊ plūbū ꝯſtrigit eo ꝙ ē mol
liſſimū inter metalla: adamas. n. ⁊ ſabotꝰ h̄ hn̄t ꝓpri
um ꝙ penetrāt oēs lapides ſolidos ⁊ ardor corrodit
eos ⁊ detegit eoꝝ ſplēdores. Idē Ariſto. tradit ꝙ ſi
magnetes duo vel plures ſubtus ⁊ ſupra coequatis
virtutibꝰ ordinent ⁊ corpꝰ ibaret h̄ eſt ferro qḋ eſt in
medio diſponat pēdebit in aere. Iteꝫ dicit Ariſto. ꝙ
ſpēs magnetis ſūt valde diuerſe: q̄dā. n. trahit auꝝ ⁊
alia diuerſa ab ea trahit argētū: ⁊ q̄dā cuprū q̄dā ſtā
gnū q̄dā ferrū q̄dā plūbū ⁊ q̄dā ab vno angulo tra/
hit ⁊ ad alteꝝ fugat qcqd ab oppoſito angulo tractū
eſt ⁊ quedam trahit carnes hūanas ⁊ dicit ridere hō
cuꝫ a tali trahit magnete ⁊ manere apud ipm donec
morit ſi valde magnꝰ ē lapis ⁊ q̄dā trahit oſſa ⁊ que
dā pilos ⁊ alia aquas ⁊ alia piſces. Dicit ēt ꝙ napta
alba trahit ignē ꝑ quē tēploꝝ cuſtodes decipiūt po/
pulū vt putēt lumē de celo accēdi. Eſt āt napta nō la
pis ſꝫ genꝰ bituminis īuētū i caldea ſicut ēt ignis ſul/
phuris trahit ferrū ⁊ adurit ipꝫ multū ⁊ ſilr lapides
⁊ modicū opat in lignis. Idē dicit ꝙ ē magnes q̄ no
minat olearis q̄ trahit oleū ⁊ lapis aceti q̄ trahit ace
tū: ⁊ lapis vini q̄ trahit vinū: ⁊ ſpuma illiꝰ trahit ſpu
mā vini: ⁊ fex eiꝰ ad ſe trahit fecē q̄ſi ſit delectamētū
lapidū in illis: aut aīa ꝑ quā moueat. Adhuc āt diaſ
corides ⁊ Ariſto. dn̄t eſſe ametiſtū ⁊ ſardonicē lapi
des poſitos vl' ſuſpēſos ſuꝑ vmbiculū ebriĳ vl' potā
tis vinū hꝫ vaporē vini ꝓhibere ⁊ ebrietatē ſoluere
⁊ a cōtagione liberare. Ethicē vō alligatū cubito
epil'i ſoluere dicit epilēſiā ⁊ p̄gnātē iuuare ad partū.
Diaſco. dicit poſitū ſaphiꝝ ⁊ alligatū ſuꝑ arteriā ca
lorē mitigare ⁊ poſitū ſuꝑ cor hoīs tollere ſuſpitōeꝫ
multā ⁊ a ꝯtagiōe liberare: ab eſtu āt īflāmatū a ſul/
phure ꝓhibet. Idē āt phus ꝓhibet lapidē lipariū tra
heret ad ſe beſtias ⁊ reptilia oīa. Dicit etiā ꝙ lapis
opitiſtrite ſecuritatē a beſtĳs p̄bet: ⁊ ſi ponat i alēbi/
co h̄ ē in vaſe aque buliētis ceſſant ampule ebullitio
nis ⁊ ꝙ lapis emdros liqueſcit: ⁊ qḋ ex eo reſoluit re
ſtaurat eidē. Idē dicit ꝙ lapis gn̄atus ex ſpuma ma/
ris q̄ ēt ſpūa maris vocat ligatꝰ ſuꝑ coxā pregnātibꝰ
mulieribꝰ accelerat ꝑtū ⁊ alligatꝰ pueri collo tuſſim
vehemētē habētis ſedat tuſſim Galie. aūt ⁊ Auicē.
dicūt expertos eſſe ꝙ ſi rubeus corallus ſuper dolen
tē ſtomachū directe ꝯtra locū doloris ſit ſuſpēſus ſe/
dat dolorē. Hec ſūt experimenta phiſica ⁊ a magnis
viris ꝓbata q̄ lapides virtutibꝰ ſuarū formarū ⁊ ſpe
cierū operant. Ego autē lapidariū Ariſto. expoſuiſ/
ſem niſi ꝙ nō ad me totus liber ſed quedā ꝓpoſitio/
nes de libro excerpte deuenerunt.

Incipit

(c) 2007 Comunidad Autónoma de La Rioja

Incipit liber tertius de mineralibus in quo deter/
minatur de metallis in cõmuni.

Capitulũm primum que ſit libri intentio ⁊ dicen/
dorum ordo.

Tractatus .j. eſt de ſubſtantialibus metallorum.

t Empus autem eſt nunc
conſequenter de metal/
lorum naturis inquire/
re poſt lapidum inueſti
gatam naturam: q2 me/
tallorum generatio fre/
quenter in ipſis lapidi/
bus tanq̃ lapidum ſub
ſtantia ſit quaſi locus ꝓ
prius metallice genera/
tionis in hoc libro ſicut
in precedentibus Ariſto. tractatuʒ non vidi niſi per
excerpta quedꝫa que diligenter queſiui per diuerſas
mundi regiones. Dicam igitur rationabiliter aut ea
que a philoſophis ſunt tradita aut ea que expertus
ſum. Exul enim aliquando factus fui longe vadens
ad loca metallica vt experiri poſſem naturas metal
lorum. Hac etiam de cauſa queſiui in alchimicis trã
mutationes metallorum vt ex his innoteſceret ali/
quatenus eorum natura ⁊ accidentia eorum ꝓpria.
Eſt autem optimuʒ genus huius inquiſitionis ⁊ cer
tiſſimum: q2 tunc per cauſam vniuſcuiuſq3 rei pro//
priam res cognoſcitur ⁊ de accidentibus eius mini/
me dubitatur: nec eſt difficile hoc cognoſcere ſicut
nec de lapidibus ſcientia difficulter inueſtigatur: q2
cauſe eorum ſunt manifeſte: ⁊ corpora eorum nõ ſũt
diuerſa ſed homogenea per totum ⁊ non ſicut alia
corpora que propter ſui diuerſitatem per anotho//
miaʒ non in toto poſſunt inueſtigari ⁊ ſciri. Poſt la
pidum autem cognitionem ponimus tractatum de
metallis: q2 ſicut diximus lapis ſemper fere inueni/
tur locus generationis eſſe metallorum. Ego eniʒ ip
ſe aurum purum inuentum vidi in lapide duriſſimo
⁊ aurũ vidi imixtuʒ ſubſtantie lapidis ⁊ ſimiliter ar
gentum ego ipſe inueni inmixtum in lapide ⁊ purũ
in alio lapide: quaſi eſſet vena currens per lapidem
diſtincta a ſubſtãtia lapidis. Silr aũt expertus ſum
de ferro ⁊ ere ⁊ ſtagno ⁊ plumbo ſed hec a ſubſtan
tia lapidis non vidi diſtincta: ſed ab expertis in tali
bus pro certo didici: q̃ frequenter diſtincta a ſubſtã
tia lapidis inueniuntur ſicut inueniunt auri grana in
ter arenas. De tranſmutatione autem horum cor
poruʒ ⁊ mutatione vnius in aliud non eſt phiſici de
terminare ſed artis que vocatur alchimia. Similiter
autem in quibus locis ⁊ montibus hec inueniantur
⁊ quibus indicijs partim eſt ſcientie naturalis ⁊ par
tim eſt ſcientie magice: que vocat de inuentione the
ſaurorum. Signa ergo quibus hec loca generatiõis
metallorum dignoſcuntur inferius ponemus: ⁊ de
alio modo inuentionis iſtorum corporum magis cõ
nitemur: eo q̃ ſcientia illa non demonſtrationibus
ſed quibuſdam occultis ⁊ diuinis nititur experimen
tis. Sicut autem proceſſimus in libro de naturis la
pidum ita procedemus ⁊ hic primo in cõmuni que/
rentes quecũq3 de natura metallorum videbuntur
eſſe inquirenda ⁊ in hoc complebimus libruʒ tertiũ
mineralium noſtrorum. In quarto .n. queremus de
metallis in ſpeciali ſm omnes ſeptem ſpecies ipſo/
rum ⁊ in hoc complebimus ſcientiam de minerali/
bus que ſunt prima homogenea mixta inter corpo/
ra naturalia ſicut diximus in fine metheororuʒ. Tã
dem autem loquemur de mediorum natura ⁊ com/
plebimus in eis totam iſtius ſcientie de mineralibus
intentionem. Non enim dubium eſt lapidum naturã
minus diſtare ab elementis q̃ naturam metallorum
propter quod ſit facilioris cõmixtionis ⁊ proxima
eorum materia videntur eſſe elementa a ſeinuicem
aliquid paſſa: ſed non ſic eſt in metallis: ſed queãd/
modum in animalium corporibus precedere humo
rum temperantiam oportet in materia: ita ante for/
mas metallorum contẽperantias oportet ꝑexiſtere
ſulphuris ⁊ argenti viui ⁊ depurationem iſtorum ⁊
forte ſalis ⁊ auripigmenti ⁊ aluminis ⁊ quorũdam
aliorum. Hac igitur ratione potiſſime ſcia lapidum
metalloꝝ ꝓcedit ſciam ⁊ talem ordinẽ nature ẽt nos
ſequi congruum eẽ videtur.

Cap. ij. de propria mã metallorum.

p Er artem autem que iam in metheoris tra
dita eſt ſcimus q̃ omnium liquabilium pri
ma materia eſt aqua omne enim liquabile
quãdiu liquatum eſt querit terminum alienum non
quieſcens inter termios proprios: hanc rationeʒ hu
midi diximus in ſcdo libro perigeneos. Cum igi/
tur omne liquabile non ob aliam cauſam ſit liquabi
le niſi q2 humiduʒ qd erat ligatum in ipſo ſolutum ẽ
⁊ redactum ad actum proprium ⁊ virtutem: hec co
gnitio que eſt ſm nomen cum dicitur humidum li//
quidum ad qd per demonſtrationem dicitur liqueſa
ctum non enim poteſt eſſe quin omne fluens ⁊ que/
rens terminum continentis extrinſecus cauſetur a cã
vna vʒ illa cui eſſentialiter ⁊ primo conuenit termi/
no alieno ⁊ non proprio contineri hoc autem eſt hu
midum ſicut alibi eſt determinatuʒ. Omnia igitur
liquefactibilia ſunt fluentia abundãte humido aq̃o
incorporato quod eſt in ipis. Amplius aũt quecũq3
congelantur a frigido oſtendimus eſſe aquea in ma
teria ſua prima in ſcdo metheororum. Non autem
dubium eſt metallica congelari frigido aque: igitur
humor erit omnium horum materia. Propter qd ẽt
Ariſto. peripatheticorum princeps in quinto metha
phiſice dicit omnium liquabilium materiam eẽ vnã
que eſt aqua. Scimus ex his que in metheoricis ꝓ/
bata ſunt aqueum humidum eſſe de facili euapora/
tiuum. Indicant etiam experimenta alchimica quo/
niam ſi aqua vel ea que ſimpliciter aqueam habent
humiditatem ſiue naturalem ⁊ propriam: ſiue alie/
nam ⁊ infuſam in alembico ſuppoſito lento igne va
porant per modicum ignem ⁊ operationem ⁊ diſtil
lat ex eis aqua ⁊ arida ipſa remanent. Metallica ãt
videmus omnia ſuas etiam in magnis ignibus reti/
nere humiditates. Oportet igit humiditates mate/
riales metallorum non eſſe ſimpliciter aque: ſed ali
quid paſſe ab elementis alijs. Si autem conſidere/
mus eas humiditates que difficile ſeparãtur ab his
quibus ſunt naturales nõ inuenimus aliquas niſi vn
ctuoſas ⁊ viſcoſas q2 ſicut in metheoris determina/
tum eſt harum partes cõnectuntur ſicut cathene: ⁊
vna earum de facili euelli non poteſt: cum ergo etiaʒ
magna aduſtione de metallis humiditates eorũ nõ
euellantur ex eis oportet ipas eẽ vnctuoſas. Signũ
autẽ huius eſt omneʒ radicalem humiditatẽ in qua
calor naturalis animalium caleſcit eſſe vnctuoſam
quod proculdubio ſapiens nõ prouideret natura ni/
ſi q2 difficulter ſeparabilis eſt ⁊ difficulter ſiccabilis

(c) 2007 Comunidad Autónoma de La Rioja

natura enim deſiderat permanere in eſſe diu ⁊ ĩ indiuiduo ⁊ perpetuo ĩ ſpecie: ⁊ ideo in alimentuꝫ caloris vitalis huiuſmodi ordinauit humidum. Cuꝫ igitur ſimiliter in calore liquante metalla huiuſmodi inſeparabile videatur humidum erit abſqꝫ dubio humidum illud quod eſt metallorum materia vnctuoſum. Sed adhuc videmus vnctuoſum in oleo ⁊ in omni pingui eſſe de facili inflammabile ⁊ aduſtiuuꝫ eorum quibus cognatum eſt. Et videmus quod ignis non recedit ab ipſis donec conſumantur ſicut videmus in oleo lampadis ⁊ in humido radicali ethicorum: nihil tamen omnino tale videmus in humido metallorum: videbitur igitur alicui non eẽ forte humidum vnctuoſum materia metallorum. Nos autem ad omnia huiuſmodi obiecta excuſamur per hoc ꝙ diximus in quarto metheororum noſtrorum quoniam videlꝫ duplex eſt vnctuoſitas in multis rebus: quarum vna eſt quaſi extrinſeca ſubtilis valde nihil fetulentum vel cremabile habens admixtum: ⁊ hec non eſt inflammabilis ⁊ intrinſeca rei retenta in radicibus rei ne per ignem poſſit euelli ⁊ cpotari: ⁊ non dedimus de hoc exemplum in liquore qui eliquat ex vino in quo vna ẽ vnctuoſitas ſupernatans inflammabilis ⁊ facile abſtringibilis ⁊ quaſi accidentalis. Altera commixta toti ſubſtantie liquoris ipſius non ſeparabilis ex ipſa ſubſtantia liquoris niſi per deffectionem ſubſtantie: ⁊ hec non eſt cremabilis: idem etiam eſt in omnibus que profert natura. Signum autem huius eſt ꝙ videmus in arte alchimie fieri que inter omnes artes maxime naturaꝫ imitatur: hec enim cuꝫ vidit nullo modo meliori fieri citrinum eliſir ꝙ̃ per ſulphur in ſulphure auteꝫ vidit vnctuoſitatem vſtiuam vehementer ita vt omnia metalla adurat ⁊ adurendo denigret ſuper que liquefacta proijcitur: precipit lauari acutis loturis ⁊ decoqui ſulphur ita diu donec ab ip̃o decocto aq̃ non citrina egrediatur: ⁊ ſublimari loturas has donec tota vnctuoſitas ab eo cremabilis egrediatur eo ꝙ tunc tm̃ ſubtile vnctuoſum manet quod ſuſtinet ignem ⁊ non crematur ab igne. Oportet igitur ſimile vnctuoſum humidum abundare in metallorum materijs que a natura producuntur ⁊ hoc eſſe cauſam ductibilitatis ⁊ liquabilitatis eorum ⁊ hoc expreſſe dicunt auctores Auicenna ⁊ hermes ⁊ multi alij periſſimi in naturis metallorum. Adhuc aũt in omnibꝰ metallorum generibus videmus ꝙ liquefacta nõ reddunt humida infundendo ea ſuper que fundunt: neqꝫ quieſcunt in ſuperficie vna neqꝫ omnino dilatantur in ipſa: ſicut videmus fere omne humiduꝫ aqueum vnctuoſum ſicut aquam vinum ceruiſiam oleuꝫ omnia enim hec ſuperfuſa ſuper lapidem terram vl' lignum quando planam inueniunt ſuperficiem infundendo ſuperficiem humefaciunt eam ⁊ dilatantur in ipſa: metalla autem liquefacta nihil horum faciunt neqꝫ adherent tangentibus neqꝫ diffunduntur in toto ſed potius ⁊ conſtant ſm aliquid ⁊ defluunt ſm aliquid. Oportet igitur ꝙ humidum ſubtile vnctuoſum non ſit ſolum materia eorum ſed perfecte mixtum cuꝫ terreſtri ſubtili quod non ſinit ipſuꝫ adherere tangenti neqꝫ in toto defluere: ſed quaſi per globulos conſtare: eo ꝙ vbiqꝫ in ipſo terreſtre ſubtile apprehendit ⁊ quaſi glutiendo tenet humidum ⁊ terminat ipſum ad hoc ꝙ non ſinit ipſum adherere alij ꝙ̃ ſibi ⁊ humiduꝫ vbiqꝫ ſit extra ſe ipſuꝫ educit ſiccum terreum quod fluit ⁊ currit in ſuperficie plana: ſi.n. eẽt nõ vbiqꝫ ꝓtectum ab humido ſiccum terreũ ꝑfecto in igne liquãte cõbureret ⁊ efficeretur ſcabroſum ſicut oẽ ſiccũ terreſtre qđ nõ cooptũ humido ĩuenit ignis in ferro adurit ip̃m ⁊ facit ſcabroſum: idẽ aũt eſt fere in metallis oĩbus. Pꝫ igitur primã mãm eſſe metalloꝝ hũidũ vnctuoſuꝫ ſubtile qđ eſt incorporatũ terreſtri ſubtili fortiter cõmixto ita ꝙ plurimũ vtriuſqꝫ nõ tm̃ cum plurimo vtriuſqꝫ ſed ẽt in plurimo vtriuſqꝫ.

Cap. iij. ⁊ eſt correlariũ p̃cedentiũ q̃re lapis nõ ꝓducit neqꝫ liquat ſicut metalla.

e X quo vlterius facile qđ determiat qua q̃ri ꝯſueuit q̃re lapis nõ liquat: ſed es ⁊ metallũ. Adhuc aũt lapis cõminuit ⁊ calcinatur qđ nõ fit metallo oĩno ſed p ſolũ ignẽ. Huius.n. facile pꝫ ſolutio. lapis.n. terre ẽ magis: neqꝫ hꝫ humidũ vbiqꝫ ꝓtegens terreũ: neqꝫ hꝫ hũidũ ſic vnctuoſum ſicut metalla: ⁊ ideo cũ igne optetico ponit eua neſcit humidũ aqueũ ⁊ lapis redigit in calcẽ ⁊ cum ſiccũ in lapide vicerit humidũ oĩno eſt lapis cõminuibilis cũ econuerſo in metallis humidũ vincat ſiccũ ⁊ metallũ liquabit. Eadẽ aũt cã ẽ q̃re lapis nõ ẽ ꝓducibilis malleis ſed metalla malleis ꝓducunt p fecto.n. metalla hñt vnctuoſam humiditatẽ abũdantem fortiſſime ſicut enſis ligaturis ſecũ tꝫ ptes terreas: cũqꝫ in ictu mallei de ſitu ſuo expellit p̃s aquea: cuius ſp eſt cedere tangenti vt diximus in pigeneos ⁊ in metheoris violẽter ⁊ inſepabiliter ſecuꝫ trahit terrea: ⁊ ſic cõtinue ꝓducit: ⁊ nõ diuidit ꝓpter viſcoſitatẽ ⁊ optimã ⁊ fortiſſimã pmixtionẽ terrenoꝝ cũ vnctuoſis aqueis. In lapide aũt p̃ualet ſiccũ qđ tãgẽti reſiſtit ⁊ nõ cedit in ſeip̃m ⁊ cũ effectus ſicci ſit ſcidi ad ictũ mallei in ſe cedere nõ valẽs diſſilit ⁊ cõminuit. Terreſtre aũt natans ⁊ abſortũ in humido in mã metalloꝝ eſt ſubtile valde nõ corruptuꝫ neqꝫ exp̃ſſuꝫ in toto ab humido ſic̃ facit frigus extremũ: ſed potius quaſi digeſtũ pepãſi: ⁊ nõ coctuꝫ opteſi neqꝫ aſſatũ opteſi vt tradidit Auer. eſt.n. humiditas ſibi frigida ꝓpria ⁊ nõ aliena: ⁊ iõ in ipſa decoctũ ⁊ digeſtũ ⁊ ſibi connãle factũ: ita ꝙ ſiccũ currit ⁊ fluit cũ humido ⁊ humidũ retinet cũ ſicco terreo: ſic eni in tali ceruice ſm Emp̃. capita colligunt germanoꝝ. Si aũt eẽt opteſi digeſtũ vt nonnulli iperiti tradunt alchimiſtaꝝ eẽt ꝓculdubio ĩtra ⁊ extra humiduꝫ ⁊ nõ totũ a toto traheret humido: ꝯtrium aũt eẽt ſi opteſi eẽt digeſtũ vt quidã alij p̃ter rõnem dixerũt: tũc eni extra nõ eẽt apphẽſuꝫ ab humido ſed derelictũ ⁊ intrĩſecũ ſui paucã haberet humiditatẽ. Huiꝰ autẽ ſignũ eſt qm̃ ea que nõ plene digeſta ſũt ſed molinſiꝫ quãdaꝫ paſſa aut ſcabroſa inueniunt vt ferrũ ⁊ es: aut incõpleta vt plũbũ: aut balbutientẽ habẽtia ſunt cõmixtionem vt ſtagnũ. Hec aũt in ſequentibus erũt manifeſta.

Cap. iiij. de ſnijs antiquoꝝ ⁊ de mã metalloꝝ.

h Oc aũt qđ Auicẽ. tradidit tam in phicis ꝙ̃ ĩ alchimia ſua ep̃la ꝙ ſcribit ad Hazez philoſophũ: his que hic dñr nõ eſt ꝯtriuꝫ. Dicit.n. in vtroqꝫ iſtoꝝ libroꝝ argentũ viuũ ⁊ ſulphur eẽ oĩuꝫ mãm metalloꝝ. Humidũ.n. de quo loquuti ſumus ſicut diximus terreo admixtũ eſt mã argenti viui ꝓxima ⁊ ſb̃a vnctuoſitatis quã deſcripſimus ẽ ꝓpria ⁊ eẽntialis mã ſulphuris. Hermes aũt ⁊ q̃daꝫ alioꝝ dicere vident metalla ex oĩbus el'tis cõſtitui qđ ꝓculdubio negandũ nõ ẽ: ſed tñ reꝝ mã non determinat ex his que aliquo mõ ſunt in eis: ſed potiꝰ ex his

(c) 2007 Comunidad Autónoma de La Rioja

ex his que in ipſis abūdant. Sed ṗoibus mirabilis
⁊ deriſibilis eſt ſnīa quā quidā in alchimicis Demo
crito attribuūt: qḋ vȝ calx ⁊ lixiuiū ſunt mā metallo
rū: ſi.n.calx eēt mā cū ipſa ſit cōbuſta aqua ꝑmixta
ſibi areſieret ſicut in cemēto: ⁊ rediret ad duriciē la/
pidis metallū ⁊ cōminuibile ⁊ nō liquabile efficeret
Amp̄. aūt igne ſuppoſito ꝓculdubio metallū īdura
ret ⁊ nō liqueſceret ſicut videmus de cemēto. Si āt
lixiuiū vocat aquā acutā ſicut alchimici exponunt
remouentē a calce ſalſedinē ⁊ acredinē que eſt ex cō
buſtione ſicut docēt alchimici in loturis ſuis: ⁊ hec
aqua ſit mā metalloꝝ: adhuc incōuenienter dictū eſt
qꝛ calx eſt ſb̄a terreſtris: ſed ꝑ ea que in metheoꝛicis
tradita ſunt ſcimus qḋ oē terreſtre cōbuſtum ꝯctos
⁊ cōſtrictos hȝ poꝛos: talis aūt calx exiſtens īpedit
ingreſſuȝ aque ad īterioꝛa calcis: nō ergo vnq̄ bene
⁊ foꝛtiter conglutinat ꝓpter qḋ ⁊ cementū de facili
ꝑ ignē euaneſcente humido farinat ⁊ cadit de muro
Nō ergo ꝯueniēs eſt dictū Democriti de mā metal/
loꝝ deceptus aūt fuit ſigno nō ſufficiēti: vidit enī qḋ
eliſir ad lunā melius hoc eſt ad argentū habuit radi
cē in qua recipit calx ⁊ ceruſa: ⁊ ꝓpter hoc credidit
aliqd ſimile eſſe in phiſica mā ⁊ nāli coꝛpoꝝ metal/
loꝝ: hoc aūt non ē neceſſariū: multis.n.indiget ars
qbus non īdiget nā: ars aūt nō indiget calce ⁊ ceru/
ſa niſi ad indurandū ⁊ coloꝛandū hoc aūt in ꝓpꝛia
mā operat nā ſola digeſtione. Nos.n.oñdimus in
metheoꝛis oēm digeſtionē decoctionē facere ꝯſtare
⁊ īſpiſſare digeſta ⁊ decocta ēt pꝛeter hoc qḋ aliqd
extrinſecus apponat his que decoquūtur. Gilgil āt
quidā ex arabia eſpalēſi que nūc hyſpanis reddita ē
in ſecretis ſuis ꝓbare videt cinerē infuſum eē mām
metalloꝝ ꝑſuadens hoc rōne debili qm̄ nos vide/
mus qḋ ꝑ aſſationē foꝛtē calidi ⁊ ſicci cinis liquatur
in vitrū: qui ꝯgelat frigido ⁊ liquat calido ſicco ſic
metallū. Uidebit ergo ꝙ eoꝝ mā ē vna quoꝝ.n.vn⁹
ē modus ꝯgelatiōis ⁊ vn⁹ modus liqfactiōis eoꝛuȝ
mā videt eē vna ſm nām: ſicut tradit in ſcīa metheo
roꝝ vt dicit. Amplius aūt terreſtre nō videmus ſub
tiliari ⁊ diuidi ⁊ ꝑmiſceri cū humido niſi ꝑ maximā
vim ignis ſubtiliātis ⁊ diuidētis ipm ⁊ eleuātis ipȝ
in humidū vt illi ꝑmiſceat: ſic aūt ſe hȝ terreſtre qḋ ē
īcineratū in metalloꝝ humidis: quare videt iſti ꝙ ci
nis terreſtris ſit ꝓpꝛia mā metalloꝝ: ꝑꝑ hoc inquit
mergunt ſub aqua oīa metalla: qḋ nō facerent vt ait
ſi in ipſis abūdaret humidū vnctuoſuȝ vt dictū eſt.
Adhuc q̄cūq; hn̄t vnctuoſaȝ humiditatē vt inquit.
Gilgil ſūt cremabilia ſic̄ ligna: nullū aūt oīno metal
loꝝ cremabile ⁊ īflāmabile ē: ⁊ iō vnctuoſā nō vide
tur habere hūiditatē ꝑ mā. Hn̄t igit cineꝝ terreſtre
īfuſuȝ homido aqueo vt aſſerit. Hec aūt incōuenien
ter ⁊ ſtulte dicta ſunt: qm̄ ipſe Gilgil mechanicos ⁊
nō phs fuit: ſed de mechanica alchimia ꝑſumēs pꝛe
ſumpſit mētiri de phicis. Qḋ aūt falſuȝ dicat pȝ per
ea q̄ in metheoꝛis de cinere dicta ſūt: ibi.n.dictū ē ꝙ
per aquā infuſaȝ nō īcludit: eo ꝙ hȝ poꝛos patulos
vbiq; emittētes aque humide ꝯceptū: ſi igit cinis eēt
mā metalloꝝ nūq̄ ꝑ aliqḋ humidū ꝯglutinaret in ip
ſis. Adhuc aūt ꝑ opatiōes ignis in cinerib⁹ videm⁹
humidū qḋ diſtillat ꝑ cineres effici citrinū vel rubeū
ſi igitur cinis eſſet pꝛopꝛia materia metalloꝛum caȝ
coloꝛaret in citrinum coloꝛem vel rubeum qḋ nos
oculata fide pꝛobamus eſſe falſum. Sed tunc ne/
gamus mām que itrat in eē vitri eſſe cinerē ſed poti⁹
humidū illud puriſſimū qḋ erat radicale ⁊ itrinſecū
ei qḋ īcineratū eſt: qḋ ꝓpter vim ignis īcinerātis ex/
trahi nō poterat ſed fluit ꝑ ignē foꝛtiſſimū in canino
ꝯfricatū: ⁊ hoc ē humidū paſſuȝ a ſicco vehemētiſ/
ſime ſicut diximus in ſcīa libꝛi de lapidibus hec igit
mā liquabiliū ⁊ mā pꝛima ⁊ remota vna cōis hmōi
videlȝ humidū. Et ſi aliqs dicat ꝙ cōmiſceri nō pōt
niſi diuidat: dicendū ꝙ his dimiſſis nō ē īcineratio:
ſed cōmixtio que ē cōmiſcibiliū alteratoꝝ vnio: ita
ꝙ minimū terrei eſt cū minimo aquei ⁊ ecōuerſo: ⁊
ꝑlimū vni⁹ cū ꝑlimo alterius: ita tn̄ ꝙ neutrū a ſuis
gn̄is ꝑticulis ſeꝑatur: nūq̄.n.īuenit pars terrea ſeꝑa
ta ab alia terrea: vel aqua ſeꝑata ab alia aqua: ſȝ ita
ē ꝑlimū vnius cū minimo ⁊ ꝑlimo alterius: ꝙ neq̄q̄
vt iam dixi alterutra ſeꝑant a ſuis homogeneis: ⁊ h
Gilgil ignoꝛauit. Qḋ aūt dicit mergi metallū nō eſt
ſufficiēs: cā aūt huius nō ē vltra modū in eis abun/
dare ſiccū terreū cinerū: ſed poti⁹ qꝛ hn̄t terreū īcoꝛ/
poꝛatū humido clauſis poꝛis aerē retinētibus ꝑ hu
midū: ⁊ iō oīa ſubmergunt in aqua: nec eſt ꝯueniens
de humiditate vnctuoſa cremabiliū: qm̄ nos in phi/
ſicis oñdimus vnctionē oleagineā eē ſeꝑatā a mā ta
li ⁊ remanſiſſe ſubtilē humiditatē cremabilē. Hec
igit ſub cōpēdio dicta ſint de mā metalloꝝ.

Cap̄. v. de cauſa efficiente ⁊ generatione metallo
rum in cōmuni.

D hūc āt modū loquemur de efficiente: in
a ſupficie.n.ꝯſiderādo videt ad oīa metalla
ad ſpēȝ ⁊ cōplemētū deducere frigiditas ꝑ
eā.n.ꝯſtant ⁊ ꝯgelant: coagulatio aūt ⁊ ꝯſtātia ipſo
rū videt dare eē eiſdē cū liquefactio ſit ipſoꝝ diſſo/
lutio ⁊ coꝛruptio: cuius ſignū ē ꝙ in liquefactiōe in
ꝑlibus eoꝝ aut oībus aliqd a ſub̄a ipſoꝝ ſepet. Ni
hil aūt oīno deꝑdit de ipſis ꝑ ꝯgelationeȝ ꝓpter qḋ
⁊ ꝑlimi dixerūt ſolā frigiditatē ꝯgelatā cām eē gnā/
tiuā in metallis. Amplius in his que vite accipiunt
ſpēm ⁊ foꝛmā nō eſt ibi aliqd terminās mām ad foꝛ
mā ⁊ ꝯuertens niſi calidū: videbit ergo ſic eſſe ēt in
metallis: hec aūt maxīa videt ex hoc ꝙ metalla ſpe
cies ſuas retinēt ſiue ſint liquida ſiue ſint coagulata:
ſi aūt frigiditas daret ſpēm nō haberēt ſpēm niſi qn̄
eēnt coagulata vel ꝯgelata: videt ergo frigiditas nō
eē cā gnātiōis metalloꝝ. Adhuc aūt ꝯgelatio ⁊ co/
agulatio ſūt ſpēs māles q̄ multis nō equiuoce acci/
dunt: que tn̄ ⁊ diuerſaꝝ ſunt foꝛmaꝝ in ſpē ⁊ diuer
ſe nature: nulla aūt foꝛma ſb̄alis hoc mō cōuenit di/
uerſis. Ex his igit ⁊ hmōi ꝯſtat ꝙ abſq; dubio frigi
dū nō dat ſpēm metallis: quidā tn̄ ꝑlimi credūt non
ꝓfundantes cogitatiōes ſuas in naturis metalloꝛū.
Cū aūt mā oīum metalloꝝ ſit humidū qḋ in ſe hȝ:
terreū ſubtile digeſtū qḋ cū adurit odoꝛē fragrat ſul
phuris nō oīno fetidi. Sulphur āt nō gnātur niſi ꝑ
calidū: opȝ ꝙ calidū digerēs ⁊ ꝯuertens terreū ⁊ aq
um ⁊ ꝑmiſcēs ea ſit cā trāſmutans mām: calidū igit
erit cā gnātionis metalloꝝ. Amplius āt habitū ē in
metheoꝛis ꝙ illud qḋ inſpiſſat fluidū ⁊ ꝯſtare facit
ē calidū digerēs: ꝯſtat āt ꝙ cū cā pꝛima hoꝝ q̄ voca
mus metalla ſit aqua terreū hn̄s admixtū aliquid fa
cit eā ꝯſtare ⁊ inſpiſſare ad mixtionē metalli hoc āt
vt pȝ calidū ē ex dictis. Opȝ igit calidū eē cām gnā/
tionis metalloꝝ. Adhuc aūt nos ſepe in antehabitiſ
libꝛis oñdimus ꝙ cā cōmixtionis ē calidū ſm pꝛo/
pꝛios enī motus elm̄ fugat extra aliud elm̄: lȝ.n.aq
deſcēdat ꝑ ſe: tn̄ aſcēdit a terra: ⁊ terra dſcēdit ab aq
Cū igit frigiditas nō moueat terrā in aquā vt comp
hendat ⁊ ꝯtineat in ea.ſ.caliditas opȝ ꝙ calidū ſit

(c) 2007 Comunidad Autónoma de La Rioja

cā gnātionis metalloꝝ. Sʒ vlterius ꝯſiderādo vide
bit nō ſolū calidū eē cā gnātionis hoꝝ: qm̄ ſicut in li
bro de gnātiōe lapidū dictū ē abſqȝ dubio ſi ſolū ca
lidū eēt cā ꝯtinue ageret abſqȝ humidi nālis deſicca
tiōe ⁊ terrei icineratiōe: nos aūt videmus ꝙ ſtat ad
ſpēm ⁊ formā metalli: oȝ igit ꝙ ipm calidū ſit ſicut
inſtrumētū directū ad finē q̄ ē metalli forma: ⁊ ne re
ctū in opatione deuiet. Adhuc āt inuenimus iuētas
eē artes plimas vt q̄libȝ eaꝝ ad finē ducat opatio/
nē p inſtrumētū factū: ſic ſtudēt coqui in elixando ⁊
aſſando ⁊ oēs alij q̄ per aliā digeſtionē nitunt ꝯcr/
tere mās. Silr igit opȝ ꝙ ſit in mā q̄ in opib⁹ ſuis oī
arte certior ē ⁊ directior ſicut ē in oib⁹ alijs ita ꝓcul
dubio virtus formatiua ē in mā ⁊ ſtellis ⁊ celo iflu
xa que ad ſpēm dirigit calidū digerēs mām metalli:
ſicut.n. ⁊ in alijs dictū eſt calm hoc hȝ rectitudinē ⁊
virtutē formalē ex itellectu mouēte: ⁊ efficatiam ex
virtute luis ⁊ calidi qꝺ cauſat ex lumie ſtellaꝝ ⁊ or
bis ⁊ virtutē ſegregādi homogenea ab etherogene
is p virtutē ignis. Hec.n. tria neceſſaria ſūt vbi mā ad
ſpecificatā formā deducit: oȝ.n. ꝙ ibi inconueniētia
cōſumant calido ignis digerētis: cū digeſtio ſit ꝯple
xio a nāli ⁊ ꝓprio calore ex ꝯiacentib⁹ paſſiōibus.
Remotis aūt his a mā oȝ adhuc ꝙ mā termiet ⁊ cō
pleat ad ſpēm ⁊ hoc facit calidū terminās qꝺ nullo
mō pōt hēre virtutē terminādi niſi p virtutē eius q̄ ē
terminus: ē aūt forma termin⁹: oȝ igit ꝙ virt⁹ forma
lis dirigat ⁊ iformet ipm calidū terminās: forma āt
hec nō ē forma q̄ inducit in mām. Opȝ igit ꝙ ſit for/
ma primi efficiētis qꝺ dat formas i tota ſpē nāli. Hic
aūt ē motor orbis formas nāles explicās p motū ce
li ⁊ qualitates eloꝝ: ſicut artifex explicat formas ar
tis ſecuri ⁊ malleo: pp qꝺ dicit Ariſt. ꝙ in ope natu/
re ē ſicut in arte: vbi domus ē ex domo ⁊ ſanitas ex
ſanitate ea q̄ in calidis ⁊ frigidis ex ea que eſt in aīa
medici. Hec igit ē cā gnātiua metalloꝝ ꝓpria.

Cap. vj. de forma eēntiali metalloꝝ.

[F]orma aūt eēntialis in oibus dat eē ⁊ videt
in metallicis aliud eē a coagulatiōe: pp hoc
qꝺ hic vt diximus ēt liq̄facta nūeꝝ ⁊ ſpēm
retinēt. Auꝝ.n. liquidū ē ⁊ ſilr argētū ⁊ alia metal/
la ⁊ hanc formā pcipue in metallis nūeri ꝓportionē
q̄dā aūt ꝙ in terre ꝯſequit eē dn̄t. In quibuſdā.n. al/
chimicis libris qui Platoni iſcribunt nūerus vel ꝓ/
portio nūeri vocat forma metallica quā ꝓportiōeȝ
in virtutib⁹ poſuit ꝯſtituentiū eloꝝ: eo ꝙ ipſe oia h
gnāt ꝓportiōe virtutis terre cū celeſti. Eſt āt virtus
terrea frigida ſicca: virtus aūt celeſtis ſm narratio/
nē. vij. planetaꝝ vt dixit. Si ergo plus fuerit virtu/
tis terree quo ad tres virtutes ipſius ꝙ planetaꝝ in
imiſſiōe lumis ⁊ nobilitatis optinebit fuſcū ⁊ pōde
roſum ⁊ frigidū ſic plūbū ē. Si aūt plus fuerit vir/
tutis celeſtis minus āt de potētijs terre erit fulgens
valde icorruptiōi appropinquans ſolidum: ⁊ quia
ſolidum ideo neceſſario graue ⁊ quo ad hoc ⁊ ecō/
uerſo dicit ꝓportio ꝯſtituēs auri ſpēm. Ad hunc āt
moduȝ ēt alia dicit formari: pp qꝺ ēt. vij. gnā metal/
loꝝ. vij. plaꝝ noib⁹ vocauerūt: dicētes Saturnuȝ
plūbuȝ. Iouē āt ſtagnū Martē āt ferꝝ: ⁊ Solē au/
ruȝ: Venerē es: Mercuriū vo argētū viuū: ⁊ Lunaȝ
argētuȝ: aſſerētes ꝙ pp diuerſos nūeros ſue cōpōnis
ꝯplexionē acdrunt. vij. planetaꝝ. Hermes āt hmoi
auctor videt eē ſnie: lȝ Plo poſtea fuerit hūc in opi
nione imitatus. Hoc āt ab his alchimici vident acce
piſſe: aſſerētes lapides pcioſos ſtellaꝝ ⁊ imaginuȝ
habere virtutē. vij. āt gnā metalloꝝ formas hēre ſm
vij. planetas iferioꝝ orbiū: ⁊ ſic virtutes celoꝝ prio
in terra reſultare ⁊ q̄ſi ſtellas ſcdas facere. In teſtio/
niū āt hui⁹ aſſertiōis iducūt qꝺ ⁊ veꝝ ē ꝙ orbis mo
uet terrā ⁊ hāc eē cām diuerſitatis figuraꝝ in gnātis
in terra ⁊ multitudis q̄ gnātur in eadē poti⁹ ꝙ i alio
elto. Hāc opionē pater Hermes trimegiſt⁹ approba
re videt: q̄ dicit terrā eē matrē metalloꝝ: ⁊ celū pa/
trē ⁊ ipregnari terrā ad h in mōtib⁹ cāpeſtrib⁹ ⁊ pla
nis ⁊ in aq̄s ⁊ ceteris oib⁹ locis: nos āt hāc opinio/
nē ſic itelligim⁹ ꝙ ꝓportio pricipioꝝ virtutū vȝ agē
tiū ⁊ patietiū ſit diſpoſitio ad formā ſbaleȝ: ſic ⁊ in
oib⁹ alijs: ⁊ ꝙ forma ē quā dant pria formalia ⁊ agē
tia pricipia q̄ prima ſunt agētia tanꝙ virt⁹ formati/
ua in mā: ſic nos diximus in ſcia lapidum. Qꝺ āt gnā
metalloꝝ ſint magis attributa planetis ꝙ alijs ſtellꝭ:
iō dictū ē qꝛ cū lapides ſint ſtabilis eē ⁊ forme coa/
gulatiōis attribuunt ſtellis fixis ⁊ imaginib⁹ ſtella/
rū fixaꝝ q̄ ꝑpetuo ſuos retinēt ſitus ⁊ figuras: ſituȝ
āt voco nō illuȝ q̄ ē poſitio ſtelle in loco orbis: qꝛ il/
lū mutat oīs ſtella: ſȝ poti⁹ quē hȝ i imagine ad aliā
ſtellā ſic verbigratia ꝙ in vna linea ⁊ ꝯ cq̄lē in oī tpe
diſtātiā iueniunt due ſtelle lucide q̄ ſūt in cornu arie
tis: cū ea q̄ vocat gen⁹ pſei ⁊ ſic de alijs ſtellis qꝛ alr
imagines celi corrūpent: ſic iueniunt in vna diſpōne
⁊ figura lapides ꝙ diu ſūt: ſȝ metalla q̄ſi erraticū ha
bēt motū mō liq̄da ⁊ mō coagulata ⁊ cū liq̄dum ſit
mā coꝝ ⁊ liq̄duȝ ſit errātis mot⁹: videbit in gnē cō/
uenire in planetis ⁊ virtutes planetaꝝ ifluere eloꝝ
virtutib⁹ dare ſpēm: ⁊ h virtutes ſic cāte ⁊ ifluxe for
māt ad ſpēm ⁊ ꝯueniunt cuȝ formis metalloꝝ: ſicut
formatiua q̄ ē in ſeie aīaliuȝ ꝯuenit in ſba cuȝ forma
q̄ iducit p gnātionē: ⁊ ſicut forma artis ꝯuenit cuȝ ar
tificiato ⁊ hoc mō veꝝ ē qꝺ dn̄t platōici: hoc.n. mō
prima cā fecit ſemētē formaꝝ ⁊ ſpēꝝ oium ⁊ tradi/
dit eā ſtellis fixis ⁊ planetis exeq̄ndā vt dicit in thi
meo. Et hec ēt eſt cā q̄re iuxta planetaꝝ numeꝝ ⁊ ꝓ
prietates ſpēs metalloꝝ accipiunt. Scim⁹.n. ex tra/
ditis in pria phia ab Ari. ꝙ oīs gnātio ē ex ꝯueniēti
bus: lȝ nō oino ꝯueniēs ſit ſm ydeā ⁊ formā ⁊ rōnē
⁊ hoc mō ēt oīs gnātio equoca ad vniuocā hȝ redu
ci. Qꝺ āt Auicē. dicere videt ꝙ aliq̄n vis terrea dat
hmoi formas: ⁊ q̄dā attribuūt hoc dcm̄ falſo Ariſt.
nō itelligit ꝙ vis terrea ē q̄ ſit ſm ſolius terre poten
tias: opans ē.n. ex alijs: ſcimus.n. ꝙ id qꝺ dat formā
ꝯuenit cuȝ ipſa: itātuȝ ꝙ ariſt. dicit aīam eē in ſeie ſi
cut artificē in artificiato: ſȝ vis terrea vocat a pho
vis terre in loco gnātionis metalloꝝ. Hec āt hȝ in ſe
virtutes celeſtes p moduȝ queꝫ diximus: lȝ.n. forte
ꝯcedēduȝ videret ꝙ vis terre q̄ ē frigido ⁊ ſicco ope
rās: alio mō iſpiſſaret humiduȝ igroſſando ipm ad
nām ⁊ ꝯformitatē terre tn̄ nullo mō pōt ſiccuȝ ⁊ fri/
giduȝ dici cā fortis ⁊ tenacis pmixtiōis q̄lē nouim⁹
eē in metalloꝝ materijs. Adhuc autē vis terrea hoc
mō dicta nō ꝯuenit: niſi cuȝ ſpē ⁊ forma terre: nō igi
tur daret illā formā q̄ ē eltico ꝙ iā ꝯſtitit ⁊ ſuppo/
nit oēm gnātionē eē ex ꝯueniēti ēt eā que ē equoca:
ſicut ē oīs gnātio lapiduȝ ⁊ metalloꝝ in q̄bus neqȝ
lapis ex lapide: neqȝ metalluȝ ex metallo vnꝙ gnā/
tur: ⁊ ſi hoc dicat ꝙ vnus ſolus lapis ꝯcipit aliuȝ tn̄
nō itelligit ꝙ de pte ſui ſcis generet: ſed poti⁹ de alia
mā q̄cunqȝ ſit illa: niſi forte ſit mediuȝ iter lapideȝ ⁊
plantā: ſic multa media iter plantā ⁊ aīal iueniūt: ſi
cut ſpōgia ⁊ ſtincus ⁊ huiuſmodi.

Cap. vij. de opinione Caliſtenis dicētis eē formā
tm̄ vnam

(c) 2007 Comunidad Autónoma de La Rioja

tm̄ vnam.
e Xperimēta āt alchimicoꝝ graues duas no
bis hic īgerunt dubitationes. Uidenť.n.illi
dicere ꝙ ſola auri ſpēs ē forma metalloꝝ: ⁊ oē me/
tallū aliud eē incōpletū. Adhuc ⁊ in via eē ad
auri ſpēm ſicut res incōpleta que ē in via ad pfectio
nē: pp qḋ dn̄t egra eē metalla que in mām nō hn̄t for
mā auri: ⁊ ſtuduerunt ad medicinā quā elixir vocāt
ꝑ quā egritudines metalloꝝ in cōmixtione ⁊ cōmi/
xtis materie metalloꝝ remouēt: ⁊ ſic dn̄t ſe educere
illā formā auri ⁊ ſpēꝫ: ⁊ ad hoc iueniunt mltos mo
dos ⁊ diuerſos q̄bus illud elixir cōponiť ⁊ tēpať vt
penetret ⁊ adurat: ⁊ in igne maneat ⁊ coloret: ⁊ affe
rat ꝯſolidationē ⁊ pōdus. Opꝫ igiť hic nos q̄rere d
his. Si.n.ē veꝝ qḋ hic dn̄t abſqꝫ dubio non erit niſi
vna ſpēs metalloꝝ: ⁊ alia ſunt molinſim paſſa ab il
lo: ⁊ ſicut abortiui fetus nature q̄ ſpēi figuraꝫ ꝓprie
nōduꝫ accepunt. Scḋm hoc ēt ſi ⁊ hoc veꝝ ⁊ ꝓba/
tum iueniť nō oꝫ nos laborare ad hoc: vtꝝ ſpēs in
alchimicis ꝑmutent vel remaneāt: eo ꝙ ſm hoc nul
las prorſus hn̄t ſpēs niſi ſolius auri qḋ alchimia nō
ꝑmutat. Caliſtenes.n.ꝑcipuus in hac ſnīa dicit alchi
miā eē ſciam q̄ iferiorib⁹ metallis nobilitatē attribu
it ſupioꝝ. Propter hāc q̄ōnē debite diſcutiendam
plīmos iſpexi libros alchimicos ⁊ iueni libros illoſ
abſqꝫ ſigillo ⁊ ꝓbatiōe tm̄ exptis initi ⁊ celare intē
tionē eoꝝ ꝑ verba methaphorica q̄ nunq̄ fuit ꝯſue/
tudo phie. Sol⁹ āt Auic. videť tāgere rōnes ⁊ Ra/
ſis valde paucas ad ſolutionē dicte q̄ōnis nos in ali
quo illuminantes. Ad hoc āt ꝙ ſola auri ſpēs ſit me/
talloꝝ forma ſic rōcinať: qm̄ eoꝝ que eadē hn̄t elta
ꝓxima ⁊ vnuꝫ cōmixtiōis moduꝫ videť eē vna for
ma tm̄: eo ꝙ ſicut dicit Plato ꝙ ſm merituꝫ materie
forme danť: ⁊ ſicut prius diximus gn̄ationē ex ꝯue/
niēti nec pōt ex eiſdē ⁊ vno mō cōmixtū plibus ſm
ſpēm differētibus eē ꝯueniēs. Eſt āt oīum metallo/
ruꝫ cōmixtio ex ſubtili terreo ſulphureo ⁊ ex radi/
cali aqueo: cui⁹ oleuꝫ ſepatuꝫ ē ab eo: ⁊ ſupflua hu
miditas aquea ſic ꝯſtat ex ꝑdictis. Uideť ergo vna
tm̄ eſſe ſpēs iſti reſpōdēs ꝑ ꝯueniētiaꝫ. Amplius ex
ptum ē ꝙ ꝑ elixir es redit ad argentum ⁊ plumbum
ad auꝝ: ⁊ ſilr ferꝝ ad argētuꝫ. Uideť ergo ꝙ ſint in
mā idē: ⁊ ꝑ ꝯn̄s habere formā vnā que ē ſicut cōpleſ
mālia ꝑcedentia. Amplius eoꝝ nō videť eē differē
tia niſi in accidentib⁹. ſ. colore ſapore ⁊ pōdere ⁊ ra
ritate ⁊ denſitate: que oīa nō accidunt niſi materie.
Ex his igiť ⁊ hm̄oi opinioneꝫ accepunt dn̄tes me/
talloꝝ ſpēm eſſe vnicā ⁊ eandeꝫ ⁊ mālēs infirmita/
tes eſſe plures. His āt ꝯrium eſſe videť: qꝛ mā nulla
rōne eſt in aliqua reꝝ nālium ꝑmanēte in natura niſi
ſit cōpleta ꝑ ſbalem formā. Uidemus āt argētuꝫ ꝑ/
manere ⁊ ſtagnuꝫ ⁊ ſilr alia metalla videbunť igiť
eſſe cōpleta ꝑ ſbales formas. Amplius quoꝝ ꝓprie
tates ⁊ paſſiōes ſunt diuerſe eoꝝ ſubam diuerſaꝫ eē
neceſſe ē: paſſiōes aūt metalloꝝ in colore ⁊ odore ⁊
ſonoroſitate ſī oīo diuerſe. Nō.n.pōt dici h̄ accn̄tia
eē cōiter accn̄tia cū oīb⁹ vni⁹ nāe metallꝰ ſp ⁊ vbiqꝫ
ꝯueniāt: oꝫ igiť ſbas eoꝝ eſſe diuerſas ⁊ ſpēs. Am/
pli⁹ aūt ſi cōmixtio ex eiſdē faceret ſpēꝫ debere eſſe
eandē oīa que gn̄āť eſſent vnius ⁊ eiuſdeꝫ ſpēi qm̄
oīa gn̄ātur ex eltis. Pꝫ igiť nō ꝓcedere illā rōnem
quā induxerūt de cōponētibus elta: diuerſe.n. ꝓpor
tioni mixtoꝝ diuerſe attribuunť forme gn̄ātoꝝ ⁊ di
uerſa ꝓportio mixtoꝝ ⁊ mixtiōis eſſe in metallis ſi
cut nos iferius cū in ſpāli loq̄mur de ipſis oñdem⁹.

De expimento aūt qḋ inducūt nō ſufficiēs eſt adhi
bita ꝓbatio: qm̄ nō ē certū vtrū inducat colorē argē
ti ⁊ auri ⁊ pōdus ⁊ odorē: pp illud qḋ addiť ⁊ pene
trat in es vel plūbū vel idurat ſbaꝫ: ⁊ ꝓbaſſe debuiſ
ſet Caliſtenes ꝙ ſbam auri iducceret: qḋ ſi forte cōce
dereť ꝙ ſbam auri iducat. adhuc nō ē ſufficiens ꝓba
tio ad hoc ꝙ nō ſit niſi vna ſpēs metalloꝝ: qm̄ calci
nando ⁊ ſublimādo ⁊ diſtillādo ⁊ ceteris opationi
b⁹ q̄bus elixir ꝑ mām metalloꝝ faciūt penetrare cor
rūpere pōt ſpēs metalloꝝ q̄ primitus iſuerūt mate
rie metalloꝝ: ⁊ tunc relicta mā cōi nō ꝓpria metallo
rū: iuuamīe artis pōt deduci ad aliā ſpēm: ſic iuuan
tur ſemīa aratiōe ⁊ ſeiatiōe: ⁊ ſicut iuuať nā ꝑ medi/
coꝝ iduſtriā. Pꝫ igiť ex hoc nullatenuſ cogi nos ad
hoc vt putem⁹ vnā tm̄ ſpēm eſſe oīum metallorū:
quoꝝ iuenimus ⁊ loca gn̄ātiua ⁊ pricipia ⁊ paſſio
nes eſſe valde differētes qḋ aūt de ꝑ accn̄s iductum
ē nō ſatis ꝯuenit: qꝛ ſic iam diximus iſta nō ſunt ac
cidentia cōiter ſed ꝑ ſe ⁊ idicantia differētias ſbales
a quib⁹ cauſantur in mā metalloꝝ.

Cap. viij. de opinione Hermetis ⁊ alioꝝ phorum
q̄ hec metalla plēs habere formas determinant.

Ermes aūt ⁊ Gilgil ⁊ Empe. ⁊ fere oēs il
h lius cetus alchimiſtaꝝ huic oppoſitā mul
tū defendere videnť opinionē. Dn̄t.n.in q̄
lꝫ metallo plēs eē ſpēs ⁊ nās metalloꝝ: ⁊ aliā q̄deꝫ
eē occultā: ⁊ aliā manifeſtā: ⁊ aliā itus: ⁊ aliā extra:
⁊ aliā i fūdo: ⁊ aliā i ſupficie eē poſuerūt: ſic hi q̄ latē
tiā dixerūt formaꝝ ⁊ oīa dixerūt eē in oīb⁹ ſic pla/
cuit Anaxa. Plūbū aūt dn̄t ituſ eē auꝝ: ⁊ extra plū
bū: aurū aūt econuerſo extra in ſupficie aurū ⁊ in ꝑ/
fundo ⁊ itus eē plūbū. Eodē aūt mō ſe adiuicē ha/
bere es ⁊ argentū: ⁊ fere qōlꝫ ad qōlꝫ metallū: ⁊ vi/
deť hoc eſſe mirabilr dictū: hōgeneū.n.itus ⁊ extra
⁊ i occulto ⁊ in apto ⁊ in ꝓfūdo ⁊ in ſupficie eiuſdē
eſt ſpēi ⁊ forme: ꝯſtat aūt ſpēs metalloꝝ eſſe in ho/
mogeneoꝝ gn̄atione ꝯtentas: ⁊ ſic oīno abſurdū eē
videť qḋ dn̄t. Adhuc aūt illi dn̄t ſe nō vocare itus ⁊
extra ⁊ ceteras appellatiōes ſm ſitū ptiū in toto: ſꝫ
ſm ꝓprietates ⁊ nās domiantis vel nō domiantis:
dn̄ans.n.in ſe clauſuꝫ occultat illud ſup qḋ dn̄atur.
Scḋꝫ hoc aūt directe iſti dn̄t ſnīam Anaxa. oīa vꝫ
metalla eſſe in oībus ⁊ denomiationem fieri a plus
dn̄ante. Si aūt hoc eſſet verū qḋ dn̄t cū ſciam⁹ au/
rū ab igne nō aduri ſꝫ plūbū ꝑcipue ſi ſulpure aſp/
gať: deberet exuri plūbū igne appoſito: ⁊ remanere
aurū qḋ occultū eſt in ipo: ⁊ h̄ fieri nos nō videmus
Silr aūt argentū a plūbo defendiť ne vrať: tūc plū
bo ꝯſūpto deberet remanere argentū qḋ iſuerat plū
bo vt dn̄t niſi forte īfinitū dn̄t eſſe qōlꝫ metallū in ali
ud ſic dixit Anaxa. ⁊ iō nullū corpꝫ in toto ab igne
poſſe ꝯſumi: ſed hoc nos iprobauimus in principio
noſtrorū phicorū. Preterea ſi hoc in eis verū eſſe cō
cedať nūq̄ ꝑ ignē tātū aduri poſſꝫ de apto ꝙ libera
ri ⁊ manifeſtari poſſet occultū: ⁊ tūc in vanū eſſꝫ to
tū ſtudiū alchimie: nō ergo ꝯuenit hoc dcm̄ cū phi/
cis rōnib⁹ quas in oīb⁹ libris determinauimus. For
te aūt h̄ dn̄t pp vicinitateꝫ horū metallorū quā in ma
terijs hn̄t. Cū.n. plūbuꝫ ſupfluū humidū hēat aquū
⁊ aliq̄d habeat pīguedīs aduſtibilis ⁊ terreū habe/
at nō bn̄ cōmixtū cū aqueo: ſꝫ neqꝫ bn̄ depuratū cō/
uenit aliq̄n ꝑ ſapientū iduſtriaꝫ ꝑ caliduꝫ ignis ex/
trahi ab ipſo ꝑ euaporatiōes ſupfluū humidū aquꝫ
⁊ aduri in ipſo totuꝫ pigue oleagineuꝫ ⁊ depurari ꝑ
ſublimationeꝫ illud qḋ ē in ipꝫ terreuꝫ ſulphuratuꝫ
cc iij

(c) 2007 Comunidad Autónoma de La Rioja

⁊ cōmiſceri vapozabil̕r in aliquo ꝓfocando ꝯtinen/
te vapoꝛē terreū cū aqueo radicali optima ⁊ foꝛtiſ/
ſima cōmixtiōe ⁊ ex vi caloꝛis ꝯuertit humiduꝫ ad
coloꝛē citrinū: ⁊ tūc hēre ſplēdoꝛē auri ⁊ coloꝛis: h
enī via artis ſil̕is ē vie nāe vt īferiꝰ dicemꝰ. Sꝫ lꝫ h
ſit veꝝ tñ nō ꝑꝑ hoc dicet aurū eē in ꝓfundo: qꝛ da/
to ꝙ hoc ſit aurū qḋ ſic effulget ex plūbo: tñ iaꝫ ſci/
mus ꝙ iſte trāſmutatiōes coꝛrūpūt in toto plūbuꝫ.
Cū igit̄ plūbi ſpēs nūꝙ̄ ſil̕ īfuit auri ſpēs in mā ea/
dē: hoc aūt multo magis videbit̄ veꝝ qñ nō ē ꝓba/
tū: hoc qḋ ſit de plūbo dicit̄ eē aurū: hoc ē foꝛte ali/
ꝗd auri ſil̕e nō aurū: eo ꝙ ſola ars nō darc pōt foꝛ//
mā ſbalē. Preterea alchimicū vix aut nūꝙ̄ īueni/
mus ſicut dcm̄ ē in toto opantē ſed potiꝰ citrino eli/
xir coloꝛat in auri ſpēm: ⁊ albo elixir coloꝛat in ar/
gēti ſil̕itudinē ſtudēs vt coloꝛ in igne remaneat ⁊ pe
netret ꝑ totū metallū: ſicut ſpūalis ſba īmiſſa mate/
rie medicinali: ⁊ hoc mō opatiōis pōt induci flauus
coloꝛ ſba metalli remanēte: ⁊ tūc iteruꝫ nō habet̄ ꝙ
pl̕es ſpēs metalloꝝ inſint ſibi inuicē. Hec igit̄ ⁊ ſimi
lia ſunt de ꝗbus eliditur dictum eoꝝ ꝗ qualꝫ metalli
ſpēm dicunt eſſe in altera.

Cap. ix. vtrū ſpēs metalloꝝ poſſint adiuicē tranſ
mutari ſicut dicunt alchimici.

X oibus aūt his īductis poſſumus ꝯſide/
e rare: vtrū verū ſit ꝙ ꝗdā Ariſt. dicūt dixiſ/
ſe cū ſm̄ rei veritatē dictū ſit Auicēne ꝙ vꝫ
ſciāt artifices alchimie ſpēs ꝑmutari nō poſſe ſed ſi
milia his facere pñt vt tīgere rubeū citrino vt auruꝫ
videat̄: ⁊ albū tīgere donec ſit multū ſil̕e argēto vl̕
auro vel cui voluerit coꝛpi. Ceteꝝ aūt ꝙ differentia
ſpecifica aliquo tollat̄ īgenio nō credo poſſibile ſed
expoliatio accñtiū nō ē īpoſſibilis vel ſaltē diminu/
tio eoꝝ. Hec. n. ē ſnīa Auicēne quā dicit eē Haſtē phi
ꝑcipui in naturis ⁊ in mathematicis: tñ Auic. in al/
chimia ſua dicit ꝙ ꝯdictionē eoꝝ qui in alchimicis
de ꝑmutatiōe metalloꝝ ꝯdixerūt īuenit: ꝑꝑ qḋ ⁊ ipe
ſubiūgit ꝙ nō ꝑmutant̄ ſpēs niſi foꝛte in pꝛimā mām
⁊ in mām metalloꝝ reducant̄: ⁊ ſic iuuamīe artis de
ducant̄ in ſpēm metalli qḋ voluerit. Sed tūc oꝫ nos
dicere ꝙ alchimicoꝝ ꝑiti opant̄ ſicut ꝑiti medicoꝝ:
medici. n. ꝑiti ꝑ medicinas purgatiuas purgant mās
coꝛruptas ⁊ facile coꝛruptibiles ⁊ īpediētes ſanita/
tē q̄ eſt finis intētus a medico: ⁊ poſtea ꝑ ꝯfoꝛtantia
nām iuuant virtutē nālꝫ vt digerendo ſanitatē nālꝫ
inducāt. Ita. n. ꝓculdubio ſanitas effectus erit natu/
re effectiue: ⁊ artis oꝛganice ⁊ īſtrumētal̕r. Per oēm
aūt eūdē modū dicemus opari alchimicoꝝ ꝑitos in
trāſmutatiōe metalloꝝ: pꝛimo. n. ꝗdē purgāt multuꝫ
mām argenti viui ⁊ ſulphūris quā ineſſe videmus
metallis qua purgata ꝯfoꝛtāt virtutes māe que īſūt
ei el̕tales ⁊ celeſtes ad ꝓpoꝛtionē mixtiōis metalli
qḋ ītendūt īducere: ⁊ tūc ipſa nā opat̄ ⁊ nō ars niſi
oꝛganice: iuuādo ⁊ expediēdo vt diximus: ⁊ ſic ve/
rū auꝝ ⁊ veꝝ argentū educere ⁊ facere vident̄. Qḋ°
enī virtutes el̕tales ⁊ celeſtes faciūt in vaſis nālibꝰ
hoc faciūt in vaſis artificialibꝰ: ſi artificialia foꝛmā
tur ad modū vaſoꝝ nālium ⁊ qḋ facit nā calido ſo/
lis ⁊ ſtellaꝝ hoc faciet ⁊ ars calido ignis: dūmodo
ꝯtēpet̄ ſic ꝙ nō excedat virtutē ſe mouētē ⁊ īfoꝛmā
teꝫ que ē in metallis: huic. n. celeſtis ineſt virtus que
pꝛimo ꝯmiſcuit eā: ⁊ hec inclinat̄ ad hoc vel ad illḋ
ꝑ artis iuuamē. Celeſtis. n. virtus valde cōis ē: ⁊
accipit determinationē ꝑ virtutes eoꝝ que ſūt ſubie
ctū eius in rebꝰ cōimixtis: hoc. n. mō virtutes cele//
ſtes opari videmus in tota nā gnātoꝝ: maxime in
his que ex putrefactiōe gnānt̄. In his. n. videmꝰ vir
tutes ſtellaꝝ īfluere virtutes in id ad qḋ ꝯuenientiaꝫ
hꝫ mā. Alchimia aūt ꝑ hunc modū ꝓcedit. ſ. coꝛrū/
pens vnū a ſpē ſua remouēdo: ⁊ cū iuuamīe eoꝝ q̄
in mā ſunt alterius ſpēm īducēdo: ꝑꝑ qḋ oīum opa/
tionū alchimicaꝝ melioꝛ eſt illa que ꝓcedit ex eiſ/
dē ex ꝗbꝰ ꝓcedit nā: ſicut ex purgatiōe ſulphuris ꝑ
decoctionē ⁊ ſublimationē ⁊ ex purgatiōe argēti vi
ui ⁊ bona ꝑmixtiōe hoꝝ cū mā metalli: in his. n. ex
virtutibus hoꝝ oīs metalli ſpēs īducit̄. Qui āt ꝑ
alba albificant ⁊ ꝑ citrina citrināt manente ſpē me/
talli pꝛioꝛis in mā ꝓculdubio deceptoꝛes ſunt: ⁊ ve
rū aurū ⁊ verū argentū nō faciūt: ⁊ hoc mō fere oēs
vel in toto vel in ꝑte ꝓcedūt: ꝓpter qḋ ego expiri fe
ci ꝙ aurū alchimicū qḋ ad me deuenit ⁊ ſil̕r argētū
poſtꝙ̄. vi. vel. vij. ignes ſuſtinuit ſtatim ampliꝰ ignitū
cōſumit̄ ⁊ ꝑdit̄ ⁊ ad fecē quaſi reuertit̄. Hec igit̄ oīa
dicta ſūt de nā ſpēi metalloꝝ in cōi.

Cap. ix. de loco gnātionis metallorum.

Unc aūt opꝫ adiungere de loco gnātionis
n metalloꝛū eo ꝙ locus multū opat̄ in metal
licis: ſicut ⁊ diximus cū de lapidibꝰ loque/
remur. Nos aūt vidimus purū aurū gnāri inter are
nas fluminū diuerſarū terrarū: ⁊ in terra noſtra qui
dē tā in rheno ꝙ̄ in albia. Scimus ēt in terra noſtra
⁊ in terra ſclauoꝛū aurū īueniri gnātuꝫ in lapidibus
duobꝰ modis. Uno ꝗdē mō ꝙ videt̄ toti lapidi īcoꝛ
poꝛatū: ⁊ eſt lapis diſpoſitus ſicut topaſion nō ꝑſpi
cuus: vel ſicut marchaſita aurea: ⁊ educit̄ de lapide
poſtꝙ̄ calcinatus ē in molēdino facto de ſilicibꝰ ma
gnis duriſſimis ⁊ ꝑ igneꝫ aduſtis aduſtiōe vehemē/
ti. Uidimus ēt aurū in lapide gnātuꝫ nō toti lapidi
īcoꝛpoꝛatū ſꝫ eſſe venā quādā que trāſit vel in toto
vel in parte per lapidis ſubſtantiam: ⁊ hoc eruitur
de lapide per foſſuram ⁊ depuratur per ignem. Ar/
gentum autem quatuoꝛ modis inuenimus generari
⁊ foꝛte pluribus generatur in terris aliȷ̄s. Sed iſtos
quatuoꝛ modos īuenimꝰ in terra theutonie: ego. n.
ipm īueni in lapide toti lapidi incoꝛꝑatū qḋ educit̄
ꝑ calcinationē molēdini ⁊ ignē ſicut ē dictū de auro
lapidi incoꝛꝑato. Inueni ēt ipm in venā quādā q̄ ꝑ
lapidis ſbam ꝓtendebat̄ ⁊ erat aliquātulū purius:
ſꝫ tñ aliquātulū de calce lapidis habuit admixtum.
Inuenit̄ aūt in terra vt vena ꝗdā ⁊ purius ꝙ̄ aliqḋ
īuentū in lapide: īuenit̄. n. in loco theutonic ꝗ dicitur
vuriebeg qḋ ſonat liber mōs aliqñ molle ſicut pul/
tes tenaces: ⁊ ē puriſſimū ⁊ optimū genus argēti pa
rū hñs de fece valde ac ſi ꝑ īduſtriā nāe ſit depuratū
Ferrū āt īcoꝛꝑatū lapidibꝰ īuenit̄ ⁊ ēt in terra aquo
ſa īuenit̄ vt granula milij hñs multū de fece ⁊ pur//
gat̄ ꝑ multos ignes foꝛtes ⁊ calidos cogentes ipm
diſtillare a ſba lapidis vel terre ꝗbus īuiſceratū eſſe
videt̄. Es āt īuenit̄ in venis lapidis: ⁊ qḋ ē apud lo
cū ꝗ dicit̄ goſclaria ē puriſſimū ⁊ optimū ⁊ toti ſbe
lapidis īcoꝛꝑatū: ita ꝙ totus lapis ē ſicut marchaſi/
ta aurea ⁊ pꝛofundatum eſt melius ex eo ꝙ purius.
Plumbuꝫ āt ⁊ ſtagnum etiam lapidibꝰ īcoꝛꝑa/
ta īueniunt̄: ⁊ īuenit̄ currēs in eiſdē locis argētū vi/
uū ⁊ ex lapidibꝰ qñ igniunt̄ exudat ſulphur ⁊ ꝑci/
pue ex lapidibꝰ in ꝗbus ē es ſicut in loco qui goſcla
ria vocat̄

(c) 2007 Comunidad Autónoma de La Rioja

ria vocat. Oīum aūt hoꝝ q̄rit phiſicus cognoſcere
cām ſicut diximus in ſcia lapidū locus gnāt locatuꝫ
ꝑ ꝓprietates celi q̄ influunt eis ꝑ radios ſtellaꝝ in
nullo.n.loco elti īueniunt radij oīum ſtellaꝝ niſi in
terra vt dicit Ptolomeus:eo ꝙ ipſa ſit ſicut inſenſi
bile centrū toti⁹ celeſtis ſpere:maxīa āt virtus ē ra/
dioꝝ in loco in quo vniunt oēs:⁊ iō terra mirabili/
um ⁊ multaꝝ reꝝ eſt ꝓductiua. Ad notitiā autē
cauſaꝝ oīum modoꝝ inductoꝝ ſciēdū ꝙ veꝝ me/
tallū nō gnātur niſi ex ſublimatione nāli talis hūidi
quale dictū eſt:⁊ talis terrei q̄le dictū ē ſupius. In lo
co eni vbi terreū ⁊ aqueū primo ꝓmiſcent ꝑ talis lo
ci vbiqꝫ mixtū ē multū impuꝝ cū puro qō īpurum
nō ꝓdeſt ad gnātionē metalli. Ab illo aūt loco ꝯca
uo qui in ſe hꝫ talē mixturā v̄tute fumi eleuati egre/
diunt pori ꝑui vel magni ⁊ multi vel pauci ꝑ nām la
pidis vel terre in q̄bus fumus eleuatus ſiue vapor
diu ꝯtenſus in ſeipm̄ p̄focat ⁊ reflectit:⁊ cū ſit in ip
ſo ſubtilius illi⁹ materie que cōmixta ē ꝯgelat in cā/
na illa ⁊ in poris eius vaporabiliter cōmiſcet ⁊ con
uertit in metallū illius generis cui⁹ eſt ille vapor:⁊
hui⁹ ſignū ē ꝙ in oī tali vena qō īterius ē ē fumoſuꝫ
ignobile:⁊ ſi in toto lapiō ē incorꝑatum metallū qō
ſupius eſt ē feculentū ⁊ inutile:⁊ iō ꝙ intus ē mlīus
⁊ nobilius ē. Cuius cā ꝓculdubio ē ꝙ īcenſuꝫ de ma
teria illa cōbuſtū ⁊ ignitū aſcēdit altius ⁊ in cineret
tatē ꝑ incendiū eſt deductū ⁊ quaſi in fecē ⁊ in cine/
rē:⁊ iō hoc quaſi ſiccū ⁊ cōminuibile ⁊ frāgibile in/
uenit. Id aūt qō p̄focatū eſt īterius in viſceribus
lapidis in ſe cōmixtū erat vehemēter ⁊ nō īcenſum:
⁊ iō terminatū eſt calore leui ⁊ lento ⁊ poſtea frigi/
ditate terre ꝯgelatū. Et ſi quidē in circuitu locus
cōpactus ē nō poroſus:tunc facit vapor viā vnam
vel duas vel plures ſcd̄m q̄titatem ſue virtutis ⁊ ſue
q̄titatis:⁊ ſcd̄m mollitiē loci potuit vel nō potuit ꝑfo
rare īplens illa vapor ꝯuerſus ē in metallū:penetra
tiuū.n.eſt vehemēter cuius ſignū ē qn̄ qn̄ fundit ſu/
per terrā calidum metallū aliqō diuerſis vijs pene/
trat in terrā:⁊ hoc ē ſicut in figura vaſis primo in lo
co in quo recipit mā ſicut circulus.a.b.c.⁊ vna vena
plena metallo ex vapore gnāto ſit linea.c.d.⁊ alia li
nea.g.⁊ ſic multis lineis ſit gnātum. Si aūt tota
ſb̄a in circuitu eſt poroſa inſenſibilibus poris:tunc
euaporat mā in totā ſb̄am corꝑis circūſtantis ⁊ im/
plet eam:⁊ p̄focata in oībus poris eius metallatur
⁊ cōgelatur:⁊ efficit tunc tota ſb̄a lapidis vel terre
circūſtātis in colore ſicut metallū:⁊ metallū tūc gnā
tur incorꝑatū lapidi vel materie corꝑis circunſtātis
mām:p̄cipue cū gnātio metalloꝝ eſt in mōtib⁹ vl' in
aquis:eo ꝙ loca illa magis ſunt vaporoſa ⁊ magis
p̄focātia vapores eleuatos in ipſis. Si.n.aptus eēt
locus expiraret tota mā ⁊ nihil inde oīno gnāretur.
Aurū aūt qō īter arenas gnātur vt grana quedā ma
iora ⁊ minora gnāntur ex vapore calido ſubtili val
de qui inter arenarum mām prefocat ⁊ digerit ⁊ po
ſtea ꝯgelat in aurū purū:locus.n. arenaꝝ calidus ē
⁊ ſiccus valde:aquā aūt ingrediēs claudit poros ne
expiret:⁊ ideo in ſe p̄focat ⁊ ꝯuertitur in aurū:⁊ iō
ēt tale aurū melius ē cuius due ſunt cauſe:vna q̄dem
qꝛ depuratio ſulphuris optima ē per frequentē lotu
rā:⁊ ſulphur ꝙ in locis aquoſi ē frequenter lauat ⁊
depurat ⁊ hac eadē cā etiā terreū argēti viui lauat
ſepius ⁊ depurat ⁊ ſubtiliat. Alia aūt cā eſt ꝯcluſio
pororū in fundo aquaꝝ ⁊ in ripis:⁊ ideo vapor re/
ſolutus optime in ſeipm̄ ꝯuoluit ⁊ p̄focatur ⁊ dige/
ritur nobiliter ad ſb̄am auri ⁊ ꝯgelatur in aurū. Si/
gnū aūt ꝙ locus eſſe debeat talis diſpōnis vt dictuꝫ
eſt:eſt qō inuenimus in operibus alchimicoꝝ peri/
torum qui melius nām imitantur qn̄ cum elixir face
re volunt qō habeat colorē ⁊ tincturā auri:primo q̄
dem accipiunt vas inferius amplū qō totā recipiat
mām ſulphuris ⁊ argenti viui depuratoꝝ vel alioꝝ
qui in elixir recipiuntur. Deinde ꝯſiderant ꝙ ſuꝑ
iſtud ſit vas hn̄s collum longū ſtrictuꝫ: ⁊ ſuꝑ illius
colli foramen ſit operculū ex luto in quo ſit foramē
valde modicū ⁊ ſtrictū:deīde inhumant hoc ē īmer
gunt fundum vaſis inferioris in cinerib⁹ vel fimo ⁊
forte in fimo equi melius eſt qō vocāt equi clibanū
⁊ tunc ſupponūt igne valde lentū ⁊ qui melius faci/
unt:faciunt hec vaſa vitrea:⁊ ē primi vaſis diſpoſi/
tio ſicut figura vrinalis:⁊ ſcd̄m ſtat ſuꝑ iſtud ⁊ reci/
pit totum vaporē qui reſoluit ex ipſo:⁊ eſt ꝯtactus
vitreoꝝ vel vaſoꝝ linitus optime luto ne aliq̄d per
illum locū expirare poſſit:receptū ergo vaporē diri
git ſurſum in collū ſuum longum qō paulatim ſtrin/
gitur ⁊ in ipſo vapor p̄focari incipit ⁊ ꝯuolui:illud
v̄o qō incēſum eſt de vapore euolat fulginoſum per
foramen ſtrictū operculi colli: cum ergo ꝑforat re/
dit ad ſb̄am citrinam cōuolutus in ſeipſo:qō poſtea
acceptū tingit qōcūqꝫ vis metallum in colore auri
⁊ forte pulcriorē ſi fuerit nobile elixir in quo in nul/
lo errauit artifex. Horum aūt vaſorum eſt figura
talis quod inferius vas ſit.a.b.c.d.ſuperius aūt vas
e.g.f.⁊ operculū ſit figura.h.ſic igit ēt erit in nā. Et
ꝓpter hoc pꝫ ꝙ oīs gnātio metalli fere inueniat diſ
fuſa per venas ⁊ poros que ſunt ſicut colluꝫ loci in
quo vas p̄focatur ⁊ ꝯuoluitur. In lapidis aūt ſb̄a
⁊ lapidoſis locis hec gnātio ꝯuenientior eſt propter
loci vndiqꝫ clauſuram ⁊ ſoliditatē. Hec igit de lo
cis gnātionis dicta ſunt. Qualiter.n.inuenit metallū
aliqn̄ durū aliqn̄ molle inferius melius quā hic de/
terminabitur. Dictū eſt igit de ſubſtātialib⁹ cau/
ſis metalloꝝ per hunc modum.

Tractatus ſcd̄s tertij libri mineralium qui eſt de
actionibus metallorum.

Cap.j.de quo eſt intentio d̄ congelatione ⁊ lique
factione metallorum.

[O]portet etiā ⁊ accidentia cognoſcere q̄
cūqꝫ per ſe accidunt metallis ſint liq̄bi
lia eſſe ⁊ ductibilia ⁊ colores ipſorū ⁊
ſapores ⁊ odores ⁊ cremabilitates ⁊
q̄cūqꝫ talia vidētur per ſe accidere ip/
ſis. Eſt aūt liquabilitas metalloruꝫ aliquid hn̄s
proprium ab alijs que liquant: alia aūt que liquant
diffluunt nec remanet pars cū parte ſicut cera ⁊ ſal
⁊ hmōi ſiue calido ſicco ſiue frigido humido liquā
tur. In metallis aūt nō recedit a ſicco humidum:
ſed in ipſo ſoluit ⁊ cū ſolutuꝫ eſt mouet in eo quaſi
ipm̄ deglutiuerit terreū ⁊ moueat in viſceribus ei⁹.
Propter qō ēt dicit Hermes ꝙ genitrix metalli ē ter
ra que portat ipm̄ in vētre ſuo:⁊ hec cā ē ꝙ nō adhe
rēt tāgēti neqꝫ humefacit ipm̄:eo ꝙ ſiccū terreū ꝓhi
bet ipm̄ humefacere ⁊ adherere. Humidū āt ꝓhibꝫ
ſiccū q̄ſcere:⁊ ſic vtrūqꝫ agit in alteꝝ ⁊ patit ab al
tero. Cū āt metallū ē in aliquo nō bn̄ cōmixtū:eo ꝙ
nō vtrūqꝫ ꝯtinet in vtroqꝫ:tūc in igne adurit terreū
⁊ euaporat humidum:eo ꝙ humidum nō extinguit
terreū d̄fēdēdo ipꝫ ab igne ⁊ terreū nō tꝫ hūidū ꝓhi
bēs euaporatōeꝫ hūidi:tale metallū in liq̄tōe ſua fri
gidū hꝫ multū ⁊ fetidū ꝓꝑ ſulphuris fetorē ⁊ ſcoriā

(c) 2007 Comunidad Autónoma de La Rioja

⁊ fecē relinquit plurimā propter terrei ipſius adu
ſtionē. Si qđ aūt hʒ hec pura valde ⁊ optime cō/
mixta hoc nō euapoꝛat humidū in quātitate q̄ ſenſi/
bilis ſit: nec etiā adurit in eo terreū: ⁊ ideo fumum
paucū hʒ nō fetidū ⁊ fecē q̄ſi nullā ſicut auꝝ. Co/
agulatio aūt ipſoꝝ nō eſt adeo differens ſicut liqua/
tio ipoꝝ. Coagulatio eni ipſoꝝ eſt a frigido cōpri/
mēte in cētro ſicci humiditas aūt ſi ſit pura radicalis
ſiue ipura ſupflua: ⁊ ſiue ſit bene cōmixta ſiue ſit ma
le cōmixta cōprimit vno mō ⁊ eodē occultata eni in
cētro ligat ne intret macula ſicci terrei. Idē aūt de
his q̄ calido ſicco nō liqueſcūt ſʒ molleſcūt ſic frigi
dū: mollicies eni nō ꝓuenit niſi ex ſolutione humidi
qđ moueri incipit intra ſiccū in quo ꝯtinet inuiſcera/
tū. Ea aūt q̄ balbutietē vt dicit Ariſto. hn̄t mixtu
rā ſicut ſtagnū quo plus liqueſcūt eo ſicciora ſunt ⁊
fragiliora eo qđ volāt ab ipſo ptes humide ⁊ rema
nent ſicce nō bene glutinate ꝓpter qđ frangunt citius
Uocat aūt balbutiens mixtura q̄ in aliqbꝰ ptibꝰ mi
xtiōis rationē attingit ⁊ in qbuſdā nō: ſed eſt cōpoſi/
tio quaſi minima ſicut homo balbutiens q̄dā verba
attingit ⁊ q̄dā nō. Et qꝛ illa nō ad plenū mixta ſūt
ideo etiam qn̄ liqueſcūt facile euapoꝛāt: eo qđ nō be
ne colligere ptes dimittūt ſe inuicē: ⁊ tūc humidū nō
ꝓtegit ſiccū ab incēſiōe ⁊ ſiccū nō retinet humidū ab
effuſiōe ⁊ vapoꝛatiōe. Signū aūt eius qđ diximꝰ
eſt ꝙ qn̄ plumbū ⁊ ſtagnū coagulata aliquādiu ia/
cuerūt: tūc exterius ꝙ diu ꝯhn̄t ſcabioſitatē erunt fu/
ſca: ⁊ foꝛte nigra per longitudinē tpis qđ ꝯtingit abſ/
qʒ dubio duabꝰ de cauſis: quaꝝ vna eſt qꝛ cū cōpri/
mit p frigus ad interioꝛa humidū relinquit exterius
terreū ⁊ ſiccū: ⁊ tūc hoc inducit fuſcū coloꝛē. Secun
da aūt eſt qꝛ modicū humidū qđ exterius eſt euapo
rat caloꝛe circūſtātis aeris ⁊ tunc iteꝝ remanebit fu/
ſcū terreū coloꝛās ſupficiē. Propter qđ ēt plūbū plū
bo nō ꝯſolidat cū extremitas vtriuſqʒ liqueſcit ferro
cādēte: niſi prius dura ſupficies radat ⁊ tollat ſiccū
terreū qđ ipedit ꝯglutinationē: eo ꝙ ꝯglutinatio vni/
us cū altero eſt p virtutē humidi qđ influit in aliud ⁊
nō p virtutē ſicci qđ ſtat in ſeipſo. Sʒ neqʒ ꝯglutina/
tio fit niſi poſtꝙ raſum eſt vngat ſepo vl' aliquo quo
dā pingui vnctuoſo qđ iō fit qꝛ argētū viuū quod in
plūbo eſt hʒ humidū vnctuoſum ſicut ſepius dictū
eſt: ⁊ iō nō adheret ſupficiei niſi p aliqđ hn̄s ſymbo/
lū in nā. Es aūt ꝯglutinat ferrū ⁊ argentū pre alijs
cū liqueſcit eſt ꝯglutinatiuū metalloꝝ: ⁊ cā eſt qꝛ ar/
gentū viuū in eis eſt bonū ⁊ ſubtile ⁊ purū ⁊ gratia
humoꝛis viſcoſi q̄ eſt in illo fit ꝯglutinatio ⁊ cū ē ta/
le pp cognationē ⁊ ſymbolū nature penetrat in ea q̄
ꝯglutinant ⁊ foꝛtiter ꝯtinet ea ſimul. Hec igit de li
quabilitate ⁊ coagulatiōe metalloꝝ dicta ſūt: qm̄ in
metheoꝛis in cōi diximus de nā liquabiliū.

Cap. ij. de ductibilitate metalloꝝ.

D Uctibilia vō videt ēē illa ſola metalla q̄ ma
gis ⁊ melius oībꝰ alijs ducunt. Cā vero
ductibilitatis in genere eſt q̄ dicta eſt ſuperi
us hūidū vʒ in ſicco clauſū: ſʒ nō oīno ligatū. Cū
eni hoc ſoluit p expulſionē algoꝛis ligatis ipm tūc
tantū natat in terra ꝙ ēt ferrū ⁊ lapides in ipo natāt:
⁊ nō ꝓfundant pp ipetū ebullitiōis ⁊ ſpiſſitudinē hu
midi metallici: humidū.n. qn̄ ligatū eſt p algoꝛē nihi/
lominus ineſt: ⁊ cū ꝑcutit metallū ēt facit ipm cedere
circūſtādo ⁊ ſic cedēdo ꝓducit ꝯtinue: ſʒ in hac paſ/
ſiōe facultatē hn̄t valde differētē. Auꝝ eni pre oī/
bus ⁊ argētū poſt hoc ſunt ductibilia deinde aūt cu/
pꝛū multū depuratū: ⁊ poſt hoc ferrū minus aūt ſta
gnum ⁊ plumbum: auꝝ ducitur in dilatationem ma
ximam: ita vt pelle fiant que nentur ſuper ſericum ⁊
ponitur in picturis. Et adhuc plus cum enim ꝓduci/
tur argentū ⁊ ponitur ſuper auꝝ in ſexta ꝓpoꝛtione
ad argentum vt ſi ſuper quatuoꝛ marchas argēti po
natur ſexta auri vel minus tantū producit auꝝ ꝙtū
produci poteſt totum argentū ita ꝙ nō apparet niſi
coloꝛans argentū: ⁊ ſi liquant pelle ꝓducte nō appa
ret auꝝ ſed argentū totū. Sed ſi auꝝ per ſe nō ſu/
per argentū producat tunc nō poteſt in tantū produ
ci qꝛ non pōt poꝛtare ictus malleoꝝ ſine perfoꝛatio/
ne: argento aūt ſuperpoſito defendit ab ictibus. Cā
aūt ꝑfecto eſt ſubtile humidū qđ apprehendit in ſe
ſiccum: hoc eni humidū cedit nō deſerēdo ptem pro
pinquam ſed trahendo eā ⁊ ſic cōtinue cedēdo ma
gis ⁊ magis ꝓducitur. Quecunqʒ aūt minus produ
cuntur ꝓpter alteram duaꝝ cauſaꝝ hoc in ipſis con
tingit aut eni magis groſſū ⁊ nō depuratū hn̄t humi
dum qđ nō eſt adeo dilatabile aut balbutientē paſ/
ſa ſunt mixturam in qua cum ꝓducitur pars deſerit
ptem vicinam extra quam extēdit eam malleus per
cutiens. Propter quod ēt in alchimicoꝝ operatione
ꝓbatur erroꝛ incidere qꝛ propter multā mixturam
alboꝛum vel citrinoꝝ coꝛpoꝝ cum argento viuo in
cōfectione quam eliſir vocāt intrat ſiccum ſuper hu
midū in metallis eoꝝ ⁊ nō ſunt foꝛtiter cōiacentia ⁊
permixta: ⁊ iō frequētiſſime ſcindunt quando pro/
ducuntur metalla q̄ faciunt alchimici niſi valde imi
tentur nām ⁊ opus nature attingāt vl' fere attingāt ſi
cut ſupra diximꝰ. Cū enim miſcent ſibi metalla ſicut
ſtagnum ⁊ es vel aliqua alia pp balbutientē mixtu/
ram amittūt ductibilitatem ⁊ frangunt quādo percu
tiuntur malleo: eo ꝙ nō permixta ſed compoſita: ⁊
vnum ſubintrauit alteꝝ coloꝛans ipſum tm̄. Hec
igitur eſt cauſa ductibilitatis.

Caplm. iij. de coloꝛe metalloꝛum.

D E coloꝛibus aūt metalloꝝ non eſt difficile
determinare tres eni coloꝛes inueniunt in
ipſis ſm plus ⁊ minus quoꝝ vnus cōis eſt
qui eſt ſplēdidus. fulgoꝛ ad modū lucis incoꝛpate in
coloꝛato coꝛpe Alteꝝ aūt qui eſt albus hn̄t plu/
ra metalla ſm plus ⁊ minus ⁊ illud quod eſt albiſſi
mum eſt argentū: poſt aūt ſtagnum: ⁊ tertio plūbum
⁊ minime ferrū. Tertius vō coloꝛ eſt citrinus vel
ſubrubeus quē maxime hʒ auꝝ ⁊ ſub ipſo cupꝛū: cu
pꝛi eni coloꝛ vergit ad nigrum aduſtum. Suppo/
namus aūt hic ꝙ in ſenſu ⁊ ſenſato probatū eſt ꝙ co
loꝛ ſit extremitas ꝑſpicui terminati ⁊ tunc in quocū/
qʒ coꝛpe eſt condēſatū perſpicuum clarum ⁊ purū
illud eſt habens fulgoꝛem quaſi incoꝛpoꝛatum colo/
ri. Perſpicuum enim condenſatum nitet ⁊ ful/
get eo ꝙ denſitas eius retinet lumen per quod metas
eius nata eſt recipe ſicut potētia pꝛopꝛium recepit ac
tuꝫ. Nitoꝛ igitur ⁊ fulgoꝛ metalloꝝ cōis erit ex aq̄
ſubtili terminato ⁊ cōdenſato in metallis ⁊ quodcū/
qʒ metallū hʒ aqueū ſubtilius ⁊ purius ⁊ dēſius il/
lud eſt plus nitidū ⁊ ſplēdidū cū politū eſt: qꝛ in non
polito ps obūbꝛans ptem paꝝ vel multū ipedit ſplē
dentem. Aurum aūt pꝛeoībus iſta de cā fulget: ⁊
poſt hoc argentū: ferrum aūt optime depuratum ab
alchimicis dicit habere i ſe aliquod argēti ⁊ vicinū
eſſe ſibi ⁊ ideo cū politum eſt fulget vt ſpeculū: cau
ſa eni ſpeculi eſt humidū bene polibile ⁊ terminatū
hoc enim recipit imagines propterea quod ē humi
dum ⁊ tenet

(c) 2007 Comunidad Autónoma de La Rioja

dum ⁊ tenet ⁊ continet propter hoc ꝙ eſt terminatū non enim ſic teneret eas niſi eſſet incorporatum hu/ midū ⁊ terminatum: ⁊ iō in aere non tenent. ſic ima gines que tn̄ recipiuntur in ipſo qꝛ aer ſpūalis exn̄s talia recipit ſm eſſe ſpūale ⁊ non terminatū exiſtēs non ꝯgregat ea in ſitū ⁊ figuram debitā ad repreſen/ tandum: ſed eſt quaſi via per quā tranſeunt imagi/ nes ⁊ non ſicut terminatū eſſe dans imaginib⁹. Al bus aūt color in metallis cauſatur ex humido termi nato a terreſtri loco ⁊ ſubtili ⁊ digeſto: hoc. n. albiſ/ ſimum eſt vt pꝫ in calce: hoc aūt eſt fere in omnibus metallis ſed qn̄cūqꝫ metalla hoc hn̄t terreſtre lucu/ lentum ⁊ impurum vel terre aduſtum illa vel fuſca ſunt vt lutum vel nigra efficiuntur vt combuſtuꝫ ter reſtre ſicut apparet in fuligine. Plumbum igit ad fuſcum colorem ſemper vergit ꝓpter terreſtre lucu lentum non aduſtum ⁊ ſtagnum minus illo propter minorē luculentiam. Argentū āt ſp nitet albedine ꝓ pter terreſtrē locū ⁊ ſubtilem ⁊ bn̄ digeſtum. Ferruꝫ āt ꝓpter terreſtre in ipſo aduſtum eſt fuliginoſum ⁊ nigrum: ⁊ hac eadem de cā ſp ꝯhit rubiginem cuius cā non eſt niſi qꝛ terreſtre aduſtū hꝫ qꝛ qō eſt putre/ do in humidis mollib⁹ hoc eſt rubigo in ferro: ēpo tato enim humido remanſit aridum ſiccum combu/ ſtum ⁊ redit ad cinerem. Signum aūt huius eſt qꝛ maxime tunc ꝯhit rubiginem cum aliquod adurēs ꝓ̄icitur ſuper ipſum ſicut eſt ſal vel ſulphur vel au/ ripigmentum vel aliquid huiuſmodi. Sed argē tum non vergit ad rubiginem ſed potius in colorēꝫ azuri ꝓpter multum pſpicuum qō eſt in ipſo qō ge/ nerat ex eo colorem ſaphirinum qui eſt boni azuri: ꝓpter qō hermes dux ⁊ pater alchimie dicit ꝙ ſi la mine argenti liniatur ſale armōiaco ⁊ aceto ⁊ ſuſpē dantur ſuper alemech quod eſt genus vaſis ꝙ lami/ ne tranſeunt in colorem azuri: ⁊ tunc ſi incinerantur lamine cum ſulphure vt fiat pulus ⁊ rotatur deſup cum aceto ⁊ zeruph qō eſt herba quedam fermenta bitur ſimul ⁊ complebitur azurium. Sed verum eſt quod multa adurunt argentum que non adurunt au rum qꝛ terreum ſuum ⁊ humidum ſuum minus ſunt depurata ⁊ minus cōmixta: ⁊ ideo qꝛ ſuper argen/ tum bulliens vel calidum valde ſpargatur ſulphur conuertit ipſum in nigredinem: eo ꝙ adurit terre/ ſtre qō in ipſo eſt: cuꝫ aūt coquitur in ſale ⁊ cartaco albeſcit ⁊ depuratur profecto qꝛ talia acuta condē/ nant terreſtre ⁊ combuſtum ſeparant ab ipſo ⁊ tunc reſiduum magis purum albius efficitur. Color āt citrinus in metallis cauſatur ex ſulphure colorante ipſum: calidum. n. decoquens fortiter humidum ter reſtri admixtum conuertit ipſum ad citrinum vl̄ ſub rubeum colorem ſicut patet in ſcientia vrinarum ⁊ in alchimicis ⁊ in lexiuia rubea vel ſubrubea ⁊ co/ lera crocea: ſimiliter aūt mel ⁊ fel in quibus egit ca lor digerens fortem actionem. Si igitur terreum eſt valde purum ⁊ ſimiliter aqueum ⁊ calor in ipſis nō poteſt ea ſeparare ad combuſtionem ſed digeſſit ⁊ alterauit colorem eorum in citrinum ſplendidum ⁊ hec eſt cauſa coloris auri: ⁊ ideo non aduritur ſul/ phure proiecto ſuper ipſum. Si aūt eſt terreſtre impurum ⁊ non bene cōmixtum tunc adurit ipm ca lor digerens ⁊ cōmiſcens ⁊ efficitur citrinuꝫ qō poſt modicum tempus declinat in nigredinem fuligino/ ſam ſicut eſt in ere: ⁊ ideo omnes imagines eree an/ tique denigrantur ⁊ vaſa ſimiliter ⁊ ſulphure proie cto ſuper es calidum aduritur valde vehementer eſt enim in ipſo terreum aduſtum ⁊ aduſtibile ſicut di/ ximus ⁊ cum humido non ſatis pmixtuꝫ. Tāta igi tur dicta ſunt de coloribus metalloꝝ.

Cap. iiij. de ſaporibus ⁊ odoribus metalloꝝ.

De ſaporibus aūt ipſoꝝ ⁊ odoribus ſimul opꝫ determiare eo qō odor ſequela q̄dā ſit ſaporis. Gn̄aliter aūt veꝝ eſt de oī metallo quod propter ſulphuream ſubſtantiam quā habet aliquid habet acuitatis ſapor eius qō lꝫ minime vi/ deatur in plūbo ⁊ ſtagno tn̄ in his probatur per illō ꝙ aqua que diu currit vel ſtat in fiſtulis plumbeis vel ſtagneis efficitur inteſtinorum ſiue viſcerum ex/ coriatiua. De ere aūt ⁊ auro non eſt dubium cū illa ſint calida ⁊ maxime es qō eſt aduſte ſubſtantie: ⁊ ferrum ſm aliquid Ex hoc ēt eſt ꝙ odores eoꝝ ali quid hn̄t acuitatis. Eſt iterum gn̄aliter verum oīum metalloꝝ ſapores ⁊ odores eē ſm aliquid fetidos propter eandem de qua diximus ſubſtantiā eorum ſulphurataꝫ: magis tn̄ fetida ⁊ minus ſulphuris ma licia facta eſt in ipſis. In auro enim minimum eſt fe toris eo quod ſulphur ſuum nullam prorſus hꝫ ma liciam eo ꝙ ſubtile eſt non hn̄s niſi complexionalē vnctuoſitatem: ⁊ bene mixtū ſicut inferius oſtende/ mus. Tn̄ propter ſimilitudinem ſue complexionis ⁊ compactionem minus vaporat: ⁊ ideo ēt minus ⁊ pene nihil odorat. Argentū aūt hꝫ terreum nō q̄/ dem aduſtum ſed aduſtibile: ⁊ ideo eſt magis vapo ratiuum ⁊ magis odoriferum ꝙ aurū ſed multo mi nus ꝙ es: ⁊ hꝫ argentū in comparatiōe ad es guſtū dulcē ⁊ odorem dulcē ſed declinantē ad ſulphurei/ tatem paruam ⁊ aurū habet dulciorem: ſed parum īmutat guſtū ⁊ quaſi non eſt ſenſibile. Ferrum āt hꝫ terreſtre cum ſulphureo paꝝ mixtum: plūbū aūt ⁊ ſtagnum hebetes hn̄t valde ſapores ⁊ odores pro/ pter multā aquoſitatē que eſt in eis. Sed magis in metallis liquidis ex odoꝝ vapore ꝓpēdunt ſapores eoꝝ ꝓpter hoc ꝙ ſapor ē ſequela cōplexiōis magis ꝙ cōplexionantiū eo ꝙ cōplexionantia aliq̄n oīno alios hn̄t ſapores ⁊ odores ꝙ ipſa cōplexionata: ⁊ iō ſm aliquid vapor ⁊ cōplexio metalli vix dephē dit odore vel ſapore ipi⁹. Inter oīa aūt metalla ma gis eſt vaporatiuū es ⁊ poſt hoc ferrū: ⁊ iō illa infi ciunt vehementer ſapores aquaꝝ q̄ manant ſup mi neras eoꝝ vnde aqua egrediēs de terra in qua ē mul tū es ſicut in loco qui vocat goſſaria in quo aq̄ ita ef ficit amara qō in ea nihil oīno viuit ⁊ eſt amara val de ⁊ abominabilis. Signū aūt hui⁹ eſt ꝙ ſi vinū vel alius liquor ꝓter aquā infundat vaſi eneo: ſtatiꝫ infi tur amaritudine abomīabili ꝙ vix bibi pōt aquā āt non ſtatim inficit ita qō īmutet saporē eius ꝓpter fri giditateꝫ nālem aque que reprimit euaporationem. Si aūt diu ſtet ⁊ maxime ꝓfunde ſub terra vbi ca/ lor incluſus eſt ⁊ mineras eius cōtinnue facit vapo/ rare inficit aq̄ ſapore ⁊ odore. Eſt igit cōparatio ne ad oē lapidū genus ſapor ⁊ odor ꝓpriū metalli qꝛ ēt lapides quidā vaporant ⁊ odorant tn̄ illi veri lapides nō ſunt: ſed ſunt ex lachrymis ⁊ gūmis ſicut kacabre ⁊ gagates ſicut ēt diximus in libro de lapi dibus. Eſt tamen fetidus ſapor ſimiliter ⁊ odor fe/ tidus metalloꝝ lꝫ vnum in comparatione alterius dulcē vel aliū habere dicat saporē vel odorē. Sicci autem ſunt vehementer odores eorum ⁊ vapores: ⁊ ideo conferunt oculis fluētibus: ⁊ nocent valde ꝓ cordijs: cuius ſignum eſt quod operarij qui fodiunt metalla quando igneunt ea obſtruunt os ⁊ nares

(c) 2007 Comunidad Autónoma de La Rioja

duplici vel triplici filtro ne vapore nimis ledantur in ſpiritualibus: his eni ꝓcipue nocet ſicut diximus

Tanta igitur de ſaporibus ⁊ odoribus metallorum dicta ſunt.

Capl'm.v. de cremabilitate ⁊ incremabilitate metallorum.

St at ẽ nũero eoꝝ q̃ metallis accidũt ⁊ multũ iudicãt ſubas eoꝝ cremabilitas ſiue aduſtibilitas ⁊ iaduſtibilitas q̃ꝝ cãs ⁊ rõnes oꝫ ĩ metalloꝝ nãis agnoſcẽ. Scim⁹ at ꝙ aq̃ ꝫ ꝙ hmõi nõ ẽ de numero cremabiliũ ſꝫ poti⁹ q̃cunq̃ vnctuoſaꝫ hñt valde humiditatẽ pmixtã cuꝫ terreſtri ſuba. Scim⁹ at ſulphur eſſe valde vnctuoſum ⁊ terreſtre. Argẽtuꝫ at viuuꝫ eſſe aquoſuꝫ cum ſubtili terreſtri. Scim⁹ igit aduſtibilitatẽ metalloꝝ eſſe ex ſulphure ⁊ nõ ex argẽto viuo ſm ſe. Adhuc at ſcim⁹ ꝙ oẽ qđ hꝫ cuꝫ terreſtri vnctuoſam valde humiditatẽ mixtã: tres iuenit habẽ humiditates q̃ꝝ vna valde ẽ aerea ⁊ ignea exteri⁹ ptib⁹ adherẽs: pp hoc eltoꝝ eleuatiões q̃ ſp euolãt ad ſupficies reꝝ in q̃ꝝ veniunt mixtionẽ ⁊ ꝯplexionẽ. Aliã at hꝫ magis aqueã ſub illa pxime natãtẽ in ptib⁹ rei. Tertiã at hꝫ humiditateꝫ radicit⁹ ĩfixã ⁊ ĩmerſaꝫ ptib⁹ q̃ terminata ẽ ad cõplexionẽ ⁊ iõ ſola cõplexiõalis nõ facile ſepabil' ab ipſa ſine toti⁹ rei dĩſtructiõe. Opꝫ igit ⁊ ĩ ſulphuris nã ſic eẽ pp qđ ꝓcipiũt pitiores alchimici p loturas acutas ſicẽ ẽ acetuꝫ ⁊ lac acetoſuꝫ ⁊ ſeꝝ caprinuꝫ ⁊ aq̃ ciceris ⁊ vrina pueroꝝ remoueri a ſulphure duas ꝓprias humiditates: ⁊ ẽt p decoctionẽ ⁊ ſublimatiões plures factas in alẽbico q᷑ vna illaꝝ pculdubio ignẽ nõ ſuſtinet ſꝫ cremabil' exiſtẽs cuꝫ icẽdit in igne ꝯcremat ſubaꝫ metalli q̄re iõ nõ tm̃ ĩutil' ẽ ad ꝓpoſituꝫ ſꝫ ẽt nociua. Scđa at euanida ẽ ⁊ euapoꝛat in igne ⁊ iõ nec illa aliqđ ꝯfert ꝓpoſito in alchimicis intẽtiõib⁹. Tertia at radicalit' ĩherẽs ⁊ itrinſeca manet: ⁊ iõ cõfert ꝓpoſito. Silr' at ꝯſiderãduꝫ ẽ in argẽto viuo qđ eſt ſcđꝫ elm metalloꝝ: illõ.n.qñ ẽ puꝝ in terrea ſuba bñ lotuꝫ ⁊ ſubtile ⁊ apprehẽſuꝫ fortit' p mixturã cuꝫ humido aqueo: ⁊ ſilr' humiduꝫ aqueuꝫ nõ ẽ habundãs neq̃ diminutuꝫ ſꝫ eq̃le ꝯplexioni ⁊ virib⁹ terrei qđ eſt in ipo: tunc vtrũq̃ defendit alteꝝ ab igne vt dixim⁹ ſepi⁹ qm̃ terreũ tũc ꝫ hũidũ ⁊ nõ ſinit ipꝫ euaporare ⁊ hũidũ extinguit terreũ ⁊ nõ ſinit ipꝫ icẽdi: ſi at luculẽtũ ẽ terreũ vl' habũdãs ſup hũidũ vl' diminutũ ab eo aut certe eq̃le: ſꝫ nõ fortit' apphẽſuꝫ in mixtura tũc icẽdit ⁊ cremabit ⁊ aduret ſubaꝫ metalli. Silr' at ſi hũidũ nõ fuerit digeſtũ ꝯgrue ꝯplõni metalli ⁊ nõ bene terminatũ aut habũdãs aut diminutũ oportebit neceſſario euaneſcere p euapoꝛatiõeꝫ ⁊ remanere ſubaꝫ metalli ſiccã ⁊ cremabilẽ. Scđm h̓ võ ꝯſiderãdũ ẽ in cremabilib⁹ metalloꝝ ⁊ eſt cremabile vbi aliqđ iſtoꝝ iuenit' ⁊ magis cremabile vbi plura ⁊ plura hoꝝ ꝯcurrunt. Auꝝ ģ puꝝ ⁊ bonũ ꝓpter vtriuſq̃ ꝯditiões optiãs ſulphuris vꝫ ⁊ argenti viui minime cremat': q̃cunq̃ cremãt alia metalla non cremãt ipm ſꝫ depurãt ſic ſal ⁊ later trit⁹ ⁊ ſulphur ⁊ arſenicũ ⁊ hmõi. Argẽtuꝫ at poſt h̓ min⁹ eo ꝙ ſulphur ſuuꝫ hꝫ aliqđ aqueitatis ſulphuree ⁊ ſilr' ſuuꝫ argentuꝫ viuuꝫ: ⁊ iõ cũ euapoꝛat h̓ aqueitas tunc denigrari p adurẽtia p̄io icipit argẽtuꝫ ⁊ poſtea adurit' adurẽtia vt ſunt ſulphur ⁊ argẽtuꝫ ⁊ ea q̃ dicta ſunt ⁊ plura alia q̃b⁹ alchimici vtunt'. Es at mĩtuꝫ adurit' q̃a ſulphur nõ hꝫ bene retẽtuꝫ in aqueo argẽti viui ⁊ terreſtre nĩs: ⁊ iõ de facili cremat' valde. Et vidi ego ꝙ in mõte eris ſigna viridia ad lapidem eris apodiata ſtati cremabant' pp habundãtiã ſulphuris ⁊ pinguedinis egrediẽtis de lapide eris. Ferrum at aduritur in rubeuꝫ multuꝫ eo ꝙ terreſtre in eo ſupat ⁊ icẽdit. Stagnuꝫ ⁊ plumbuꝫ nõ bñ hñt a lutea pingui ſubſtãtia emundatuꝫ argẽtuꝫ viuuꝫ ⁊ ſilr' nimis ẽ aquoſa: ⁊ iõ euaneſcente p ignẽ aquoſo adurit' lutea ſuba vnctuoſa in ipis. Hec igitur de cremabilitate ⁊ incremabilitate dicta ſunt.

Capl'm.vj. ꝙ generatio metallorum ad ſeinuicem ſit circularis.

Is aũt aditiẽdũ eſt cõmune oĩbus metallis eſſe ꝙ ꝓpinqua eſt valde materia eoꝝ. Scimus at ex his q̃ in ſcia pygeneos determiata ſunt ꝙ inter habẽtia ſimbolũ in mã ⁊ virtutibus ⁊ potẽtijs nãlibus facilis eſt traſmutatio adinuicem ꝓpter quod ⁊ multoꝝ philoſophoꝝ quoꝝ tamẽ pater eſt Hermes tremegiſtus q̃ propheta phorum vocatur aſſertio eſt circularẽ eſſe metalloꝝ generationem ⁊ ex ſeinuicẽ ſicut ⁊ circularis eſt generatio elemẽtoꝝ qđ etiam mihi videt' veriſſimũ. Cum.n.in materia nõ diſtent remota ⁊ ꝓpinqua ſicut ex prioribus pꝫ differẽtie eoꝝ ſumunt' penes vtriuſq̃ partes materie depuratas ⁊ digeſtas eẽ nõ depuratas ẽt indigeſtas. Contingit aũt omne impuꝝ ⁊ indigeſtũ depurari ⁊ digeri: ſi ꝓualent virtutes nãles digeſtionis contingit ẽt omne digeſtum moliſſum pati: aut cõmixtionem indigeſti aut forte debilitatẽ caloꝛis terminatiui. Contingit igit' materias pximas elementoꝝ adinuicẽ tranſmutari q̃ traſmutata neceſſe eſt ipa adinuicẽ eẽ tranſmutabilia. Per hunc igit' modũ cõtingit circularẽ eſſe ex ſeinuicẽ metalloꝝ generationem Probãt aũt hoc expta tam in nature operibus ꝙ in artis ſollertia. In nature eni operib⁹ viſu ꝓprio vidici ꝙ ab vna origine vena fluẽs in quadã pte fuit aurum puꝝ ⁊ in alia pte argentum hñs ſibi admixtam calcẽ lapideã: ⁊ dixerunt mihi foſſores ⁊ depuratores metallorum quod hoc frequẽtiſſime cõtingit: ⁊ ideo dolent ſe inueniſſe auꝝ q᷑ auꝝ eſt ꝓpe originẽ ⁊ tunc deficit vena. Ego autem diligẽter tunc examinans inueni aliquod genus eſſe vaſis in quo conuerſa erat minera in aurum ⁊ aliud in quo cõuerſa erat in argentum vas enim quod habebat auꝝ fuit lapis duriſſim⁹ in genẽ de nũero eoꝝ lapidũ ex q̃b⁹ cũ calibe excutit' ignis ⁊ hẽbat auꝝ paꝝ ⁊ nõ icoꝛpoꝛatũ ſꝫ in cõcauo ſui ꝯcluſũ ⁊ modicũ terrei combuſti erat iter ptes lapidis ⁊ auri ⁊ erat lapis aptũ hñs foramẽ ad venã argẽti q̃ traſiuit p lapidẽ nigrũ nõ multũ duꝝ ſꝫ terreſtrẽ ⁊ ſciſſũ eſt nigrũ ⁊ erat illoꝝ lapidũ ex q̃b⁹ fiũt tegule ad tegẽdas domos: ꝓbat' tñ ꝙ ex vno loco q̃ erat vas mãe mineralis euapoꝛauit vtrũq̃ ⁊ diuerſitas depuratõis ⁊ digeſtionis diuerſitatẽ metalli ſm ſpẽꝫ fecerãt opata. Artificũ at experimẽtũ eſt qđ faciũt alchimici q̃ vnã ſpẽm metalli ſi cũ nã operant' deducunt in aliã queadmodũ dcm̃ eſt. Sic igit' nõ eſt iprobabile circularẽ ex ſeinuiceꝫ eẽ generatõeꝫ metalloꝝ ⁊ h̓ ſolũ metallũ eſt ꝓpriuꝫ ĩter elta ⁊ ꝯmixta. Sꝫ nõ lateat nos ꝙ in oĩb⁹ que circulares ex ſeinuicẽ hñt generatões facilioꝛ ẽ traſitus eoꝝ q̃ in plib⁹ hñt ꝯueniẽtiã: pp h̓ ẽt ex argẽto facilius fit auꝝ ꝙ ex alio metallo nõ eni mutari oꝫ in ipo niſi coloꝛẽ ⁊ põdus ⁊ h̓ de facili fiũt: cõpacta.n. ſuba magis adheret p certo põdus diminuto aq̃o ⁊ aucto bono citrino ſulphure ꝯnter variabit' coloꝛ: h̓ aũt modus eſt ⁊ in alijs. Tanta igit' de cõibus paſſionibus metalloꝝ dicta ſunt.

Incipit

(c) 2007 Comunidad Autónoma de La Rioja

Incipit liber quartus in quo determinatur de metallis in ſpeciali.

i

Aꝫ ordo expoſtulat vt ỏ metallis ī ſpeciali diſſeramus quod fieri nō potuit niſi prius eorum nature rōnes ⁊ accidentia determinarētur a cōmunibus eniꝫ procedit ſpeculatio vſqꝫ ad elementa ꝑticularia ſicut ī principio phīcorum eſt determinatū. Dicentes igitur in ſpāli de metallis tangemus primo de his q̄ quaſi vlīa metalloꝝ ſunt ſicut pater ⁊ mater: ſicut dicunt methaphorice loquētes auctores alchimie ſulphur enim eſt quaſi pater ⁊ argentum viuuꝫ mater: quod ꝯuenientius diciť ſi ſulphur dicat eſſe in cōmixtione metalloꝝ quaſi ſubſtātia ſeminis paterni ⁊ argentum viuum ſicut menſtruum qđ coagulatur in ſubſtātiam embrionum. De ſbā igitur ⁊ de gnātione ſulphuris notandum eſt ꝙ cū liqueſcat ad calidum ſiccum ⁊ coaguleť frigido: opꝫ ipſum habere aquā per ea que determinata ſunt in libro metheoroꝝ. Cum aūt ſit cōminuibile in puluerem quando cuditur opꝫ ipm habere ſbām terreſtrem ſiccam valde: cum illud ſit facile inflāmabile ⁊ adherens opꝫ quod habeat ſbām vnctuoſam viſcoſam valde vt per vnctuoſam ſbām ſit inflāmabile ⁊ per viſcoſam ſit adherens flāma aūt ipſius eſt multum fumoſa quaſi ad ſaphyrinum declinantem nigredineꝫ habens colorem. Ex his igitur ſcimus ipm eſſe cōpoſitum quaſi de quatuor ſubſtantijs aut de tribus ad minus: qm̄ cum penetratiuum ſit ⁊ attractiuum: vt dicit Auicē. in ſua ſimplici medicina opꝫ quod in ipſo ſit ſbā ignis ꝓpter ꝙ ēt calidum ⁊ ſiccuꝫ in q̄rto gradu ꝓnūciať. Cum aūt ſit facile inflāmabile opꝫ ipm habere ſbām aeream ⁊ cum ſit liquabile calido ſicco opꝫ ipm habere ſbām humidam aqueam: ⁊ cum ſit cōminuibile ⁊ elixabile opꝫ qđ ſit ſbā terreſtris: omnes aūt has ſubās habet ita abunde qđ ī operibus ⁊ paſſionibus eius expreſſe ⁊ euidenter manifeſtantur. Sicut aūt in antehabitis diximus opꝫ quod habeat humiditates tres: duas extrinſecas ⁊ vnam intrinſecam ⁊ hoc hic repetere nō opꝫ.

Sed hoc obſeruandum eſt ꝙ fumus eius īdicat terreſtrem ſubſtantiā que eſt in ipſo valde ignibileꝫ ⁊ cremabilem ⁊ fetor eius indicat ipſam eſſe valde indigeſtam ⁊ non terminataꝫ: ſed potius calore corrūpente eſſe potius ꝙ̄ per digeſtionem completam: ⁊ hec incōplexio ſui facit quod poteſt eſſe materia vniuerſalis omnium elemētorum: ſi enim eſſet completum ad complexionem vnam determinanteꝫ: tūc proculdubio non eſſet conuertibile ad alia niſi priꝰ illa tolleretur: ſed nunc ꝓpter ſui incomplexionem conuertibile eſt in omnia ſicut ſemina ⁊ alia ex qbꝰ generantur res nature: ⁊ ideo ſagax natura abūdat in ſulphure vbicunqꝫ eſt locus generationis metallorum. Cum autem ſit calidum neceſſario erit aperitiuum ⁊ terminatiuum humidi ſe tangentis ⁊ cū ſit cum hoc ſiccum erit acutum quia calidum ⁊ ſiccum eſt acutum: ⁊ ideo habet virtutes ſigillantis ⁊ formantis ⁊ non recipientis propter ꝙ ⁊ patris ⁊ maſculi ſemen ponitur a termegiſto hermete. Sꝫ obſeruandum eſt quoddam calidum ſiccum eſſe coniunctum humido frigido in eadem complexione ⁊ hec complexio eſt hermofrodita ſicut in plantis apparet que vbiqꝫ impregnantur ⁊ impregnant: tale autem non eſt ſulphur in ſubſtantia ſua propter quod in ſubſtantia propria non generat quoddaꝫ neqꝫ pater ſed ſicut maſculus ex ſubſtantia ſua generat in alio: hoc eſt in ſanguine menſtruo: ita ⁊ ſulphur facit in argento viuo: ⁊ in ſeipſo non generat omnino. Eſt autem in colore citrinum ⁊ aliquando albidum quaſi palearem habens albedō. hoc eſt ſicut eſt albedo palearum tritici: cuius cauſa eſt calidum quod eſt decoquens humidum ⁊ conuertens ipſum ad citrinitatem ⁊ propter hoc videtur eſſe ſulphur id quod reſultat in viſceribus terre. Cum eniꝫ terreſtre cōmiſcetur cum aqueo calore coquente ſicut ī corporibus animalis cibus ⁊ chimus cibi permixtꝰ eſt: ⁊ ſpūa illius ī ſupſicie bulliēs ꝯuertitur ad coleram citrinam. Ita videtur ꝙ ſulphur ſit ſicut ſpuma eius qđ cōmiſcetur inviſceribus terre: ⁊ ideo citrinū ⁊ ſiccū ⁊ calidū: ⁊ ſi qđ eſt magis decoctum ⁊ magis terreſtre videtur eſſe ſicut ſubcitrinū ad albedinem palearem declinans. Diuidiť aūt ſulphur in viuum ſulphur ⁊ fuſum: viuum aūt eſt ſicut de terra accipiť: non viuum aut fuſum poſtꝙ̄ eſt liquefactum ⁊ non differunt niſi per accidens. Inueniť aūt forte aliqđ ad rubedinem ⁊ forte nigredinē declināns ⁊ hoc ē ꝓpter calorem adurentē ⁊ vincentē in ipſo. In tātū igiť de nā ſulphuris determinatū ſit a nobis.

Cap. iij. de natura argenti viui.

a

Rgentum aūt viuuꝫ: habet ſubſtantias duas principales ſm omnes phiſicos: vnam quidem aqueam alteram aūt terream ſicut ſepius dictum eſt: terreū aūt ſuum aliquid ſulphuris habet licet dicant quidam auctores alchimie nō eē in eo niſi ſubām aqueam: dicūt aūt hāc aqueam calore ſulphuris inſpiſſari: cum tñ in ſe non ſit niſi aq̄ quod omnino impoſſibile eſt q2 nos iam determinauimus in metheoris ꝙ aqua non īſpiſſatur ſola remanens niſi frigiditate ipſam ad terrā ꝯuertente: ſed calore nullo mō eſt elixabilis. Amplius aūt nos ſcimus ex ꝑīcipijs phiſicis ꝙ nō adherere tangēti qđ ꝯuenit aq̄ ex ſubtili terreo qđ ē in ipſo: eſt aūt fortiſſime cōmixtionis: ita ꝙ ſi ſublimeť ſolū ī vaſe vitreo cū longo collo ꝑparato ſemꝑ manet idē quotiēſcūqꝫ ſublimeť ⁊ nō exiccať plus neqꝫ indurať niſi habeat reſpiraculū per qđ fugiat. Eſt aūt argētuꝫ viuū ſicut ſbā mālis metalloꝝ ſicut menſtruū eſt embrionis: ex quo virtute ſulphuris digerētis ipm ⁊ adurētis oē metallū gnātur: cū aūt ꝯuerti incipit ad ſpēm efficitur glanduloſum primo ⁊ poſtea ꝯſtare īcipit paulatiꝫ ⁊ ꝯuerti. Differentie aūt argēti viui ſunt ꝙ quoddam eſt extractū de minera ſua ⁊ inuentum viuū: ⁊ quoddā eſt extractū de lapide in quo gnātū ē p aduſtionē ſicut extrahiť argentū vel auꝝ ỏ lapide ⁊ ſm hoc ꝓpter acumē diciť eē de genere venenoꝝ. Eſt aūt frigidū ⁊ humidū in gradu ſcđo ⁊ ꝓpter hoc diſſoluens neruos ⁊ paliticans ⁊ pimēs pediculos ⁊ lendes ⁊ hmōi ex poroꝝ putredine gnāta. Argentū aūt viuū cū ſulphure ⁊ ſalearmoniaco ſublimato cōuertiť in puluerē rubeū ſplendētē ⁊ iterum vſtū in igne reddit ad ſbām humidā ⁊ fluentē ⁊ fore illud qđ ꝓfocať in collo vaſis in quo fit ſublimato qđ alutel vocať ⁊ ꝯuertiť in ſīlitudine lapidis qđ ſt in colore ſicut alabaſtrū qui dū poſtea in igne aſ/

(c) 2007 Comunidad Autónoma de La Rioja

ſatur reddit ad argentum viuum. Sunt etiam diſ
ferentie viui argenti que magis in metallis ꝙ̄ in ſim/
plici argēto viuo inueniunt luteū ⁊ purū ⁊ alie q̄ ſu/
perius enumerate ſunt. Et eſt mirabile de hac ma
teria ꝙ quotieſcūq; ſublimatur ꝑ ſe ſoluꝫ nunꝗ̄ reſi/
det aliq̄d de puluē in fūdo vaſis ⁊ qñ reddit ad ſpe/
ciē argēti viui quaſi nullus defect⁹ inuenit̄ in ponde/
re qḋ abſq; dubio ꝯtingit ꝓpter nimiā terrei ſui cum
aque ſub̄a permixtionē: ſua enim humiditas viſcoſa
ita tenet terreū ꝙ cū vapozat totū fert ſecum in colis
alutel: ⁊ ibi prefocatus ſpiritus eius recedit in eadeꝫ
ſpecie: ad fundū v̄o indurat̄ vel variat̄ in colore vel
pondere vel ſapore vl' odore. Eſt tñ fugiēs in igne
⁊ incorporās quotienſcūq; metallis permiſcet̄: pro/
pter qḋ ab hermete vocat̄ ſicut ⁊ ſulphur. Dicit aūt
Auicē. ꝙ albedo eius eſt ab aquoſitate ⁊ terreitate
ſubtili decocta cū aere qui ſpiritualiter interceptus
eſt in cōmixtiōe ipſius. Oia aūt iſta dicta ſunt vt
ſciat̄ argentū viuū nō eſſe niſi materiale in metallis
quod abſq; dubio mortificat̄ ꝑ aquas acutas ⁊ ꝑ na
turā ⁊ ꝑ artē ⁊ poſtꝗ̄ mortificatuꝫ eſt commiſcibile
eſt corporibus ⁊ colorat ea: vl' autē ſulphuris ⁊ va/
pore cōgelat̄ ⁊ deducit̄ ad duriciē ⁊ formas diuerſo
rū metalloꝝ ⁊ ex hoc ꝙ vltra modū imbibit̄ ſicco ⁊
terreo retinet̄ ne fugiat ex corporib⁹ quib⁹ permixtuꝫ
eſt in igne. Hec igit̄ de argēto viuo dicta ſunt.

Capitulum quartum de natura plumbi.

i

Uxta eundē modū determinat̄ de plumbo
qḋ minus oībus alijs metallis addit ſuper
materiā argenti viui ꝓpter quod etiaꝫ dicit
Ariſto. ⁊ Auicē. ꝙ cū fluit plumbū procul dubio vi/
det̄ eſſe argentū viuū. De cōpoſitione igit̄ plum/
bi per ſubſtantiā pro certo credit̄ ꝙ ſuū argētū viuū
eſt multū reſpectu ſui ſulphuris ⁊ forte ſulphur pa/
rū intrat in compoſitionē plumbi per ſubſtantiā ſed
multū per qualitatē ⁊ ideo decoquit ipm calore ſuo
⁊ cōuertit ad plūbi ſpeciē ſicut coagulū paruū ꝑ ſub
ſtantiā coagulat multū de lacte. Argentū autē viuuꝫ
plumbi in qualitate eſt nō bonū ſed aquoſum ⁊ lu/
tulentū: ⁊ ideo in igne de facili euaporat aquoſitas
⁊ remanet puluis terreſtris ſicut cinis q̄ relinquit ex
lutea ſubſtantia plumbi: ⁊ quia vis ſulphuris eſt in
plumbo vt diximus: ideo vapor eius exiccat argen
tum viuum ſicut vapor ſulphuris nō eni poteſt eſſe
ꝙ due ſubſtantie eundē ⁊ eodē modo faciant effectū
niſi per aliquod vnū ꝙ eſt in eis. Diximus autem in
precedentibus quare haberet colorem fuſcum.

In effectu v̄o plumbū eſt frigidū conſtrictiuum ⁊
ſpālē h̄ꝫ virtutē ꝯ libidinē venereoꝝ ⁊ ꝯ pollutiōes
nocturnas ſi ex ipo circulus fact⁹ latitudīs duoꝝ di/
gitoꝝ ponat̄ circa renes ⁊ cāphora pūgat̄: ſꝫ cauen/
dū ē ne frigiditate ſua inti⁹ nīs ſtringēs māꝫ ſurſū cō
pellat ad caput ⁊ maniā vl' epileſiā īducat: cauēdū ēt
ne paliſim īducat īferiorib⁹ mēbris vl' ſtuporē. Hec
igit̄ ē nā plūbi in ſua cōmixtiōe ⁊ effectu. Hermes
āt q̄ multū de trāſmutatiōib⁹ metalloꝝ ꝓbauit in al/
chimicis ſuis ſic tradidit ꝙ ſi plūbi lamine ſup vas
cū multo ⁊ forti aceto ſuſpendant̄ ita ꝙ vapor aceti
ꝯtinue laminas illas tāgat: vapor ille ꝯdēnabit ⁊ cor
rūpet plūbi ſubam ⁊ in puluerē ꝯuertet q̄ colorē al/
bū h̄ꝫ ⁊ ceruſa vocat̄. Si aūt acetū ſup ipaꝫ lami
nā fundit̄ albeſcit multū ⁊ deſtruit verſa vice virtutē
aceti. Cā aūt ꝓ certo hui⁹ eſt q2 acetū lꝫ ſit hebes
in ſubſtantia propter ſuam frigiditatē tamen eſt acu/
tum in actiōe ꝓpter hoc qḋ eſt relīq̄e cuiuſdā ignis
q̄ euolauit ex ipſo ſicut cinis ē relīq̄e ignis in lignis.

Illo ergo acumine penetrat in ſubſtātiā plūbi qñ
fuerit plūbū exterminatū ⁊ lauat a ſorditie argētuꝫ
viuū ꝯgelatū qḋ eſt in ipo ⁊ facit ipm eleuari ſup ſu/
pficiē lamine ſic grana milij ⁊ tūc albeſcūt pp maio/
rē depurationē ipoꝝ. ampli⁹ āt adhuc tradit hermes
ꝙ plūbū aduſtū cū eo qḋ adurit ipm ſic ꝑcipue ē ſul
phur vl' arſenicū generat ſublimatū obſcuꝝ coloreꝫ
vermileū h̄ eſt rubeū q̄ ſit citrin⁹ cū expreſſior ⁊ for/
tior ſit ignis. Si tñ illa ſb̄a cū aceto calcinet̄ ⁊ deſic/
cet̄ reuertit̄ albus color ceruſe cui⁹ trāſmutatōis cā
eſt q2 re vera h̄ꝫ ſulphur ⁊ argētū viuū vt diximus
in ſue ſub̄e ꝯpoſitōe. Cū āt ſulphur adurit̄ ⁊ alget
rubeſcit: cui⁹ ſignū ē ꝙ faciētes minium faciūt ipꝫ de
ſublimato ex ſulphure ⁊ argēto viuo: obſcurus āt ē
pp color pp lutulētiā plūbi qñ āt fortior ſit ignis lu/
tulētia pria ꝯſumit̄ ⁊ clareſcit color ⁊ cū ſulphur ma
gis exurit̄ ꝙ argētū viuū in igne diuturnior: remittit̄
rubedo q̄ ē ex ſulphure terreſtri ꝯbuſto ⁊ temperat̄
albedine argēti viui manētis ⁊ tūc reſultat color ci/
trin⁹ q̄ ē ſic albū qḋ penetrat in rubeū ⁊ ē tēperās ru/
borē ipi⁹. Sic tñ credit hermes ſi ignis fortior his
oīb⁹ adhibeat̄ ⁊ aſſent iſta in igne fortiter tota ſub̄a
ſulphuris aſſumit̄ ⁊ vis aceti deſtruit̄ ꝑ euaporatio
nē ⁊ tūc ex puluerib⁹ dictis ſub̄a plūbi ſic pri⁹ reuer/
tet̄: nō tñ eiuſdē pōderis neq; eiuſdē puritatis nꝫ eiuſ
dē q̄titatis cui⁹ pri⁹ fuit. Nō eſt āt ꝑtereūdū ꝙ ſic
dixim⁹ plūbū h̄ꝫ multā aquoſitatē ⁊ puā mixturā: ⁊
iō depurādo metalla alia ꝓtegit ea ab igne ſic argen
tū ⁊ auꝝ ꝓtegunt plūbo qñ purant̄ ⁊ iō dixerūt q̄dā
īperiti de plūbo ꝙ h̄ꝫ ꝯgregare hōgenea ⁊ ſeparare
ethorogenea. Et erroris eoꝝ cā eſt q2 coliquatuꝫ
plūbū cū argēto vl' auro recurrit argentū ſimul ad
vnū locū ⁊ lapilli ſil' ad aliū ſi q̄ inſūt ⁊ plūbū ſimul
ad vnū. Errāt āt hi: iſta. n. ꝯgregatio ⁊ ſegregatio nō
ſūt ex plūbo ſꝫ calore ignis ſic oñdimus in q̄rto me/
theoroꝝ. Nec plūbū purificat argentū ꝑ ſe ſꝫ ꝑ acci
dēs: calor. n. ignis purificat ꝑ ſe ꝯgregādo puꝝ cum
puro ⁊ ſegregādo ipuꝝ ſic dcm̄ eſt. Sꝫ cū argētū
ſit humidū ⁊ ignis ſiccus refugeret calor ignis ab ar
gento niſi ꝑ aliqḋ vniret̄ eidē ⁊ h̄ eſt plūbū ꝙ caleſa/
ctū in ſuo humido q̄ſi elixādo digerit ⁊ depurat ar/
gētū multū āt pōdus plūbi eſt ex lutea ſb̄a ipius ⁊
humida cui⁹ ꝑtes ſūt multū ꝓpinq̄ lꝫ ſint molles eo
ꝙ indigeſtioneꝫ paſſe ſunt ex mollinſi ſicut ſuperius
determinatum eſt.

Caplm̄. iiij. de nā ⁊ ꝓprietate ſtagni.

d

E ſtagno āt fere ſic de plūbo determinādū
eſt: h̄. n. valde vicinas h̄ꝫ ſpēs metalloꝝ ⁊
paꝝ ad ſeiuicē differētes niſi ꝙ ſtagnū albi⁹
ē ⁊ puri⁹: hui⁹ āt cā nulla pōt eē niſi quā añ nos aſſi
gnauerūt phi ꝙ ſuū argētū mūdius eſt ꝙ̄ plūbi ⁊ for
te de ſulphure h̄ꝫ paꝝ poti⁹ virtute ſulphuris ⁊ va/
pore excoctū in metalli ſpēm ꝙ̄ multe ſub̄e ſulphu
ris admixtōem. Balbutiētē h̄ꝫ valde ꝯpōnē: ⁊ hui⁹
cā pōt eſſe mortificatio argēti viui ex aliquo vapo/
re diſſolutiuo vl' alia lotura aq̄ acute q̄ diſiūgit ꝑteꝫ
eius. Dico āt vapores aut aquā nō ꝑ quā trāſierit ar
gētū viuū poſtꝗ̄ argenti viui acceperit ſpēm: ſꝫ poti
us q̄ itrāt in ipam ſub̄aꝫ argenti viui: tale. n. aqueum
iā in ſe factū eſt ⁊ paꝝ viſcoſū ⁊ facit rigeſcere par/
tes terreas ſibi admixtas ⁊ nō bñ miſceri ⁊ ꝯtinua/
ri rigidū eni ⁊ induratū in ſupficie nō bñ miſcet̄ alij
⁊ nō bñ cōtinuabile ꝓpinquo ſibi cōiūcto. Hec igit̄
cā exiſtimāda eſt eē ſue balbutiētis mixtionis. Cum
aūt in

(c) 2007 Comunidad Autónoma de La Rioja

autē in ſe balbuciat oīa metalla quibus admiſcetur balbutire facit ⁊ aufert ab eis ductibilitatē vt dicit hermes ⁊ cū in ſeipo producitur cito ſcinditur ⁊ de facili. Cōuenit aūt hoc metallū cum plūbo in hoc ꝙ neutrū cōtrahit rubiginem: ſꝫ potius ex corrūpētibus ⁊ ex ſeipſis ꝯtrahunt ſqualorē ⁊ ſorditiē quandam ſed plūbum pluſꝙ ſtagnum. Cōueniunt etiam in hoc ꝙ neutrū eſt ſonorꝫ multum per ſeipm. Et cā primi qdem qꝛ non ſunt habētia aliquem humorem calidū aqueū vel valde paucū acutū qui corrumpat terreū qui eſt in ipſis ⁊ cōuertat in rubiginem. Cā āt rubiginis nō eſt niſi terreſtre aduſtū. Cauſa aūt ſecūdi eſt mollities ⁊ humor qꝛ cum pcutit molle ⁊ humidū cedit in ſui empipedū ⁊ iō nō a tota ſuperficie expellit aerē qui eſt cā ſonoritatis ſicut in ſcīa de anima oñditur. Magis tamē ſtagnū ꝙ plumbū hēt ſonoritatis ⁊ qꝛ hebetē hꝫ ſonum: iō ea que acute ſonant ſicut es argentū ⁊ aurꝫ: ſtagnum tēperat ⁊ grauat ſonos eorꝫ: ⁊ iō admiſcent eri in infuſione cāpanarꝫ. Quod aūt dicit hermeſ in alchimicis ꝙ ſtagnū ꝑpter ſuā nimiā ſiccitatem corpora quibus admiſcetur frangit ⁊ ductilē mām in eis deſtruit: intelligit eo mō quo dictū eſt ex acuto vapore vel lotura vꝫ ipm exiccatas hēre terreſtres ptes que ſūt in ipſo qꝛ aliter falſum eſſet cū videamꝰ ipꝫ eſſe mollius multis alijs metallis. Dicunt aūt ſtagnū fuſum cito putreſcere ⁊ plumbum manere ⁊ creſcere ſub diuo ⁊ in terra creſcere ⁊ ꝓbabile ego iudico: qꝛ cum experimētis cōuenire videtur. Huius igitur cauſa eſt que in celo ⁊ mundo aſſignata eſt: cauſa enī corruptionis elemētorꝫ eſt ꝙ elemēta mouent ad ſeinuicē: ⁊ cum nō fortis eſt ligatura mixtionis: tunc vnūquodqꝫ elemētorum euadit ab altero. Jam aūt dictum eſt male eſſe mixtum ſtagnum: ⁊ iō cum igne debilitatur ⁊ a loco ſue generationis remouetur citius alijs metallis corrumpit. Plūbum aūt groſſum eſt valde in ſuba ſua ⁊ de roribus ⁊ pluuijs ībibitis humorē paulatiꝫ mineralem facit ⁊ ad ſe cōuertit: ⁊ iō per diuturnitateꝫ tēporis incremētum capit aliquādo. Inuenitur āt ſtagnum duplex. ſ. durius ⁊ ſiccius quod venit de anglia ſiue britannia ⁊ mollius aliqꝫtulꝫ qō in germanie partibus habūdantius inuenit. Hec igit de natura ſtagni a nobis dicta ſufficiāt.

Caplm. v. de nā ⁊ ꝯplexione argenti.

De argento aūt poſt hoc dicemꝰ eo ꝙ in colore ſm aliqd videtur ꝯuenire dictis metallis: cū aūt nos nō ſciamus ꝯpoſiti nām niſi ſciamus ex qbus ⁊ quot ⁊ qliter cōponitur oꝫ nos ď argēti nā inueſtigare. Nos āt per añdicta iā certificati ſumus ꝙ argentū viuū in cōpoſitione argēti venit qꝛ ſm colorem eius colorat ⁊ habet accidētia illius qñ liqueſcit: tunc enī nō adheret tāgenti nec deſcit in ſupficie vna neqꝫ oīno diffundit vt aq vel oleū vel vinum vel alius liquor. Hec āt tria primū argento viuo videmus ineſſe. Si igit argēto liquefacto iſta cōueniūt oꝫ ꝙ hoc ſit gratia argēti viui qō venit in cōpoſitionē ſube ipſius. Cū aūt ſplēdidiſſimū ſit argentū fulgens in albedine ⁊ bñ polibile: oꝫ ꝙ hēat rōnem argēti viui multū digeſti ⁊ depurati ⁊ ꝑ ſubtiliſſima cōmixti: ⁊ hoc enī etiā habet ꝙ fetidū ſit: nō eſt tamen fetidū ſicut alia metalla de qbus iā habitū eſt. Scimus āt ꝑ ea que ante dicta ſunt: ꝙ tā ſulphur ꝙ argentū viuū ⁊ quodlibet qō ex ſua cōplexione eſt humidū ⁊ ꝑ ignem liquabile hꝫ tres hūores ſicut ⁊ viuētia plāte ⁊ aīalia quorꝫ qdē vnus craſſus ⁊ indigeſtus eſt ⁊ enatās ſicut pinguis ſicut adeps vel oleum ⁊ hic facit res inflāmabiles. Alius autē eſt ſicut flegmaticus humectās partes rerꝫ ⁊ nō generās vel augens. Tertius eſt radicalis eſſentialibꝰ partibꝰ rei imbibitus qꝛ ex ipſo partes eſſentiales rerꝫ ꝯſtāt ⁊ ꝑ ipſum augent ⁊ nutriunt. Argentū aūt inuenimus durū ⁊ ſiccū. Oportet igit ꝙ ab humoribꝰ duobus ſupfluis ſit multū emūdatū ⁊ ſubtilitas tertij facit optimā ipſius cōmixtionē. Cū aūt ꝯſtat argentū odor ſētit ſulphuratꝰ oꝫ igit de ſba ⁊ qlitate hēre ſulphuris hꝫ. n. ex calore ſulphuris fermentatiōeꝫ ⁊ digōnē ad ſpēꝫ metalli: ⁊ de ſuba qdē hꝫ parū pp qō etiā nō colorat ipſum ſulphur: ſed de virtute ⁊ qualitate multū accipit a ſulphure qꝛ calore eius ꝯſumptū eſt in eo humidū dupliciter de quo diximus ⁊ tertiū cū terreo ſubtili optime eſt cōmixtū. Calor enī ſulphuris ⁊ vapor ⁊ maxime ſulphuris bene mūdati ⁊ ſublimati dealbat optime ⁊ digerēdo ſubtiliat ⁊ optime ⁊ fortiſſime cōmiſcet: qñādo etiam a ſulphuris ſuba duo extranei humores artificio ⁊ igenio nature purgati ſunt hoc enī artificiū omni arte certius ⁊ ſubtilius eſt: ⁊ ideo certiſſimū tūc hꝫ effectū. Tūc igitur habēs naturā argenti viui quoniā eſt metallū ex purgatiſſimo argēto viuo colore depurati ſulphuris ad ſpeciē ſplēdidā deductū: ⁊ ideo neceſſario albū ⁊ fulgēs ꝙ aūt ſicut dictū eſt exiccatuꝫ ſit oſtēdit hoc qō tinulū eſt ſonorꝫ valde qō nō eſſet ſi eſſet ſupflua iſectum humiditate. Hec aūt digeſtio dat ei potentiam ad actū quē agit: inuenit enī in effectu frigidū ꝑpter argenti viui habundantiā que eſt in ipſo: ſed propter ſui humidi optimā digeſtionē ⁊ ſubtiliationeꝫ eſt ꝙ confricatū ſpeciebꝰ aliquibꝰ vel etiā cōmixtū valet ſpiritualibus ⁊ ꝑcipue ꝯtra tremorē cordiū. Sed admirabile ē qō ſupra diximus ꝙ melius in hac ſpecie metalli inuenit molle ſub terra ſicut ſpiſſe pultes cuius procerto cauſa eſt habundantia argēti viui qō fuit in locis illis ⁊ cū ex humoribꝰ tertius ſeparatus eſt in cōpoſitioneꝫ argenti tūc alij duo circa ipſum in ſorditie materie remanent ⁊ hec albedo mollis glanduloſa ſignificans nihil de ſupfluo indigeſto in naturā argenti eſſe aſſumptū ꝑpter qō in igne poſitū ſtatim euaporat in naturale humidū dū mollificat ⁊ cōſtare incipit humidū qō eſt de ſuba argēti poſituꝫ ad aerē infrigidatū coagulat ⁊ eſt argentū ⁊ litargirū illius argēti humidi pre omnibꝰ valet litargiris ad eliſir albū in alchimicis: qꝛ litargirū hoc eſt de humore qui diſpoſitionē habet ad argētū ⁊ eſt aliqd ad argētū in potētia: ſicut adeps aliqd eſt aīs. Purificat aūt argentū in igne cū plūbo ⁊ tūc ꝑ vſtioneꝫ exalat plumbū ⁊ ſeparat ſordes ab argēto ſicut diximus ſuperius. Qō aūt incorporatū lapidi inuenitur tūc opꝫ in molendino farinari ⁊ cōminui vtrūqꝫ: lapidū vꝫ ſubam ⁊ argenti: cōminutis enī partibus ⁊ diuiſis facilius vnū ſeparat ab altero ⁊ ſuba lapidū tūc nō exurit argētū. Sꝫ ⁊ hoc nō eſt ſilēdū ꝙ aliqñ in theutonia inuentū eſt multū tenax ⁊ ſiccū fere depuratuꝫ ⁊ hoc duobꝰ modis his tpibꝰ noſtris accidit: vno quidē mō inuētū fuit vt colūna ſtans ſub terra ⁊ exiccatū ⁊ tenax valde ⁊ flexibile: alio mō inuētū eſt extenſum ꝑ terrā ſicut corde ⁊ fuit eiuſdē ꝗtitatis ſicut illud qō inuentū fuit ꝑ modū colūne. Cā aūt figure nō fuit niſi diuerſitas loci ď erat vt vas in quo preſocatus vapor in argēti mām ꝯuertebat. Cā aūt viſcoſitatis ⁊ cremabilitatis ipſius erat ꝙ lꝫ ſupfluū humidū in magna parte euaporaſſet: tñ adhuc aliquid

(c) 2007 Comunidad Autónoma de La Rioja

adherebat extrinſecus ſbe argenti ſicut humiđ flegmaticũ extriſec⁹ adheret mẽbris ⁊ mollificãdo ſoluit ea: qđ cũ purgatur per ignẽ: redit ſba argẽti puriſſima. Sulphur aũt exurit argentũ qñ ſpargit ſup argentũ liquefactum: ⁊ denigratio argẽti oſtendit ꝙ haurit per ſulphur ſicut diximus ſupius: ſulphur. n. ꝓpter affinitatẽ nature metalla adurit: ⁊ nõ magnã aduſtionẽ infert rebus alijs ſicut lignis ⁊ lapidibus etiam ſi ſpargat inflãmatum ſuper ea. Hec igitur dicta ſunt a nobis de natura argenti.

Cap. vj. de nã ⁊ cõmixtione eris.

Rubea aũt metalla in colore admixtiõe diuerſa ſunt a dictis: ſicut ſatis oñdimus cuꝫ de coloribus metalloꝝ ageret. Hꝫ aũt ferrũ ẽm ſe ſpãlem determinationẽ extra alia metalla.

Dicamus igit eris cõpoſitionẽ ſupponẽtes q̃ iaꝫ dudũ ꝓbata ſunt oẽ metalluꝫ ex ſulphure cõponi ⁊ argento viuo. Ponamus igit argentũ viuũ eſſe bonum nõ feculentũ ſiue luculẽtuꝫ: non tñ ab humore extraneo oĩno purgatũ: ⁊ ſbam ſulphuris eſſe feculentam ⁊ adurentẽ ⁊ in parte accenſam: ⁊ ſic argento viuo per ſbaꝫ ⁊ qualitates cõmiſceri: nũc. n. abſqꝫ dubio ꝯuertit ipm in ruborẽ ⁊ nõ poterit eidẽ ꝓpter vtriuſqꝫ nõ plenã ſubtiliationẽ bñ miſceri: ⁊ tũc efficiet es qđ nõ eſt oĩno bone mixtiõis ꝓpter qđ multa fex inde reſoluit: ⁊ multũ euaporat in igne: q: cũ ſulphur in parte incẽſum eſt: ideo quedã ptes argenti viui amplius ꝙ alie purificant ⁊ ꝯſumit in eis ſuperfluum humidũ ⁊ in illis partibus videbit habere venas auri. In alijs aũt vbi minus digeſtuꝫ eſt erit ſcaloſum ⁊ ignobile ⁊ terreſtre ꝓpter aduſtionẽ ⁊ hanc diuerſitatẽ in cupro qđ inuenit in theutonie ꝑtibus in loco qui goſaria vocat expreſſe inuenimus ⁊ ideo ẽt hoc cuprum meliũs oĩbus alijs eſtimatur tanꝙ venas auri habẽs imixtas: ⁊ nõ improbabile quin ſulphur illius eris ſit mixtũ cũ arſenico rubeo in aliqua ꝙtitate: ⁊ ideo fit magis adurens ſulphur illius metalli ꝙ alterius. Nunc igit ſcimus mãm eris qm̃ eſt metallum ex argento viuo pluſꝙ oꝫ aliquãtulũ hñs per cõmixtionẽ adurentis ſulpuris ad formã ruboris deductũ: ex qua aũt natura ſulphur ſit adurens in ꝑcedentibus ſatis determinatum eſt.

Arſenicuꝫ aũt calcinatũ fit quidẽ nigrũ ex rubeo ſed poſtea ⁊ ſublimatũ in alutel qđ eſt vas opertuꝫ cũ collo alto vt ſepius diximus reuertit albũ ad inſtar niuis ⁊ ſi ſepius iterent talis calcinatio ⁊ ſublimatio tũc efficit multũ albũ ⁊ acutiſſimũ: ⁊ ex acumine eri coniunctũ liquãdo penetrat in ipm ⁊ ꝯuertit in candorem: ſi tñ diu ſtet in igne es expirabit arſenicũ ⁊ tunc redit priſtinus color cupri ſicut de facili ꝓbat in alchimicis. Hi aũt q̃ in cupro multũ operant in noſtris partibus pariſius videlꝫ ⁊ colonie ⁊ in alijs locis in qbus fui ⁊ vidi expiri ꝯuertunt cupruꝫ in auricalcũ per puluerẽ lapidis qui calamina vocatur: ⁊ cũ euaporat lapis adhuc remanet ſplẽdor obſcurus declinãs aliquãtulum ad auri ſpẽm. Ut autẽ albius efficiat ⁊ ita citrinitati auri magis ſit ſimile ĩmiſcent aliquãtulum de ſtagno: propter qđ ẽt auricalcũ multũ de ductibilitate cupri amittit. Et illi qui decipere volũt: ⁊ ſplendorẽ ſimilẽ auro inducere ligant lapidẽ ita ꝙ diutius remanet in ere in igne non euaporãs cito ab ere. Ligat aũt per oleũ vitri: tollũtur. n. fragmẽta vitri ⁊ ꝯuertũt in puluerẽ ⁊ ſpargit in teſtã ſuper es poſtꝙ imiſſa eſt calamina: ⁊ tũc vitrũ ꝓiectis enatat ſuꝑ es ⁊ nõ ſinit euaporare lapidem ⁊ lapidis virtutẽ: ſed reflectit vaporem lapiđ in es ⁊ ſic diu ⁊ fortiter purgatur es ⁊ adurunt in eo materie feculẽte. Tandẽ tñ euaporat ẽt oleũ vitri: ⁊ tunc euaporat virtus lapidis: ſed auricalcũ efficitur multo ſplendidius ꝙ eſſet ſine illo. Qui aũt adhuc amplius aſſimilare auro intendit: has purgationes ꝑ opteſim ⁊ vitri oleũ ſepius iterat ⁊ loco ſtagni ponit argentũ ⁊ imiſcet auricalco. Et hoc efficit ita rutilans ⁊ citrinum ꝙ multi credunt ipm eſſe auruꝫ cũ in veritate adhuc ſit in ſpẽ eris. Hermes aũt dicit ꝙ ſi eri liquefacto tuchia puluerizata cõmiſceatur ſiue ſit tuchia alba ſiue rubea ꝙ ipm in colorem auri cõuertit. Quid aũt ſit tuchia in ſequẽti libro vbi de medijs agetur dicet ſed quod hic ſufficit ẽ ꝙ tuchie aduſtione ꝯſumit terreſtreitas ⁊ purgat ab ere ſuperfluum humidum ipſius: ⁊ ideo tunc erit pulchrius: tñ ⁊ virtus tuchie euaporat per ignẽ ſi diu ſteterit in igne: ⁊ iđ niſi aliud medicamẽ fuerit euaporabit tuchia: ⁊ tunc erit priſtinus color cupri. Dicit ẽt Hermes cũ quo ꝯcordant expta: ꝙ ſi es ſale aſpſum ſup acetum vel vrinam pueri maſculi virginis locet penetrabit virtus vrine ſiue aceti ſbam eris ⁊ conuertet ipm in virorem. Si aũt iterum per ſe ſolũ es locet ſuper racemos expſſos ſolo vapore vini ꝯuertetur in optimũ colorẽ viridem plucentẽ. Si aũt huic colori auripigmẽtum ſiue arſenicũ approximat ⁊ ꝑcipue aduſtum ꝯdẽnando deſtruit virorẽ ⁊ inducit colorem fuſcũ terreſtrem ad opacitatẽ declinanteꝫ.

Huius cã aũt ex dictis facile manifeſtat: eſt. n. ſal apitiuum: ⁊ ideo aperit cupri ſbam ꝑcipue ſi in tenues laminas deductũ ſit: ⁊ tunc vapor acutus aceti vl' vrine incendit ipm: qđ tñ eſt a ſulphure nimis accenſo: ꝓpter qđ humidũ terreſtre adiunctũ leue qđ eſt ignitũ in ipſo virorẽ accipit ſicut colera calidiſſima ⁊ peſſima que eſt ſicut erugo eris vt dicunt medici. Qm̃ aũt primo vapor non ẽ adeo acutus ſicut vapor vini ꝯiuncti tũc non ita intẽſam iducit rubedinẽ ⁊ ideo manet auri color plucidus. Auripigmẽtuꝫ aũt eſt excellẽter adurens: ⁊ ideo cum hoc approximat ſubſtantie ſic colorate cõburetur modicũ humidũ qđ eſt in ipſo: ⁊ tunc manet qđ eſt terreſtre opacũ: per oẽm eundẽ modũ quo ẽt colera aduſta relinquit cinerẽ mlı̃cum accidentalem calidiſſime melancolie ẽm experta medicine. Tanta igitur de eris natura ⁊ effectibus dicta ſunt.

Cap. vij. de natura ⁊ admixtione auri.

Subijciendũ aũt eſt his de nã auri qđ ſoluꝫ ẽm Hermetem ẽ in quo nulla apparet egritudo: neutra. n. pars materie ipſius ẽ iperfecta ⁊ intempata. Cũ. n. ſicut ⁊ cetera cõponatur ex ſulphure ⁊ argẽto viuo eſt ſuũ ſulphur lucidiſſimũ ⁊ mundiſſimũ ⁊ ꝑ loturas fortiſſimas deductuꝫ ad puritatẽ qđ nullã oĩno hꝫ vnctuoſitatẽ cremabilẽ: nec aqueã humiditatẽ flegmaticã euaporabilẽ: ⁊ forte in locis ꝯcauis quoꝝ ſolida ſupficies ẽ ſepius ſublimatũ ⁊ digeſtũ tẽperato calore digerente digeſtione que pepanſis vocatur: ⁊ terrea ſba que ẽ icorporata ſulphuri mũda ⁊ ſubtiliſſima vaporabiliter ſuſpenſa per totã ſbam humidi radicalis ipſius ſulphuris. Propter qđ relinquit ꝙ calor illius ſulphuris ſit cõplexionalis a tempamẽto in nullo recedens: ⁊ hoc eſt ſicut virtus maſculina in compoſitione auri. Similiter aũt ſuum argentũ viuum hꝫ duaſ ſubſtantias ad extrema mundificata. Tertium. n. qđ eſt in ipſo calor eſt ſubtiliatum non modo mãliter

diuiſum

(c) 2007 Comunidad Autónoma de La Rioja

oi uiſum: ſed vapoꝛaliter eſt ſubtiliſſimum terre foꝛ/te ſepius ſublimatū in terre concauitatibus per viui/ficum caloꝛis ſolis ꝛ ſtellaꝝ. Similiter aūt ꝛ aqueū ſubtiliatū per eundem modū iterate ſepius ſubtiliationis: ꝛ cum vitrum ſic inſit ſubtiliat ſubtiliter. Conſtat ꝙ ſimul mixta per caloꝛem ꝛ diſpoſitionem loci pꝛefocantis ꝛ reflectentis vapoꝛem in ſeipm foꝛtiſſimo nexu mixtionis colligata ſunt. Sulphur aūt in cōpoſitionē auri nō venit tantū per qualitatē ſed per ſubſtantiā: ꝛ cū ſit ſubtilis ſubſtātie penetrabit vbiqꝫ per argentum viuū ꝛ coagulādo coloꝛat ipm ꝛ cū ſit vtrūqꝫ ſubtiliatione ad foꝛmā ſuperioꝝ elementoꝝ deductū que in nā dyafaneitatis cū perpetuo conueniūt coꝛpe habebit vtrūqꝫ plurimū peruietatis: ꝛ cū ſpiſſent plurime partes materie ſimul conſtabūt: hoc.n.eſt de ꝓpꝛietate ſubtilis ſubſtātie ꝙ cōſtans per coagulationē plurimas partes habebit in paruiſſimo loco. Dyafaneitas igit cōtracta faciet coloꝛem citrinū: ꝛ ſubtilitas facit cōſolidationē maximā: ꝛ cōſtantia multaꝝ partiū ſimul in paruo loco ꝛ ſitu facit pōdus ſicut ꝓbat ex his que in celo ꝛ mundo rōnabiliter demōſtrata ſunt. Relinquit āt ex cōſolidatione ꝛ tēperamento ſimul ꝙ auꝝ ſit parū vapoꝛatiuū vl nihil ꝛ iō quaſi nō eſt odoꝛiferꝝ.

Odoꝛ aūt licet nō ſit eſſentialiter fumalis euapoꝛatio: tamē frequēter foꝛtis odoꝛ eſt cū fumali euaporatione: ꝓpter qō etiam relinquit vlterius ꝙ auꝝ ſit incoꝛruptibilius oi metallo ꝛ magis ſuſtinēs ignem ꝓpter foꝛtiſſimā ſui ꝓmixtionē in mixtura. Fumalis enim euapoꝛatio quandā indicat coꝛpoꝝ coꝛruptionem q̄ eſt minus in argēto ꝛ magis in ere. Ex his habetur cā quare adurūt argentum q̄ non adurunt aurum ſicut ſulphur ꝛ arſenicum ꝛ quedam alia. Cauſa enim hmōi eſt mixtura eo ꝙ omne terreſtre ipſius eſt in hūido ſe defendēte ab vſtione ꝛ omne humidū ipſius eſt in terreſtri ſe retinente ne euolet per euaporationem quam cōnexionem Plato fedus vocat: ꝛ Empe. collam germanoꝝ. Ex temperātia aūt auri habetur quare eſt calidum ꝛ humidū conferēs tremoꝛi coꝛdis ꝛ melācolie q̄ facit triſtem ꝛ pꝛecipue illi q̄ facit hominem ſolū apud ſe loqui: confert auteꝫ contra has paſſiones ſiue ſpeciebus eiuſdem virtutis cōfricatū ſiue etiam ſūptū contritū. Ex ſoliditate aūt eſt ꝙ nō tingit coꝛpoꝛa que tangit niſi difficiliter: ꝛ iō fertur in anulis ꝛ ceteris oꝛnamētis. Argentū autem tingit paꝝ ꝛ cetera metallū tingūt multū: quod ꝯtingit iō qꝛ humoꝛ vnctuoſus in toto ē ab eis ſepatus cui ꝓmixtū eſt terreſtre aduſtū in eis: ꝛ h̄ tingit ſicut fuligo coꝛpis vnctuoſi. Multa aūt puritas mãe facit ꝙ rariſſime īuenit aliȷ̄ coꝛpi imixtuꝫ ſed ſp quaſi puꝝ: qō cum aliȷ̄ ꝓmiſcet nō pōt ret nere tātā puritatē: ꝛ iō degenerat in es: ecōtra rariſſ me inuenit niſi lapidibus icoꝛpoꝛatū. Ex hoc iteꝝ ē ꝙ inuenit vt grana arenulaꝝ frequēter: qꝛ tantā puritatem opꝫ eſſe paucā ꝛ ab illa mā eleuataꝫ ꝛ quaſi expulſam ꝛ iō diuerſam: tñ iam inuētū eſt granū.c.marchaꝝ ſimul. Ex his iteꝝ cōſtat quare h̄ duo metalla ſcilicet auꝝ ꝛ argentū aſſūpta ſunt in mām nūmiſmatum a ſapiētibus antiquis: hñt enim h̄ ſpeciale iuuamentū ad hominis cōplexionē iuuādaꝫ ꝛ ꝯſolandā ꝛ ſūt durabilioꝛa ꝛ nobilioꝛa ceteris. Purificātia aūt auꝝ ſunt acuta ꝛ valde ſicca ſicut ſales ꝛ ꝓcipue ſales marini ꝛ fuligo coꝛpoꝛum vctuoſoꝝ ſed ſiccorum ꝛ later tritus. Cum aūt purificari debet auꝝ ſit teſteum vas ad modū cucurbite vel ſcutelle factū ꝛ ſuper illud vas ſit ſimile illi ꝛ conglutinatur in loco cōtactuū ꝛ tenaci luto qō ſapiētie lutū vocant alchimici. In ſupioꝛi aūt ſunt foꝛamina multa ꝑ que exeat vapoꝛ ꝛ fumus ꝛ poſtea attenuat aurū in laminas breues ꝛ tenues ꝛ oꝛdinant in vaſe: ita ꝙ qlibet oꝛdo laminarū ſubtus ꝛ ſupꝛa hꝫ puluerē fuliginis ꝛ ſalis ꝛ lateris farinati cōmixtoꝝ: ꝛ decoquit in igne foꝛti donec puriſſimū eſt: ꝛ ꝯſumunt in eo ſubē ignobiles: lutū aūt ſapiētie de quo ſiūt teſte ſit ex teſta cōtrita ꝛ iteruꝫ cōmixta ꝛ decocta: hoc enī vas in igne poſitū nō cōminuit igne ſenſibili cōſumptiōe. Tamen alio modo in alchimicis pꝛeparat lutū ſapiētie ſed illud h̄ ſufficiat quo aurifices vtunt. Sic igit purificat aurū ꝛ nō exurit in eo niſi ſubā ignobilis: pꝛopter quod eleganter dicit hermes in alchimicis ſuis. Sulphur ipſum quadaꝫ ſubtili affinitate ſulphuris ad quā vicinant oīa metalla oīa coꝝ perurit coꝛpora ꝛ incinerat: aurū vō nō: poꝛi nāqꝫ eius arcti ſunt ꝛ indiſſolubiles. Aurū tñ qō tpibꝰ noſtris habūdātius inuenitur venit de boemie regno ꝛ nup invuel vuale theutonic partibꝰ in loco q̄ vocat curbeth inuenit in monte quodā aurū de quo minus cū purificat cōſumit ꝙ de aliquo alio: ꝛ tñ minoꝛis ꝑciȷ̄ ꝙ aliud eſtimat cuius ꝓfecto cā nulla eſt niſi qꝛ nouū eſt ꝛ valoꝛ eius ab emptoꝛibꝰ adhuc nō ꝓbat. Nō aūt ignorandū eſt ꝙ aurū quaſi citrinū ꝛ croceuꝫ inuenit: qō tñ ꝑ decoctionē rubeſcit ꝓpter mālis pꝛincipiȷ̄ qō albū magis ꝙ foꝛmalis: qō eſt rubeū ꝯſumptionē: pꝛopter qō alchimici volētes aurū facere ſtudent ad elixir rubeū qō medicinā vocāt: ꝛ ſtudiuꝫ eoꝛum eſt ꝙ quattuoꝛ in ſe habeat coloꝛationē videlꝫ ꝛ penetrationē ꝛ immoꝛtalitatē in igne ꝛ ꝯſolidationē: ꝛ h̄ vocant rubeū ſolis. Elixir aūt ad argētū ſtudēt habere coloꝛationē albedis ꝛ ꝙ ſit penetratiuū ꝛ nō euapoꝛet ab igne ꝛ habeat ſubtilitatē: ꝛ h̄ vocāt albū lune: ꝓpter qō dicit hermes q̄ ē radix ſup quā oēs phi ſui ſubſtētati ſūt ꝙ rubeū ſolis medicina eſt: albū vō lune. Candoꝛ vō ruboꝛ croceū aperiūt aurū genꝰ aūt decoctionis ꝙ ruboꝛē medicū ꝑ coctionē aſſumat neceſſe ē. Ex ꝑdictis oibꝰ eluceſcit aliqliter ſm quaꝫ rationē plurimi alchimiſtaꝝ aſſerāt de omni coꝛpe elemētato poſſe extrahi tria coꝛpa: oleū vꝫ vitrū ꝛ aurū. Patet enī ex ſepiꝰ hitis pingue qōdā eſſe in oi elemētato qō circūfundit ptibꝰ: qō qꝛ viſcoſū eſt euaneſcēte hūido aque diſtillat ab icēſo coꝛpe ꝛ aſſato: co ꝙ ꝑ optēſim pellit ad iterioꝛa vbi diutiꝰ defendit ab igne. In oi.n.coꝛpe ē hūidū radicale ꝓmixtuꝫ terreo ſubtili ita ꝙ vtrūqꝫ tenet alteꝝ ꝛ h̄ foꝛtiſſime aſſatuꝫ ſublimādo ſe in poꝛis coꝛpis iterioꝛibus quoꝝ orificia exterioꝛa clauſa ſūt ꝑ cōbuſtionē qſi ꝑ duo ſe diuidit: magis.n.groſſū ꝛ aqueū natat in coꝛpis ptibꝰ ꝛ ꝑ foꝛtiſſimū ignē effundit vitri effuſiōe ꝛ cōgelat frigido in vitrū magis aūt puꝝ ſublimatū ꝓpter caliditatē ſit croceū ꝛ effundit effuſiōe auri qō ꝯgelat frigdo h̄ tñ ꝑcipue ē in capillis hūanis veꝝ: qꝛ in illis eſt magna virtꝰ mineralis ꝑcipue illis q̄ de capite abſcindunt qre aūt h̄ ſit nō eſt pñtis iētiōis: ſꝫ in ſcia de aīa libꝰ eſt declarādū. Signū aūt huiꝰ ē: qm̄ tpe meo īuētū eſt ꝛ viſū caput hoīs qō inī dētes ſuture ſupioris cranei ptes multas auri pulueris habuit īmixtas fere.n.vbicūqꝫ auꝝ īuenit vt diximꝰ qſi puluis ꝛ qſi grana īueniunt cuiꝰ cā eſt ſubtilitas ꝛ expulſio mãe ꝛ ſublimatio: ꝛ huiꝰ indiciū eſt qō inueniunt qſi q̄dā guttule ꝯgelate. In poꝛis enī vaſoꝝ naturaliū ꝯfocatus vapoꝛ cū in ſe reduplicat ſepius ad humoꝛē con

(c) 2007 Comunidad Autónoma de La Rioja

uertitur qui iocunditatez guttarum aſſumunt ⁊ ſi ali
quãdo ſunt concaua oblonga ⁊ quaſi ex paruis cõ/
poſita hoc fit ideo ꝙ in collo vaſis nãlis vapoꝛ nec
ſimul conuerſus eſt nec ſimul congelatus: ſed pars
poſt partẽ: ⁊ ideo ſcõa addita eſt pꝛime ⁊ aliqñ illiſ
duabus tertia: ſicut ẽt fit in gñatione grandinis. Hec
vſr a nobis de auri natura phiſice dicta ſunt.

Cap. viij. de cõmixtione ferri.

T Andẽ aũt de ferro ſermo habẽdus ẽ: hoc
enĩ ignobilius eſt ceteris liquabilibus me/
tallis neqꝫ eſt liquabile ſicut cera ſed poti⁹
liquabile mollificabile. Eſt aũt cõpoſitio eius ex ar
gento viuo terreſtri põderoſo ⁊ luculẽto ⁊ imũdo
valde: ⁊ ex ſulphure imundo terreſtri cuius virtus
ꝯuertit ipm argentũ viuũ in ferri ſpẽm: ⁊ iõ eſt ſca/
broſuz valde: ⁊ rubiginẽ de facili ꝯtrahit pp ſulphu
ris aduſtionẽ: ⁊ fuliginat ea q̃ tãgit ⁊ foꝛte terreſtris
ſuba eius ſulphuris ẽ attramentoſa ⁊ pp hoc lima/
tura eius cõfert nigredinẽ incauſto: ⁊ ẽt nõ nõ pur//
gat ab humoꝛe vnctuoſo: ⁊ iõ facilis eſt aduſtionis
Huius aũt ſignũ ẽ ꝙ cũ pinguedo aliqua ſupponit
ei ſicut ſepũ ⁊ pix apit ipꝫ: ita ꝙ ſtagnũ ſup iſuſũ ei
dẽ ſubam eius ingredit poſt cuius igreſſum ita fran
gibile efficit ꝙ poſtea fabꝛicari non poteſt. Aduſtio
aũt terreſtris ſube ipſius ꝓbatur p multã ſcoꝛiã que
ab ipſo ſepatur: ⁊ maxime p hoc qð frequenter vt
grana quedã nigra in terra inuenit. Scðm hoc igit
pꝫ quare nõ liquat vt alia: ſed mollificat tñ: huius
enĩ cã eſt terreſtreitas ipſius: ⁊ ideo eleganter dicit
Hermes tarde liqueſactiõis cãm in ferro efficit ni//
mia terreſtreitas ptiũm eius ꝓhibens fluxũ eius: ſꝫ
tñ in magno igne ꝑcipue ſabulo ⁊ ſulphure aſpſum
diſtillat ⁊ depurat. Propter duriciã ẽt ei⁹ fit ꝙ ex ip
ſo fiũt iſtrumẽta ſicut mallei ⁊ icudes: vñ cetera ꝓ/
ducunt metalla: ſiccitas aũt eius facit ad foꝛtitudi/
nem acutoꝝ anguloꝝ in ipſo: pp qð fit iciſiuum ⁊
pfoꝛatiuũ eoꝝ que incidi debẽt ⁊ pfoꝛari. Dicit etiã
Hermes de ipſo ꝙ argentũ viuũ multũ dealbãs ip/
ſum fere ad ſimilitudinẽ argẽti igredit in ſubam ip/
ſius cũ ſulphuris ⁊ tartari hoc ẽ lapið vini decoctio
ne. Sulphur. n. pp vim adurentẽ que ẽ in eo ⁊ ima/
turitatẽ argentũ viuũ vocat ab hermete puigil ⁊ iſi
diatoꝛ oĩum metalloꝝ. Argentũ tñ viuũ non pma/
net in ipſo diu in igne ſed fugit ab ipſo ſicut ex cete/
ris metallis quibus de facili cõmiſcet pp naturalem
quã cũ eis habet cõfoꝛmitatẽ: niſi per ingenium ma/
gnũ figat ⁊ retineatur: ⁊ pꝛopter hmõi fugacez hu/
miditatẽ quã habet vocat ipm Hermes ſeruuz fugi
tiuũ. Cũ igit ſm dicta ſiccũ ſit ⁊ aduſtũ hꝫ opationẽ
ꝙ ꝯfert ſpleni ⁊ ſtomacho debilitatis ex mollifica/
tiõe: ⁊ iõ ꝑcipit talib⁹ vt bibant vinũ ⁊ aquã in qui/
bus extinctũ ſit ferrũ candẽs. Calibs aũt nõ ẽ alia
ſpẽs metalli q̃ ferrũ: ſed ẽ ſubtilioꝛ ⁊ aquoſioꝛ pars
ferri ex ferro per diſtill ationẽ extracta. ⁊ iõ durioꝛ ẽ
⁊ cõpactioꝛ: pp vĩz ignis ⁊ pp ptiũ ſubtilitatẽ q̃ du/
riores efficiunt qñ vꝛunt. Eſt ãt albi⁹ pp maioꝛez a
terreſtreitate ſepationẽ: ⁊ cũ nimis idurat tũc ſcidit
⁊ pcuſſuz cõminuit pp nimiã ſui deſiccationẽ. Eſt ãt
diuerſitas aq̃ in deſiccãdo plus ⁊ min⁹: ⁊ iõ fabꝛi q̃/
rũt ſpãliter aquã in q̃ extiguãt ferꝝ ex q̃bus faciunt
gladios. Cũ. n. cãdet ⁊ in aquã mittit iduratur eo ꝙ
calidũ frigiditatẽ aque fugiẽs ad iterioꝛa ferri cõbu
rit in ipſo mãle humidũ ⁊ hmõi ꝯſumptiõe magis ⁊
magis idurat. Tantũ igit dictũ ſit de ferro ⁊ de ce/
teris metallis in ſpãli ⁊ in cõi.

Incipit liber quintus de medijs mineralibus ⁊ d̃
omnibus que conueniunt medijs.

S Upereſt in hoc quinto
mineraliuz inueſtigare
naturas eoꝝ q̃ media
iter naturas lapiduz ⁊
metalloꝝ eẽ vident: lꝫ
enĩ Auicẽ. in q̃tuoꝛ diui
dat coꝛpa mineralia in
lapides liquabilia ſul/
phura ⁊ ſales. Tñ vi/
det nobis ſulphur plus
eẽ mineraliũ p ſe q̃ ar/
gentũ viuũ: cedit. n. in materie ptẽ ⁊ vnũ in alterum.
Loquentes igit de medijs dicamus pꝛimo in cõi de
medioꝝ naturis ⁊ poſtea ſub cõpendio tangemus
aliqua eoꝝ in ſpãli: ⁊ in hoc cõplebimus noſtrã in
iſto libꝛo intẽtionẽ. Oẽ igit qð in aliquo pticipat paſ
ſionẽ lapidũ ⁊ in aliquo pticipat paſſionem metalli
dicimus eſſe mediũ: eſt. n. ꝓpꝛietas lapidis nõ lique
fieri: ⁊ ꝓpꝛietas metalli quã hꝫ ex mã eſt liquefieri
calido ſicco: ⁊ iõ lapides ſũt in genere aridoꝝ ⁊ ter
re: metalla aũt ſunt in gñe humidoꝝ ⁊ aque. Me
dia igit ſunt que ſcðm aliq̃d ſunt terre ⁊ ſcðm aliq̃d
aque: ⁊ quedã quidẽ hoꝝ que ſunt iterioꝛa terre illa
ꝯſtant calido ⁊ ſicco: quedã aũt viciniora aq̃ ⁊ ab il
lis diſtillat aqua p calidũ ſiccũ ſicut eſt gẽma. Ad
huc ãt ⁊ media ſunt quecũqꝫ liqueſcũt calido ſicco:
ſed poſtea ad frigus ⁊ ẽt ad ignẽ incipiunt ꝯſtare eli
xata: nõ. n. liqueſcerẽt niſi eẽnt ſm aliquid aquea: ne
qꝫ ꝯſtarent per elixationẽ niſi ſm aliquid eſſent ter/
rea ſicut colligit ex doctrina methe. Amplius ãt
media ſunt quecũqꝫ ex amboꝝ ſubſtãtijs cõponunt
lꝫ nõ liqueſcant ad ſiccũ calidũ: ſi. n. media ſunt oẽs
ſcoꝛie que a mineris cũ lapidoſis ptibus reſoluunt:
⁊ ſic media ẽ oĩs marchaſita: que quidẽ nõ liqueſcit
in igne ſicut lapis ſed tñ ipſe coloꝛ ⁊ põdus nãm in
ea idicat eſſe metalinã. Amplius ãt quecũqꝫ cõ/
minutiua ſunt in ſba ⁊ ſunt aque eoꝝ multũ ꝯſoli//
datiue ⁊ reſtrictiue quãdã medioꝝ hñt nãm ſicut ẽ
alumen oẽ. Oẽ ẽt atramentoꝝ genus mediũ eſſe vi
det: eo ꝙ aliquid lapidoſum in ſubſtantijs eoꝝ iue/
nit. Cauſa aũt iſtoꝝ medioꝝ eſt pmixtio vapoꝛa
biliter facta mãe lapidis ⁊ metalloꝝ vel materie li/
quabiliũ: pmiſcet. n. cum multo ſulphure ⁊ humoꝛ
hñs aliq̃d de nã argẽti viui ex talr pmixtis humoꝛi/
bus ⁊ vapoꝛib⁹ ⁊ ceteris materijs ꝯuenit q̃dã me//
dia iter vtraqꝫ ꝓduci a nã. Sapiẽs enĩ ⁊ diligens
nã que oĩ materie cõplet aptitudinẽ ab extremo ad
extremũ nõ tranſit vt dicit Ari. niſi cõpleat oẽ medi
um: fecit ergo multa media iter lapides nõ liquabi/
les ⁊ metalla liquabilia vt in oĩbus exhibeat ꝯueni
entia ⁊ deſideriũ boni qð hꝫ vnũqðqꝫ qð eſt p oẽm
modũ materie poſſibilẽ vt cõpleat. Medioꝝ ãt nã
ſumme notãdũ ad trãſmutationẽ metalloꝝ: qꝛ in eiſ
ꝯſiſtit plurima ſcia eoꝝ que vnuz in aliud ꝯuertere
nitunt: media. n. ſunt quaſi mãlia: ⁊ iam ſuperi⁹ oſtẽ
dimus ꝙ ille qui ꝯueniẽter intendit metallũ ad mẽ/
tallũ ꝯuertere: oꝫ ꝙ pꝛimo deducat ipm ad nãm pꝛi
mã: hoc ẽ generi metallico ꝓximã. Tũc. n. aptitudi/
nẽ ſuã iuuat a virtutib⁹ diſponẽtiũ facile nãm ⁊ acci
pit verã ſpẽm metalli qð itendit: phice ⁊ rõnes que
in phico auditu determiate ſũt oñdunt ꝙ nõ ẽ mot⁹
de extremo

(c) 2007 Comunidad Autónoma de La Rioja

ꝺ extremo ad extremū niſi ꝑ mediū. Eſt āt oīuz me
talloꝝ ꝓpriū ꝙ videnť icōpleta eē in ſpē: ⁊ ideo in
qōlꝫ ꝯuertibilia mediū.n. ꝓpꝛie dictū hꝫ īformē nāz
ꝙ formatā diſtinctā extrema retinēt ſicut in ſcia ꝺ ſē/
ſibilib' docebit. In medio aliquo mō ſm formas cō
fuſas ſūt extrema. Propter qꝺ extrema ꝑ ꝯgeniuz ⁊
nām de medijs reducunť qñ vinť virtus vnius extre
mi ſup alterū. Sic igiť dictū ſit de medijs in cōi non
opꝫ.n. plura dicere: qꝛ cognitio medioꝛum eſt ꝑ ſua
extrema.

Cap.ij. de nā ſalis ⁊ ſpēbus ⁊ modis.

Atura de medijs ⁊ pꝛimū eſt ſal de quo in
n cōi iaꝫ ſcimus ex ſcia methe. ꝙ efficiť ex ter
reo groſſo ⁊ cōbuſtū ē poſtꝙ cōmixtū erat
aqueo: ⁊ iō oē ſal reſolui īcipit in aqua frigida ⁊ in
aere frigido ⁊ humido. Eſt āt ſal multaꝝ diuiſionū
eſt.n. ſal marinū ſiue qꝺ ex aqua ſalſa extractū eſt: ⁊
ē ſal gēma qꝺ ē ſicut criſtallū plucidū ⁊ in vngaria
abūdantiſſime īueniť: cui' cōmixtio ē terreſtri cō/
poſita: ⁊ ꝓpter hoc facile radiť in puluerē. nō āt eſt
ex ſolo terreſtri ſꝫ ſecū hꝫ aqueā ſbāz frigiditate ter
re ⁊ cōiunctiōe ꝯgelatā: ⁊ ex illa hꝫ ꝙ ē plucidū: hꝫ
ēt ex eadē ꝙ liqſit calido humido ⁊ diſtillat aq̄ ab
eo terreſtri ſuo remanēte. Eſt iteꝝ ſal ꝙ vocať nap/
ticū nigrū ex napta q̄ ē in ipſo: ſed cū ſuffumigať li/
queſcit napta ⁊ ſepať ab eo ⁊ tūc fit albū. Eſt ite/
rū ſal radicū nigrū ex ſeipſo ex multa aduſtione ter
re que ē in ipſo. Eſt ēt adhuc ſal armoniacū q̄ clari'
ē ad ꝑſpicuitatē accñs. Et forte alij modi ſalis ꝑter
iſtos in diuerſis terris īueniunť: qm ſal marinū aliū
hꝫ modū in mari magno qꝺ attingit Italiā ⁊ aliuz
in mari oceano qꝺ eſt ad aqlonē ⁊ tangit flandriā ⁊
germaniā. Hoc.n. qꝺ ē in mari magno in reflexu ma
ris in locis vbi refluit vel in foueas deriuatū in locis
vbi ſtat caloꝛ ſolis in fundo ꝯuertiť in ſalē q̄ eſt ma/
gnoꝝ granoꝝ: ſicut nix quedā grādinoſe cōuoluta.
Hoc āt qꝺ ex mari oceano aqlonari coq̄tur de terre/
ſtri fundi ⁊ terre marine. Sūt ēt fontes ſalſi diuerſis
theutonie ꝑtib' ex quoꝝ aq̄s coq̄tur ſal bonū ⁊ pue
ꝙtitatis quaſi farinatū. De vꝛina ēt hoīs ⁊ ꝑcipue
pueroꝝ coquiť ſal ꝑ opatiōes alchimicas ſublima/
tiōis ⁊ diſtillationis. Quocūqꝫ āt mō fiat ſal in cōi
tñ vnius ē nature que cōponiť ex terreſtri ꝙ humidū
fuit mixtū cōbuſto: ⁊ qꝛ humido ꝑmixtū fuit iō cō/
buſtū ē albū: ⁊ quāto plus cōburiť ꝑ elixationē vel
aſſationē tanto efficiť albioꝛ ⁊ amarioꝛ: ſalſus.n. ſa/
poꝛ ꝑmixtus ē amaro vt i ſcia de ſenſibilibus deter/
minabit. Propter terreſtreitatē āt oē ſal ſtipticū in/
ueniť ⁊ pp ſiccitatē eſt ipſe exiccatiuus a putredine
ꝯſtrictiuus. Propter caliditatē ſimul ⁊ ſiccitatē ē ab
ſterſiuus: ⁊ qꝛ hꝫ acumē in ſapoꝛe penetratiuū ideo
cōdit cibaria. Criſtallinus āt ſpāliter ē ꝯſūptiuus
groſſoꝝ vapoꝝ: ſed q̄cūqꝫ calidioꝛ ē diſſolutiu' cō/
gelatoꝝ humoꝝ in cōmixtis coꝛpibus: ⁊ hoc q̄dem
hꝫ oē ſal: ſm magis ⁊ minus. Silr āt ꝓpter ſiccitatē
ſimul ⁊ inoꝛdinationē poꝛoꝝ cuius inoꝛdinationis
cā ē cōbuſtio itoꝛquēs oꝛdinatos poꝛos hꝫ ꝙ eſt de
numero cōminuibilium oīum modoꝝ.

Cap.iij. de nā ⁊ ſbā attramētoꝛum.

Atura aūt attramēti ſm ſuū genus ē ꝙ eſt
n ſbā omiomera mineralis diſſolubilis ꝑ de/
coctionē in aqua factā ꝑmixtaꝫ lapidoſe
ſubſtātie que nequaꝙ ſoluiť ꝑ elixationē: liquida.n.
ꝓculdubio pꝛimū eſt genus attramētoꝝ ⁊ fuit ꝑ ſe
coagulatū. Cōtra ēt oī attramēto ſm ſuū genus qꝺ
eſt rancidi guſtus ſtipticū ⁊ adurens valde vñ ⁊ in/
ducit craſiā durā qñ coꝛpibus opponiť. Eſt āt pluri
um ſpēꝝ aliqꝺ.n. eſt albū qꝺ arabes vocant alkadi/
dis ⁊ aliqꝺ rubeū ꝙ vocant aſſurie ⁊ aliqꝺ citrinuz
qꝺ vocant alkoſol: ⁊ aliqꝺ īueniť viride qꝺ nomi/
nant alkacantum: ⁊ aliqꝺ fuſcū declinans ad nigre/
dinem qui aliquid acceperit lapideitatis. Viride ēt
quod a quibuſdā vitreolum vocať ⁊ ad quoddā in
cauſti genus poniť foꝛtius eſt coagulatū ꝙ citrinū ⁊
tunicas hꝫ groſſioꝛes. Efficacius āt in fuſco genere
attramēti ē qꝺ ſplendoꝛē quedā auri ꝑtendit ſi pul//
uis aureus in ipſo ſpſus obſcure reluceat. Pꝫ ꝙ at/
tramēta oīa ex terra ⁊ aqua ſunt: ⁊ pꝛimo ſunt liqui
da ⁊ poſtea coagulata: ⁊ iterū poſtea calido ⁊ hu/
mido diſſolubilia: caloꝛē aūt accipiūt ſm maioꝛē ⁊
minoꝛem ſubtilitatē terrei ⁊ decoctionē eius in hūi/
do ⁊ maioꝛē ⁊ minoꝛē ꝑſpicui aeris īmixtionē quā/
do terreū in aqua decoquiť: ē aūt hoc mediū lapiꝺ
⁊ metalloꝝ: qm ⁊ compoſitionē hꝫ lapidis ⁊ aliqñ
ſplendoꝛem metalloꝛum.

Cap.iiij. de nā ⁊ genere aluminuz.

Lumē ē terreſtris cōpoſitiōis ē aūt tale ter
a reū qꝺ groſſum ex humido ꝯcretū qꝺ a cō/
plemēto deficit argenti viui ⁊ tñ aliqꝺ ac//
cedit ad illud. Et videť eſſe quadā vi coagulatuz q̄
q̄dem nō eſt ſulphuris ſed aliqꝺ ꝓpinquitatis hꝫ cū
ſulphure exiſtēte. Eſt igiť coloꝛe albū frequētius: ⁊
cū aſſatū fuerit optēſi: diſtillat ab eo q̄dā aqua fere
ſicut a ſalgēma. Eſt aūt qꝺ frequētius occurrit ⁊ cu/
ius vtilitas maioꝛ eſt triū ſpēꝝ videlꝫ longū ⁊ ſciſſi
bile valde qꝺ in ſciſſuris plumoſuz apparet: ⁊ hꝫ co
loꝛē argento ſimilē. Scōm aūt eſt qꝺ eſt ſiccū ⁊ ro
tundū vt mollis lapis ⁊ in ſplendoꝛe argenti: ⁊ al//
bedine parū declinās a ꝑcedente ⁊ nō eſt ita efficax
ſicut id qꝺ dictū eſt: ⁊ hoc a quibuſdā vocatur rotū
dum. Tertiū aūt eſt ſiccū quaſi petroſuz declinās
ad citrinitatē: ⁊ hec oīa tria ſunt de facili puluerizā/
bilia: duo aūt pꝛima ſunt calida ſicca multū exicca/
tiua ⁊ cōſtrictiua. Tertiū aūt nō hꝫ ſtipticitatem
lꝫ ſit petroſum: aqua ēt in qua ſepius lauať pꝛimum
genus qñ eſt antiquuz ⁊ ſepius colať per ipm aqua
efficiť vltra modū ꝯſolidatiua ⁊ coagulatiua diuer
ſoꝝ coꝛpoꝝ. Propť hoc ipſa vtunť alchimici in il/
la lotura quā lac virginis vocāt: de quo alibi fecim'
⁊ faciemus adhuc mentionē. Fertur aūt īueniri alu/
mē humidū ⁊ hoc eſſe ſicut bitumē vnctuoſuz quod
multū eſt cremabile deficiēs in odoꝛe aliquātuluz a
ſulphuris vnctuoſitate ⁊ cremabilitate: ⁊ hmōi alu
minis ſpēm quādam dicunt eſſe naptam.

Cap.v. de modo ⁊ natura arſenici.

Rſenicum aūt lꝫ lapis quidam aliqñ ſit de
a quo in ſcdo mineraliū libꝛo fecimus mētio
nem: tamē qꝛ pluriū modoꝝ īueniť opꝫ hic
melius de ipſo ꝑtractare. Non aūt dubiū eſt quin
ſit terree nature ꝯbuſtū hñs aliquid de vnctuoſitate
ſulphuris: pp qꝺ cognationē hꝫ cū ſulphure: ⁊ hu/
moꝛ ſulphuris ē multū penetratiuus in metalla pro
pter cognationē quā hꝫ ad ipſa ⁊ adurēs ea: ⁊ cum
arſenicū ſit acutius plus efficitur adurēs. Eſt autez
puluerizabile calidū ⁊ ſiccū ſꝫ ē calidius ꝙ ſit ſiccū
⁊ ideo putrefactiuū eſt ⁊ valde moꝛdicatiuū. Inue/
niť aūt ⁊ trium modoꝛū albū videlꝫ ⁊ citrinū qꝺ eſt
cōmunius ⁊ puluerizabilius albi' ceteris ⁊ auripig
mentū vocať: ⁊ rubeum ⁊ melius in genere illo ē qꝺ
imbibitū ſibi hꝫ rubedinem cum quibuſdā alijs vijs

(c) 2007 Comunidad Autónoma de La Rioja

⁊ forte multorũ aliorũ modoꝝ inuenitur ſm materie diuerſitatem.

Cap. vj. de nã ⁊ modo marchaſite.

De marchaſita ẽt de qua ſcḋo huius ſcie fecimus mentionẽ hic iterponere oꝫ ſubtili⁹ qm̃ in veritate marchaſita hꝫ nãm tã lapidis ꝙ metalli: ⁊ ideo veri⁹ illud mediũ eſt ꝙ aliqḋ alioꝝ: hꝫ. n. ſbam lapidis terreſtrẽ per calidũ ſiccuꝫ non ſolubilẽ: ſed calcinatur per cõbuſtionem in forti igne ſicut lapis: pondus aũt ⁊ ſplendorẽ hꝫ metalli ⁊ eſt põderoſa multũ: nõ tñ vnꝙ metallũ diſtillat ab ea: ſed potius euaporat in igne: ⁊ tunc lapis in calcẽ ꝯuertit: cuius cã ꝑfecto eſt qꝛ metallũ qḋ eſt in ipſa cõplete ad ſpẽm ſuã nõ ꝑuenit. Si. n. aurea marchaſita ſpẽm auri perfecte haberet nõ euaporaret ex ipſa aurũ ſed liquaret ex ipſa: habuit igit mãꝫ ⁊ colorem metalli: ſed nõ ſpẽm: ⁊ ideo euaporando euaneſcit qñ aſſatur igne aſſatione forti. Marchaſite aũt ſunt tot gnã quot ſpecies metalloꝝ. Eſt aũt aurea ⁊ argentea: ſed aurea raro inuenitur: argentea aũt frequenter ſtagnea aũt raro ⁊ plũbea ⁊ eſt quelꝫ marchaſita de natura ⁊ cõmixtiõe aliqḋ habens ſuper nãm lapidis ⁊ metalli illius cuius ſilitudinẽ ꝑtendit in colore: eſt tñ dura ⁊ ponderoſa: dura quidẽ ꝑpter lapidis duriciẽ ⁊ excoctionẽ ⁊ aſſationẽ: põderoſa aũt ꝑpter luculẽtiã nõ purgatã: hic aũt lapis a phicis antiquis lapis adeſtrũ vocat qḋ ſonat lapis luminis ꝑpter iuuamẽtuꝫ qḋ ꝯfert viſui ꝑcipue marchaſita aurea eſt aũt in qualitate naturali calidus ⁊ ⁊ ſiccus in effectu ꝯſtrictiuus ⁊ calefactiuus ⁊ maturatiuus ⁊ reſolutiuus ⁊ fortis in effectib⁹ iſtis. Fert aũt ꝙ ſuſpenſus collo puerorũ aufert timorẽ ab eis. In alchimicis ẽt iſte lapis principalis cibus eſt cum quo cibat argentũ viuũ ad elixir albuꝫ ex argentea marchaſita: ad elixir rubeũ ex aurea.

Cap. vij. de natura nitri.

Nitrum aũt ex nitrea inſula vbi primo inuẽtum eſt ſic vocatur: arabes baurac nominãt eſt aũt de genere ſalis obſcurius ꝙ ſalgemma: tñ eſt perlucidũ: ſed eſt laminoſum tenue. Eſt ãt illud aſſabile in igne ⁊ tunc amiſſa aquoſa ſbã ſuperflua efficit ſiccum magis cõbuſtum ⁊ tunc erit acutius ſal ipm. Species aũt eius diſtingunt ſcḋꝫ loca in quibus naſcitur. Eſt aũt tripliciter inuentũ apḋ nos armenicũ videlꝫ ⁊ aphꝛicanum ⁊ theutonicũ quod in loco qui goſaria dicitur abundanter inuenitur: ita ꝙ pluuia cadente ſup monteꝫ qui plenus eſt minera cupri ⁊ colata aqua pluuie per montẽ quando venit ad centũ paſſus in foueam quã fecerunt foſſores cõuerſa videt aqua in nitrum: quod tamen putat ab incolis eſſe ſalgẽma: ſed ego viſu ⁊ tactu probaui eſſe nitrum. Stat aũt in concauo montis ad modum ⁊ formam qua glacies generatur in tectis ex aqua a tecto ſtillante tempore gelantis frigoris: ⁊ hoc non eſt laminale ſed rotunḋ. comparatio ẽt nitri aphꝛicani ad ceteras ſpẽs nitri eſt comparatio nitri ad ſalem. Spuma aũt nitri omnis qui aliquando flos nitri vocatur: ſubtilioris ẽ ſubſtantie ⁊ virtutis ꝙ ipm nitrũ melior aũt eſt ſpuma illa quã ꝓcẽdit color marmoris ⁊ eſt multum frangibilis. Eſt aũt omne nitrũ calidum ⁊ ſiccum: ⁊ ideo oꝑationes eius ſunt ꝙ eſt inſciſſiuũ lauatiuũ excoriatiuuꝫ corroſiuum ⁊ ꝑcipue aphꝛicanum qḋ acutius eſt ceteris.

Cap. viij. de natura tuchie.

Tuchia aũt cuius vſus frequens eſt in tranſmutationibus metalloꝝ ẽ artificialis ⁊ nõ nãlis cõmixtio: fit aũt tuchia ex fumo qui eleuat ad ſupius ⁊ adherendo corpibus duris coagulatur vbi purificatur es a lapidibus ⁊ ſtagno que ſunt in ipſo: melius aũt in hoc genere eſt ex eo quod ſublimat ab illo: ⁊ tunc illud qḋ in tali ſublimatione reſidet in fundo eſt climia que vocat a quibuſdam ſuccudus. Sunt aũt multi modi tuchie: eſt enim alba ⁊ citrina ad rubeḋ declinans: quando aũt lauat tuchia reſidet in fundo quoddam ſicut fex tuchie nigrum aliquando hoc vocatur a quibuſdaꝫ tuchia inda. Differentia aũt inter ſuccudum ⁊ tuchiam eſt quã diximus: qꝛ ſcilicet tuchia ſublimatur ⁊ ſuccudus eſt quod reſidet in fundo canalis non ſublimatum. Melior aũt eſt volatilis alba ⁊ deinde citrina ⁊ deinde rubea: recentior. n. melius valet ꝙ vetuſta Eſt aũt omnis tuchia frigida ⁊ ſicca: ⁊ illa que abluta eſt melius valet in operationibus iſtis.

Cap. ix. de nã ⁊ proprietatibus electri.

Multi antiquorum non minus inter media: ſed inter metalla poſuerunt electruꝫ quod arabes tinchar vocant: quidam aũt ipſum capiſtrum auri vocauerunt: habet autem colorẽ mixtum ex auro ⁊ argento: ⁊ ideo ẽt duo ſunt genera huius metalli: eſt eniꝫ artificiale quod ex argento ⁊ nitro ſimul mixtis confectum eſt: aliud aũt eſt minerale ⁊ naturale quod antiqui omni metallo meli⁹ eẽ dixerunt: neſcio quare niſi qꝛ ſibi hunc effectuꝫ attribuerunt quod ſtridorem emittit: vas factum ex tali electro quando venenum eſt imiſſum in potu quod in vas mittitur ſicut ſtridet nitrũ quando infunditur ſibi acetum: cum auteꝫ colorẽꝫ habeat argenti ⁊ auri mixtum: proculdubio ⁊ proprietatem hꝫ vtriuſqꝫ ⁊ naturam. De mixtis igitur homogeneis ⁊ non complexionatis neqꝫ animatis ſm hunc modum dictum ſit. Ex dictis enim oĩno quecũqꝫ hic non noiata ſunt de facili poterunt cognoſci.

Finis

Impreſſum Venetijs per Joannem ⁊ Gregoriuꝫ de Gregorijs fratres. Anno dñi. M.cccc.lxxxxv. die. xxij. Junij.

Regiſtrum

aa bb cc dd

Omnes ſunt terni preter dd qui eſt duernus.

(c) 2007 Comunidad Autónoma de La Rioja

Liber mineraliũ Alberti Magni libros quinq͛ continet partiales.

Primus liber duos tractatus continet.
Tractatus primus eſt de lapidibus in cõi.
Tractatus ſcōs eſt de accidentibus lapidum.
Primus tractatus nouem continet capitula.

Cap.j.que eſt intentio:que diuiſio:modus ⁊ dicen/dorum ordo. i
Capl'm ſcōm eſt de materia lapidum. i
Capl'm tertium de perſpicuitate lapidum. i
Cap.iiij.de cauſa generatiua ſiue effectiua lapidum ſm diuerſas opiniones philoſophorum. 2
Capl'm quintum de cauſa effectiua lapidum ſm ve ram ſententiã: ⁊ de proprio iſtrumento ipſius 2
Capl'm ſextum de forma ſubſtantiali lapidum. 2
Capl'm ſeptimum de cõmemoratione locorum in q̄bus generantur lapides. 3
Capl'm octauum in quo redditur cã quare quedam loca generant lapides ⁊ quedã non. 3
Capl'm nonum de virtute loci qualiter operatur in natura lapiduꝫ. 3

Scōs tractatus octo continet capitula.

Cap.j.de his que per ſe accidunt lapidibus. 4
Cap.ij.de his que bñ ⁊ male cõmixta ſunt ⁊ de cau ſa diuerſitatis coloꝝ in lapidibus p̄cioſis. 4
Cap.iij.de cauſa colorum in lapidibus perſpicuis non terminatis neq͛ precioſis. 4
Cap.iiij.de cã duriciei diuerſe que ẽ in lapidib᷒. 5
Capl'm quintum de dolabilitate ⁊ indolabilitate la pidum. 5
Cap.vj.de cauſa poroſitatis ⁊ compactionis lapi/dum ⁊ grauitatis ⁊ leuitatis eorũdem. 5
Capl'm.vij.de cauſa multitudinis paruorum lapi/dum iuxta littora: ⁊ de ordine laterum qui aliq̃ñ in littoribus q̄ſi artificialiter poſiti inueniunt. 5
Capl'm octauum de quibuſdam lapidibus habenti/bus intus ⁊ extra effigies animalium. 5

Liber ſcōs mineralium duos habet tractatus.

Primus tractatus inueſtigat cauſam virtutis lapi/dum: ⁊ deſcriptiones eorum: ⁊ ſigilla que inueni/untur in quibuſdam depicta.
Secundus tractatus ẽ de lapidibus precioſis ⁊ eo/rum virtutibus.
Tertius tractatus eſt de ſigillis lapidum: ⁊ quali/ter eſt dicendum de ſigillis: ⁊ quot ſunt modi ſigil lorum ⁊ de expertis.
Primus tractatus habet quatuor capitula.

Capl'm primum eſt de cauſis virtutum lapiduꝫ pre cioſorum ⁊ redargutione dicentium in lapidibus non eſſe virtutes. 5
Cap.ij.de quatuor opinionibus philoſophoruꝫ cir ca cauſam virtutum lapidum. 6
Cap.iij.de improbatione dictaꝝ opinionum. 6
Cap.iiij.de vera cã virtutis lapidũ p̄cioſoꝝ. 6

Scōs tractatus hꝫ viginti capitula.

Capl'm primum eſt de lapidibus precioſis incipien tibus ab.A. 7
Capl'm ſcōm de incipiẽtibus a littera q̄ dicit̃.B. 7
Cap.iij.de incipientibus a littera.C. 7
Capl'm quartum de nominibus lapidũ a littera que eſt.D.incipientium. 8
Cap.v.de incipientibus a littera.E. 8
Cap.vj.de incipientibus a littera que eſt.F. 8
Cap.vij.de incipientibus a littera que eſt.G. 8
Cap.viij.de incipientibus ab.J.littera. 9
Cap.ix.de incipientibus a littera que eſt.K. 9
Cap.x.de incipientibus a littera.L. 9
Cap.xj.de incipientibus ab.M.littera. 9
Cap.xij.de incipientibus a littera que eſt.N. 9
Cap.xiij.de incipientibus a littera que eſt.O. 9
Cap.xiiij.de incipientibus a littera que eſt.P io
Cap.xv.de incipientibus a littera que eſt.Q. io
Cap.xvj.de incipientibus a littera que ẽ.R. io
Cap.xvij.de incipientib᷒ a littera que eſt.S. io
Cap.xviij.de incipientibus a littera que eſt.T. io
Cap.xix.de incipientibus ab.U.littera. io
Cap.xx.de incipientibus a littera.Z. io

Tractatus tertius continet ſex capitula.

Cap.j.eſt de imaginibus ⁊ ſigillis lapidum. ii
Cap.ij.de figuris lapidũ a nã factis. ii
Cap.iij.de cã quare gẽme primitus inſculpi p̄cipie/bant: ⁊ qd̄ ſit iuuamẽtum in ipſis ſigillis. ii
Cap.iiij.qualiter imago dicatur oriẽtalis occidenta lis meridionalis vel aquilonaris. ii
Capitulum quintum de ſignificationibus imaginuꝫ in lapidibus. i2
Cap.vj.de ligaturis ⁊ ſuſpẽſionib᷒ lapidũ. i2

Liber tertius duos continet tractatus.

Primus eſt de ſubſtantialibus metallorum.
Tractatus ſcōs eſt de actionibus metalloꝝ
Primus tractatus habꝫ decem capitula

Capl'm primum que ſit libri intentio ⁊ qui dicendo rum ordo. i3
Cap.ij.de propria materia metallorum. i3
Capl'm.iij.quare lapis non producitur neq͛ liquat ſicut metalla. i3
Capl'm.iiij.de ſententijs antiquorũ ⁊ de materia me tallorum. i3
Capl'm quintum de cauſa efficiente ⁊ gn̄atiua metal lorum in cõmuni. i4
Cap.vj.de forma eſſentiali metalloꝝ. i4
Cap.vij.de opinione Caliſtenis ponentis tantũ vnã formaꝫ metalloꝝ. i5
Cap.viij.de opinione Hermetis ⁊ alioꝝ phoꝝ dicẽ tium in quolꝫ metallo p̄les eſſe formas. i5
Cap.ix.vtrum ſpẽs metalloꝝ poſſint adinuiceꝫ trãſ mutari ſicut dicunt alchimici. i5
Capl'm.x.de loco gn̄ationis metalloꝝ. i5

Tractatus ſcōs continet ſex capitula.

Capl'm primum de liqueſactione ⁊ congelatiõe me/tallorum. i5
Cap.ij.de ductibilitate metallorum. i6
Cap.iij.de colore metalorum. i6
Capl'm.iiij.de ſaporib᷒ ⁊ coloribus metalloꝝ i7

(c) 2007 Comunidad Autónoma de La Rioja

Caplm quintum de cremabilitate ⁊ incremabilitate metallorum. 17
Caplm ſextum ꝙ generatio metallorum ad ſeinuicē eſt circularis. 17

Liber quartus vnicum habet tractatum in quo determinatur de metallis in ſpeciali: ⁊ continet capitula octo.

Caplm primum eſt de his que quaſi vniuerſalia metallorum ſunt ſicut pater ⁊ mater .ſ. ſulphur ⁊ argentum viuum. 18
Caplm .ij. de natura argenti viui. 18
Caplm .iij. de natura plumbi. 18
Cap .iiij. de natura ⁊ ꝓprietate ſtagni. 18
Cap .v. de nā ⁊ complexione argenti. 19
Caplm .vj. de natura ⁊ cōmixtione eris 19
Caplm .vij. de nā ⁊ admixtione auri. 19
Caplm .viij. de natura ⁊ cōmixtione ferri. 20

Liber quintus vnicum habet tractatum in quo determinatur de medijs mineralibus que media inter naturas lapidum ⁊ metallorū eſſe videntur.

Caplm .j. de his que ꝯueniunt medijs. 20
Cap .ij. de natura ſalis ſpēbus ⁊ modis. 21
Caplm .iij. de natūra ⁊ ſuba attramentorum. 21
Caplm .iiij. de natura ⁊ genere aluminum. 21
Caplm .v. de modo ⁊ natura arſenici. 21
Caplm .vj. de natura ⁊ modo marchaſſite. 21
Caplm ſeptimum de natura nitri. 21
Caplm .viij. de natura tuchie. 21
Caplm .ix. de natura ⁊ ꝓprietatibus electri. 21

Finis

(c) 2007 Comunidad Autónoma de La Rioja

(c) 2007 Comunidad Autónoma de La Rioja

(c) 2007 Comunidad Autónoma de La Rioja

300 . mrs

(c) 2007 Comunidad Autónoma de La Rioja